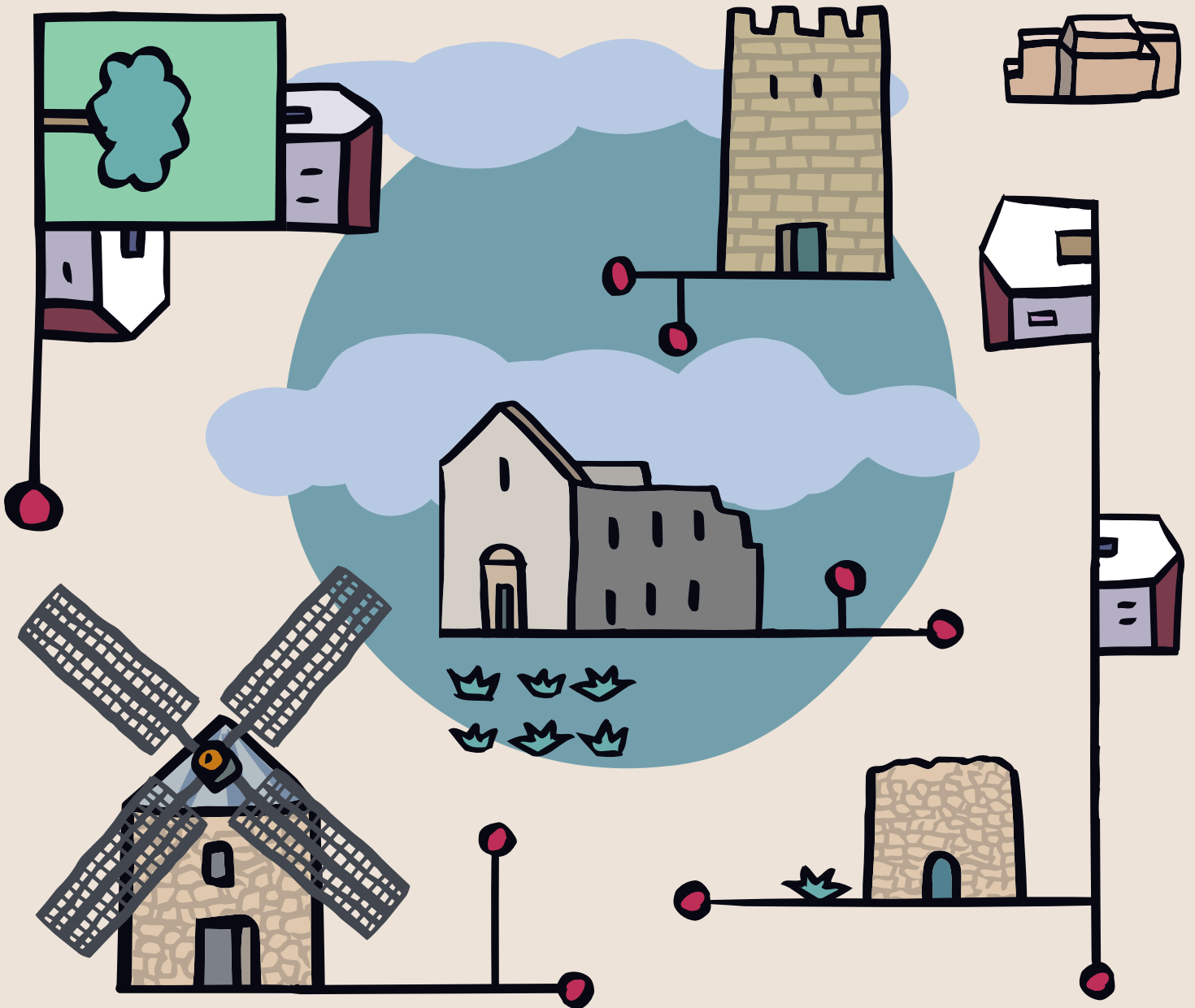
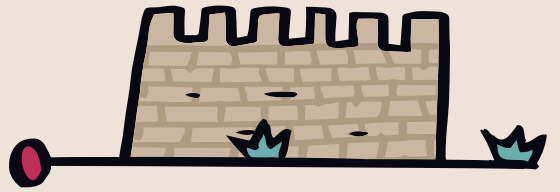

MERCAT LABORAL I INNOVACIÓ TERRITORIAL AL PATRIMONI CULTURAL VALENCIÀ

Direcció acadèmica

Jorge Hermosilla Pla, Universitat de València

Autors

Universitat de València

Jorge Hermosilla Pla

Manuel Alejandro Castillo Portugal

Alejandro Company Llorca

Ghaleb Fansa

José Vicente Aparicio Vayà

Mónica Fernández Villarejo

Universitat Jaume I de Castelló

Vicente Budí Orduña

Juan B. Ferreres Bonfill

Universitat d'Alacant

Juan López Jiménez

Antonio Martínez Puche

Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. GVA

Luis Pablo Martínez Sanmartín

Coordinació tècnica de l'edició

Mónica Fernández Villarejo

Cartografia

José Vicente Aparicio Vayà

Disseny

MacDiego

Il·lustracions

Cento Yuste

Fotografies

Shutterstock

Traducció de textos

Growords Serveis Lingüístics SCCL

Traducció cartografia

Growords Serveis Lingüístics SCCL

José Vicente Aparicio Vayà

Maquetació

Pau Soriano

ISBN: 978-84-9133-517-7

DOI: <http://dx.doi.org/10.7203/PUV-OA-517-7>

Comissió de seguiment del conveni

Rocío Briones Morales. *Directora general d'Ocupació i Formació de LABORA. Servei Valencià d'Ocupació i Formació.*

Esther Alba Pagán. *Vicerectora de Cultura i Societat de la Universitat de València.*

Rosario Ferrer Cascales. *Vicerectora d'Estudiants y Ocupabilitat de la Universitat d'Alacant.*

Modesto Fabra Valls. *Vicerector de Planificació Econòmica i Estratègica de la Universitat Jaume I de Castelló.*

Jorge Hermosilla Pla. *Coordinador Acadèmic d'Avalem Territori. Universitat de València.*

Nuria Grané Teruel. *Coordinadora Universitat d'Alacant.*

Vicente Budí Orduña. *Coordinador Universitat Jaume I de Castelló.*

Conxa del Ruste Aguilar. *Subdirectora General d'Estratègia i Modernització de Labora. Servei Valencià d'Ocupació i Formació.*

Carmen Roda Zarzo. *Subdirectora General d'Ocupació de LABORA. Servei Valencià d'Ocupació i Formació.*

Emilia González Carrión. *Directora Territorial d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball d'Alacant.*

José Vicente Andrés Peñarroja. *Director Territorial d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball de Castelló.*

Santiago García Gallego. *Director Territorial d'Economia Sostenible, Sectors Productius, Comerç i Treball de València.*

MERCAT LABORAL I INNOVACIÓ TERRITORIAL AL PATRIMONI CULTURAL VALENCIÀ

GENERALITAT
VALENCIANA

TOTS
A UNA
veu

LABORA

Servei Valencià d'Ocupació i Formació

UJI UNIVERSITAT
JAUME I

VNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante

ÍNDEX

PRESENTACIONS

MERCAT LABORAL I INNOVACIÓ TERRITORIAL EN EL PATRIMONI CULTURAL VALENCIÀ	011
<i>Enric Nomdedéu i Biosca. Secretari autonòmic d'Ocupació i Director general de LABORA</i>	

EL PATRIMONI CULTURAL VALENCIÀ I EL MERCAT LABORAL	013
<i>Jorge Hermosilla Pla. Coordinador Acadèmic Avalem Territori. Universitat de València</i>	

CAPÍTOL 1. EL PATRIMONI CULTURAL I L'OCUPACIÓ: CARACTERITZACIÓ DE L'ESTUDI	014
<i>Jorge Hermosilla Pla. Mónica Fernández Villarejo. Universitat de València</i>	

CAPÍTOL 2. VALORACIÓ O POSADA EN VALOR DEL PATRIMONI CULTURAL	018
<i>Juan López Jiménez, Antonio Martínez Puche. Universitat d'Alacant</i>	
<i>Luis Pablo Martínez Sanmartín. Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. GVA</i>	

2.1. La “posada en valor” o “valoració” del patrimoni cultural: un concepte indeterminat	019
2.2. La concepció legal del patrimoni cultural com a marc, exigència i límit de la valoració	020

CAPÍTOL 3. CARACTERITZACIÓ DELS BÉNS D'INTERÈS CULTURAL. BIC	024
<i>Juan López Jiménez, Antonio Martínez Puche. Universitat d'Alacant</i>	
<i>Luis Pablo Martínez Sanmartín. Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. GVA</i>	

3.1. Què són els Béns d'Interés Cultural (BIC)	025
3.2. Els béns susceptibles de declaració com a BIC: classificació i categories declaratives	025
3.3. Les declaracions de BIC, singulars i genèriques	026
3.4. Heurística i repte de la quantificació dels BIC	027

CAPÍTOL 4. CONTEXT GENERAL DELS BÉNS D'INTERÈS CULTURAL AL TERRITORI VALENCIÀ	030
<i>Manuel Alejandro Castillo Portugal, José Vicente Aparicio Vayà, Jorge Hermosilla Pla. Universitat de València</i>	

CAPÍTOL 5. CARACTERITZACIÓ DEL MERCAT LABORAL I ELS BIC AL TERRITORI VALENCIÀ	052
<i>Manuel Alejandro Castillo Portugal, Ghaleb Fansa, Alejandro Company Llorca. Universitat de València</i>	

CAPÍTOL 6. ANÀLISI COMPARATIVA TERRITORIAL: PROVÍNCIES I COMARQUES	062
<i>Manuel Alejandro Castillo Portugal, Mónica Fernández Villarejo. Universitat de València</i>	

6.1 Província de Castelló	063
6.2 Província de València	090
6.3 Província d'Alacant	134

CAPÍTOL 7. CARACTERITZACIÓ DELS BIC I EL MERCAT LABORAL. PROVÍNCIA I PACTES. ALACANT 156

Juan López Jiménez, Antonio Martínez Puche. *Universitat d'Alacant*
Luis Pablo Martínez Sanmartín. *Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. GVA*

7.1. Els BIC de la comarca del Comtat	158
7.2. Els BIC de la comarca de l'Alcoià	159
7.3. Els BIC de la comarca de la Marina Alta	160
7.4. Els BIC de la comarca de la Marina Baixa	163
7.5. Els BIC de la comarca de l'Alt Vinalopó i Vinalopó Mitjà	163
7.6. Els BIC de la comarca de l'Alacantí	167
7.7. Els BIC de la comarca del Baix Vinalopó	169
7.8. Els BIC de la comarca del Baix Segura	171

CAPÍTOL 8. CARACTERITZACIÓ DELS BIC I EL MERCAT LABORAL. PACTES DE CASTELLÓ 174

Vicente Budí Orduña, Juan B. Ferreres Bonfill. *Universitat UJI-Castelló*

8.1. Acord Territorial per a l'ocupació Els Ports	175
8.2. Pacte Territorial per la l'ocupació Castelló Nord	178
8.3. Pacte Territorial per l'ocupació Maestrat Litoral	180
8.4. Pacte territorial per l'ocupació i desenvolupament local de la Plana Alta Nord	182
8.5. Consorci Pacte Local per l'ocupació de Castelló de la Plana	185
8.6. Pacte territorial per l'ocupació Municipis Ceràmics	188
8.7. Pacte territorial per l'ocupació de la Plana Baixa	190
8.8. Pacte Territorial per l'ús de la Mancomunitat de l'Alt Espadà-Millars	193
8.9. Pacte territorial per l'ocupació i desenvolupament local de l'Alt Palància	195
8.10. Municipis sense pacte per l'ocupació a la província de Castelló	198

CAPÍTOL 9. CARACTERITZACIÓ DELS BIC I EL MERCAT LABORAL. VALÈNCIA 202

Jorge Hermosilla Pla, Manuel Alejandro Castillo Portugal. *Universitat de València*

9.1. VI Pacte per a l'ocupació a la ciutat de València	204
9.2. Acord comarcal per l'ocupació de l'Horta Sud	205
9.3. Acord territorial Costera-Canal	205
9.4. Acord territorial per l'ocupació i el desenvolupament local de la comarca de la safor	206
9.5. Acord territorial en matèria d'ocupació i desenvolupament local de la mancomunitat de l'interior terra del vi	206
9.6. Acord territorial d'ocupació Camp de Túria	207
9.7. Acord territorial pel consell econòmic i social comarcal foia de Bunyol-Chiva	208
9.8. Mancomunitat de municipis del Racó d'Ademús	208
9.9. Pacte territorial per a la creació d'ocupació pactem nord	208
9.10. ATER, Pacte Territorial per a l'Ocupació a la Ribera	209
9.11. Pacte territorial per l'ocupació i desenvolupament local del Camp de Morvedre	209
9.12. La Vall de Cofrents-Aiora	210
9.13. Els Serrans	210
9.14. La Vall d'Albaida	211

CAPÍTOL 10. COM A REFLEXIÓ FINAL 212

Jorge Hermosilla Pla. *Universitat de València*

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES 215

Relació de figures

CAPÍTOL 4

01. Béns d'Interés Cultural Immobles d'arquitectura civil i religiosa de la Comunitat Valenciana.....	034
02. Béns d'Interés Cultural Immobles d'arquitectura militar, civil i religiosa de la Comunitat Valenciana.....	036
03. Béns d'Interés Cultural Immobles de jaciments i pintures rupestres de la Comunitat Valenciana.....	038
04. Béns d'Interés Cultural Immobles d'arquitectura civil I de la Comunitat Valenciana.....	040
05. Béns d'Interés Cultural Immobles d'arquitectura civil II de la Comunitat Valenciana.....	042
06. Béns d'Interés Cultural Immobles d'arquitectura civil agrícola i hidràulica de la Comunitat Valenciana.....	044
07. Béns d'Interés Cultural Immobles d'arquitectura militar: torres defensives de la Comunitat Valenciana.....	046
08. Béns d'Interés Cultural Immobles d'arquitectura militar: Castells de la Comunitat Valenciana.....	048
09. Béns d'Interés Cultural Immobles d'arquitectura religiosa de la Comunitat Valenciana.....	050

CAPÍTOL 6

10. Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Alcalatén.....	064
11. Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Alt Maestrat.....	067
12. Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Alt Millars.....	069
13. Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Alt Palància.....	071
14. Béns d'Interés Cultural Immobles del Baix Maestrat.....	073
15. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Plana Alta.....	075
16. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Plana Baixa.....	077
17. Béns d'Interés Cultural Immobles dels Ports.....	079
18. BIC que generen ocupació directa i indirecta. Província de Castelló.....	080
19. BIC amb iniciativa de valoració pública o privada per a la creació d'ocupació. Província de Castelló.....	081
20. BIC amb iniciativa de valoració pública o privada que generen ocupació directa. Província de Castelló.....	082
21. BIC amb iniciativa de valoració pública o privada que generen ocupació indirecta. Província de Castelló.....	083
22. Organismes que generen ocupació directa i indirecta a partir dels BIC. Província de Castelló.....	084
23. Organismes que generen ocupació directa a partir dels BIC. Província de Castelló.....	085
24. Organismes que generen ocupació indirecta a partir dels BIC. Província de Castelló.....	086
25. Finalitat de l'ocupació directa i indirecta creada a partir dels BIC. Província de Castelló.....	087
26. Finalitat de l'ocupació directa creada a partir dels BIC. Província de Castelló.....	088
27. Finalitat de l'ocupació indirecta creada a partir dels BIC. Província de Castelló.....	089
28. Béns d'Interés Cultural Immobles del Camp de Túria.....	091
29. Béns d'Interés Cultural Immobles del Camp de Morvedre.....	093
30. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Canal de Navarrés.....	095
31. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Costera.....	097
32. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Foia de Bunyol.....	099
33. Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Horta Nord.....	101
34. Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Horta Sud.....	103
35. Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Horta Oest.....	104
36. Béns d'Interés Cultural Immobles de Requena-Utiel.....	107
37. Béns d'Interés Cultural Immobles del Racó d'Ademús.....	109
38. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Ribera Alta.....	111
39. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Ribera Baixa.....	113
40. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Safor.....	115
41. Béns d'Interés Cultural Immobles del Serrans.....	117

42. Béns d'Interés Cultural Immobles de València	119
43. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Vall d'Albaida	121
44. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Vall d'Aiora-Cofrents	123
45. BIC que generen ocupació directa i indirecta. Província de València	124
46. BIC amb iniciativa de valoració pública o privada per a la creació d'ocupació. Província de València	125
47. BIC amb iniciativa de valoració pública o privada que generen ocupació directa. Província de València	126
48. BIC amb iniciativa de valoració pública o privada que generen ocupació indirecta. Província de València	127
49. Organismes que generen ocupació directa i indirecta a partir dels BIC. Província de València	128
50. Organismes que generen ocupació directa a partir dels BIC. Província de València	129
51. Organismes que generen ocupació indirecta a partir dels BIC. Província de València	130
52. Finalitat de l'ocupació directa i indirecta creada a partir dels BIC. Província de València	131
53. Finalitat de l'ocupació directa creada a partir dels BIC. Província de València	132
54. Finalitat de l'ocupació indirecta creada a partir dels BIC. Província de València	133
55. Béns d'Interés Cultural Immobles del Baix Segura	135
56. Béns d'Interés Cultural Immobles del Baix Vinalopó	137
57. Béns d'Interés Cultural Immobles del Comtat	139
58. Béns d'Interés Cultural Immobles del Vinalopó Mitjà	141
59. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Marina Alta	143
60. Béns d'Interés Cultural Immobles de la Marina Baixa	145
61. Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Alacantí	147
62. Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Alcoià	149
63. Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Alt Vinalopó	151
64. BIC que generen ocupació directa i indirecta. Província d'Alacant	152
65. BIC amb iniciativa de valoració pública o privada que generen ocupació. Província d'Alacant	153
66. Organismes que generen ocupació directa i indirecta a partir dels BIC. Província d'Alacant	154
67. Finalitat de l'ocupació directa i indirecta creada a partir dels BIC. Província d'Alacant	155

MERCAT LABORAL I INNOVACIÓ TERRITORIAL EN EL PATRIMONI CULTURAL VALENCIÀ

Enric Nomdedéu i Biosca

Secretari autonòmic d'Ocupació i Director general de LABORA

AVALEM TERRITORI és una de les estratègies més innovadores i ambicioses que impulsa LABORA Servei Valencià d'Ocupació i Formació. Es tracta d'un programa amb el qual LABORA pretén redefinir les polítiques actives per a l'ocupació amb la finalitat d'adaptar-les a les necessitats reals del territori, mitjançant polítiques territorials de caràcter transversal que identifiquen nous nínxols d'ocupació.

Un dels assoliments del programa consisteix a integrar els agents clau del territori valencià, des d'administracions públiques fins a agents econòmics i socials, així com entitats sense ànim de lucre, amb l'objectiu de crear una xarxa col·laborativa basada en la participació com a única manera de dur a terme una estratègia territorial conjunta. És necessari destacar la implicació de les universitats de València, Alacant i Jaume I, així com dels pactes per l'ocupació, en la consecució dels objectius del pla AVALEM TERRITORI.

Des que AVALEM TERRITORI va començar el 2016, s'han realitzat diagnòstics del territori per àrees funcionals de caràcter comarcal i supramunicipal i s'han abordat les estratègies territorials per a l'ocupació des de l'orientació, la formació ocupacional, la inserció i el foment de l'ocupació per a millorar les condicions del mercat laboral. També s'ha treballat en projectes experimentals de caràcter innovador en l'àmbit de l'ocupació, emprenedoria, economia social i desenvolupament local.

No obstant això, la irrupció de la crisi sanitària el 2020, provocada pel coronavirus SARS-CoV-2, va fer replantejar-se les estratègies desenvolupades a través dels pactes territorials per a l'ocupació en les diferents àrees funcionals. Per a això, es va elaborar un document amb la nova metodologia per a adaptar-se al context de la COVID-19 i les seues conseqüències futures.

Una vegada definides les estratègies a seguir en les diferents realitats territorials, tenint en compte la seua gran diversitat, el 2021 es va fer necessari abordar altres aspectes no contemplats amb anterioritat en les estratègies d'ocupació dels diferents territoris, com la despoblació, el sector digital, la innovació als parcs naturals o l'establiment d'un model de gestió intel·ligent per a afavorir el desenvolupament territorial. Aquestes noves estratègies també es van plasmar en un document.

El 2022 s'ha presentat un estudi innovador, ja que no existix un precedent en els treballs acadèmics recents que aborde la temàtica proposta: «L'anàlisi d'una modalitat de patrimoni cultural, els Béns d'Interés Cultural (BIC), com a factor de creació d'ocupació». En aquest estudi es pretén una primera aproximació que permeta identificar els principals trets del sector i la seua ocupabilitat. L'objectiu general de l'estudi ha sigut la identificació de l'ocupació generada en valor del patrimoni cultural valencià "oficial", recollit en la figura dels Béns d'Interés Cultural.

Per a finalitzar, agraiisc en nom de LABORA i la Generalitat Valenciana l'esforç realitzat per totes les persones i entitats que cada dia fan possible que el projecte AVALEM TERRITORI siga una realitat. Un projecte dirigit a aconseguir estratègies que milloren les condicions del mercat laboral, lluny de la precarització i la temporalitat, per a obtenir ocupacions de qualitat.

EL PATRIMONI CULTURAL VALENCIÀ I EL MERCAT LABORAL

Jorge Hermosilla Pla

*Coordinador Acadèmic Avalem Territori
Universitat de València*

La innovació territorial valenciana és objecte d'estudi durant els últims anys gràcies a l'anàlisi de sectors tradicionals o moderns implantats en les diverses comarques de la Comunitat Valenciana, mitjançant l'impuls de Labora-GVA en el context del programa Avalem Territori. El patrimoni cultural i la seua relació amb el mercat laboral ha sigut objecte d'anàlisi i caracterització, tenint com a referència els Béns d'Interés Cultural-BIC del nostre territori, que són més de 1.800.

Un equip integrat per investigadors de les Universitats de València, Alacant i Jaume I de Castelló hem abordat aquest estudi, amb la col·laboració dels equips tècnics dels Pactes-Acords per l'Ocupació. Els resultats obtinguts són significatius, i configuren un escenari singular.

És un fet que el patrimoni cultural constitueix un factor de desenvolupament per a qualsevol territori mentre que es caracteritza per la seua universalitat territorial, per les seues potencialitats per quan es pretén posar-lo en valor, i per la seua diversitat tipològica, així com la seua transversalitat disciplinària.

D'aqueixa manera, el patrimoni cultural de la Comunitat Valenciana es troba consegüentment en qualsevol dels 542 municipis, trobem una contrastada varietat de patrimonis per tipologies entre immoble i moble, entre material i immaterial, i constitueix la base d'un sector econòmic capaç de generar productes lligats a la generació d'ocupació.

És sabut que el patrimoni cultural des de la perspectiva del desenvolupament econòmic forma part dels recursos que conté un territori, de la seua capital territorial, concretament del denominat "capital cultural". Les festes, els béns d'interés cultural, els béns de rellevància local, els museus, o qualsevol manifestació del patrimoni contribueix a incrementar les possibilitats de desenvolupament dels llocs. És la base d'accions amb finalitats culturals, educatives, o turístiques, entre altres. La posada en valor del patrimoni cultural necessita a més diverses actuacions relacionades amb l'estudi, la rehabilitació, la restauració, la divulgació... desenvolupades per especialistes de diverses disciplines, com l'arqueologia, l'arquitectura, l'antropologia, la història de l'art, la història, la geografia o l'economia, entre altres.

De l'estudi concloem que la posada en valor del patrimoni cultural, en particular el de primer ordre, constitueix un excel·lent jaciment d'ocupació. S'ha comprovat que hi ha una sòlida trajectòria escomesa en els últims anys, amb excel·lents exemples en nombroses comarques tant valencianes, com alacantines i castellonenques; i de la mateixa manera ens trobem davant uns recursos territorials amb un gran potencial per a generar noves ocupacions.

CAPÍTOL 1

El Patrimoni Cultural i l'ocupació: caracterització de l'estudi

El Patrimoni Cultural i l'ocupació: caracterització de l'estudi

Jorge Hermosilla Pla, Mónica Fernández Villarejo
Universitat de València.

La innovació territorial i el mercat laboral conflueixen en la confecció d'un estudi de rellevància en què la posada en valor del Patrimoni Cultural Valencià és analitzada d'una manera innovadora. Es pretén establir la relació existent entre les accions dutes a terme sobre els elements considerats Béns d'Interés Cultural (BIC) i la generació d'ocupació en el territori en el qual es localitzen. L'objecte de l'estudi, els BIC, constitueix una tipologia del patrimoni cultural ideal, pel seu reconeixement institucional, per tractar-se dels elements patrimonials de gran valor històric i social, i per la seua implantació territorial, perquè els més de 1.800 BIC que hi ha es localitzen en la totalitat de les comarques de la Comunitat Valenciana.

El treball que presentem ha comptat amb la col·laboració d'equips d'investigació de les tres universitats públiques valencianes, Universitat de València, Universitat d'Alacant i la Universitat Jaume I de Castelló. Ha consistit en un treball coral, multidisciplinari, centrat en la identificació dels Béns d'Interés Cultural (BIC), distribuïts en nombrosos municipis en el territori de la Comunitat Valenciana, i que, mitjançant la intervenció d'iniciatives privades o públiques, s'han posat en valor seguint algun tipus de finalitat, ja siga cultural, turística o social, entre altres, i l'actuació de la qual ha generat ocupació. En aquest cas ens referim a la creació de llocs de treball directe o indirecte, temporal o permanent.

El principal objectiu de l'estudi que ens ocupa consisteix, precisament, en la identificació de l'ocupació generada per la posada en valor del patrimoni cultural

valencià, en particular, pels elements considerats com a Béns d'Interés Cultural. Ara com ara, es pot afirmar que el patrimoni cultural és un recurs territorial capaç de constituir un jaciment d'ocupació? A aquest efecte s'analitzaran els següents aspectes en relació amb el territori al qual pertanyen:

- Identificació del tipus d'ocupació generada pels BIC.
- Repercussió de les tipologies de BIC en la generació d'ocupació.
- Identificació de l'ocupació generada per BIC segons comarques.
- Identificació d'ocupació generada pels BIC als territoris de Pactes per l'Ocupació.
- Relació entre les accions de la posada en valor del patrimoni BIC i la creació d'ocupació.

Per fer-ho es va procedir a dissenyar un pla de treball que ha tingut com a referència la consulta a personal tècnic de les administracions locals, coneixedor de la situació dels BIC a nivell local. Aquest pla ha consistit en el següent conjunt de tasques d'investigació:

- a) Revisió normativa relacionada amb el Patrimoni Cultural Valencià, en particular, amb els elements considerats Béns d'Interés Cultural (BIC), amb la finalitat de conèixer les particularitats i singularitats que els caracteritzen, així com la

seua rellevància, i que els fan mereixedors d'una protecció especial. Aquestes normes classifiquen els BIC en funció d'un conjunt de característiques, i els classifiquen en béns immobles, mobles, documents i obres bibliogràfiques, cinematogràfiques, fonogràfiques o audiovisuals i béns immaterials.

- b) Revisió bibliogràfica corresponent al Patrimoni Cultural Valencià, amb especial atenció a la publicació *Recursos Territorials Turístics Valencians*. Aquest catàleg, elaborat l'any 2020 per l'equip d'investigació ESTEPA (Estudis del Territori, Paisatge i Patrimoni), del Departament de Geografia de la Universitat de València, ha facilitat la identificació i localització dels elements considerats BIC en el territori valencià, segons la seua tipologia. De la mateixa manera constitueix un document tècnic que permet la identificació d'altres modalitats de patrimoni cultural.
- c) Tractament cartogràfic que permet la visualització dels BIC a la Comunitat Valenciana, mitjançant la representació georeferenciada dels elements analitzats, excepte aquells que per raons de seguretat no ho permetien, localitzats per província, comarca i pactes per l'ocupació.
- d) Anàlisi quantitativa i qualitativa de l'ocupació generada per la posada en valor dels BIC en la totalitat del territori valencià, segons escales territorials, mitjançant un estudi comparatiu. Per a això, es va elaborar un qüestionari amb els següents temes:

Posada en valor del BIC

- Finançament propi o extern
- Iniciativa pública o privada
- Objecte de l'actuació: funcionalitat turística, educativa, cultural, social o altres
- Consideració de la funció turística: Recurs turístic (gratuït) / Producte turístic (preu)
- Modalitat de la iniciativa pública: acció municipal (ajuntament) o supramunicipal (mancomunitat)
- Accions aïllades o accions combinades
- Actuació: planificada o sense planificar
- Creació d'ocupació: directa o indirecta; permanent o temporal

L'enquesta es va realitzar mitjançant consultes telefòniques a tècnics locals o altres agents territorials d'aquells municipis en els quals es localitzen Béns d'Interés Cultural. Aquestes consultes tenien per finalitat el coneixement de l'impacte i efectes generats per aquests elements en l'ús de la localitat, fonamentalment per iniciatives públiques. Les dades obtingudes, sotmeses a la fiabilitat i coneixements de l'informant, han originat l'anàlisi, identificació i classificació dels tipus d'ocupació generada per cada BIC, no sense dificultats. Una vegada finalitzada aquesta tasca, la base de dades obtinguda va ser traslladada a l'spin-off de la Universitat de València, ESAM, empresa especialitzada en el tractament estadístic, que va procedir a l'explotació dels resultats de la investigació, de forma ordenada i creuada. A partir d'aquesta tasca, les universitats han elaborat una anàlisi dels seus respectius territoris, basada tant en les actuacions en el patrimoni que donen lloc a ocupació com en les seues potencialitats. Es pretén una primera aproximació que permeta identificar els principals trets del sector i la seua ocupabilitat.

És remarcable el caràcter innovador de l'estudi, al no existir un precedent en els treballs acadèmics recents que aborde la temàtica proposta: l'anàlisi d'una modalitat de patrimoni cultural, els Béns d'Interés Cultural, com a factor de creació d'ocupació i, per tant, de desenvolupament territorial.

La metodologia aplicada per a l'obtenció del nostre objectiu ha comptat amb dues metes diferenciades:

- a) La identificació de les ocupacions generades pels BIC en la Comunitat Valenciana, per a això s'ha procedit a la quantificació de les ocupacions per municipi agrupats per Pacte-Acord per a l'Ocupació i comarques, i a la tipificació de les ocupacions per municipi agrupades per Pacte-Acord per a l'Ocupació i comarques.
- b) La classificació de les ocupacions per tipologies del BIC i tipus d'accions per a la seua posada en valor. Per a això s'ha contemplat la quantificació de les ocupacions per tipologies de BIC per municipi agrupats per Pacte-Acord per a l'Ocupació i comarques; i la quantificació de les ocupacions segons l'acció per a la posada en valor dels BIC per municipi agrupats per Pacte-Acord per a l'Ocupació i comarques.

Dificultats del projecte

El desenvolupament de l'estudi dels BIC i els seus efectes en la creació d'ocupació ha tingut algunes dificultats motivades per:

Primer. La naturalesa dels BIC, tenint en compte la diversitat de tipologies que hi ha. En alguns casos són elements atractius per a la seua posada en valor (p. ex. els castells). En altres casos, tenen menys interès (p. ex. els escuts nobiliaris).

Segon. El nivell de coneixement dels tècnics locals en relació amb l'objectiu d'estudi és desigual. No s'ha obtingut la mateixa informació per a la totalitat dels BIC, de manera que s'aprecia alguna llacuna informativa per a determinats elements patrimonials.

Tercer. Quan hi ha hagut posada en valor s'ha observat certa confusió en quina institució o institucions han liderat i finançat les actuacions.

Col·legiata de Santa Maria. Xàtiva

CAPÍTOL 2

Valoració o posada en valor del Patrimoni Cultural

Juan López Jiménez, Antonio Martínez Puche
Universitat d'Alacant
Luis Pablo Martínez Sanmartín
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. GVA

Valoració o posada en valor del Patrimoni Cultural

Juan López Jiménez, Antonio Martínez Puche

Universitat d'Alacant

Luis Pablo Martínez Sanmartín

Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. GVA

Un dels llocs comuns que més es repeteixen en la literatura sobre patrimoni històric o cultural és el tòpic de la seua "posada en valor", del francès "mise en valeur", també conegut com a "valoració" del patrimoni, terme afí al francès "valorisation" i a l'anglès "valorisation" (anglès britànic) o "valorization" (anglès americà). Una cerca conjunta en Google Scholar de les expressions franceses "mise en valeur" i "patrimoine culturel" efectuada el 3 d'octubre del 2021 ofereix uns 11.500 resultats, mentre que la cerca dels termes anglesos "valorisation" i "valorization" juntament amb "cultural heritage" (patrimoni cultural) ofereix uns 19.800 i 25.500 resultats, respectivament, mentre que la dels conceptes catalans "valoració" i "posada en valor" juntament amb "patrimoni cultural" ofereix uns 22.700 i 24.000 resultats, respectivament.

Sovint s'empra el concepte en esmentar altres tipus d'accions sobre el patrimoni cultural, com ara la conservació, la restauració o la rehabilitació. Però a diferència d'aquests últims termes, que compten amb una llarga tradició i significats ben perfilats i assentats en els estudis patrimonials, la "valoració" o "posada en valor" del patrimoni no posseeix un significat delimitat amb nitidesa i inqüestionablement compartit pels experts en patrimoni cultural; probablement perquè la seua irrupció en els debats patrimonials és relativament recent, de la mà de la reflexió desenvolupada al llarg de les últimes dècades sobre el dret ciutadà al gaudi del patrimoni com a part del dret a la cultura, i també en relació amb el patrimoni com a recurs per al desenvolupament econòmic.

2.1. LA "POSADA EN VALOR" O "VALORACIÓ" DEL PATRIMONI CULTURAL: UN CONCEPTE INDETERMINAT

La revisió de la legislació estatal i autonòmica de patrimoni cultural ofereix dades significatives. Catorze entre les divuit lleis sectorials de patrimoni històric o cultural (una d'estatal i disset d'autonòmiques) i les tres lleis especials de patrimoni cultural immaterial en vigor (una d'estatal i dues d'autonòmiques) empen els conceptes "valoració" i "posada en valor" en el seu articulat: l'estatal Llei 10/2015, de 26 de maig, per a la salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial (preàmbul i art. 11.4) i les autonòmiques (ordenades cronològicament) Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià (art. 39.2.e); Llei 11/1998, de 13 d'octubre, de Patrimoni Cultural de Cantàbria (preàmbul); Llei 12/1998, de 21 de desembre, del Patrimoni Històric de les Illes Balears (art. 83.1); Llei 3/1999, de 10 de març, del Patrimoni Cultural Aragonès (art. 87); Llei 2/1999, de 29 de març, de Patrimoni Històric i Cultural d'Extremadura (art. 52.1.b); Llei 1/2001, de 6 de març, del Patrimoni Cultural (Principat d'Astúries; arts. 18.2 i 99.1 i disposició addicional 5a); Llei 12/2002, d'11 de juliol, de Patrimoni Cultural de Castella i Lleó (art. 63.3); Llei 7/2004, de 18 d'octubre, de Patrimoni Cultural, Històric i Artístic de La Rioja (art. 64.4); Llei foral 14/2005, de 22 de novembre, del Patrimoni Cultural de Navarra (art. 3.g i disposició addicional 3a); Llei 4/2007, de 16 de març, de Patrimoni Cultural de la Comunitat Autònoma de la Regió de Múrcia (art. 66.2); Llei 14/2007, de 26 de novembre, del Patrimoni Històric d'Andalusia (art.

76); Llei 5/2016, de 4 de maig, del patrimoni cultural de Galícia (preàmbul, i arts. 1.1, 4, 22.2.e, 40.1, 40.2, 51.3, 51.4, 66.2, 69.1, 90.2.a, 105.3, 107, 120.2, 122.2, 133.5 i disposició final primera); Llei 11/2019, de 25 d'abril, de Patrimoni Cultural de Canàries (preàmbul, i arts. 1, 74.1, 90.2.e, 118.3, 126.1, 127, 128 i 131); i Llei 6/2019, de 9 de maig, de Patrimoni Cultural Basc (preàmbul i arts. 1, 3.2.g, 5, 7.1, 16.f, 34.1, 34.3, 37, 38.1.d, 38.2.b, 38.3.b, 38.4.a, 43, 49.1, 49.2, 68.1, 68.2, 75.1, 76.1, 77.1 i 77.2).

Com s'aprecia pel nombre d'esments als conceptes "valoració" i "posada en valor" en l'articulat de les lleis patrimonials, les referències s'han multiplicat en les lleis d'última generació (la gallega Llei 5/2016, la canària Llei 11/2019 i la basca Llei 6/2019), la qual cosa sens dubte il·lustra la intensificació de la reflexió patrimonial sobre l'accés públic al patrimoni cultural i del seu caràcter com a font de manteniment i qualitat de vida per a les comunitats. D'acord amb la millor tècnica normativa, la intensificació de les referències a la "valoració" o "posada en valor" del patrimoni ha anat acompanyada, en el cas d'aquestes lleis, de la incorporació de definicions legals del concepte. Així, la Llei 5/2016, de 4 de maig, del patrimoni cultural de Galícia (LPCG) defineix la "valoració" en el seu art. 40.b com una mena d'intervenció sobre el patrimoni cultural integrat per "mesures i accions sobre els béns culturals o el seu àmbit pròxim que tinguen per objecte permetre la seua apreciació, facilitar la seua interpretació i acréixer la seua difusió, especialment en l'àmbit educatiu, i la seua funció social". Per part seua, la Llei 11/2019, de 25 d'abril, de Patrimoni Cultural de Canàries (LPCC) defineix en el seu art. 11.1.b) la "valoració" com una mena d'intervenció en béns immobles, a saber: "Mesures i accions sobre els béns culturals o el seu àmbit pròxim que tinguen per objecte permetre la seua apreciació, facilitar la seua interpretació i acréixer la seua difusió, especialment en l'àmbit educatiu, i la seua funció social." Finalment, la Llei 6/2019, de 9 de maig, de Patrimoni Cultural Basc (LPCVAS) defineix en l'art. 34.2 la "posada en valor" com "el conjunt d'actuacions encaminades a conèixer, valorar, reconèixer i dotar-li d'ús a un bé, sense desvirtuar per això els valors culturals pels quals ha sigut objecte de protecció".

2.2. LA CONCEPCIÓ LEGAL DEL PATRIMONI CULTURAL COM A MARC, EXIGÈNCIA I LÍMIT DE LA VALORACIÓ

Les definicions legals de "valoració" i "posada en valor" introduïdes per les lleis gallega, canària i basca no són coincidents. La definició introduïda per la llei gallega, reproduïda al peu de la lletra per la llei canària (que limita la seua aplicació, no obstant això, als béns immobles), enquadra les accions de valoració

en la doble perspectiva de la percepció del patrimoni pel públic i de la funció social del patrimoni. D'altra banda, existeix una clara equivalència entre les accions d'"apreciació", "interpretació" i "difusió" incorporades a la definició de "valoració" per les lleis gallega i canària, i les de "conèixer", "valorar" i "reconèixer" incorporades a la definició de "posada en valor" per la llei basca; de la mateixa manera que existeix afinitat entre la "funció social" a la qual al·ludeixen les lleis gallega i canària i l'acció de "dotar d'ús" emprada per la llei basca.

No obstant això, la llei basca va més enllà, en introduir un criteri delimitador clau per a l'adequada determinació del contingut dels conceptes "valoració" i "posada en valor": l'exigència que les accions orientades a la conscienciació pública i a la consecució de la funció social del patrimoni cultural (que implica donar-li un ús) no hagen de "desvirtuar [...] els valors culturals pels quals ha sigut objecte de protecció". La definició de "posada en valor" per la llei basca posa de manifest que la correcta apreciació del significat dels conceptes "valoració" i "posada en valor" exigeix tenir presents els fonaments de l'epistemologia patrimonial i del dret del patrimoni cultural, i establir una relació amb els conceptes manejats per les disciplines relacionades amb l'ús, la funció i l'accés al patrimoni.

En primer lloc, convé tenir present la distinció analítica (i evitar la confusió) entre els valors o interessos culturals determinants de la condició patrimonial de determinats elements tangibles i intangibles i del valor econòmic que puguen tenir els béns patrimonials, respecte als valors socials i econòmics (percepció social, ús, funció) relacionats amb la seua noció de "valoració" o "posada en valor". Resulta significatiu, en aquest sentit, el caràcter minoritari de l'ocupació per la legislació sectorial del terme "valoració" en el sentit que les normes atribueixen a la "valoració"/"posada en valor" del patrimoni. El preàmbul de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol relaciona "valoració" del patrimoni amb les "disposicions que estimulen a la seua conservació i, en conseqüència, permeten el seu gaudi i en faciliten l'acreixement". La llei extremeña al·ludeix a la necessària articulació entre "els objectius de conservació amb l'accés dels ciutadans a la seua valoració i gaudi cultural". La Llei canària avança en el seu preàmbul que considera la "valoració" com un dels tipus d'intervenció en béns immobles. Finalment, les lleis castellanomanxega (art. 68.1), canària (preàmbul i articles 14.h i 15.2.k) i castellanolleonesa relacionen la "valoració" del patrimoni amb l'àmbit educatiu.

Els legisladors estatals i autonòmics han optat en bona part, doncs, per reservar el terme "valoració" per a les operacions d'avaluació dels béns culturals en si, ja siga des del punt de vista cultural o econò-

mic. Ha de tenir-se present que les lleis de patrimoni històric o cultural estableixen com a mecanisme per a la determinació de la patrimonialitat dels béns el reconeixement en els mateixos de valors o interessos culturals de divers tipus. A tall d'exemple, l'art. 1.2 Llei 16/1985, del Patrimoni Històric Espanyol (LPHE) estableix que "integren el Patrimoni Històric Espanyol els immobles i objectes mobles d'interés artístic, històric, paleontològic, arqueològic, etnogràfic, científic o tècnic [...]"; mentre que l'art. 1.2 de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià (LPCVAL) estableix que "el patrimoni cultural valencià està constituït pels béns mobles i immobles de valor històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic, tècnic, o de qualsevol altra naturalesa cultural [...]". Es pot també citar la definició incorporada per l'art. 1.1. LPCG com a exponent d'aquelles lleis sectorials de patrimoni que estenen el criteri de possessió de valors culturals a la determinació de la patrimonialitat dels béns immaterials: "El patrimoni cultural de Galícia està constituït pels béns mobles, immobles o manifestacions immaterials que, pel seu valor artístic, històric, arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, antropològic, industrial, científic i tècnic, documental o bibliogràfic, hagen de ser considerats com d'interés per a la permanència, reconeixement i identitat de la cultura gallega a través del temps."

Corol·lari de l'anteriorment exposat, si el patrimoni històric o cultural, moble, immoble i immaterial, es defineix legalment per presentar característiques o atributs posseïdors de valors o interessos culturals, resulta lògic que tota actuació relacionada haja de tenir com a límit sancionat per les lleis la preservació d'allò que es considera culturalment valuós en tals béns. D'ací l'encert de la llei basca, en condicionar i limitar expressament l'abast de les accions de valoració (social i econòmica) a la "no-desvirtuació" dels valors (culturals) dels béns patrimonials.

En segon lloc, s'ha de tenir present el procés patrimonial subjacent al propòsit que les lleis confereixen a la tutela i regulació del patrimoni històric o cultural. Com és conegut, l'ordenament del sector del patrimoni a Espanya s'ha construït a partir de la connexió entre el dret ciutadà a la cultura sancionat per l'article 44.1 de la Constitució Espanyola (CE) i el deure de protecció del patrimoni establert per l'article 46 CE. En efecte, l'article 41 CE estableix que "els poders públics promouran i tutelaran l'accés a la cultura, a la qual tots tenen dret", mentre que l'article 46 de la Constitució Espanyola estableix que "els poders públics garantiran la conservació i promouran l'enriquiment del patrimoni històric, cultural i artístic dels pobles d'Espanya i dels béns que l'integren". Les administracions públiques, en conseqüència, han de facilitar l'accés de la ciutadania als elements

mobles, immobles i immaterials integrants del patrimoni cultural, que han de ser preservats, com a part de l'exercici del dret a la cultura. Però, com sabem, l'accés ha de fer-se de tal manera que no comprometa la conservació dels atributs patrimonialment valuosos dels béns culturals. És per això que l'article 1.1. de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol (LPHE) estableix com a objecte "la protecció, acreixement i transmissió a les generacions futures del Patrimoni Històric Espanyol". La LPHE efectua en el seu art. 1.1 una inspirada integració dels arts. 44.1 i 46 CE. En efecte, els conceptes de "protecció" i "acreixement" de l'art. 1.1 LPHE venen a correspondre amb les accions de "conservació" i "enriquiment" de l'article 46 CE, mentre que la noció de "transmissió" introduïda per l'art. 1.1 LPHE remet al dret ciutadà a la cultura de l'art. 44.1 CE, estenent el seu abast no únicament a les generacions contemporànies, sinó a les futures. El mandat legal de "transmissió" del patrimoni per la LPHE va vindre, doncs, a incorporar *avant la lettre* la idea de sostenibilitat, en plena coherència amb l'imperatiu legal de respecte dels valors o interessos que qualifiquen la condició patrimonial. Recapitulant, les lleis reguladores del sector proposen i prescriuen la conservació/protecció, l'enriquiment/acreixement i l'accés en clau sostenible per les generacions presents i futures al patrimoni històric o cultural, i la sostenibilitat dels valors patrimonials exigeix la limitació de l'abast de les accions de valoració/posada en valor.

En tercer lloc, s'ha de tenir així mateix present un altre procés susceptible d'afectar el patrimoni: el procés subjacent a les nocions fonamentals de la bibliografia que entén el patrimoni cultural com a element clau per al desenvolupament humà, com per exemple la literatura sobre turisme, que sovint presenta una forta empremta del pensament economicista. Aquesta bibliografia sol considerar els elements del patrimoni com a "recursos" susceptibles de conversió en "producte". No obstant això, els experts són conscients que, perquè el "producte patrimonial" siga sostenible, s'han de tenir presents les característiques tangibles i intangibles que els fan culturalment valuosos i que han de ser respectats. En el pensament sobre l'ús, la funció i l'accés al patrimoni subjau, doncs, un procés "bé" » "recurs" » "producte", que guarda afinitat amb el procés patrimonial "conservació/protecció" » "enriquiment/acreixement" » "accés". La pregunta a formular és: ¿en quina fase d'ambdós processos s'enquadren les accions de "valoració" o "posada en valor" del patrimoni?

Des d'una òptica patrimonial, es pot afirmar que les accions de valoració o posada en valor no s'inclouen dins de les actuacions de "conservació" (art. 46 CE) o "protecció" (art. 1.1 LPHE) del patrimoni. Aquestes accions constitueixen els passos inicials del procés patrimonial, i comprenen les activitats d'identifica-

ció i protecció jurídica del patrimoni juntament amb les intervencions de conservació. Aquestes tenen per objecte, en el cas del patrimoni tangible, moble i immoble, consolidar els béns i detenir els processos de degradació, mentre que en el cas del patrimoni intangible s'identifiquen amb la documentació en suport material de les seues manifestacions i el manteniment de les condicions objectives que permeten la seua recreació. Accions bàsiques orientades a garantir la conservació, protecció o preservació dels béns patrimonials i dels seus valors culturals.

Dins del procés patrimonial, les intervencions de "restauració" (patrimoni tangible) o "revitalització" (patrimoni immaterial) segueixen habitualment les de "protecció" i "conservació", i són un requisit clau per a la preparació dels béns patrimonials de cara al seu accés públic sostenible. En conseqüència, podrien considerar-se com a part de les accions integrants de la valoració o posada en valor. No obstant això, les actuacions de restauració/revitalització no s'orienten directament a l'accés públic, sinó a la restitució, d'acord amb una metodologia rigorosa, dels atributs físics danyats o parcialment perduts dels béns patrimonials tangibles (restauració), o a la revigorització de manifestacions culturals immaterials en decaïment (revitalització). Les accions de restauració/revitalització del patrimoni s'orienten als valors culturals patrimonials, no als valors socials, culturals o econòmics vinculats al seu accés públic. Per tant, existeix un criteri analític clar capaç de sustentar l'exclusió de les accions de restauració/revitalització del conjunt d'actuacions de valoració/posada en valor, des de l'òptica patrimonial.

Quant a les actuacions pròpiament identificables amb la valoració/posada en valor del patrimoni cultural, aquestes estan clarament integrades per totes aquelles relacionades amb la dotació d'ús i funció als béns patrimonials (especialment, als tangibles), i de facilitació de l'accés públic a aquests, sempre en clau de sostenibilitat. El repertori d'accions de valoració/posada en valor és, en conseqüència, molt ampli: més encara si es té en compte que l'accés públic al patrimoni cultural no sols és físic, sinó també cognitiu.

Pel que fa a l'ús, es pot afirmar que, des de l'òptica del patrimoni arquitectònic, les accions de rehabilitació d'immobles formen part clarament de les accions de valoració/posada en valor. La definició legal més completa de "rehabilitació" ve oferida per la llei gallega: "Accions i mesures que tinguen per objecte permetre la recuperació d'un ús original perdut o nou compatible amb els valors originals d'un bé o d'una part d'ell, que poden suposar intervencions puntuals sobre els seus elements característics i, excepcionalment i de manera justificada, la modificació o la introducció de nous elements imprescindibles per a garantir una adequada adaptació als requeriments

funcionals per a la seua posada en ús. S'inclouen les accions destinades a l'adaptació dels béns per raó d'accessibilitat." (art. 40.g LPCG).

Ús i funció van de la mà. Quan els béns tangibles del patrimoni cultural mantenen el seu vincle amb els usos i funcions als quals han estat històricament associats (susceptibles, al seu torn, de qualificació com a patrimoni immaterial), no cal aplicar accions de valoració/posada en valor, sinó de mera conservació (per exemple, mantenir l'activitat molinera en un molí hidràulic històric). No obstant això, quan els béns mobles i immobles perden la seua connexió orgànica amb els usos i funcions tradicionals, s'obri la porta a la introducció de nous usos i de noves funcions que cauen dins de l'àmbit de la gestió del patrimoni (des de l'habilitació d'un palau com a hotel amb encant a la reunió i custòdia en un museu de béns mobles patrimonials per a facilitar el seu accés públic). Quant al patrimoni immaterial, per la seua pròpia naturalesa sol mantenir les seues funcions tradicionals (la realització d'un ofici artesanal, la celebració d'un ritual festiu...), encara que, considerat el seu caràcter viu i evolutiu, la seua relació amb la creativitat humana, i la necessitat, a vegades, de la introducció d'innovacions per a garantir la salvaguarda, sempre pot haver-hi el cas que una manifestació immaterial acabe traslladant o ampliant el seu propòsit al compliment de funcions diferents de les originàries. Aquest és el cas del desenvolupament de la funció turística, objecte d'intens debat pel temor a la desvirtuació, pèrdua d'autenticitat i mercantilització del patrimoni cultural immaterial.

Per la seua part, les accions de valoració relacionades amb l'adequació del patrimoni cultural per al seu accés públic sostenible comprenen un variat repertori d'actuacions, que en l'actualitat han de tenir com a referent inexcusable l'accessibilitat universal i el disseny per a tots. Aquestes accions poden orientar-se a la facilitació de l'accés físic al patrimoni, però també del seu accés cognitiu, mitjançant el disseny i la implementació d'un amplíssim repertori de dispositius de mediació, tangibles i intangibles. Podríem així mateix enquadrar en la valoració o posada en valor del patrimoni les accions educatives i de difusió, ja que tenen com a objectiu donar a conèixer a la població l'existència dels béns culturals, fomentant la seua sensibilització i el desig de la ciutadania d'accedir al seu coneixement i gaudi.

Finalment, les actuacions relacionades amb l'accés ciutadà efectiu al patrimoni formen un conjunt amb entitat pròpia, relacionat amb l'àmbit de la gestió del patrimoni, que pot diferenciar-se netament de les accions de valoració i posada en valor.

En conseqüència, des de l'òptica de l'epistemologia patrimonial, la valoració o posada en valor del pa-

trimoni constituiria una fase del procés patrimonial posterior a les de "conservació/protecció" i "enriquiment/acreixement", i anterior a la d'"accés". En paral·lel, des de la perspectiva del procés de transformació dels béns patrimonials en recursos i productes cultu-

rals, que interessa a les disciplines centrades en l'ús, la funció i l'accés al patrimoni, es pot plantejar que les accions de valoració o posada en valor es relacionen amb la conversió dels béns en recursos, prèvia a la seua transformació en producte.

Castell la Talaia o de los Pacheco.Villena.

CAPÍTOL 3

Caracterització dels Béns d'Interès Cultural. BIC

Juan López Jiménez, Antonio Martínez Puche
Universitat d'Alacant
Luis Pablo Martínez Sanmartín
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. GVA

Caracterització dels Béns d'Interès Cultural. BIC

Juan López Jiménez, Antonio Martínez Puche
Universitat d'Alacant

Luis Pablo Martínez Sanmartín
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. GVA

3.1. QUÈ SÓN ELS BÉNS D'INTERÉS CULTURAL (BIC)

La categoria de Bé d'Interès Cultural (BIC) va ser introduïda en l'ordenament jurídic espanyol per la LPHE. Els BIC són els béns del patrimoni històric o cultural als quals s'atribueix un valor patrimonial més gran. L'article 9.1 LPHE estableix que "gaudiran de singular protecció i tutela els béns integrants del Patrimoni Històric Espanyol declarats d'interés cultural per ministeri d'aquesta Llei o mitjançant Reial decret de manera individualitzada". L'articulat de la llei no aporta una definició de quins béns del patrimoni històric espanyol mereixen la declaració com a BIC. No obstant això, en el preàmbul de la llei es manifesta que la categoria de BIC "s'estén als mobles i immobles d'aquell Patrimoni que, de forma més palmària, requereixen tal protecció".

Com que l'article 1.1 LPHE defineix el patrimoni històric en funció de la possessió d'interés "artístic, històric, paleontològic, arqueològic, etnogràfic, científic o tècnic", no hi ha dubte que els BIC objecte de singular tutela per la llei han de ser béns patrimonials posseïdors d'un o diversos de tals interessos en grau particularment rellevant. Les lleis autonòmiques són més clares sobre aquest tema. Així, la LPCVAL estableix en el seu article 2.a) que els BIC "són aquells que per les seues singulars característiques i rellevància per al patrimoni cultural són objecte de les especials mesures de protecció, divulgació i foment que es deriven de la seua declaració com a tals". Entre les lleis d'última generació, la LPCC defineix els BIC com "aquells béns mobles, immobles

i immaterials més excel·lents de valor històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, etnogràfic, bibliogràfic, documental, lingüístic, paisatgístic, industrial, científic o tècnic o de naturalesa cultural, així com els que constitueixen testimoniatges singulars de la cultura canària".

3.2. ELS BÉNS SUSCEPTIBLES DE DECLARACIÓ COM A BIC: CLASSIFICACIÓ I CATEGORIES DECLARATIVES

La LPHE, que va ser aprovada molt abans del desenvolupament de la noció de patrimoni cultural immaterial, reserva la declaració de BIC per als béns tangibles, mobles i immobles. La Llei 10/2015 estatal, de 26 de maig, per a la salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial (PCI) no regula la declaració com a BIC del patrimoni immaterial (sens dubte en atenció a la competència autonòmica en matèria de declaracions de BIC, sancionada per la Sentència del Tribunal Constitucional 17/1991 de 31 de gener), i en el seu lloc introdueix la categoria declarativa específica per al PCI de Manifestació Representativa del Patrimoni Cultural Immaterial.

Han sigut les lleis autonòmiques les que ha fet possible la declaració com a BIC dels béns del PCI existents en el territori de cada autonomia, juntament amb els béns tangibles del patrimoni històric o cultural. Així, l'article 26.1 LPCVAL, lletres A, B, C i D, preveu expressament que podran ser declarats BIC els béns

immobles (26.1.A), els béns mobles (26.1.B), els béns del patrimoni documental, bibliogràfic i audiovisual (26.1.C) i els béns immaterials (26.1.D). Al seu torn, la llei preveu que els béns declarats d'acord amb les esmentades classes bàsiques de BIC poden ser adscrits a categories específiques, que porten aparellats règims de tutela diferenciats, a saber:

- Els BIC immobles declarats poden adscriure's a les categories de Monument, Conjunt Històric, Jardí Històric, Espai Etnològic, Lloc Històric, Zona Arqueològica, Zona Paleontològica i Parc Cultural.
- Els BIC mobles poden declarar-se individualment, com a col·lecció o com a fons de museus i col·leccions museogràfiques permanents.
- Els BIC del patrimoni documental, bibliogràfic i audiovisual poden declarar-se individualment, com a col·lecció o com a fons d'arxius i biblioteques.
- Els BIC immaterials no presenten categories declaratives diferenciades.

No obstant això, des de l'òptica de la seua tutela, estudi i gestió, convé simplificar i reduir les quatre classes bàsiques de BIC establides per l'art 26.1 LPCV a tres: béns immobles, béns mobles i béns immaterials. Això es deu al fet que els béns del patrimoni documental, bibliogràfic i audiovisual no són sinó un segment particular de béns mobles, des de l'òptica de la seua naturalesa i de la definició de l'article 335 del Codi Civil. Sense perjudici de les seues especificitats, comparteixen un mateix règim jurídic bàsic amb els restants béns mobles, com estableix l'article 75.1. LPCV: "El patrimoni documental, bibliogràfic i audiovisual valencià es regirà per les normes contingudes en el present títol i, en el no previst en elles, per les disposicions d'aquesta Llei que siguen aplicable als béns mobles."

3.3. LES DECLARACIONS DE BIC, SINGULARS I GENÈRIQUES

Les lleis de patrimoni històric o cultural preveuen en general la declaració dels BIC mitjançant acte administratiu singular exprés (procediment ordinari de declaració) o mitjançant declaració com a BIC de certes tipologies de béns per les mateixes lleis (declaracions genèriques "per ministeri de la llei"). S'ha de tenir present, no obstant això, que les lleis també poden efectuar declaracions de BIC singulars en favor de certs béns individuals (declaracions singulars "per ministeri de la llei").

Com s'ha exposat, l'article 9.1 LPHE preveu que la declaració de BIC tinga lloc "per ministeri d'aquesta Llei o mitjançant Reial decret de manera individualitzada". La LPHE regula en els articles 9 a 13 el procediment ordinari de declaració; sotmet en el seu article 60 al règim dels BIC els immobles destinats a la instal·lació d'arxius, biblioteques i museus de titularitat estatal, i els béns mobles en ells custodiats; considera declarats BIC mitjançant la seua disposició addicional primera els béns immobles que hagueren sigut objecte de reconeixement singular d'acord amb les normes sectorials anteriorment vigents; i declara BIC amb caràcter genèric diverses tipologies de béns immobles, algunes de les quals havien sigut anteriorment objecte de declaració genèrica d'acord amb les categories jurídiques llavors vigents. Així, l'article 40.2 LPHE declara BIC amb caràcter genèric "les coves, abrics i llocs que continguen manifestacions d'art rupestre", mentre que la disposició addicional segona LPHE declara BIC amb caràcter genèric "els béns al fet que es contrauen els Decrets de 22 d'abril de 1949, 571/1963 i 499/1973" (sic, per 449/1973), a saber: el Decret de 22 d'abril de 1949 sobre protecció dels castells espanyols (Butlletí Oficial de l'Estado [BOE] núm.125, de 5 de maig de 1949); el Decret 571/1963, de 14 de març, sobre protecció dels escuts, emblemes, pedres heràldiques, rollos de justícia, creus de terme i peces similars d'interés historicoartístic (BOE núm. 77, de 30 de març de 1963) i el Decret 449/1973, de 22 de febrer, pel qual es col·loquen sota la protecció de l'Estat els «hórreos» o «cabazos» antics existents a Astúries i Galícia (BOE núm. 62, de 13 de març de 1973).

Per la seua part, la llei valenciana, que preveu que els BIC siguen declarats amb caràcter ordinari mitjançant decret del Consell (article 26.2 LPCVAL), i que considera BIC valencians els BIC declarats en aplicació de la LPHE amb anterioritat a l'entrada en vigor de la LPCVAL, "tant mitjançant expedient individualitzat com en virtut del que s'estableix en l'article 40.2 d'aquesta Llei i en les seues Disposicions Addicionals Primera i Segona" (disposició addicional primera LPCVAL, paràgraf 1), duu a terme algunes declaracions de BIC singulars "per ministeri de la llei". Així, la disposició addicional primera LPCVAL estableix la consideració de BIC valencians de "tots els documents depositats en l'Arxiu de la Corona d'Aragó que tinguen relació directa o indirecta amb el procés històric de l'antic Regne de València, hui Comunitat Valenciana" (tinga's en compte que els documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, de titularitat estatal, ja compten amb la condició de BIC d'acord amb l'article 60 LPHE) així com, "pel seu especial significat", del Reial Monestir de Santa Maria de la Valldigna, considerat per la llei "temple espiritual, polític, històric i cultural de l'antic Regne de València, hui Comunitat Valenciana" i "sím-

bol de la grandesa i sobirania del poble valencià reconegut com a nacionalitat històrica”.

3.4. HEURÍSTICA I REPTE DE LA QUANTIFICACIÓ DELS BIC

Les lleis de patrimoni històric o cultural ordenen la inscripció dels BIC declarats en determinats instruments creats per elles. La LPHE estableix en el seu art. 12.1. que els béns (tangibles) declarats BIC “seran inscrits en un Registre General dependent de l'Administració de l'Estat”. Es tracta del Registre General de Béns d'Interés Cultural (RGBIC), d'acord amb la denominació del capítol II del títol II del Reial decret 111/1986, de 10 de gener, de desenvolupament parcial de la Llei 16/1985, de 25 de juny, del Patrimoni Històric Espanyol. L'article 15 del Reial decret 111/1986 preveu la inscripció d'ofici en el RGBIC dels BIC declarats, tota vegada s'haja publicat en el BOE el Reial decret de declaració.

Per part seua, la LPCVAL crea en el seu article 15 l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià (IGPCV), concebut “com a instrument unitari de protecció dels béns mobles, immobles i immaterials del patrimoni cultural els valors del qual hagen de ser especialment preservats i coneguts”, reservant la seua Secció 1a per a la inscripció dels “béns mobles, immobles i immaterials, declarats d'interés cultural [...]”. L'article 29.1 LPCVAL disposa que la inscripció en la Secció 1a IGPCV dels béns declarats BIC s'ordene pel mateix Decret de declaració del Consell.

La LPCVAL estableix explícitament mecanismes de coordinació entre el procediment de declaració de BIC que regula, l'IGPCV gestionat per la Conselleria de Cultura i el RGBIC gestionat pel ministeri de Cultura. Així, l'article 27.3 LPCV estableix que la resolució per la qual s'acorde la incoació de procediment per a la declaració de BIC es publique en el Diari Oficial de la Generalitat Valenciana (DOGV) i en el BOE, i es comuniqui al RGBIC “per a la seua anotació preventiva”. Això és així perquè tant la LPHE (article 11.1) com la LPCVAL (article 27.4) estableixen l'aplicació amb caràcter provisional als béns amb procediment de declaració de BIC incoat del règim de tutela jurídica dels BIC ja declarats. Lògicament, l'article 29.2 LPCVAL determina que tota declaració de BIC ha de ser comunicada al RGBIC ministerial per a la seua inscripció.

Sobre el paper, la quantificació dels BIC declarats existents a la Comunitat Valenciana i en qualsevol de les seues províncies o municipis, i fins i tot dels BIC amb procediment de declaració incoat, hauria de ser tan senzilla com la simple consulta de l'IGPCV o el RGBIC, ja que tots dos haurien de mostrar la mateixa informació. A més, tant l'IGPCV com el RGBIC (limitat

a immobles) són accessibles en línia, la qual cosa facilita enormement la consulta¹.

No obstant això, la informació que ofereixen el RGBIC en línia i l'IGPCV en línia no és coincident. Una cerca dels BIC existents a la província d'Alacant, efectuada l'11 d'octubre del 2021, dona com a resultat 365 resultats segons el RGBIC, per 558 resultats segons l'IGPCV. Ha d'advertir-se que la cerca a l'IGPCV s'ha limitat a BIC immobles, ja que RGBIC en línia únicament ofereix informació sobre BIC immobles. L'accentuada disparitat en els resultats reflecteix, sens dubte, la demora existent entre l'adopció de les resolucions d'incoació i dels decrets de declaració pels òrgans competents de la Generalitat (que es traslladen amb relativa agilitat a l'IGPCV), i la seua comunicació al RGBIC ministerial, a l'efecte de la seua anotació preventiva (incoacions) o de la seua inscripció (declaracions).

Les xifres d'anotacions preventives i d'inscripcions de BIC que ofereix l'IGPCV en línia tampoc reflecteixen amb total exactitud els béns declarats BIC o amb procediment de declaració incoat. No totes les resolucions d'incoació de procediment ni tots els decrets de declaració semblen haver sigut anotats o inscrits a l'IGPCV d'acord amb el procediment regulat pels articles 27.3 i 29.1 LPCVAL. Es pot presumir la correcta anotació preventiva o la inscripció quan la informació oferida per l'IGPCV en línia inclou el seu codi d'inscripció, que consta de deu dígitos. Així, el castell de Santa Bàrbara de la ciutat d'Alacant figura a l'IGPCV en línia com a BIC declarat amb la categoria de monument i codi 03.32.014-003. Idèntica conclusió pot col·legir-se lícitament, en el cas del RGBIC ministerial (béns immobles), quan la fitxa del bé en qüestió inclou un codi de nou xifres, precedides per les sigles “R.I.”; codi que, en el cas del castell alacantí, és: (R.I.)-51-0001293. Doncs bé: pel que respecta a l'IGPCV, s'adverteix que cap de les fitxes de BIC immaterials accessibles en línia (Betlem de Tirisiti, Cavalcada dels Reis Mags i Festes de Moros i Cristians d'Alcoi; Fogueres de Sant Joan d'Alacant; Fira de Tots Sants de Cocentaina; l'Escaldà de la pansa, a Dénia; les Festes de la vinguda de la Verge d'Elx; el Cabildo de Sax; el Ritual del Pa Beneit de la Torre de les Maçanes) presenta el codi d'inscripció del bé declarat. S'adverteix així mateix que bona part dels BIC declarats amb la categoria de zona arqueològica beneficiaris de l'Acord de 15 d'octubre del 2010, del Consell, pel qual s'aprova la relació de coves, abrics i llocs amb art rupestre de la província d'Alacant i s'acorda la seua inscripció en la secció primera de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià no figuren a l'IGPCV en línia amb

1 (<<https://www.culturaydeporte.gob.es/cultura/patrimonio/bienes-culturales-prottegidos/consulta-de-bienes-inmuebles.html>> i <<https://ceice.gva.es/va/web/patrimonio-cultural-y-museos/inventario-general>>, respectivament).

el codi de deu dígit, sinó amb la referència pròpia amb què figuren en l'annex de l'Acord (<https://dogv.gva.es/datos/2010/10/20/pdf/2010_11248.pdf>). Per exemple, els disset abrics dels conjunts I a VI del Barranc de l'Infern, en terme de la Vall de Laguar, figuren a l'IGPCV en línia amb les referències ZA-161-AR a ZA-177-AR. S'ha de tenir present, no obstant això, que la falta de codi en la fitxa en línia no implica necessàriament la seua inexistència, podent tractar-se d'un efecte de la demora de l'actualització de l'IGPCV accessible per internet.

Així mateix, a l'IGPCV en línia es detecten alguns errors materials, i incoacions i declaracions amb nul o dubtós valor jurídic. Vegem-ne alguns exemples: com a error material, podem assenyalar que a l'IGPCV en línia figura com a BIC immoble declarat amb la categoria de Monument l'Arxiu Històric Provincial, però s'indica com la seua ubicació física el número 9 del carrer Llauradors, seu de l'Arxiu Històric Municipal. Així mateix, també figura com a BIC immaterial el Centre de Cultura Tradicional - Museu Escolar Agrícola de Puçol (Bones Pràctiques), sens dubte perquè la UNESCO va inscriure el 2009 al Registre de Bones Pràctiques de Salvaguarda emanat de la Convenció del 2003 per a la Salvaguarda del Patrimoni Cultural Immaterial el Projecte pedagògic del Centre de Cultura Tradicional-Museu Escolar de Puçol. No obstant això, l'administració de patrimoni cultural del Consell de la Generalitat en cap moment ha declarat o incoat procediment per a la seua declaració com BIC immaterial.

Quant a les incoacions i declaracions nul·les o dubtoses, les Danses del Rei Moro d'Agost figuren en la Secció 1a de l'IGPCV en línia com a bé immaterial amb procediment incoat per a la seua declaració com a BIC. En efecte, el DOGV núm. 8189 de 13 de desembre de 2017 va publicar la Resolució de 17 de novembre de 2017, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, "per la qual s'incoa expedient per a declarar bé d'interés cultural immaterial les Danses del Rei Moro d'Agost"; però el procediment de declaració es troba jurídicament incurs en caducitat, per haver transcorregut més de dos anys des de la data d'incoació que marca com a límit l'art. 27.7 LPCVAL. En conseqüència, hauria d'eliminar-se de la Secció 1a de l'IGPCV en línia qualsevol referència a les Danses del Rei Moro. De manera idèntica caldria aplicar a la fitxa accessible en línia dels següents BIC immobles amb declaració caducada, l'octubre del 2021: Viles Romanes del Castell d'Ansaldó i Convent de les Canongesses Reguladores de Sant Agustí (Alacant); Tossal de la Cala (Benidorm), Pantà d'Elx (Elx), Cabezo

Lucero (Guardamar), Casa de l'Hort (Onil) i jaciments de l'Escuera i l'Oral (Sant Fulgenci). També s'han trobat béns immobles en la Secció 1a de l'IGPCV en línia als quals s'atribueix la condició de BIC declarat amb la categoria de Monument, encara que tal atribució no troba manteniment en cap declaració expressa. És el cas de la Basílica de Santa Maria i del Palau de Jordi Joan d'Elx. Tots dos immobles són esmentats pel Decret 191/1968, de 18 de gener, pel qual es declara conjunt històric artístic a favor del sector de la ciutat d'Elx (Alacant) que comprén la basílica de Santa Maria, l'alcàsser-palau d'Altamira i la Calaforra, així com la casa palau de Jordi Joan (BOE de 5 de febrer de 1968); però el Decret en cap moment els declara monument, la qual cosa hauria sustentat la seua declaració com a BIC per ministeri de la Llei, en aplicació de la disposició addicional primera LPHE.

I no hem d'oblidar el cas del Misteri d'Elx, que figura a l'IGPCV en línia com a BIC immoble declarat amb la categoria de monument. Tal consideració resulta lògica, per haver sigut declarat Monument Nacional per Decret de 15 de setembre de 1931 (*Gaceta de Madrid* núm. 259 de 16 de setembre del 1931), encara que el Misteri o Festa d'Elx és clarament un bé del patrimoni cultural immaterial, com a tal va ser reconegut per la UNESCO, i consegüentment regula la seua protecció la Llei 13/2005, del Misteri d'Elx, i la seua declaració hauria d'haver sigut objecte de la complementació prevista per la disposició transitòria primera LPCVAL, incís 2.

S'ha de tenir present també que poden donar-se incidències relacionades amb l'àmbit judicial que poden produir la nul·litat de determinades incoacions o declaracions. Així ha succeït recentment en relació amb el Decret 185/2018, de 19 d'octubre, del Consell, de declaració de béns d'interés cultural, amb la categoria de zones arqueològiques i paleontològica de determinats béns immobles, que ha sigut anul·lat per caducitat per sentència de 28 de juliol de 2021 de la Secció Primera de la Sala contenciosa administrativa del Tribunal Superior de Justícia de la Comunitat Valenciana. L'anul·lació implica la pèrdua de la condició de BIC-Zona Arqueològica declarada per als següents jaciments arqueològics situats a la província d'Alacant: Cova de l'Or (Beniarrés); Banys de la Reina (Calp); Illeta dels Banyets (el Campello); Illeta del Portitxol (Xàbia); als quals s'afeg el jaciment paleontològic del Porquet (Alacant); sense perjudici que l'administració de patrimoni cultural pugui impulsar la incoació d'un nou procediment de declaració de BIC, en els termes previstos per la LPCVAL.

Convent del Carmen. Orihuela.

CAPÍTOL 4

Context general dels Béns d'Interès Cultural al territori valencià

Context general dels Béns d'Interès Cultural al territori valencià

Manuel Alejandro Castillo Portugal, José Vicente Aparicio Vayà, Jorge Hermsilla Pla
Universitat de València

El patrimoni cultural és el reflex de la trajectòria històrica que ha sigut apropiada com a part del nostre llegat cultural per a hui en dia i les generacions del futur. Des de l'últim quart del segle xx, el patrimoni cultural ja no sols s'enfoca en les expressions artístiques, sinó també abasta al paisatge natural, als béns immaterials, al científic i als béns informatius (Arciniega, 2016). La Unesco planteja a través de la Convenció de 1972 per a la Protecció del Patrimoni Mundial Cultural i Natural que alguns llocs del planeta tenen un valor universal i que aquests transcendeixen a ser un valor comú de la humanitat, com la Selva de Serengueti a l'Àfrica oriental, les Piràmides d'Egipte, la Gran Barrera de Corall a Austràlia i les catedrals barroques d'Amèrica Llatina (Unesco, 1972). El patrimoni cultural en la Comunitat Valenciana representa aqueix llegat històric que ha de ser preservat i resguardat pels ciutadans del present i els del futur per a no perdre la memòria cultural local.

La Llei de Patrimoni Cultural Valencià en el seu article 58.1 defineix patrimoni cultural com: "Els béns immobles, objectes, vestigis i qualssevol altres senyals de manifestacions humanes que tinguen els valors propis del patrimoni cultural i el coneixement del qual requerisca l'aplicació de mètodes arqueològics, tant si es troben en la superfície com en el subsol o sota les aigües i hagen sigut o no extrets. També formen part del patrimoni arqueològic els elements geològics relacionats amb la història de l'ésser humà, els seus orígens i antecedents."

Hui en dia, el concepte de patrimoni cultural ha experimentat una constant evolució, un constant canvi, passant d'encunyar un significat de les nostres manifestacions artístiques i el nostre passat històric a ser vinculat a la nostra memòria i identitat com a grup social (Alba, 2014). En el territori valencià podem trobar una gran diversitat tipològica del patrimoni cultural; ja l'article 1.2 de la llei 4/1998 del Patrimoni Cultural Valencià indica que:

"El patrimoni cultural valencià està constituït pels béns mobles i immobles de valor històric, artístic, arquitectònic, arqueològic, paleontològic, etnològic, documental, bibliogràfic, científic, tècnic, o de qualsevol altra naturalesa cultural, existents en el territori de la Comunitat Valenciana o que, trobant-se fora d'ell, siguen especialment representatius de la història i la cultura valenciana. La Generalitat promourà el retorn a la Comunitat Valenciana d'aquests últims a fi de fer possible l'aplicació a ells de les mesures de protecció i foment previstes en aquesta llei".

De la mateixa manera, els Béns d'Interès Cultural representen una figura que posseeix un caràcter jurídic emparat per la llei 4/1985 del Patrimoni Cultural Valencià que assenyala que: "En el si del Patrimoni Històric Espanyol, i a fi d'atorgar més protecció i tutela, adquireix un valor singular la categoria de Béns d'Interès Cultural, que s'estén als mobles i immobles d'aquell Patrimoni que, de forma més palmària, requiriscen tal protecció. Una categoria com esta implica mesures així mateix singulars que la Llei estableix segons la naturalesa dels béns sobre els quals recau."

Segons la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport de la Comunitat Valenciana, es poden trobar en el territori valencià un total de 2.004 BIC tant de tipus immoble, moble i immaterial. La ciutat de València és la que posseeix un major número de BIC en el seu territori, amb un volum de 71 (Montesinos, Iranzo 2015: 216). El patrimoni cultural en la Comunitat Valenciana representa un eix econòmic que genera ocupació i crea dinamització a l'economia cultural local. El present estudi té com a objectiu, a través de la metodologia quantitativa i qualitativa, l'anàlisi de les ocupacions generades a través del patrimoni cultural, emmarcats en els Béns d'Interés Cultural.

En la Comunitat Valenciana hi ha en total 1.843 elements BIC de tipus immoble i 40 elements BIC immaterials. Per al present treball de recerca quantitativa

s'han identificat 1.664 elements BIC de tipologies immoble i immaterial, això és pel fet que en moltes ocasions els béns repetien en nom de catalogació, però la seua identificació numèrica era diferent entre si i, en alguns casos específics, hem reduït la seua identificació a una única denominació que continga totes les numeracions dels béns. És així que, per exemple, l'element BIC del Barranc de les Clotxes. Abric I i Barranc de les Clotxes. Abric II s'han consignat en el procés estadístic com Barranc de les Clotxes. Abric I; II.

Els elements tipològics de Béns d'Interés Cultural que s'han pogut identificar en el procés de recollida de dades ascendeixen a un total de 1.664, classificats en 42 tipologies de béns immobles, més 19 béns de tipus immaterial, que es mostren a continuació:

TIPOLOGIES DE BIC IMMOBLE	QUANTIFICACIÓ
1 Aqüeducte	10
2 Basílica	2
3 Castell	203
4 Castell i muralla	20
5 Castell i palau	11
6 Castell, muralla i església	5
7 Castell, muralla i ermita	2
8 Catedral	3
9 Catedral basílica	2
10 Col·legiata	1
11 Conjunt històric	29
12 Convent	10
13 Creu de terme	15
14 Edifici agrícola	19
15 Edifici de serveis	24
16 Edifici de serveis i sociocultural	5
17 Edifici dotacional	2
18 Edifici industrial	5
19 Edifici residencial	19
20 Edifici sociocultural	23
21 Ermita	22
22 Escut	126

TIPOLOGIES DE BIC IMMOBLE	QUANTIFICACIÓ
23 Espai urbà	3
24 Espai urbà i agrari	1
25 Hidràulica	9
26 Iber	14
27 Església	72
28 Església i edifici sociocultural	1
29 Infraestructura viària	5
30 Monestir	14
31 Moresc	1
32 Muralla	61
33 Muralla i torre defensiva	1
34 Palau	19
35 Palau i església	1
36 Palau i jardí	1
37 Palau i monestir	1
38 Paleontològic	641
39 Romà	3
40 Santuari	5
41 Torre de telegrafia	6
42 Torre defensiva	228
Total BIC	1645
BIC DE TIPUS IMMATERIAL	19

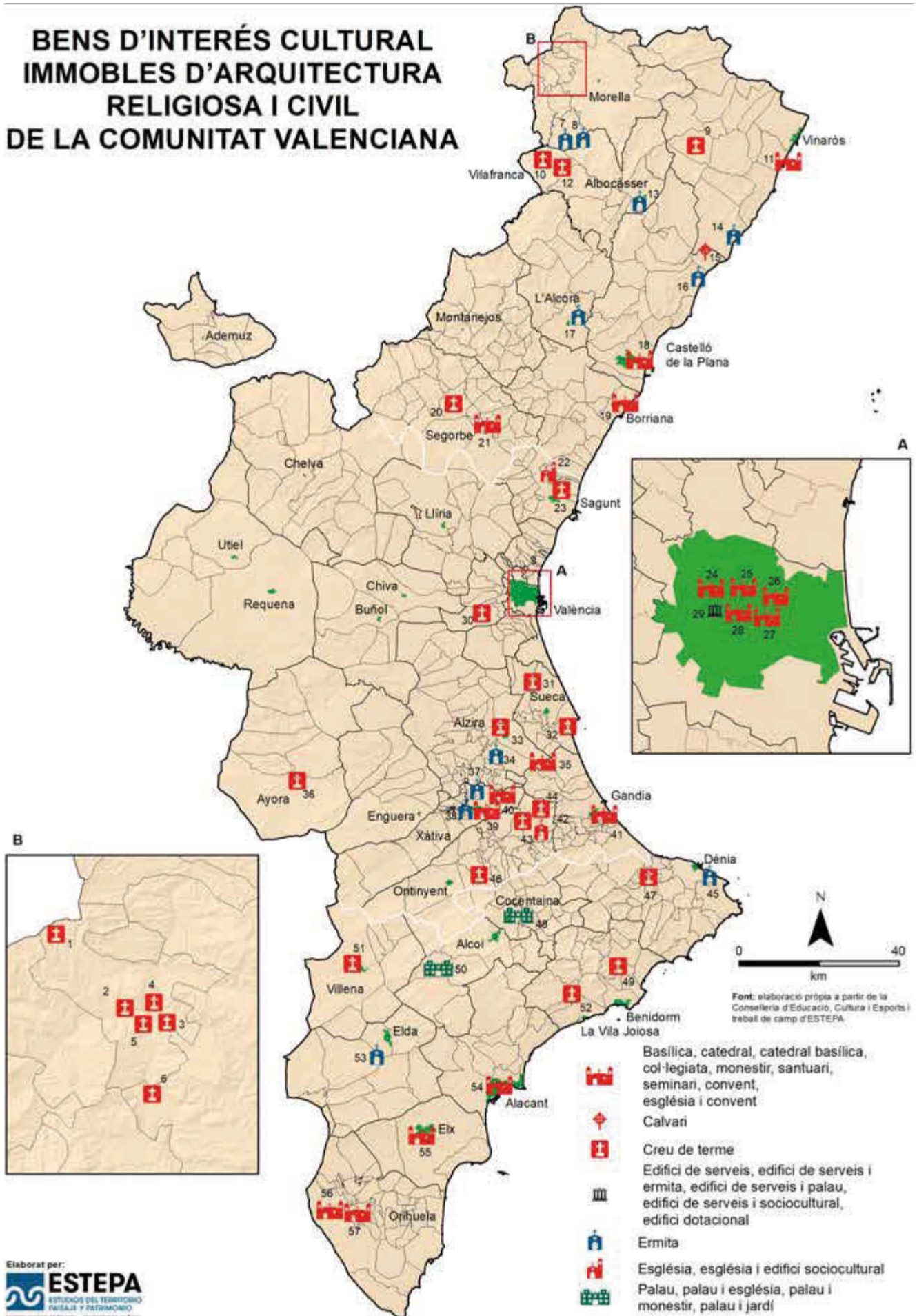

Assut de la Reial Sèquia del Xúquer. Antella.

Ermitori i Hostatgeria de San Pablo. Albocàsser.

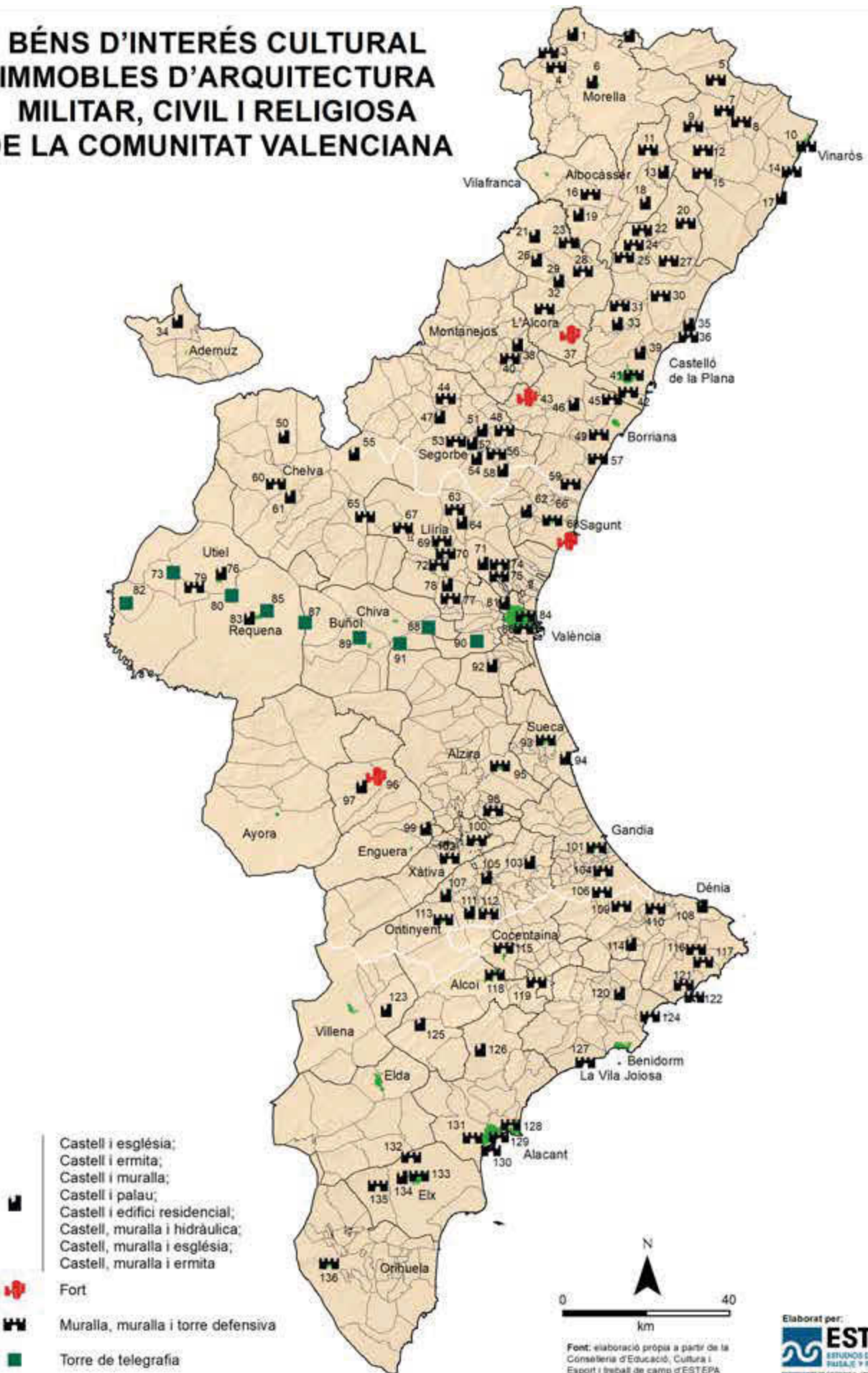
BENS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES D'ARQUITECTURA RELIGIOSA I CIVIL DE LA COMUNITAT VALENCIANA

**Bens d'Interés Cultural Immobles
d'arquitectura religiosa i civil de la Comunitat Valenciana**

1. Peiró de Sant Joaquim de la Menadella-Descansador, Forcall.
2. Peiró del Molí Matalí, Forcall.
3. Peiró de la Consolació, Forcall.
4. Peiró de la Consolacioneta, Forcall.
5. Peiró de Sant Cristòfol, Forcall.
6. Peiró del Molí Boticari, Forcall.
7. Ermita de Sant Pere, Castellfort.
8. Ermita de la Verge de la Font, Castellfort.
9. Creu de Terme, Sant Mateu.
10. Creu del Llosar, Vilafranca.
11. Antic Convent de Sant Francesc, Benicarló.
12. Creu de les Eres, Vilafranca.
13. Ermitori i Hostatgeria de San Pablo, Albocàsser.
14. Ermita de Santa Llúcia i Sant Benet.
15. Ermita del Calvari, Torreblanca.
16. Ermita fortificada d'Albalat, Cabanes.
17. Ermita fortificada del Salvador, l'Alcora.
18. Església de Santa Maria la Major, Castelló de la Plana.
19. Exconvent de la Mercè, Borriana.
20. Creu Coberta de Jérica.
21. Santa Església Catedral Basílica de Santa María de la Asunción, Segorbe.
22. Casa de Cultura, Quart de les Valls.
23. Creu de la Victòria, Sagunt.
24. Exconvent del Carmen i Església de la Santa Cruz, València.
25. Basílica de Nuestra Señora de los Desamparados, València.
26. Convent Col·legi Escolés Pies, València.
27. Catedral de València, València.
28. Capitania General (Convento de Santo Domingo), València.
29. Recinte de l'Hospital Vell i Ermita de Santa Lucía, València.
30. Creu de Terme, Creu de Pere Mora, Torrent.
31. Creu de la Llonga, Sueca.
32. La Creu de Terme, Cullera.
33. Creu Coberta d'Alzira.
34. Ermita de San Roque.
35. Convent d'Aigües Vives.
36. Creu Coberta d'Ayora.
37. Ermita de Santa Ana, Xàtiva.
38. Església Col·legiata de Nuestra Señora.
39. Exconvent de Santo Domingo.
40. Ermita de San Félix.
41. Col·legiata de Santa María.
42. Creu de la Pujada de la Costa.
43. Ermita de la Consolación.
44. Creu de Terme.
45. Ermita de San Juan.
46. Creu de Terme.
47. Creu de Terme, Plaça Melchor Mut, Sanet y Negrals.
48. Palau Comtal i Monestir de la Verge del Miracle.
49. Creu de Terme.
50. Palau Fortalesa del Marquès de Dues Aigües i Església de Santiago.
51. Creu de San Beneito.
52. Creu de Terme Situada a l'Entrada d'Orxeta, Orxeta.
53. Ermita de Santa Bárbara, Monòver.
54. Concatedral de San Nicolás de Bari, Alacant.
55. Basílica de Santa María, Elx.
56. Convent de Santo Domingo, Orihuela.
557. Església Catedral del Salvador i Santa María, Orihuela.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES D'ARQUITECTURA MILITAR, CIVIL I RELIGIOSA DE LA COMUNITAT VALENCIANA

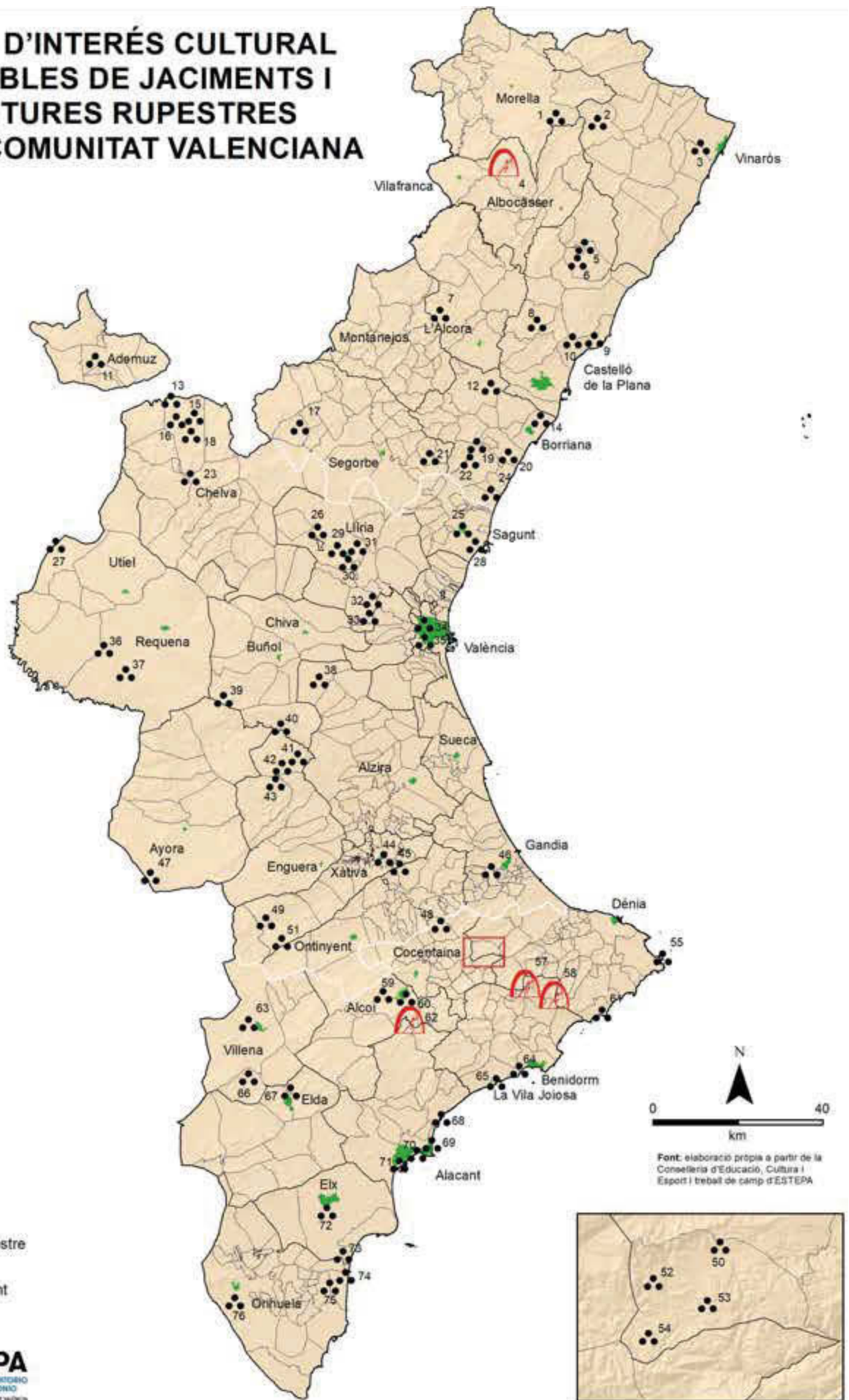
Font: elaboració pròpia a partir de la
Conselleria d'Educació, Cultura i
Esport i treball de camp d'ESTEPA

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO,
PAISAJE Y PATRIMONIO
SERVICIOS DE COORDINACIÓN Y GESTIÓN DE POLÍTICA

**Béns d'Interés Cultural Immobles
d'arquitectura militar, civil i religiosa de la Comunitat Valenciana**

1. Castell Palau dels Peralta, Zorita del Maestrazgo.
2. Castell Palau del Baró d'Herbers, Herbès.
3. Tossal de la Menadella, Forcall.
4. Ciutat Murallada Iberoromana de la Moleta de Frares, Forcall.
5. Muralles de Rossell.
6. Castell i Muralles, Morella.
7. Muralles de Canet lo Roig.
8. Recinte Murallat medieval i ampliació fortificada del segle XVII de Traiguera.
9. Recinte Murallat de Xert.
10. Muralles de Vinaròs.
11. Muralles, Catí.
12. Muralles, Sant Mateu.
13. Castell i muralles de Tírig.
14. Muralles de Benicarló.
15. Muralles de la Salzadella.
16. Muralles (torres d'en Garcés, de la Presó i Redona), Benassal.
17. Castell Palau, Peníscola.
18. Restes del Castell i Muralles d'Albocàsser.
19. Castell i muralla, Culla.
20. Murallas de les Coves de Vinromà.
21. Castell i muralles de Vistabella del Maestrat.
22. Tossal de la Vila, Sierra Engarcerán.
23. Muralles de Benafigos.
24. Tossal de Zaragoza, Sierra Engarcerán.
25. El Castellar, Sierra Engarcerán.
26. Castell i muralles de Xodos.
27. Muralles de Vilanova d'Alcolea.
28. Recinte Murallat d'Atzeneta del Maestrat.
29. Castell i muralles "Les Torrocelles", Lluçena.
30. Recinte Murallat de Cabanes.
31. Muralles amb Torres quadrades adossades i Torre circular del poblat ibèric Estrets-Racó Rata, Vilafamés.
32. Recinte murallat de Lluçena.
33. Castell, llenços de muralla i l'Església de la Sangre, Vilafamés.
34. Restes del Castell i Muralles, Castielfabib.
35. Castell i Muralles d'Orpesa.
36. Orpesa la Vella, Orpesa.
37. El Fort de Sant Cristòfol, l'Alcora.
38. Castell Palau de Ceyt Abu Ceyt, Argelita.
39. Castell Vell i Ermitori de la Magdalena, Castelló de la Plana.
40. Recinte Murallat de Toga.
41. Muralles Carlistes, Castelló de la Plana.
42. Recinte Murallat d'Almassora.
43. Assentament de Castro, Sueras.
44. Muralles de Caudiel.
45. Recinte Murallat de Vila-real.
46. Palau Castell de Betxí.
47. Castell, ermita de San Roque o Santa Águeda la Vieja i cintes muràries, Jérica.
48. El Castillet, Almedijar.
49. Conjunt Fortificat de Mascarell, Nules.
50. Castell i Muralles, Alpuente.
51. Castell i Muralles de Castellnovo.
52. Castell, Aqüeducte i Muralles, Segorbe.
53. Recinte Murallat d'Altura.
54. Castell Palau de Geldo.
55. Castell i Muralles, Andilla.
56. Muralla Carlista de Soneja.
57. Restes del Recinte Murallat, Moncofa.
58. Castell Palau del Senyor, Sot de Ferrer.
59. Muralles, Almenara.
60. Recinte Murallat de Tuéjar.
61. Castell i muralles, Chelva.
62. Castell Palau, Albalat dels Tarongers.
63. Poblat Murallat Puntal dels Llops, Olocau.
64. El Castell (Torre Pardiniés i Casa Solariega dels Comtes d'Olocau), Olocau.
65. Poblat Iber Murallat de la Seña, Villar del Arzobispo.
66. La Vila de Sagunt, zona antiga, Sagunt.
67. Poblado Amurallado Cova Foradà, Llíria.
68. Fortí o Torre del Grau Vell, Sagunt.
69. Muralla Medieval de Llíria.
70. Muralles de Benissanó, Benissanó.
71. Castell Palau dels Boil, Bètera.
72. Restes del Recinte Murallat, Benaguasil.
73. Torre de Telegrafia Òptica de Fuentesrobles.
74. Poblat Iber Murallat del Tos Pelat, Moncada.
75. Poblat Iber Murallat del Tos Pelat, Bètera.
76. Castell i Muralla, Utiel.
77. Recinte murallat de Riba-roja de Túria.
78. Castell i Muralles, Riba-Roja de Túria.
79. Poblado Ibérico Amurallado los Villares, Caudete de las Fuentes.
80. Torre de Telegrafia Òptica de Sant Antoni de Requena, Requena.
81. Col·legi Major Sant Joan de Ribera, Burjassot.
82. Torre de Telegrafia Òptica de Villargordo del Cabriel.
83. Torre de Telegrafia Òptica del turó de l'Atalaia de Requena.
84. Muralla Medieval de València.
85. Castell i Muralles de Requena, Requena.
86. Muralla islàmica, València.
87. Torre de Telegrafia Òptica del Rebollar, Requena.
88. Torre de Telegrafia Òptica de Chiva.
89. Torre de Telegrafia Òptica de Buñol.
90. Torre de Telegrafia Òptica del Vedat de Torrent.
91. Torre de Telegrafia Òptica de Cervellón, Anna.
92. Castillo Palacio de la Baronía, Alcàsser.
93. Muralla Carlista de Sueca.
94. Castell i Muralles, Cullera.
95. Recinte Murallat d'Alzira.
96. Fort de les Pedrisses, Bicorp.
97. Castell Palau del Senyor de Bicorp.
98. Recinte Murallat de Berfull, Rafelguaraf.
99. Castell Palau dels comtes de Cervellón, Anna.
100. Llenç de Muralla i Barbacana, Xàtiva.
101. Muralles, Gandia.
102. Torre i Muralles dels Borja, Canals.
103. Castell Palau Senyorial, Llutxent.
104. Recinte murallat "el Rafal", la Font d'en Carrós.
105. Castell Palau dels Bellvis, Benissuera.
106. Muralla del Poblat Iber de la Moleta, l'Atzúbia.
107. Castell Palau d'Aielo de Malferit.
108. Castell i Muralles de Dénia.
109. Recinte Murallat de Pego.
110. Muralles de Segaria, Beniarbeig.
111. Castell Palau dels Milán d'Aragó, Albaida.
112. Muralles d'Albaida.
113. Muralles, Ontinyent.
114. Castell Església Parroquial de Sant Miquel Arcàngel, Múria.
115. Recinte Murallat de Cocentaina.
116. Teulada Gòtica Amurallada, Teulada.
117. Muralles de Teulada.
118. Recinte Murallat d'Alcoi.
119. Muralles, Penàguila.
120. Castell i Muralles de Callosa d'en Sarrià.
121. Muralles de Calpe.
122. Recinte Murallat de la Vila Medieval d'Ifac, Calp.
123. Castell i Muralles de Biar.
124. Muralles i defenses del Recinte Fortificat d'Altea.
125. Castell i muralles de Castalla.
126. Castell i muralles de Xixona.
127. Muralles, la Vila Joiosa.
128. Muralla Ibèrica del Turó de las Balsas, Alacant.
129. Muralla situada al passeget de Ramiro, Alacant.
130. Muralla medieval del carrer Major, Alacant.
131. Porta Ferrisa, Alacant.
132. Muralles del Castellar, Elx.
133. Muralles i Torres, Elx.
134. Castell Palau d'Altamira, Elx.
135. Muralles de Crevillent.
136. Tram de muralles, Orihuela.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE JACIMENTS I PINTURES RUPESTRES DE LA COMUNITAT VALENCIANA

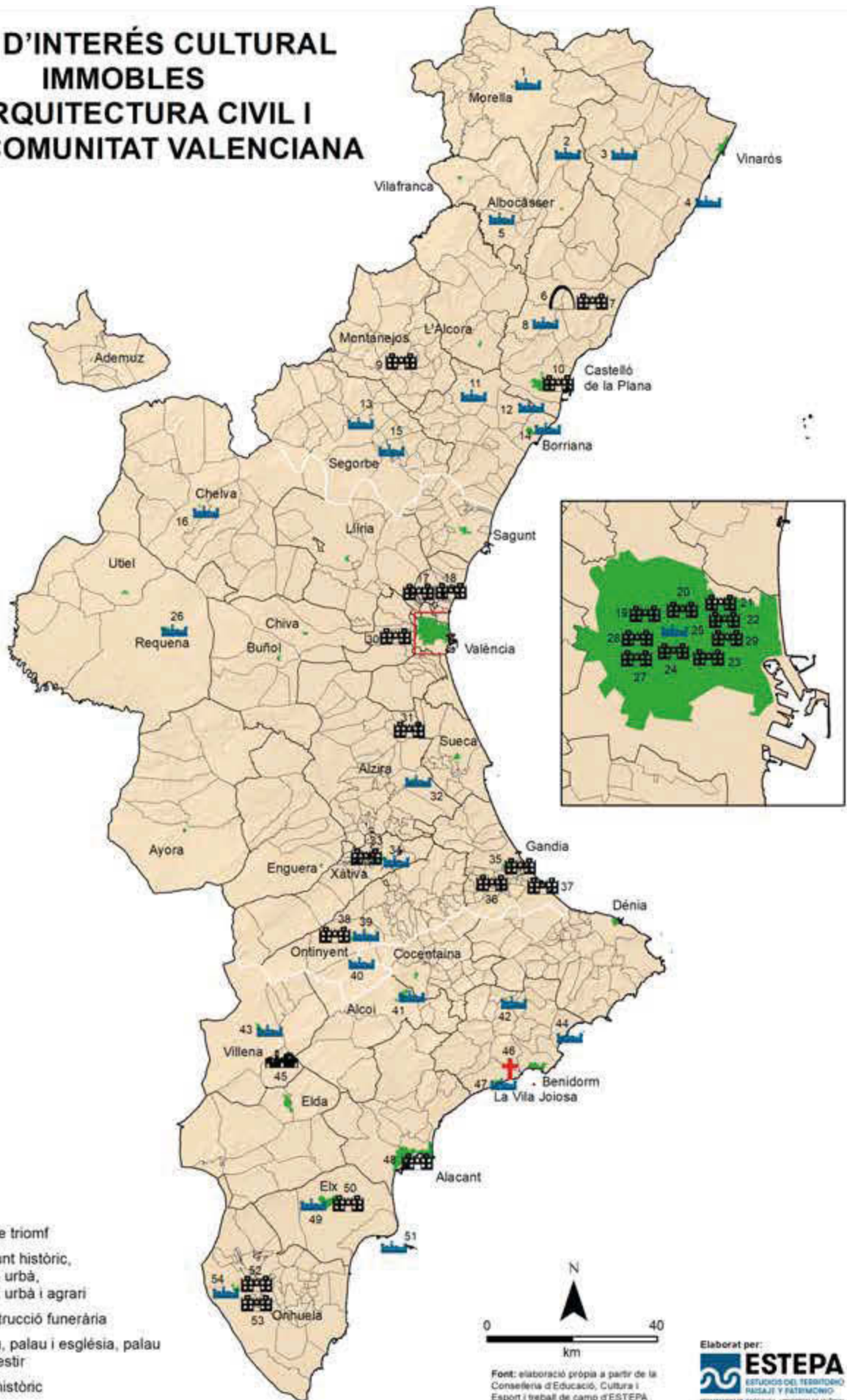
 Art rupestre
 Jaciment

Elaborat per:
ESTEPA
 ESTUDIOS DEL TERRITORIO
 PAISAJE Y PATRIMONIO
INSTITUTO DE GEOGRAFIA Y ESTADÍSTICA DE VALÈNCIA

**Béns d'Interés Cultural Immobles
de jaciments i pintures rupestres de la Comunitat Valenciana**

1. Jaciment icnològic del Barranc de Vallivana, Morella.
2. Mola Murada, Xert.
3. Puig de la Nao, Benicarló.
4. Conjunt Històric de la Vila d'Ares del Maestrat.
5. Puig Pedró, Vilanova d'Alcolea.
6. La Vilavella, Vilanova d'Alcolea.
7. Ruïnes Iberes dels Foios, Lluçena.
8. L'Abric del Castell, Vilafamés.
9. Tossal Redó, Orpesa.
10. Jaciment arqueològic el Morico, Benicàssim.
11. La Celadilla, Ademuz.
12. Jaciment arqueològic "Torrelló", Onda.
13. Jaciment arqueològic de Losilla, Alpuente.
14. Jaciment fenici de Vinarratgell, Borriana.
15. Jaciment icnològic de Corcolilla, Alpuente.
16. Jaciment icnològic de Vizcola, Alpuente.
17. Jaciment icnològic de Bejis.
18. Jaciment paleontològic Canyada Paris II, Alpuente.
19. Ciutat Ibera Fortificada la Punta d'Orley, la Vall d'Uixó.
20. Vila Romana de Benicató, Nules.
21. Poblament de la Penya Ajuera, Azuébar.
22. Poblament iberoromà de Sant Josep, la Vall d'Uixó.
23. Jaciment icnològic de l'Arqueta, Alpuente.
24. Jaciment del Punt del Cid, Almenara.
25. Temple de Diana. Restes megalítiques del carrer Sagrari, Sagunt.
26. Poblament Iber Monravana, Llíria.
27. Jaciment arqueològic del Molón, Camporrobles.
28. Grau Vell, Sagunt.
29. Mausoleus romans, Llíria.
30. Restes de l'Alcazaba, Llíria.
31. Poblament Iber del turó de San Miguel, Llíria.
32. Jaciment arqueològic de València la "Vella", Riba-Roja de Túria.
33. Zona arqueològica Pla de Nadal, Riba-roja de Túria.
34. Conjunt visigot església presó de Sant Vicent, València.
35. Restes arqueològiques de la muralla romana, València.
36. Poblament Iber de la Muela de Arriba, Requena.
37. Jaciment arqueològic la Solana de las Pillillas, Requena.
38. Ciutat Iberoromana fortificada la Carencia, Turís.
39. Poblament Iber Pic de los Ajos, Yátova.
40. Jaciment icnològic de Dos Aguas.
41. Jaciment icnològic de Tambuc Oeste, Millares.
42. Jaciment icnològic de Tambuc Este, Millares.
43. Jaciment icnològic del Barranc del Randero, Bicip.
44. Solar de l'antiga ciutat de Xàtiva.
45. Jaciment de la Cova Negra, Xàtiva.
46. El Morabito, Gandia.
47. Ruïnes del Castellar de la Meca, Ayora.
48. La Cova de l'Or, Beniarrés.
49. Necròpolis ibèrica del Corral de Saus, Moixent.
50. Poblament Moresc de l'Atzuviet, la Vall d'Alcalà.
51. Ruïnes de la Bastida de les Alcuses, Moixent.
52. Poblament Morisco de la Roca, la Vall d'Alcalà.
53. Poblament Morisco de el Benialí, la Vall d'Alcalà.
54. Poblament Morisco de la Cairola, la Vall d'Alcalà.
55. Jaciment romà Illeta del Portichol, Xàbia.
57. ZA-132-AR: Barranc del Xorquet, Tàrbena.
58. ZA-133-AR: Penya Escrita-
Cova de Ses Lletres-Cova de Regall, Tàrbena.
59. Ruïnes Arqueològiques la Serreta, Alcoi.
60. El Puig, Alcoi.
61. Banyes de la Reina, Calp.
62. Abrics d'art rupestre de la Sarga. Abric I, Abric II y Abric III, Alcoi.
63. Cabezo Redondo, Villena.
64. Tossal de la Cala, Benidorm.
65. 65. Jaciment arqueològic Subaquàtic Bou Ferrer, la Vila Joiosa.
66. Lugar Viejo de Salinas, Salinas.
67. Jaciment arqueològic el Monastil, Elda.
68. Illeta dels Banyets, el Campello.
69. Vil·les romanes del Castell d'Ansaldo, Alacant.
70. Tossal de Manises, Alacant.
71. El Porquet. Jaciment d'icnofòssils, Alacant.
72. L'Alcúdia, Elx.
73. Jaciment Ibèric de l'Escuera i el Oral, San Fulgencio.
74. Ràbita califa de les dunes, Guardamar del Segura.
75. Jaciment Iber Cabezo Lucero, Guardamar del Segura.
76. Los Saladares, Orihuela.

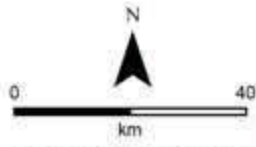
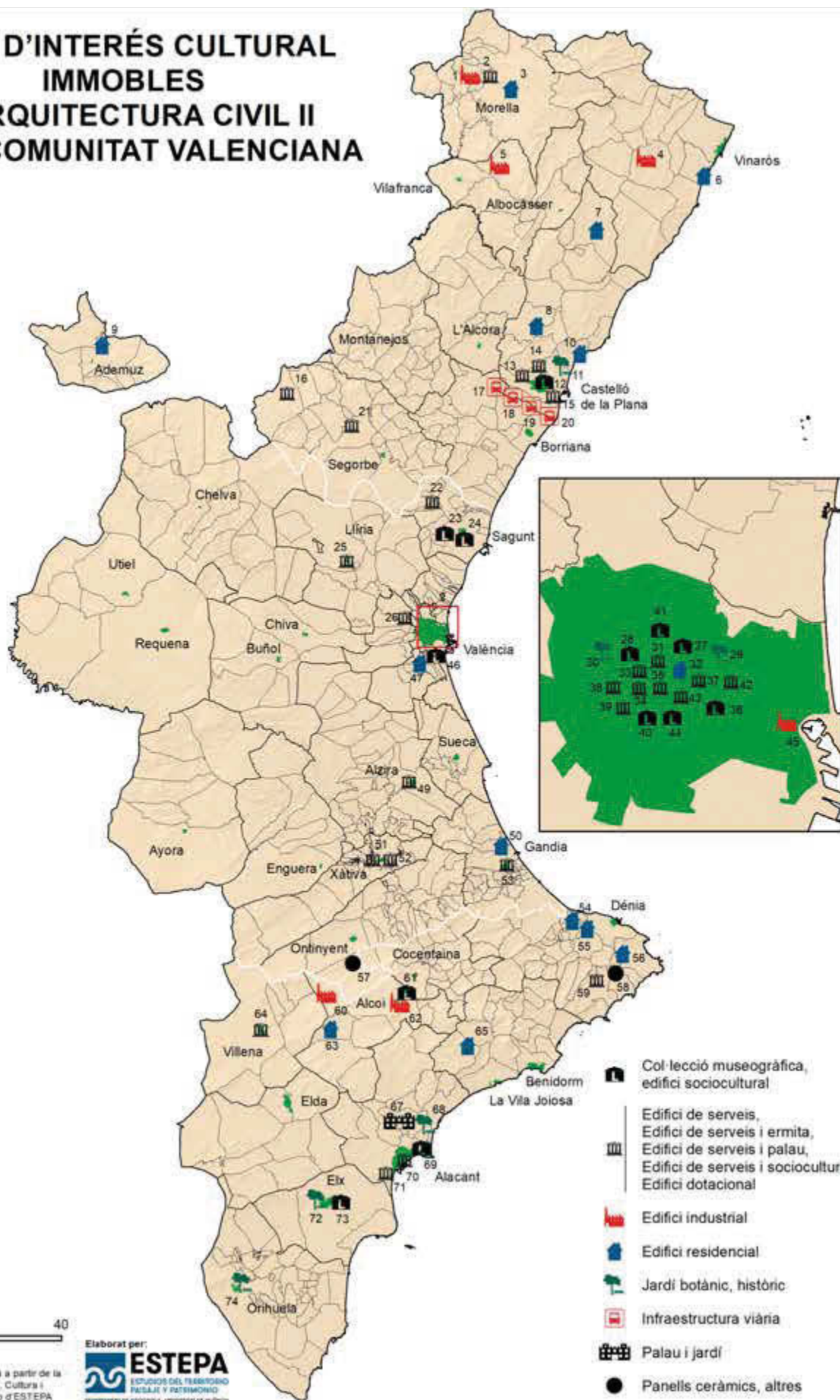
BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES D'ARQUITECTURA CIVIL I DE LA COMUNITAT VALENCIANA

**Béns d'Interès Culturals Immobles
d'arquitectura civil I
de la Comunitat Valenciana**

1. Ciutat de Morella.
2. Conjunt Històric, Catí.
3. Conjunt Històric, Sant Mateu.
4. Conjunt Historicoartístic de la Ciutat, Peníscola.
5. Conjunt Històric de Culla.
6. Arc romà, Cabanes.
7. Palau Municipal, Cabanes.
8. Conjunt Historicoartístic, Vilafamés.
9. Palau dels Comtes de Cirat.
10. Palau Episcopal, Castelló de la Plana.
11. Casc Antic, Onda.
12. Plaça Jaume I El Conqueridor, Vila-Real.
13. Conjunt Històric, Jérica.
14. Conjunt Històric de Borriana.
15. Conjunt Històric, Segorbe.
16. Vila de Chelva i les seues hortes.
17. Palau dels Sorells, Albalat dels Sorells.
18. Casa de la Serena o de la Sirena, Alfara del Patriarca.
19. Palau dels Català de Valeriola, València.
20. Palau del Marqués de la Scala, València.
21. Palau de la Generalitat, València.
22. Palau dels Escrivà, València.
23. Palau del Marqués de Campo o dels Berbedel, València.
24. Palau dels Almiralls d'Aragó, actual Conselleria d'Hisenda, València.
25. Conjunt Històric de la Ciutat de València, València.
26. Barri de la Vila, Recinte Medieval, Requena.
27. Palau del Marqués de Dos Aguas, València.
28. Palau dels Boil de Arenoso (actual Borsa de València), València.
29. Palau de Justícia, València.
30. Palau dels Aguilar, Alaquàs.
31. Palau fortalesa del senyoriu d'Alginet.
32. Conjunt "la Villa", Alzira.
33. Palau d'Alarcón, Xàtiva.
34. Conjunt Historicoartístic de la Ciutat, Xàtiva.
35. Palau dels ducs de Gandia, Gandia.
36. Casa dels comtes de Rótova.
337. Palau dels comtes de Oliva.
38. Barri de la Vila (inclou l'Església parroquial de Santa Maria), Ontinyent.
39. Palau de la duquesa d'Almodóvar, Ontinyent.
440. Casc antic de la vila (barri medieval), Bocairent.
41. Conjunt del Sector Antic de la Ciutat, Alcoi.
42. La Vila (Conjunt Historicoartístic), el Castell de Guadalest.
43. Casc antic, Villena.
44. Conjunt Històric del Baluard i Recinte Renaixentista de la Vila d'Altea.
46. Torra d'Hèrcules (abans de San Jose), monument funerari, la Vila Joiosa.
47. Conjunt Historicoartístic, la Vila Joiosa.
48. Casa Ajuntament, Alacant.
49. Conjunt Historicoartístic, Elx.
50. Palau Jorge Juan, Elx.
51. Conjunt Historicoartístic illa de Tabarca, Alacant.
52. Biblioteca pública i Arxiu històric Fernando de Loaces, Orihuela.
53. Palau Episcopal, Orihuela.
54. Conjunt Historicoartístic, Orihuela.
45. Colònia de Santa Eulàlia, Sax.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES D'ARQUITECTURA CIVIL II DE LA COMUNITAT VALENCIANA

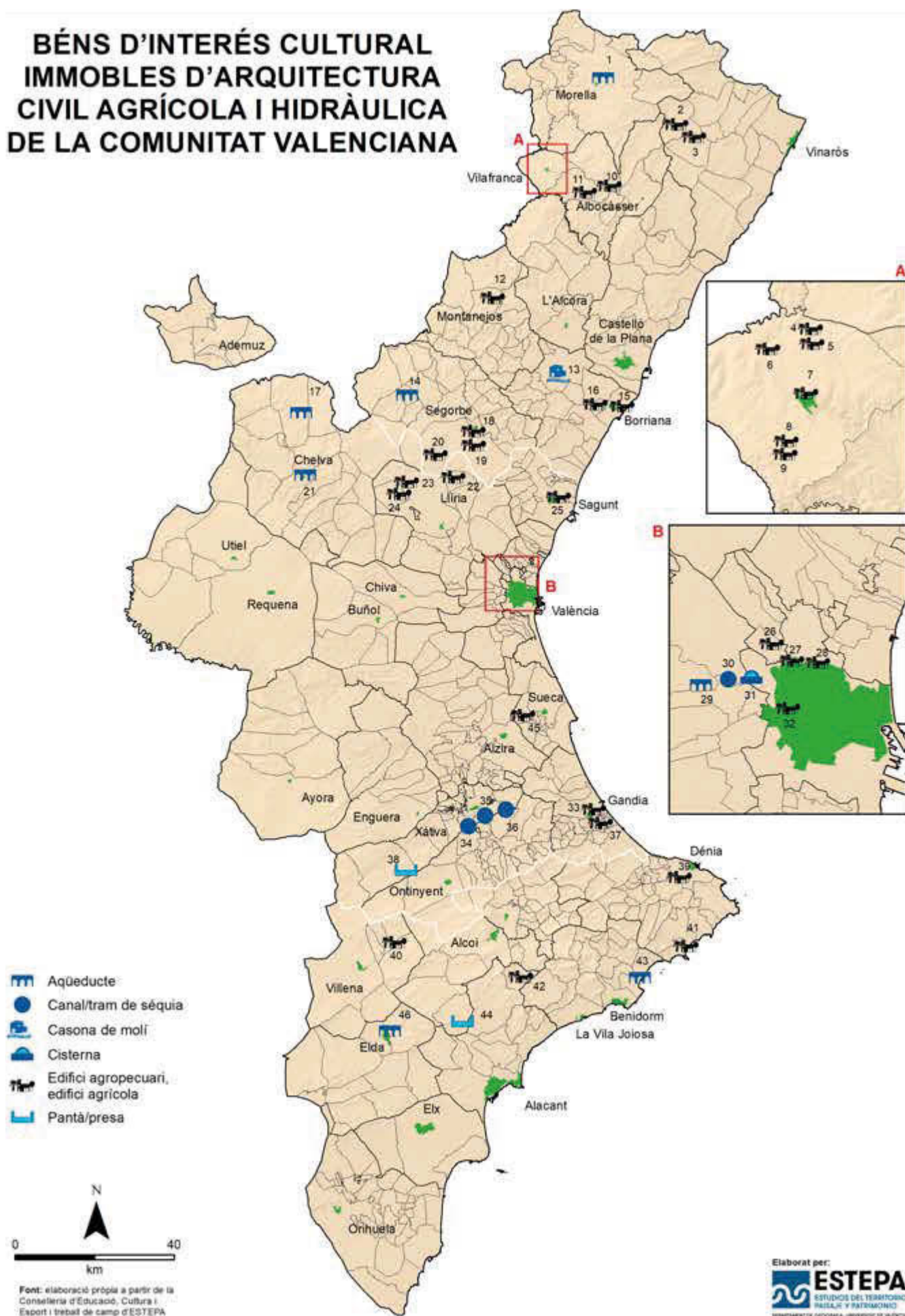
Font: elaboració pròpia a partir de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA

Elaborat per: **ESTEPA**
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
PAISAJE Y PATRIMONIO
INVESTIGACIÓN Y DISEÑO DE EDIFICIOS

**Béns d'Interés Cultural Immobles
d'arquitectura civil II de la Comunitat Valenciana**

1. Fàbrica de Palos o Palau dels Berga, Forcall.
2. Ajuntament, Forcall.
3. Casa fortificada dels Brusca i Creixells, Morella.
4. Torre i Molí de l'Oli, Cervera del Maestre.
5. Barranc dels Molins d'Ares del Maestre.
6. Casa del Marquès de Benicarló.
7. Casa fortificada dels Templers, les Coves de Vinromà.
8. Casa Babiloni-Bardoll, Vilafrades.
9. Casa senyorial dels Ruiz de Castelblanque, Torrebaja.
10. Mas dels Andreus, Benicàssim.
11. Parc Ribalta, plaça de la Independència i plaça Tetuán, Castelló de la Plana.
12. Arxiu històric provincial de Castelló, Castelló de la Plana.
13. Museu de Belles Arts, Castelló de la Plana.
14. La llotja del Cànem, Castelló de la Plana.
15. Ajuntament de Castelló de la Plana.
16. Ajuntament, el Toro.
17. Pont de Santa Quitèria, Vila-Real.
18. Pont de Santa Quitèria, Almassora.
19. Pont Nou sobre el riu Mijares entre Almassora i Vila-real, Vila-Real.
20. Pont Nou sobre el riu Mijares entre Almassora i Vila-real, Almassora.
21. Ajuntament i Museu Municipal, Jérica.
22. Banyes àrabs, Torres Torres.
23. Museu arqueològic del Teatre romà, Sagunt.
24. Teatre romà, Sagunt.
25. Ajuntament de Llíria.
26. Ajuntament. Palau dels comtes de Villapaterna, Paterna.
27. Museu de Belles Arts de València, València.
28. Museu de Prehistòria de la Diputació Provincial, València.
29. Jardí de Monfort, València.
30. Jardí Botànic de la Universitat de València, València.
31. Edifici Antic del Almudín, València.
32. Casa Vestuario, València.
33. Banyes del Almirante, València.
34. Llotja de la Seda, València.
35. Mercat Central, València.
36. Museu Nacional de Ceràmica, València.
37. Arxiu del Regne de València, València.
38. Universitat de València, València.
39. Col·legi de l'Art Major de la Seda i el seu hort, València.
40. Teatre Principal, València.
41. Museu Històric, València.
42. Mercat de Colón, València.
43. Estació del Nord, València.
44. Plaça de Bous, València.
45. Drassanes, València.
46. Sindicat arrosser, Alfafar.
47. Casa Vivanco, Catarroja.
49. Casa Consistorial, Alzira.
50. Fortalesa Alqueria del Duc, Gandia.
51. Almodí, Xàtiva.
52. Hospital Municipal, Xàtiva.
53. Escoles Pies, Antiga Universitat, Gandia.
54. Casa Fortificada, el Verger.
55. Casa Fort dels carrers Dènia i Sol, Ondara.
56. Casa Fortificada, Dènia.
57. Covetes dels Moros, Bocairent.
58. Dues làpides amb inscripció de data a la muralla, Teulada.
59. Llotja de contractació, Benissa.
60. Ruta dels Molins Paperers de Banyeres de Mariola al Riu Vinalopó.
61. Museu d'Art Camilo Vicedo, Alcoi.
62. Molinar d'Alcoi, Alcoi.
63. Casa de l'Hort, Onil.
64. Ajuntament (Palau Municipal), Villena.
65. Casa Fortificada la Garrofera, Relleu.
67. Jardí i Palau de Peñacerrada, Mutxamel.
68. Jardí de la finca Casa de Ferraz, Mutxamel.
69. Museu Arqueològic MARQ, Alacant.
70. Arxiu Històric Municipal, Alacant.
71. Arxiu provincial i Sala d'exposicions, Alacant.
72. Conjunt del Palmeral inclòs a l'Hort del Cura, Elx.
73. Col·lecció arqueològica municipal, Elx.
74. Palmeral de San Antón, Orihuela.

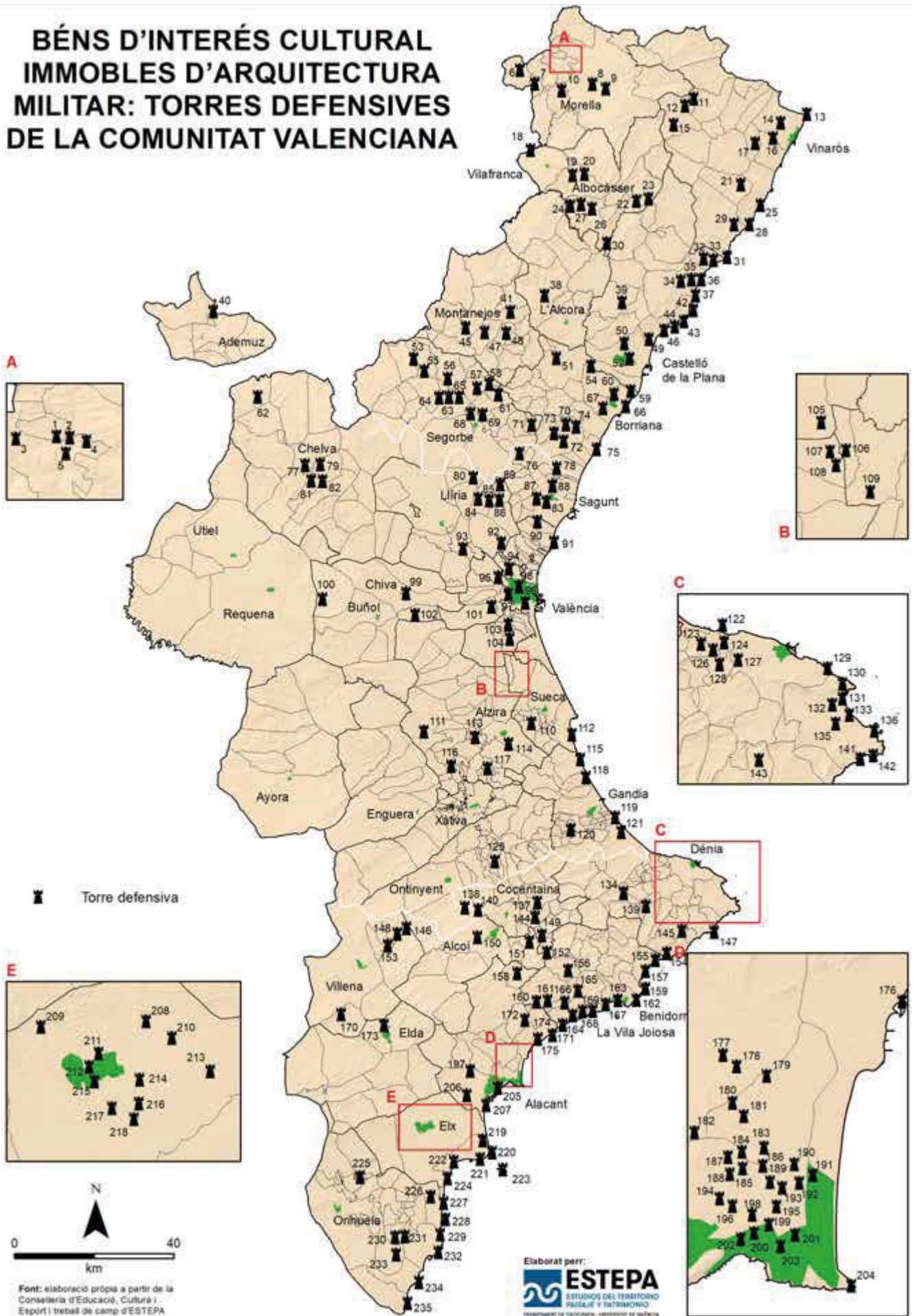
BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES D'ARQUITECTURA CIVIL AGRÍCOLA I HIDRÀULICA DE LA COMUNITAT VALENCIANA

**Béns d'Interés Cultural d'arquitectura civil
agrícola i hidràulica
de la Comunitat Valenciana**

1. Aqüeducte de Morella o Séquia Reial, Morella.
2. Masia Fortificada Torreta del Molinàs, Xert.
3. Masia Fortificada Torre El Palomar, Sant Mateu.
4. Masia Fortificada Mas de Roig, Vilafranca.
5. Masia Fortificada Mas de Tena, Vilafranca.
6. Masia Fortificada Torre Fonso, Vilafranca.
7. Masia Fortificada Torre Barreda, Vilafranca.
8. Masia Fortificada Torre d'en Blasco, Vilafranca.
9. Masia Fortificada Torre Leandra, Vilafranca.
10. Masia Fortificada Torre Beltrans, Ares del Mestre.
11. Masia i Torre Monfort, Benassal.
12. Masía y Torre de la Chirivilla, Zuaina.
13. Casona del Molí de la Reixa, Onda.
14. Aqüeducte de los Arcos, Bejis.
15. Masia Fortificada Torre Calatrava, Borriana.
16. Masia Fortificada Torre de la Regenta, les Alqueries.
17. Aqüeducte de los Arcos, Alpuente.
18. Masia fortificada de San Juan, Altura.
19. Masia de la Rodana, Segorbe.
20. Masia fortificada de Cucalón, Altura.
21. Aqüeducte de Peña Cortada, Chelva.
22. Masia de Molla, Lliria.
23. Casa o Masia de Camps, Lliria.
24. Masia del Juez, Lliria.
25. Alqueria fortificada del Agua Fresca, Sagunt.
26. Les Sitges, Burjassot.
27. Alqueria del Moro, València.
28. Alqueria dels Moros, València.
29. Aqüeducte els Arcs, Manises.
30. Tram històric de la Séquia de Mislata, Quart de Poblet.
31. Cisterna àrab, Quart de Poblet.
32. Alqueria de Julià, València.
33. Alqueria Fortificada Torre dels Pares, Gandia.
34. Canal de Bellús a Xàtiva, Xàtiva.
35. Canal de Bellús a Xàtiva, el Genovés.
36. Canal de Bellús a Xàtiva, Bellús.
37. Alqueria Fortificada el Trinquet, Almoines.
38. Presa del Bosquet, Moixent.
39. Masia Fortificada Albardaneras, Pedreguer.
40. Masia Fortificada la Torre, el Camp de Mirra.
41. La Casa Nova, Calp.
42. Vila Edelmira, la Torre de les Maçanes.
43. Restes de l'Aqüeducte romà d'Altea.
44. Pantà de Tibi.
45. Casa del Lloc de Sinyent, Polinyà de Xúquer.
46. Aqüeducte de San Rafael, Petrer.

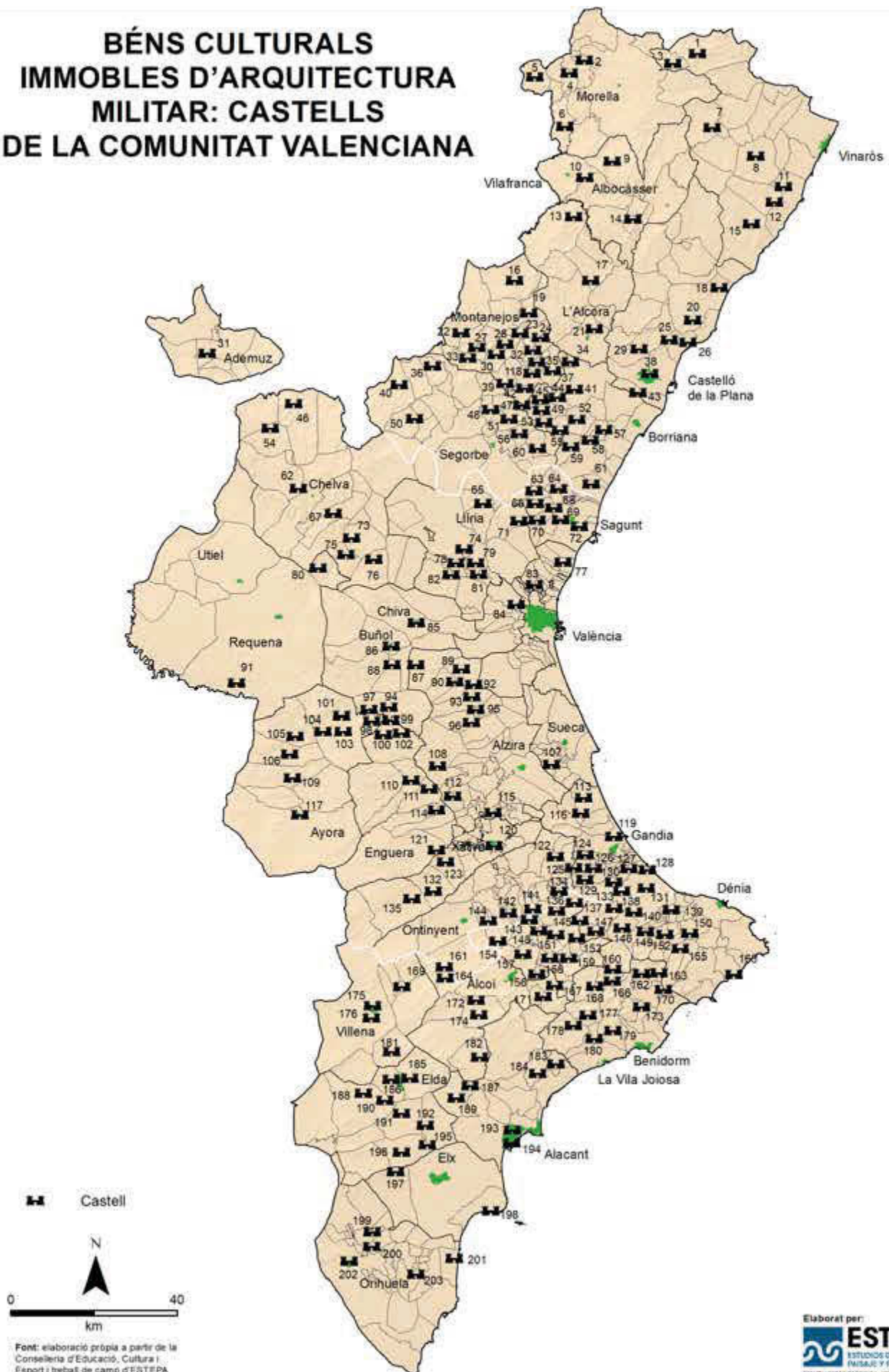
BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES D'ARQUITECTURA MILITAR: TORRES DEFENSIVES DE LA COMUNITAT VALENCIANA

**Béns d'Interès Cultural Immobles d'arquitectura militar:
torres defensives de la Comunitat Valenciana**

1. Torre de Folch, Forcall.
2. Torre de Dionisio, Forcall.
3. Torre de Selló, Forcall.
4. Mas Torre Arnela, Forcall.
5. Torre Molí o Masia Torreta, Forcall.
6. Torre de Olocau del Rey, Olocau del Rey.
7. Torre Guillermo, la Mata.
8. Torre Grossa, Morella.
9. Torre Madó, Morella.
10. Torre dels Moros, Cincortres.
11. Torre d'en Roig, Xert.
12. Torre de San Marcos de la Barcel·la, Xert.
13. Torre de Sol del Riu, Vinaròs.
14. Torre dels Moros, Vinaròs.
15. Torre Cornaro o dels Pepos, Xert.
16. Torre de los Mártirs, Benicarló.
17. Torre de Càlig, Càlig.
18. Torre de Pobla de Bellestar, Vilafranca.
19. Torre de Bulc, Benassal.
20. Torre Nabàs, Benassal.
21. Torreón de San Millán, Santa Magdalena de Pulpis.
22. Torre de la Fonteta, Albocàsser.
23. Torre de l'Alfalsar, Albocàsser.
24. Torre del Palomar, Culla.
25. Torrassa de Badum, Peníscola.
26. Torre Amador, Culla.
27. Torre de guaita de San Cristòfol, Culla.
28. Torre Nova, Peníscola.
29. Torre d'Ebrí, Alcalà de Xivert.
30. Torre Matella, Culla.
31. Torre de Cap i Corp, Alcalà de Xivert.
32. Torre de Doña Blanca, Torreblanca.
33. Torre Nostra, Torreblanca.
34. Torre dels Gats, Cabanes.
35. Torre del Carme, Cabanes.
36. Torre Carmelet, Cabanes.
37. Torre de la Sal, Cabanes.
38. Torre de l'Oró, Llucena.
39. La Torreta, Vilafamés.
40. La Torre, Torrebaixa.
41. Torre de Giraba, Ludente.
42. Torre del Rei, Orpesa.
43. Torre de la Cordà, Orpesa.
44. Torre Colomera, Orpesa.
45. Torre de Montanejos.
46. Torre de San Vicente, Benicàssim.
47. Torre del Palau dels comtes de Cirat, Cirat.
48. Torre de Torrechiva.
49. Torre del Baró, Benicàssim.
50. Torreta Alonso, Castelló de la Plana.
51. Torre del Cerro de la Atalaya, Onda.
52. Torre Campanar "El Fadri", Castelló de la Plana.
53. Torre del Prospinal, Pina de Montalgrao.
54. Torrelló de Boverot, Almassora.
55. Torre Ibera de Ragudo, Viver.
56. Torre del Molino, Caudiel.
57. Torre del Piñón, Matet.
58. Torre de Dalt, Gaibiel.
59. Torre Vinarragell, Borriana.
60. Torre Tadeo, Borriana.
61. Torre de la Alfàndiga, Algimia de Almonacid.
62. Torre del Cortijo, Aras de los Olmos.
63. Torre de les Campanes o de l'Alcúdia, Jérica.
64. La Torre, Viver.
65. Torre de la Muela, Jérica.
66. Torre del Mar, Borriana.
67. Torre de Carabona, Borriana.
68. Torre Altomira, Navajas.
69. Torre de Mal Paso, Castellnovo.
70. Torre de la Casota, la Vall d'Uixó.
71. Torre de Chóvar, Chóvar.
72. Torre de la Torrassa, la Vall d'Uixó.
73. Torre de Benizahat, la Vall d'Uixó.
74. Restes de la Torre del Palau Ducal, la Vall d'Uixó.
75. Restes de la Torre Santa Isabel de Camillo o Nova, Moncofa.
76. Antiga Torre Defensiva de Algar de Palancia.
77. La Torrecilla, Chelva.
78. Torre de Benavites.
79. El Castell / la Torreta, Calles.
80. Torre Olla, Marines.
81. Umbria de Juana, Calles.
82. Cerro del Nido del Àguila, Calles.
83. Torre de San Roque, Sagunt.
84. Torre de Ria, Serra.
85. Torre de l'Ermita, Serra.
86. Torre del Senyor de la Vila, Serra.
87. Torre, Gàlet.
88. Molí Fortificat Torre Gausa, Sagunt.
89. Torre de Satarefia, Serra.
90. Torre Medieval, Puçol.
91. Torre Vigia, el Puig de Santa Maria.
92. Restes arqueològiques de l'Alqueria islàmica de Bofilla i la seua torre, Bétera.
93. Torre del Virrei, l'Elana.
94. Torre de la Casa Palau dels Boil o Sardenyola, Godella.
95. Torre Àrab i coves que la rodegen, Paterna.
96. Torres de Serrans, València.
97. Torre adossada al lleng de muralla àrab entre els carrers Àngel i Beneito Coll, València.
98. Torres de Quart, València.
99. Torreta de Chiva.
100. Torre del Mojón o de la Contienda, Siete Aguas.
101. Torre del Castillo, Torrent.
102. Torre, Godelleta.
103. Torre Àrab, Albal.
104. Torre musulmana (dins de l'Ajuntament), Silla.
105. Torre Espioca, Picassent.
106. Torre Racef, Almussafes.
107. Torre Muza, Benifaió.
108. Torre de la Plaça, Benifaió.
109. Restes de la Torre de Trullàs, Sollana.
110. Torre àrab de l'Ermita de San Miguel, Corbera.
111. Torre guaita de Tous.
112. Torre de Marenyet, Cullera.
113. Portal de Massalavés, Massalavés.
114. Torre, Alzira.
115. Torre de la Vall, Tavernes de la Valldigna.
116. Torre del Palau d'Antella, Antella.
117. Torreón, Sant Joanet.
118. Torre Guaita, Xeraco.
119. Torre Carrals, Dénia.
120. Torre del Relloger (formava part del castell), Ondara.
121. Torre del Guerro, Dénia.
122. Torre Pelletier o del Pardalet, Xàbia.
123. Torre Bolufer, Xàbia.
124. Torre Torroner, Xàbia.
125. Torre Albardesa, Xàbia.
126. Torre de la Casota, la Vall de Laguar.
127. Torre Capsades, Xàbia.
128. Torre de Portichol, Xàbia.
129. Torre Almohade, Almodaina.
130. Torre Atalaia, Agres.
131. Torre Alcalalí, Alcalalí.
132. Torre de Mariola, Bocairent.
133. Torre d'Ambolo, Xàbia.
134. Torre de la Granadella, Xàbia.
135. La Torreta de Canor, Benissa.
136. Torre, Milena.
137. Torre Defensiva de la Casa del Tros de les Calcides, Benissa.
138. Torre Negret, Beneixama.
139. Torre del Cap d'Or, Teulada.
140. Torre Atalaia, Beneixama.
141. Torre del Palau, Benasau.
142. Torre de Banxell, Alcoi.
143. Torre Sena, Penàguila.
144. Torre d'Alcoleja.
145. Torre de el Camp de Mirra.
146. Torre del Castellet, Calp.
147. Torre de la Galera, Altea.
148. Torre de Sella.
149. Torre de Bellaguarda, Altea.
150. Torre de Maçanes, la Torre de les Maçanes.
151. Torre Bombarda, l'Alfàs del Pi.
152. Torre guaita, Piles.
153. Torre d'Alfuir.
154. Torre d'Oliva.
155. Torre Almadraba, Dénia.
156. Torre del Blanc de Morell, el Verger.
157. Torre, els Poblets.
158. Torre del desaparegut Castell Palau dels Palacio de los Belvis, Bélgida.
159. Torre del Comendador, el Verger.
160. Torre Casa Balde, Relleu.
161. Torre de la Vallonga, Relleu.
162. Torre Punta del Cavall o Seguró, Benidorm.
163. Torre Morales o Escalotes, Benidorm.
164. Torre de Dalt o de l'Era de Soler, la Vila Joiosa.
165. Torre La Creu, la Vila Joiosa.
166. Torre de Baix o de Xauxelles, la Vila Joiosa.
167. Torre d'Aguiló, la Vila Joiosa.
168. Torre la Torreta, la Vila Joiosa.
169. Torre Simeón, la Vila Joiosa.
170. Los Castillejos, Salinas.
171. Torre del Xarco, la Vila Joiosa.
172. Torre de Busot.
173. Torreta d'Elda.
174. Torre Aguas, el Campello.
175. Torre Reixes, Alacant.
176. Torre de l'ileta de l'Horta, el Campello.
177. Torre Ferraz, Mutxamel.
178. Torre de Mutxamel.
179. Torre d'Ansaldo, Sant Joan d'Alacant.
180. Torre Salafranca, Sant Joan d'Alacant.
181. Torre de Bonanza, Sant Joan d'Alacant.
182. Torre de las Paulinas, Mutxamel.
183. Torre de la Cadena, Sant Joan d'Alacant.
184. Torre Santa Faz, Alacant.
185. Torre Alameda o Nicolau, Alacant.
186. Torre Soto, Alacant.
187. Torre Tres Olivos, Fabián o Guisot, Alacant.
188. Torre Villa Garcia, Alacant.
189. Torre Bosch, Alacant.
190. Torre Juana, Alacant.
191. Torre Rizo (Desapareguda), Alacant.
192. Torre Plàcida, Alacant.
193. Torre Medialbra, Alacant.
194. Torre Cacholi, Alacant.
195. Torre el Ciprés, Alacant.
196. Torre Boter, Alacant.
197. Torre de la Vall-longa, Alacant.
198. Torre del Conde, Alacant.
199. Torre Sarrí, Alacant.
200. Torre Santiago, Alacant.
201. Torre Ferrer, Alacant.
202. Torre Àguilas, Xàbia.
203. Torre Castillo, Alacant.
204. Torre del Cabo de las Huertas, Alacant.
205. Torreón de la Pólvora, Alacant.
206. Torre Bourguño, Alacant.
207. Torre Agua Amarga, Alacant.
208. Torre Vigia Santa Bàrbara, Elix.
209. Torre de Carrús, Elix.
210. Torre Jubalcay, Elix.
211. Torre de los Valillos, Elix.
212. Torre de la Calahorra, Elix.
213. Torre Cañada, Elix.
214. Torre del Monasterio Nuestra Señora de la Merced, Elix.
215. Torre de Ressemblanch, Elix.
216. Torre Vigia Estaña, Elix.
217. Torre Palombar, Elix.
218. Torre Asprillas, Elix.
219. Torre de la Senieta, Elix.
220. Torre Atalayola, Santa Pola.
221. Torre Escalotes, Santa Pola.
222. Torre Vigia Tamarit, Santa Pola.
223. Torre San José (Tabarca), Alacant.
224. Torre del Pinet, Santa Pola.
225. Torre Mora, Granja de Rocamora.
226. Torre del Alto del Moncayo, Guardamar del Segura.
227. Torre del Àguila, Guardamar del Segura.
228. Torre del Descargador, Guardamar del Segura.
229. Torre la Mata, Torrevieja.
230. Torre de la Marquesa, San Miguel de Salinas.
231. Torre de la Marquesa, los Montesinos.
232. Torre Cervera o del Moro, Torrevieja.
233. Torre de Zahurdas, San Miguel de Salinas.
234. Torre Cap Roig, Orihuela.
235. Torre Horadada, Pilar de la Horadada.

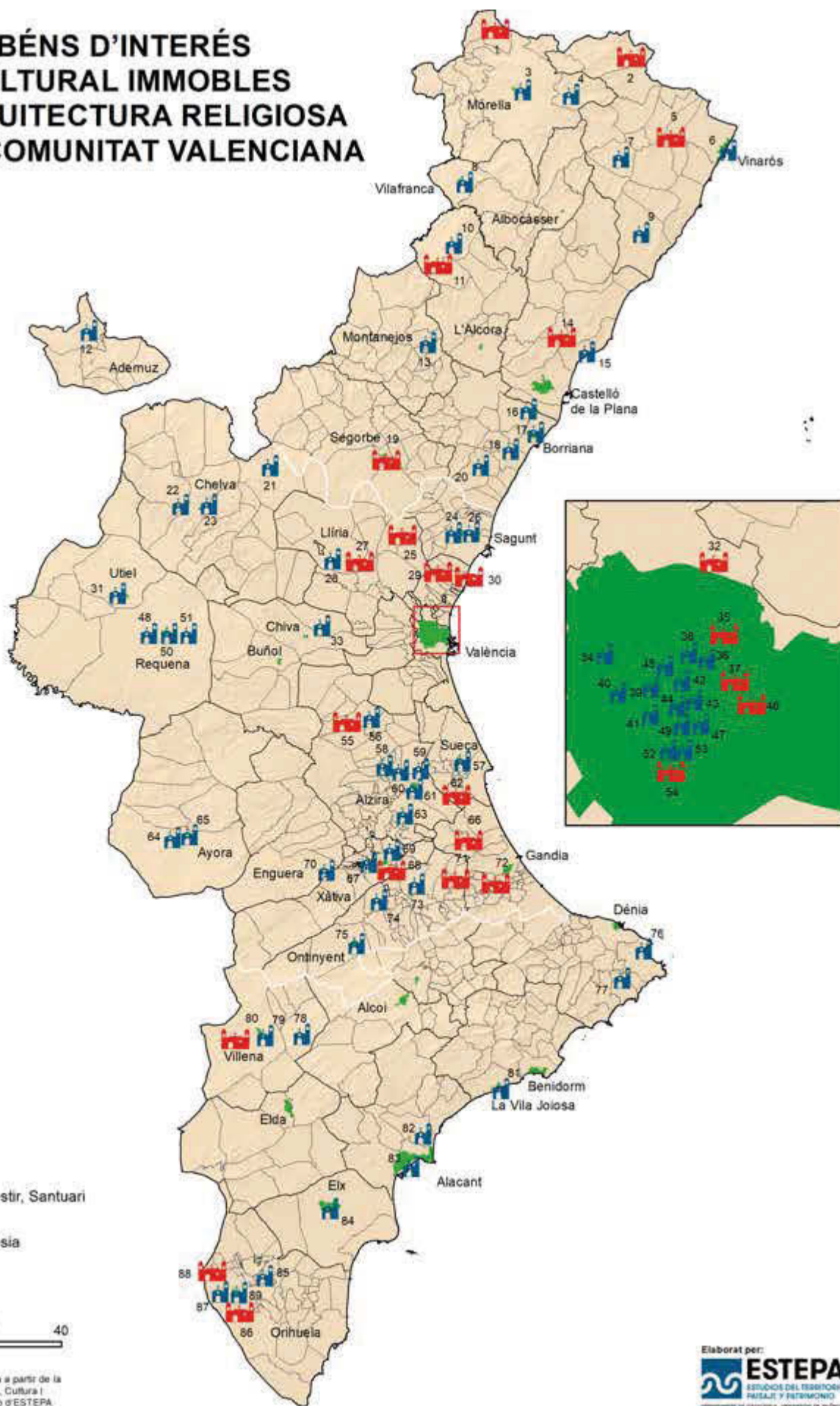
BÉNS CULTURALS IMMOBLES D'ARQUITECTURA MILITAR: CASTELLS DE LA COMUNITAT VALENCIANA

**Béns d'Interés Cultural Immobles d'arquitectura militar:
castells de la Comunitat Valenciana**

1. Castell del Boixar, la Pobla de Benifassà.
2. Castell de Vilòres.
3. Castell (ruïnós), Castell de Cabres.
4. Castell, Todolella.
5. Castell d'Olcaf, Olocau del Rey.
6. Castell de Portell de Morella.
7. Castell de Xert.
8. Castell de Cervera, Cervera del Maestre.
9. Castell d'Ares, Ares del Maestre.
10. Castell de Corbó, Benassal.
11. El Castellet, Peníscola.
12. Castell de Pulpis, Santa Magdalena de Pulpis.
13. Castell de Boi, Vistabella del Maestrat.
14. Castell o Torre, la Torre d'en Besora.
15. Castell Templariu, Alcalá de Xivert.
16. Castell de Villahermosa del Rio.
17. Castell, Alzeneta del Maestrat.
18. Castell d'Albalat, Cabanes.
19. Castell de Castiello de Villamañeta.
20. Castell de Miravet, Cabanes.
21. Castell de l'Alcalatén, l'Alcora.
22. Castell de la Viñaza o Castiello d'Arenós, Puebla de Arenoso.
23. Castell de Bounegre, Luchente.
24. Castell del Buey Negro o del Bou Negro, Argelita.
25. Castell de Montornés, Benicàssim.
26. Castell de Benicàssim.
27. Castell de la Alqueria, Montanejos.
28. Castell del Tormo, Cirat.
29. Castell, Borriol.
30. Castell de Cirat.
31. Castell d'Ademuz.
32. Castell de Toga.
33. Castell de Montán.
34. Castell de la Baronia, Ribesalbes.
35. Castiello d'Espadilla.
36. Castell (restes), Pina de Montalgrao.
37. Castell de Fanzara.
38. Castell d'en Nadal, Castiello de la Plana.
39. Castell de Villahaleva, Torralba del Pinar.
40. Castell, el Toro.
41. Castell, Onda.
42. Castell de Villamalur.
43. Restes del Castell d'Almassora.
44. Castell, Torre Cabrera i Torre de la Muerte, Tales.
45. Castell de Mauz, Suera.
46. Castell del Poyo, Alguente.
47. Castell de Jiquer o Xinquer, Alcudia de Veo.
48. Castell de Gaibiel.
49. Castell d'Alcudia de Veo.
50. Castell de l'Ordre de Calatrava, Bejis.
51. Castell de Almonecir, Vall de Almonacid.
52. Castell, Artana.
53. Castell de Benali, Ain.
54. Castell de Titaguas.
55. Castell, Eslda.
56. Castell de la Rodana, Almedijar.
57. Castell de la Vilavella.
58. Castell d'Uxó o de Uixó.
59. Castell de Castro, Alfondeguita.
60. Castell, Azuébar.
61. Castell, Almenara.
62. Castell, Tuijar.
63. Castell de Càrcel, Sagunt.
64. Castell, Torres Torres.
65. Castell del Real, Olocau.
66. Castell de Beselga, Estivella.
67. Castell de Domeño.
68. Castell del Piló, Albalat dels Tarongers.
69. Castell, Petrés.
70. Castell, Segart.
71. Castell, Serra.
72. Castell, Sagunt.
73. Castell, Chulilla.
74. Castell de Benisanó.
75. Castell, Sot de Chera.
76. Castell de Gestalgar.
77. Castell de Cebolla, el Puig de Santa Maria.
78. Castellet d'Abenaduf, Benaguasil.
79. Restes del Castell de Benaguasil.
80. Castell, Chera.
81. Castell de Torrejón, Gátova.
82. Castell, Vilamarxant.
83. Castell de la Senyora, Alfara del Patriarca.
84. Alcàsser / Calvari, Paterna.
85. Castell, Chiva.
86. Castell, Buñol.
87. Castell, Turis.
88. Castell, Macastre.
89. El Castellet de Montserrat.
90. Castell, Montroi.
91. Castell de Sardineros, Requena.
92. Castell d'Alcalians, Montserrat.
93. Castell d'Aledua, Llombai.
94. Restes del Castell de Dos Aguas, Torre de Viaragut, Dos Aguas.
95. Castell, Alfarp.
96. Castell de Catadau.
97. Castell de Madrona, Dos Aguas.
98. Castell d'Otonel, Cortes de Pallás.
99. Castell de Cabas, Millares.
100. Castell de "Abajo" o El Castillet, Millares.
101. Castell de la Pileta, Cortes de Pallás.
102. Castell de Corral Antón, Millares.
103. Castell de Ruaya, Cortes de Pallás.
104. Castell de Chirel, Cortes de Pallás.
105. Castell de Cofrentes.
106. Castell, Jalance.
107. Castell, Corbera.
108. Castell, Tous.
109. Castell, Jarafuel.
110. Castell, Quesa.
111. Castell, Navarrés.
112. Castell, Sumacàrcer.
113. Castell de Tavernes o de Alcalá de Alfàndec, Tavernes de la Valldigna.
114. Castell, Boibaite.
115. El Castellet, Castiello.
116. Castell de Marinyén, Benifairó de la Valldigna.
117. Castell de Ayora.
118. Castell, Ayódar.
119. Castell de Bairén, Gandia.
120. Castell de Xátiva.
121. Castell d'Enguera, Enguera.
122. Castell Xio, Llutxent.
123. Castell (ruïnes), Montesa.
124. Castell de Borró, Rótova.
125. Castell de Vilella, Almiserà.
126. Castell de Palma, Alfauir.
127. Castell del Rebollet, la Font d'en Carròs.
128. Castell de Santa Ana, Oliva.
129. Castell (només en queda un arc), Castiellonet de la Conquesta.
130. Castell, Vilallonga.
131. Castell del Castellar, Oliva.
132. Castell, Vallada.
133. Castell de Forna, l'Atzúbia.
134. Castell de Rugat, Aielo de Rugat.
135. Castell, Moixent.
136. Castell de la Barsella, l'Orxa.
137. Castell de Perputxent, l'Orxa.
138. Castell de Gallinera o de Benirrama, Vall de Gallinera.
139. Castell de Segaria, Benimeli.
140. Castell d'Ambrà, Pego.
141. Castell de la Carbonera (ruïnós), Beniafjar.
142. Castell de Carricoia, el Palomar.
143. Castell de Gaianes, Gaianes.
144. Castell Veil d'Albaida, Albaida.
145. Castell d'Alcalá o de Benisà, Vall de Gallinera.
146. Castell de Vall d'Ebo.
147. Castell de la Vall d'Alcalá.
148. Castell d'Alcozer de Planes.
149. Castell de Laguard, la Vall de Laguard.
150. Castell de l'Ocaive o del Ocaive, Pedreguer.
151. Castell de Planes.
152. Castell d'Orba.
153. Castell de Margarida, Planes.
154. Castell d'Agres.
155. Castell d'Aixa, Alcalalí.
156. Castell de Penella, Cocentaina.
157. Castell de Cocentaina.
158. Castell de Travadell, Millena.
159. Castell de la Costurera, Balones.
160. Castell Àrab, Castell de Castellis.
161. Castell de Banyeres de Mariola.
162. Castell, Tàrbena.
163. Castell de Garx, Botulla.
164. Castell de Serrella, Banyeres de Mariola.
165. Castell de Moraira, Teulada.
166. Castell, Benimantell.
167. Castell, Penàguila.
168. Castell d'Alfofra, Corfrides.
169. Castell d'Almizra, el Camp de Mirra.
170. Castell de Bernia, Callosa d'en Sarrà.
171. Castell Medieval, Benifalim.
172. Castell Veil, Ibi.
173. Castell de Polop de la Marina, Polop.
174. Castell Bermejo, Ibi.
175. Castell de Salvatierra, Vilena.
176. Castell la Talaia o de los Pacheco, Vilena.
177. Castell de Santa Bàrbara, Sella.
178. Castell, Relliu.
179. Castell de Finestrat.
180. Castell d'Orxeta.
181. Castell, Sax.
182. Castell, Tibi.
183. Castell d'Aigües.
184. Castell de Busot.
185. Castell, Petrer.
186. Castell, Elda.
187. Castell de la Murta, Agost.
188. Castellet de Xinoria, Monóver.
189. Castell de Agost.
190. Castell de Monóver.
191. Castell de la Mola, Novelda.
192. Castell (integrat a l'església), Montforte del Cid.
193. Castell de San Fernando, Alacant.
194. Castell de Santa Bàrbara, Alacant.
195. Castell del Rio, Aspe.
196. Castell d'Aljau, Aspe.
197. Castell Viejo, Crevillent.
198. Castell Fortalesa, Santa Pola.
199. Castell de Santa Bàrbara, Cox.
200. Castell de Callosa de Segura.
201. Castell de Guardamar del Segura.
202. Castell Alcassaba d'Orhuela.
203. Castell de Montemar, Algofa.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES D'ARQUITECTURA RELIGIOSA DE LA COMUNITAT VALENCIANA

 Monestir, Santuari
 Església

 N
 0 40 km

Font: elaboració pròpia a partir de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

Elaborat per:
 ESTEPA
 ESTUDIOS DEL TESORARIO PASAJE Y PATRIMONIO
CONSEJO REGULADOR DE INVESTIGACIÓN Y ANÁLISIS

**Béns d'Interès Cultural Immobles
d'arquitectura religiosa de la Comunitat Valenciana**

1. Santuari de la Virge de la Balma, Zorita del Maestrazgo.
2. Monestir de Santa Maria, la Pobla de Benifassà.
3. Església Arxiprestal de Santa Maria, Morella.
4. Església Parroquial de la Asunción de Maria, Vallibona.
5. Reial Santuari de la Virgen de la Fuente de la Salud, Traiguera.
6. Església Parroquial de la Asunción de Maria, Vinaròs.
7. Església Arxiprestal de San Mateo Apóstol, Sant Mateu.
8. Església Parroquial de Santa Maria Magdalena, Vilafranca.
9. Església Parroquial de San Juan Bautista i Torre Campanario, Alcalá de Xivert.
10. Església Parroquial de la Asunción de Nuestra Señora, Vistabella del Maestrat.
11. Santuari de San Juan Bautista de Penyagolosa i Santa Bàrbara, Vistabella del Maestrat.
12. Església Parroquial de Nuestra Señora de los Àngeles, Castielfabib.
13. Iglésia Fortificada, Ludiente.
14. Desert de Las Palmas, Benicàssim.
15. Església Parroquial de Santo Tomás de Vilanova, Benicàssim.
16. Església Arxiprestal de San Jaime Apóstol, Vila-real.
17. Església Parroquial del Salvador, Borriana.
18. Temple i placeta dels Carmelitas Descalzos, Nules.
19. Catoixa de la Vall de Christ, Altura.
20. Església Parroquial del Santo Àngel Custodio, la Vall d'Uixó.
21. Església Parroquial de la Asunción de Nuestra Señora, Andilla.
22. Església Parroquial de Nuestra Señora de los Àngeles, Tuéjar.
23. Església Arxiprestal de Nuestra Señora de los Àngeles, Chelva.
24. Església Parroquial de la Natividad de Nuestra Señora, Sagunt.
25. Cartoixa de Portaceli, Serra.
26. Església Parroquial del Salvador, Sagunt.
27. Santuari i termes romanes de la partida de Mura, Llíria.
28. Església de la Sangre, Llíria.
29. Cartoixa Ara Christi, el Puig de Santa Maria.
30. Reial Monestir de Santa Maria, el Puig de Santa Maria.
31. Església Parroquial de l'Asunción de Nuestra Señora, Utiel.
32. Monestir de San Miguel de los Reyes, València.
33. Església Parroquial de San Lucas Evangelista, Ceste.
334. Església Parroquial de Nuestra Señora de la Misericòrdia (barri de Campanar), València.
35. Monestir de la Santísima Trinitat, València.
36. Església del Santísimo Cristo del Salvador, València.
37. Monestir del Temple, València.
38. Església Parroquial de San Estebán Protomàrtir, València.
39. Església Parroquial de San Pedro Màrtir i San Nicolás Obispo, València.
40. Església Parroquial de San Miguel i San Sebastián, València.
41. Temple i dependències de San Juan del Hospital, València.
42. Església Parroquial dels Santos Juanes, València.
43. Església Parroquial de San Tomás Apóstol i San Felipe Neri, València.
44. Temple i Torre de Santa Catalina Màrtir, València.
45. Església Parroquial de San Martín obispo i San Antonio Abad, València.
46. Reial Col·legi Seminari del Corpus Christi o del Patriarca, València.
47. Església de San Juan de la Cruz (antes de San Andrés), València.
48. Església Parroquial del Salvador, Requena.
49. Església Parroquial de Nuestra Señora del Pilar i San Lorenzo Màrtir, València.
50. Església de Santa Maria, Requena.
51. Església de San Nicolás de Bari, Requena.
52. Església de San Agustín, Església Parroquial de Santa Catalina i San Agustín, València.
53. Capella Antic Col·legi San Pablo (Institut Lluís Vives), València.
54. Monestir de San Vicente de la Roqueta i l'Església, València.
55. Església i Convent de la Santa Cruz, Llombai.
56. Església Parroquial de la Santa Cruz, Llombai.
57. Església Parroquial de San Pedro Apóstol, Sueca.
58. Església Parroquial de San Andrés Apóstol, l'Alcúdia.
59. Església Parroquial de San Jaime Apóstol, Algemesí.
60. Església Parroquial de San Vicente Màrtir, Guadassuar.
61. Església Parroquial de Santa Catalina Virgen i Màrtir, Alzira.
62. Monestir fortificat de Nuestra Señora de la Murta, Alzira.
63. Església Parroquial de San Bartolomé, Carcaixent.
64. Església Parroquial de la Asunción de Nuestra Señora, Ayora.
65. Església de Santa Maria la Mayor, Ayora.
66. Monestir de Santa Maria, Simat de la Valldigna.
67. Església de San Francisco, Xàtiva.
68. Reial Monestir de la Asunción o de Santa Clara, Xàtiva.
69. Església Parroquial de San Pedro Apóstol, Xàtiva.
70. Església Parroquial de San Miguel Arcàngel, Enguera.
71. Monestir (Església convent) del Corpus Christi, Llutxent.
72. Antic monestir de San Jerónimo de Cotalba, Alfuir.
73. Església Parroquial de San Miguel Arcàngel, Benigànim.
74. Església Parroquial de Santa Maria Magdalena, l'Olleria.
75. Església Parroquial de la Asunción de Nuestra Señora (Santa Maria), Ontinyent.
76. Església Parroquial de San Bartolomé Apóstol, Xàbia.
77. Església Parroquial de Santa Catalina Màrtir, Teulada.
78. Església Parroquial de Nuestra Señora de la Asunción, Biar.
79. Església Parroquial de San Jaime Apóstol, Villena.
80. Santuari de Nuestra Señora de las Virtudes, Villena.
81. Església Parroquial de Nuestra Señora de la Asunción, la Vila Jolosa.
82. Església Parroquial del Salvador, Mutxamel.
83. Església Parroquial de Santa Maria, Alacant.
84. Església de l'exconvent de San Jose, Elx.
85. Església Parroquial de San Martín, Callosa de Segura.
86. Santuari de Nuestra Señora de Monserrate, Orihuela.
87. Església Parroquial de Santiago el Mayor, Orihuela.
88. Reial Monestir de la Visitación de Santa Maria, Orihuela.
89. Església Parroquial de Santas Justa i Rufina, Orihuela.

CAPÍTOL 5

Caracterització del mercat laboral i els BIC al territori valencià

Caracterització del mercat laboral i els BIC al territori valencià

Manuel Alejandro Castillo Portugal, Ghaleb Fansa, Alejandro Company Llorca
Universitat de València

En la Comunitat Valenciana s'han pogut identificar en el present treball quantitatiu un total de 1.664 elements Béns d'Interés Cultural. Ressalta la comarca de la Marina Alta, a la província d'Alacant, que represen-

ta un 8,4 % del total dels comptabilitzats. El següent quadre recull el total, a nivell comarcal, dels Béns d'Interés Cultural que es distribueixen en el territori valencià:

Quadre Béns d'Interés Cultural a les comarques de la Comunitat Valenciana

COMARQUES PER PROVÍNCIES	TOTAL
ALACANT	466
El Baix Segura	32
El Baix Vinalopó	30
El Comtat	63
El Vinalopó Mitjà	14
La Marina Alta	139
La Marina Baixa	61
L'Alacantí	67
L'Alcoià	44
L'Alt Vinalopó	16
CASTELLÓ	562
Alt Maestrat	121
Alt Millars	33
Alt Palància	55
Baix Maestrat	73
Els Ports	88
La Plana Baixa	52
L'Alcalatén	32
Plana Alta	108

COMARQUES PER PROVÍNCIES	TOTAL
VALÈNCIA	635
El Camp de Morvedre	32
La Vall de Cofrents-Aiora	28
La Costera	49
La Canal de Navarrés	45
La Foia de Bunyol	51
La Plana d'Utiel-Requena	40
La Ribera Alta	59
La Ribera Baixa	13
La Safor	41
Els Serrans	89
La Vall d'Albaida	53
L'Horta Nord	15
L'Horta Sud	13
Racó d'Ademús	6
València	71
Camp del Túria	30
Total general	1.664

L'enquesta realitzada sobre l'ocupació en el sector patrimonial dels Béns d'Interés Cultural a la Comunitat Valenciana, **segons tipologia i territori**, aporta els següents resultats:

- (1) A les províncies de Castelló, València i Alacant, el nombre de BIC que generen ocupació ascendeix a 171, 206 i 147, respectivament.
- (2) Segons els resultats de l'enquesta realitzada en la totalitat de les comarques, l'11,5 % del total d'ocupacions generades es correspon a la ciutat de València, seguit per les comarques de la Plana Alta (Castelló) i la Marina Alta (Alacant), que constitueixen cadascuna un 6,9 % i 5,6 %, respectivament.
- (3) La majoria dels elements tipològics que generen ocupació a la ciutat de València provenen de

les esglésies amb un 23,6 % i dels edificis socioculturals amb un 21,8 %.

- (4) A la comarca de la Plana Alta, provenen en major mesura d'elements tipològics de muralles, infraestructura viària, torre defensiva, edifici de serveis, i edifici sociocultural; representa un 14,2 %.
- (5) El percentatge d'ocupació directa generada a la província de Castelló és del 72 % i d'ocupació indirecta el 28 %. A la província Alacant el percentatge d'ocupació directa és del 32 % i d'ocupació indirecta del 68 %. Mentre que el percentatge d'ocupació directa generada a la província de València és del 86 % i el d'ocupació indirecta del 14 %. Es mostra a continuació un quadre amb les ocupacions generades en cada comarca de la Comunitat Valenciana:

Quadre Ocupació generada pels BIC a la Comunitat Valenciana

COMARQUES PER PROVÍNCIES	Ocupació directa	Ocupació indirecta
ALACANT	47	100
El Baix Segura	6	9
El Baix Vinalopó	7	13
El Comtat	1	6
El Vinalopó Mitjà	3	7
La Marina Alta	8	21
La Marina Baixa	1	11
L'Alacantí	10	16
L'Alcoià	7	9
L'Alt Vinalopó	4	8
CASTELLO	123	48
Alt Maestrat	13	3
Alt Millars	0	1
Alt Palància	19	7
Baix Maestrat	18	3
Els Ports	21	4
La Plana Baixa	19	9
L'Alcalatén	14	4
Plana Alta	19	17

COMARQUES PER PROVÍNCIES	Ocupació directa	Ocupació indirecta
VALÈNCIA	180	26
El Camp de Morvedre	6	1
La Vall de Cofrents-Aiora	9	2
La Costera	3	1
La Canal de Navarrés	11	0
La Foia de Bunyol	3	1
La Plana de Utiel-Requena	5	7
La Ribera Alta	18	0
La Ribera Baixa	7	1
La Safor	9	1
Els Serrans	19	1
La Vall d'Albaida	9	0
L'Horta Nord	6	1
L'Horta Sud	0	9
Racó d'Ademús	2	0
València	59	1
Camp del Túria	14	0
Total general	350	174

Quadre Percentatge d'ocupació generada pels BIC a les comarques de la Comunitat Valenciana

COMARQUES	% OCUPACIÓ GENERADA
València	11,5 %
Plana Alta	6,9 %
La Marina Alta	5,6 %
La Plana Baixa	5,4 %
L'Alacantí	5 %
Alt Palància	5 %
Els Ports	4,8 %
Baix Maestrat	4,1 %
El Baix Vinalopó	3,9 %
Els Serrans	3,9 %
La Ribera Alta	3,4 %
L'Alcalatén	3,4 %
L'Alcoià	3,1 %
Alt Maestrat	3,1 %
El Baix Segura	2,8 %
Camp del Túria	2,7 %
La Marina Baixa	2,2 %

COMARQUES	% OCUPACIÓ GENERADA
L'Alt Vinalopó	2,2 %
La Plana d'Utiel-Requena	2,2 %
La Vall de Cofrents-Aiora	2,1 %
La Canal de Navarrés	2,1 %
El Vinalopó Mitjà	1,9 %
La Safor	1,9 %
La Vall d'Albaida	1,7 %
L'Horta Sud	1,7 %
La Ribera Baixa	1,5 %
El Comtat	1,3 %
El Camp de Morvedre	1,3 %
L'Horta Nord	1,3 %
La Costera	0,7 %
La Foia de Bunyol	0,7 %
Racó d'Ademús	0,4 %
Alt Millars	0,2 %
Total	100,00 %

Relació entre tipus de BIC i l'ocupació generada

En relació amb la mena d'ocupació generada pels BIC destaquem que la tipologia relacionada amb els jaciments paleontològics és la que genera més ocupació directa i temporal (34). Es localitzen la major part d'aquesta mena d'ocupació a les comarques dels

Ports (6), l'Alcalatén (5), Plana Alta (4) i la Costera-Canal de Navarrés (4); seguit per la tipologia de castells (30), que destaquen per la generació d'ocupació a les comarques del Baix Maestrat (4), Alt Palància (3), la Plana Baixa (3), el Serrans (3) i la Plana Alta (3).

Quadre Ocupació directa i temporal generada pels BIC a la Comunitat Valenciana.

TIPOLOGIES	Ocupació generada
Paleontològica	34
Castell	30
Torre defensiva	13
Conjunt històric	7
Església	5
Muralla	5
Castell i palau	4
Ermita	3
Hidràulica	3
Iber	3
Castell, muralla i església	2
Castell i muralla	2
Edifici agrícola	2

TIPOLOGIES	Ocupació generada
Monestir	2
Edifici de serveis	2
BIC Immaterial	2
Santuari	2
Aqüeducte	2
Espai urbà i agrari	1
Castell, muralla i ermita	1
Creu de terme	1
Escut	1
Espai urbà	1
Edifici de serveis i sociocultural	1
Edifici sociocultural	1
Total general	130

En el cas de l'ocupació directa i permanent originada pels BIC a la Comunitat Valenciana es constata que les esglésies són els elements que generen més ocupació

al territori (27); destaca la ciutat de València (13), pel fet que la majoria de les construccions eclesiàstiques es troben situades a la capital. Així també, els edificis

socioculturals mostren en l'explotació de l'enquesta que suposen un tipus de BIC que generen un major número d'ocupació a la ciutat de València (12).

Quadre Ocupació directa i permanent generada pels BIC a la Comunitat Valenciana.

TIPOLOGIES	Ocupació generada
Església	27
Paleontològica	15
Edifici sociocultural	15
Edifici de serveis	11
Palau	9
Torre defensiva	8
Castell	7
Monestir	7
Convent	6
Conjunt històric	5
Muralla	4
Edifici agrícola	3
Edifici residencial	3
Castell i muralla	3
Iber	2
Hidràulica	2
BIC Immaterial	2
Escut	2
Ermita	2
Edifici industrial	2
Basílica	1
Castillo, muralla i església	1
Castell i palau	1
Castell, muralla i ermita	1
Col·legiata	1
Edifici de serveis i sociocultural	1
Santuari	1
Església i edifici sociocultural	1
Aqüeducte	1
Catedral basílica	1
Total general	146

Respecte a l'ocupació indirecta i permanent generada a la Comunitat, la majoria són originades pels escuts (6), ubicats gairebé en la seua totalitat a la comarca de la Plana d'Utiel-Requena (5).

Quadre Ocupació indirecta i permanent generada pels BIC a la Comunitat Valenciana.

TIPOLOGIES	Ocupació generada
Escut	6
Muralla	3
Església	2
Infraestructura viària	2
Torre defensiva	2
BIC Immaterial	2
Castell i muralla	1
Palau	1
Castell	1
Iber	1
Total	21

Les tipologies que generen un major nombre d'ocupacions indirectes i temporals són els castells (10), dels quals dos es troben a la comarca de la Plana Alta; les torres defensives (9), principalment localitzades a la comarca del Baix Maestrat (2) i la Plana Baixa (2); i els elements de tipus paleontològic (8), en la seua majoria a la comarca de Plana Alta (5).

Quadre Ocupació indirecta i temporal generada pels BIC a la Comunitat Valenciana.

TIPOLOGIES	Ocupació generada
Castell	10
Torre defensiva	9
Paleontològica	8
Església	5
Muralla	3
Infraestructura viària	2
Catedral	1
Castell i palau	1
Romana	1
Conjunt històric	1
Castell i muralla	1
Ermita	1
Total general	43

Relació entre la finalitat de la posada en valor del BIC i l'ocupació generada

Respecte a la vinculació entre la finalitat de la posada en valor dels BIC i la generació d'ocupació a les comarques de la Comunitat Valenciana, es pot afirmar, analitzant el quadre, el següent:

- (1) 207 elements BIC tenen relació amb la finalitat cultural.
- (2) El volum de BIC amb finalitat turística al territori valencià ascendeix a 266.
- (3) El nombre de BIC que genera ocupació deguda a la seua finalitat educativa ascendeix a 46 elements i amb finalitat social trobem 40 elements.
- (4) Amb altres finalitats els BIC que originen ocupació ascendeixen a 77 elements.

Quadre Diferents finalitats de la posada en valor dels BIC de les comarques de la província de Castelló.

Finalitat/ Comarques	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada
CASTELLÓ (Total)	123	48
Cultural	76	31
Alt Maestrat	10	2
Alt Millars	0	1
Alt Palància	14	4
Baix Maestrat	6	1
Els Ports	12	3
La Plana Baixa	11	5
L'Alcalatén	10	3
Plana Alta	13	12
Educativa	2	1
Alt Millars	0	0
Alt Palància	0	1
Els Ports	1	0
La Plana Baixa	1	0
Social	26	5
Alt Maestrat	1	0
Alt Palància	1	0
Baix Maestrat	9	1
Els Ports	6	1
La Plana Baixa	4	1
L'Alcalatén	3	1
Plana Alta	2	1
Turística	18	11
Alt Maestrat	2	1
Alt Millars	0	0
Alt Palància	4	2
Baix Maestrat	3	1
Els Ports	1	0
La Plana Baixa	3	3
L'Alcalatén	1	0
Plana Alta	4	4
Altres	1	0
Alt Maestrat	0	0
Alt Millars	0	0
Baix Maestrat	0	0
Els Ports	1	0
La Plana Baixa	0	0

Quadre Diferents finalitats de la posada en valor dels BIC a les comarques de la província de València.

Finalitat/ Comarques	Nombre d'elements que generen ocupació directa	Nombre d'elements que generen ocupació indirecta
VALÈNCIA (Total)	184	26
Cultural	89	11
El Camp de Morvedre	2	0
La Vall de Cofrents-Aiora	4	0
La Foia de Bunyol	1	0
La Plana d'Utiel-Requena	3	3
La Ribera Alta	13	0
La Safor	7	0
Els Serrans	3	0
La Vall d'Albaida	4	0
L'Horta Nord	1	1
L'Horta Sud	0	6
Racó d'Ademús	1	0
Camp de Túria	6	0
València	44	1
Educativa	5	0
La Foia de Bunyol	1	0
La Safor	0	0
Els Serrans	1	0
L'Horta Nord	1	0
València	2	0
Social	5	4
La Plana d'Utiel-Requena	2	3
L'Horta Nord	1	0
L'Horta Sud	0	1
Racó d'Ademús	1	0
València	1	0
Turística	80	8
El Camp de Morvedre	2	0
La Vall de Cofrents-Aiora	5	2
La Costera	3	1
La Canal de Navarrés	11	0
La Foia de Bunyol	1	1
La Plana d'Utiel-Requena	0	1
La Ribera Alta	10	1
La Safor	1	1
Els Serrans	15	1
La Vall d'Albaida	5	0
L'Horta Nord	2	0

Finalitat/ Comarques	Nombre d'elements que generen ocupació directa	Nombre d'elements que generen ocupació indirecta
Camp de Túria	13	0
València	12	0
Altres	5	3
El Camp de Morvedre	2	1
La Canal de Navarrés	0	0
La Ribera Alta	2	0
La Safor	0	0
L'Horta Nord	1	0
L'Horta Sud	0	2

Quadre Diferents finalitats de la posada en valor dels BIC a les comarques de la província d'Alacant.

Comarques/ Finalitat	Educativa	Turística	Altres	Total general
El Baix Segura	5	20	1	26
El Baix Vinalopó	2	17	0	19
El Comtat	2	11	1	14
El Vinalopó Mitjà	6	3	2	11
La Marina Alta	11	35	40	86
La Marina Baixa	1	25	17	43
L'Alacantí	4	23	3	30
L'Alcoià	6	5	2	13
L'Alt Vinalopó	1	10	2	13
Total general	38	149	68	255

Relació entre la generació d'ocupació i les iniciatives de tipus públic i privat

Analitzada la relació entre les iniciatives de caràcter públic i privat amb la generació d'ocupació en els BIC, l'enquesta generada ens permet afirmar que:

Un total de 672 elements, a les comarques de València, Castelló i Alacant, es troben vinculats a aquestes iniciatives.

El 16,6 % dels elements BIC que generen ocupació es deu a iniciatives privades i el 83,4 % restant, a iniciatives públiques.

Quadre Iniciatives privada i pública i la generació d'ocupació a les comarques de la província de Castelló.

Iniciativa/ Comarques	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada
CASTELLÓ	122	48
Privada	22	7
Alt Maestrat	2	1
Alto Mijares	0	0
Alto Palancia	2	0
Baix Maestrat	3	1
Els Ports	7	2
La Plana Baixa	5	1
L'Alcalatén	2	0
Plana Alta	1	2
Pública	100	41
Alt Maestrat	11	2
Alto Mijares	0	1
Alto Palancia	17	7
Baix Maestrat	15	2
Els Ports	14	2
La Plana Baixa	14	8
L'Alcalatén	12	4
Plana Alta	17	15

Quadre Iniciatives privada i pública i la generació d'ocupació a les comarques de la província de València.

Iniciativa/Comarques	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada
VALÈNCIA	185	26
Privada	27	6
El Camp de Morvedre	0	1
La Vall de Cofrents- Aiora	3	0
La Plana d'Utiel- Requena	1	3
La Ribera Alta	3	0
La Safor	1	0
La Vall d'Albaida	1	0
L'Horta Nord	1	1
L'Horta Sud	0	1
València	17	0
Pública	158	20
El Camp de Morvedre	6	0
La Vall de Cofrents- Aiora	6	2
La Costera	3	1
La Canal de Navarrés	11	0
La Foia de Bunyol	3	1

Iniciativa/Comarques	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada
La Plana d'Utiel-Requena	4	4
La Ribera Alta	22	1
La Safor	8	1
Els Serrans	19	1
La Vall d'Albaida	8	0
L'Horta Nord	5	0
L'Horta Sud	0	8
El Racó d'Ademús	2	0
Camp de Túria	19	0
València	42	1

Quadre Iniciatives privada i pública i la generació d'ocupació a les comarques de la província d'Alacant.

Comarca/Iniciativa	Privada	Pública	Total general
El Baix Segura	12	12	24
El Baix Vinalopó	7	11	18
El Comtat	1	49	50
El Vinalopó Mitjà	0	9	9
La Marina Alta	8	68	76
La Marina Baixa	5	33	38
L'Alacantí	13	23	36
L'Alcoià	2	28	30
L'Alt Vinalopó	2	8	10
Total general	50	241	291

Relació entre l'ocupació generada i els organismes competents

A continuació, detallem la implicació dels diferents organismes amb competències en la posada en valor dels BIC a la Comunitat Valenciana en la generació d'ocupacions. Destaquen els Ajuntaments com

els majors impulsors en les tres províncies, sobretot d'ocupació directa en els seus respectius termes municipals.

Quadre Relació entre tipus d'organisme i generació d'ocupació a les comarques de la província de Castelló.

ORGANISMES/COMARQUES	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada
CASTELLÓ	119	47
Autonòmic (GVA)	93	31
Alt Maestrat	11	2
Alt Millars	0	1
Alt Palància	12	6
Baix Maestrat	15	2
Els Ports	19	4
La Plana Baixa	12	2
L'Alcalatén	13	4
Plana Alta	11	10
Municipal (Ajuntament)	19	14
Alt Maestrat	1	0
Alt Millars	0	0
Alt Palància	4	1
Baix Maestrat	0	1
Els Ports	1	0
La Plana Baixa	6	6
L'Alcalatén	1	0
Plana Alta	6	6
Provincial (Diputació)	6	1
Alt Palància	1	0
Baix Maestrat	2	0
La Plana Baixa	1	1
Plana Alta	2	0
Supramunicipal (Mancomunitat)	1	1
Baix Maestrat	1	0
Plana Alta	0	1

Quadre Relació entre tipus d'organisme i generació d'ocupació a les comarques de la província de València.

ORGANISMES/ COMARQUES	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada
VALÈNCIA	162	21
Autonòmic (GVA)	0	0
Municipal (Ajuntament)	129	20
El Camp de Morvedre	4	1
La Vall de Cofrents-Aiora	9	2
La Costera	2	1
La Canal de Navarrés	10	0
La Foia de Bunyol	3	1
La Plana d'Utiel-Requena	4	4
La Ribera Alta	21	0
La Safor	8	1
Els Serrans	18	1
La Vall d'Albaida	8	0
L'Horta Nord	5	0
L'Horta Sud	0	8

ORGANISMES/ COMARQUES	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada
Racó d'Ademús	2	0
Camp de Túria	19	0
València	16	1
Provincial (Diputació)	30	1
El Camp de Morvedre	2	0
La Foia de Bunyol	0	0
La Plana d'Utiel-Requena	1	0
La Ribera Alta	1	1
La Safor	0	0
Els Serrans	1	0
València	25	0
Supramunicipal (Mancomunitat)	3	0
València	3	0

Quadre Relació entre tipus d'organisme i generació d'ocupació a les comarques de la província d'Alacant.

COMARQUES/ ORGANISMES	Autonòmic (GVA)	Municipal (Ajuntament)	Provincial (Diputació)	Total general
El Baix Segura	1	0	0	1
El Baix Vinalopó	1	0	1	2
El Comtat	0	0	4	4
El Vinalopó Mitjà	4	2	1	7
La Marina Alta	0	9	0	9
La Marina Baixa	0	3	0	3
L'Alacantí	3	10	4	17
L'Alcoià	0	3	0	3
L'Alt Vinalopó	3	8	0	11
Total general	12	35	10	57

Castell de Cofrentes.

Portal de Sant Miquel. Morella.

Palmerar d'Elx.

CAPÍTOL 6

Anàlisi comparativa territorial: províncies i comarques

Anàlisi comparativa territorial: províncies i comarques

Manuel Alejandro Castillo Portugal, Mónica Fernández Villarejo
Universitat de València

A continuació, es procedeix a fer una anàlisi a nivell comarcal de l'escenari actual de la posada en valor dels BIC de la Comunitat Valenciana i la seua implicació en la generació d'ocupació.

6.1. PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

6.1.1. L'Alcalatén

A la comarca de l'Alcalatén s'identifiquen un total de 32 elements BIC. Destaquen els elements paleontològics (11), seguits dels Escuts (5) i Muralles (4).

L'Alcalatén		
Tipologia BIC	Quantitat	%
BIC Immaterial	2	6,2 %
Castell	3	9,3 %
Castell i muralla	3	9,3 %
Edifici industrial	1	3,1 %
Escut	5	15,6 %
Església	1	3,1 %
Muralla	4	12,5 %
Paleontològic	11	34,3 %
Santuari	1	3,1 %
Torre defensiva	1	3,1 %
Total general	32	100 %

Només en el 9,4 % dels casos de BIC (3) generen ocupació. L'únic tipus d'ocupació que s'origina a la comarca és el directe.

S'estima que 10 elements BIC posats en valor amb finalitats culturals generen ocupació directa i tres més estan relacionats amb l'ocupació indirecta. Els BIC amb finalitat social que creen ocupació directa són 3 i els que generen ocupació indirecta, 1. Els elements

BIC amb finalitat turística a penes estan relacionats amb l'ocupació, tan sols un, i és ocupació directa.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	10	72 %	3	75 %
Social	3	21 %	1	25 %
Turística	1	7 %	0	0 %
Total general	14	100 %	4	100 %

Dels 18 elements que es troben vinculats a iniciatives generadores d'ocupació, el 22 % (4) sorgeix d'iniciatives privades, i el 78 % d'iniciatives públiques (14).

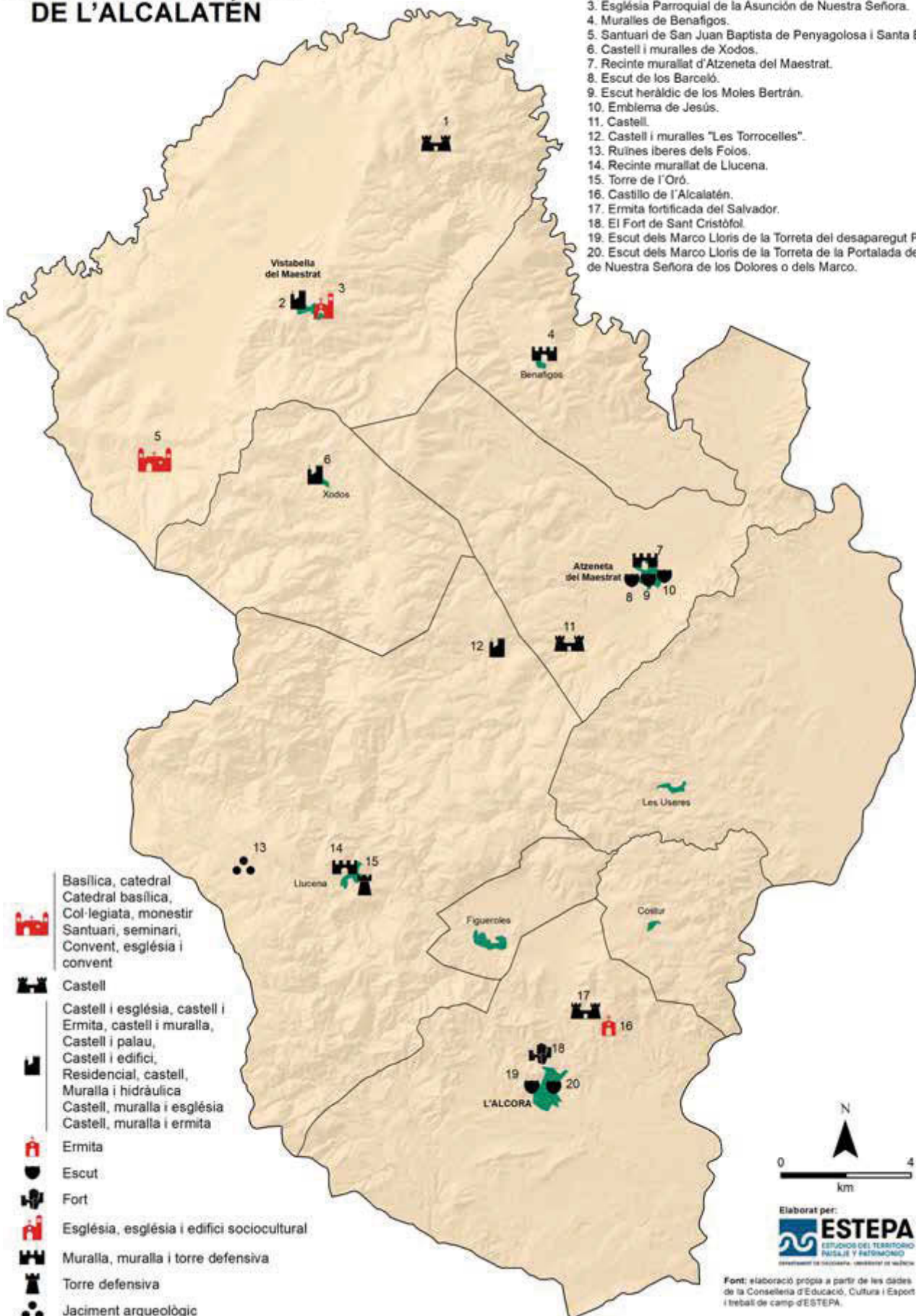
Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	2	0	2	22 %
Pública	12	4	14	78 %
Total general	14	4	18	100 %

En aquesta comarca la Generalitat Valenciana ha contribuït a la generació d'ocupació mitjançant la seua actuació en 17 BIC, i l'administració pública municipal en un.

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Autonòmic (GVA)	13	4	17	94 %
Municipal (Aj.)	1	0	1	6 %
Total general	14	4	18	100 %

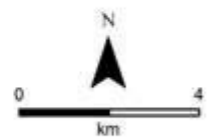
BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE L'ALCALATÉN

Béns d'Interés Cultural Immoables de l'Alcalatén

1. Castell de Bol.
2. Castell i muralles de Vistabella del Maestrat.
3. Església Parroquial de la Asunción de Nuestra Señora.
4. Muralles de Benafijos.
5. Santuari de San Juan Baptista de Penyagolosa i Santa Bàrbara.
6. Castell i muralles de Xodos.
7. Recinte murallat d'Atzeneta del Maestrat.
8. Escut de los Barceló.
9. Escut heràldic de los Moles Bertrán.
10. Emblema de Jesús.
11. Castell.
12. Castell i muralles "Les Torrocelles".
13. Ruïnes iberes dels Folos.
14. Recinte murallat de Liucena.
15. Torre de l'Oró.
16. Castillo de l'Alcalatén.
17. Ermita fortificada del Salvador.
18. El Fort de Sant Cristófol.
19. Escut dels Marco Lloris de la Torreta del desaparegut Palau dels Marco.
20. Escut dels Marco Lloris de la Torreta de la Portalada de la capella de Nuestra Señora de los Dolores o dels Marco.

- Basílica, catedral
Catedral basílica,
Col·legiata, monestir
Santuari, seminari,
Convent, església i
convent
- Castell
Castell i església, castell i
Ermita, castell i muralla,
Castell i palau,
Castell i edifici,
Residencial, castell,
Muralla i hidràulica
Castell, muralla i església
Castell, muralla i ermita
- Ermita
- Escut
- Fort
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

Elaborat per:
ESTEPA
 ESTUDIOS DEL TERRITORIO
 PAISAJE Y PATRIMONIO
DEPARTAMENT DE CULTURA, UNIVERSITAT I TURISME

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

Ermitori de Sant Joan de Penyagolosa. Vistabella

Termes romanes de Santa Alcora

Campanar de l'Església del Salvador. Culla

6.1.2. Alt Maestrat

En la present comarca s'han pogut identificar un total de 121 elements BIC, entre els quals sobreixen els paleontològics (94), seguits dels elements de les Torres defensives (9) i Escuts (8).

Alt Maestrat		
Tipologies BIC	Quantitat	%
Castell	3	2 %
Castell i muralla	2	2 %
Conjunt històric	2	2 %
Ermita	1	1 %
Escudo	8	6 %
Muralla	2	2 %
Paleontològic	94	78 %
Torre defensiva	9	7 %
Total general	121	100

Del conjunt de BIC de la comarca de l'Alt Maestrat, el 5 % (6) genera ocupació directa com a única mena d'ocupació.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Alt Maestrat	6	100 %	0	0 %
Total general	6	100 %	0	0 %

Es calcula que 10 elements BIC la finalitat dels quals és la cultural generen ocupació directa i altres 2 elements BIC, ocupació indirecta. Els BIC amb finalitat turística que generen ocupació directa són 2, i indirecta és 1. Els elements BIC amb finalitat social són els que menys ocupació generen, amb un únic element i ocupació directa.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	10	77 %	2	67 %
Social	1	8 %	0	0 %
Turística	2	15 %	1	33 %
Total general	13	100 %	3	100 %

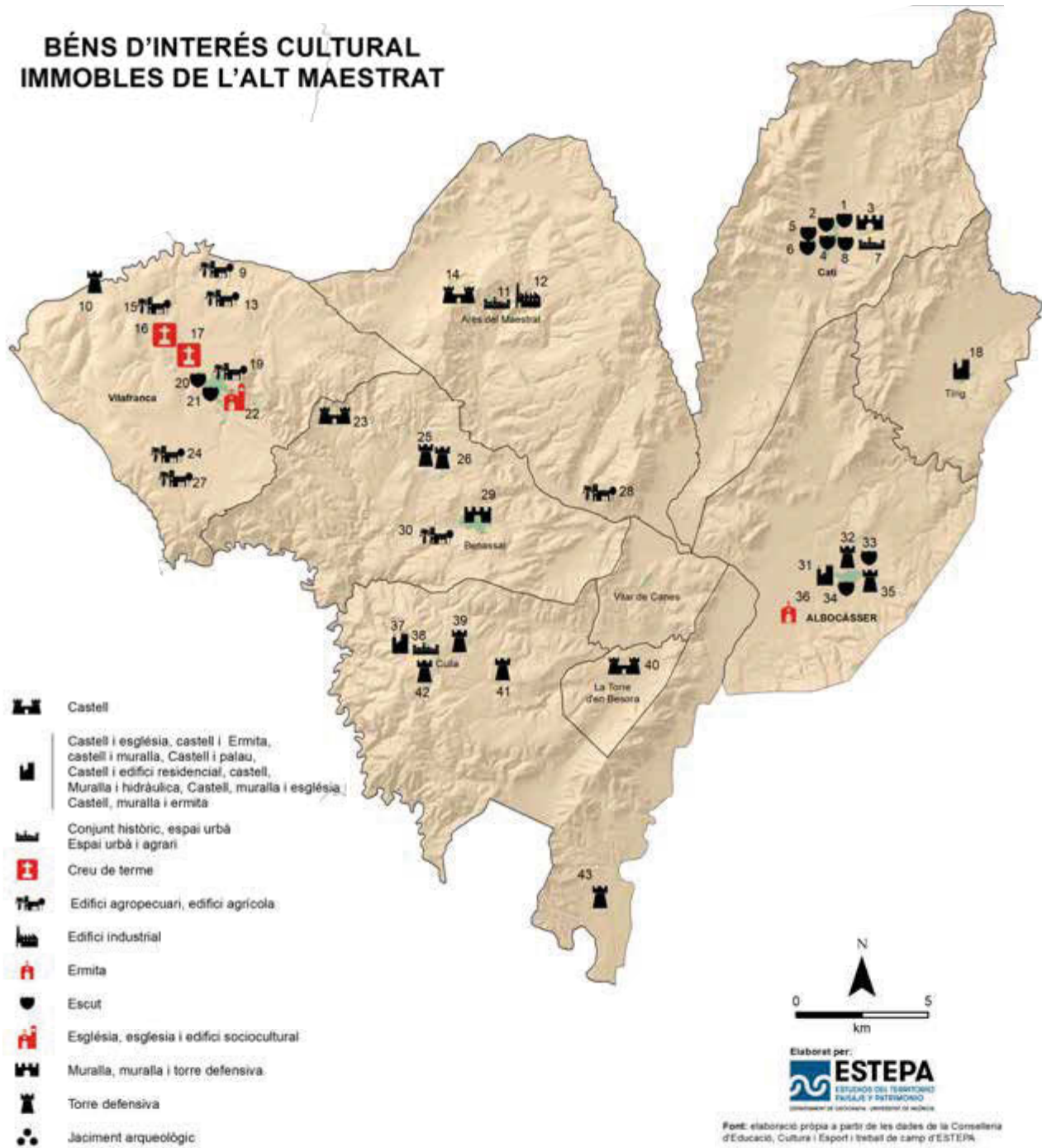
La major part dels BIC generadors d'ocupació ho han sigut producte de la iniciativa pública, 13 de 16, el 81 %. La resta és iniciativa privada.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	2	1	3	19 %
Pública	11	2	13	81 %
Total general	13	3	16	100 %

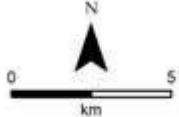
Finalment, la relació entre els organismes que van actuar en la posada en valor dels BIC i les ocupacions generades, resulta que la Generalitat Valenciana és la que més ocupació ha originat, tant directa com indirecta, amb actuacions en un total de 13 elements BIC, seguit dels ajuntaments, amb un un element BIC.

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Autonòmic (GVA)	11	2	13	93 %
Municipal (Ajuntament)	1	0	1	7 %
Total general	12	2	14	100 %

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE L'ALT MAESTRAT

- Castell
- Castell i església, castell i Ermita, castell i muralla, Castell i palau, Castell i edifici residencial, castell, Muralla i hidràulica, Castell, muralla i església, Castell, muralla i ermita
- Conjunt històric, espai urbà, Espai urbà i agrari
- Creu de terme
- Edifici agropecuari, edifici agrícola
- Edifici industrial
- Ermita
- Escut
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva.
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIS DEL TERRITORI
PAISATGE I PATRIMONI
DEPARTAMENT DE GEOGRAFIA, UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

Béns d'Interés Cultural Immobles de l'Alt Maestrat

1. Escut nobiliari de la Casa de los Sans. 2. Escuts de l'església. 3. Muralles. 4. Escut de la Casa Abadia. 5. Escut nobiliari de la Casa al carrer Sant Joan. 6. Emblema i inscripció en la Casa del Mercader Jerónimo Martí. 7. Conjunt històric. 8. Escut de l'antic hospital. 9. Masia fortificada Mas de Roig. 10. Torre de Puebla de Bellestar. 11. Conjunt històric de la vila d'Ares del Maestrat. 12. Barranc dels Molins d'Ares del Maestrat. 13. Masia Fortificada Mas de Tena. 14. Castell d'Ares. 15. Masia Fortificada Torre Fonso. 16. Creu del Llosar. 17. Creu de les Eres. 18. Castell i muralles de Tírig. 19. Masia Fortificada Torre Barreda. 20. Escut dels Peñarroja. 21. Escut Històric de Vilafranca. 22. Església Parroquial de Santa María Magdalena.	23. Castell de Corbó. 24. Masia Fortificada Torre d'en Blasco. 25. Torre de Bulc. 26. Torre Nabàs. 27. Masia Fortificada Torre Leandra. 28. Masia Fortificada Torre Beltrans. 29. Muralles (torres d'en Garcés, de la Presó y Redona). 30. Masia Torre Monfort. 31. Restes del castell i muralles d'Albocàsser. 32. Torre de la Fonteta. 33. Escut dels Fuster. 34. Escut dels Pallarès Pastor. 35. Torre de l'Alfalsar. 36. Ermita hostatgeria de San Pablo. 37. Castell i muralla. 38. Conjunt històric de Culla. 39. Torre del Palomar. 40. Castell o Torre. 41. Torre Amador. 42. Torre de guaita de Sant Cristòfol. 43. Torre Matella.

6.1.3. Alt Millars

Troblem un total de 33 elements BIC en aquesta comarca, dels quals sobreixen en nombre els Castells (15), seguit dels elements paleontològics (9) i torres defensives (5).

Alt Millars		
Tipologies BIC	Quantitat	%
Castell	15	46 %
Església	1	3 %
Muralla	1	3 %
Palau	1	3 %
Palau i monestir	1	3 %
Paleontològic	9	27 %
Torre defensiva	5	15 %
Total general	33	100 %

Tan sols un element BIC de l'Alt Millars és generador d'ocupació, de caràcter indirecte i d'iniciativa pública. La resta de BIC no constitueix un jaciment del mercat laboral local.

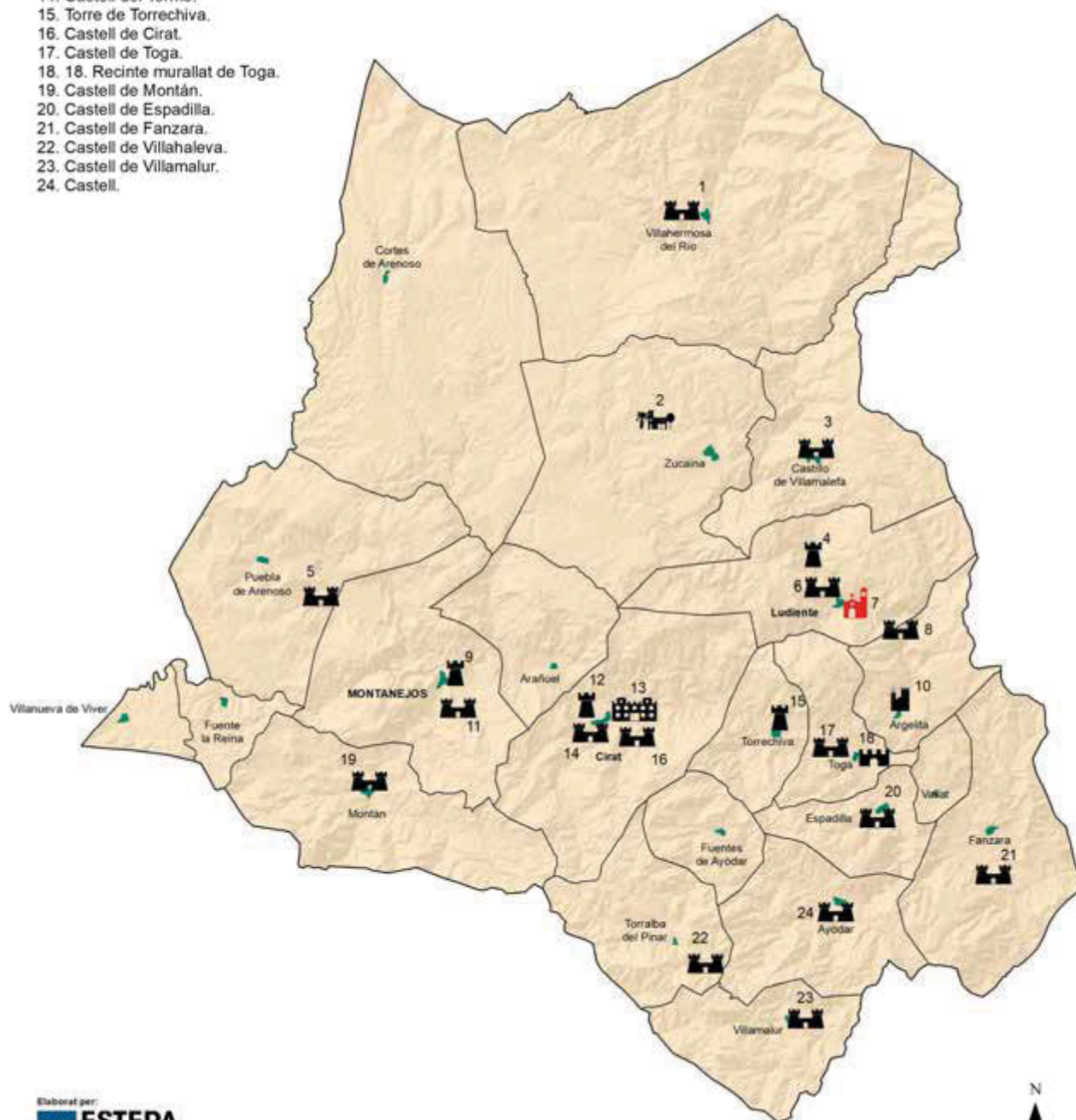
Església de Santiago Apóstol. Montanejos.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE L'ALT MILLARS

1. Castell de Villahermosa del Río.
2. Masia i Torre de la Chirivilla.
3. Castell de Villamalefa.
4. Torre de Giraba.
5. Castell de la Viñaza o Castillo d'Arenós.
6. Castillo de Bounegre.
7. Iglesia Fortificada.
8. Castell del Bou Negro.
9. Torre de Montanejos.
10. Castell Palau de Ceyt Abu Ceyt.
11. Castell de l'Alqueria.
12. Torre del Palau dels Comtes de Cirat.
13. Palau dels Comtes Cirat.
14. Castell del Tormo.
15. Torre de Torrechiva.
16. Castell de Cirat.
17. Castell de Toga.
18. 18. Recinte murallat de Toga.
19. Castell de Montán.
20. Castell de Espadilla.
21. Castell de Fanzara.
22. Castell de Villahaleva.
23. Castell de Villamalur.
24. Castell.

- Castell
Castell i església, castell i ermita,
castell i muralla, Castell i palau,
Castell i edifici, residencial,
castell, muralla i hidràulica
Castell, muralla i església
Castell, muralla i ermita
- Edifici agropecuari, edifici agrícola
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Palau, palau i església,
Palau i monestir, palau i jardí
- Torre defensiva

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO,
PAISAJE Y PATRIMONIO
CONSEJERÍA DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria
d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

6.1.4. Alt Palància

Identifiquem un total de 55 elements BIC, entre els quals destaquen les torres defensives (14), seguides dels castells (7) i els paleontològics (6).

Alt Palància		
Tipologies BIC	Quantitat	%
Aqüeducte	2	4 %
BIC Immaterial	2	4 %
Castell	7	12 %
Castell i muralla	3	5 %
Castell i palau	2	4 %
Castell, muralla i ermita	1	2 %
Catedral	2	4 %
Conjunt històric	2	4 %
Creu de terme	2	4 %
Edifici agrícola	2	4 %
Edifici de serveis	1	2 %
Edifici sociocultural	1	2 %
Església	3	5 %
Monestir	1	2 %
Muralla	3	5 %
Paleontològic	6	10 %
Romà	1	2 %
Torre defensiva	14	25 %
Total general	55	100 %

A la comarca de l'Alt Palància, el 47 % d'elements dels BIC (26) generen ocupació. Els tipus d'ocupació que s'originen són la directa, amb el 73 % del total d'elements BIC, i el 27 % restant, ocupació indirecta.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Alt Palància	19	73 %	7	27 %
Total general	19	73 %	7	27 %

Un total de 14 elements BIC, que tenen com a finalitat la dimensió cultural, generen ocupació directa i quatre més, ocupació indirecta. Els BIC amb finalitat turística

que generen ocupació directa són 4, mentre que d'indirecta en trobem 2. Els elements BIC amb finalitat social i educativa, a penes empen treballadors; es tracta d'un únic element, per a cada funció.

Finalitat	Compte d'ocupació creada directa	%	Compte d'ocupació creada indirecta	%
Cultural	14	74 %	4	57 %
Social	1	5 %	0	0 %
Educativa	0	0 %	1	14,5 %
Turística	4	21 %	2	28,5 %
Total general	19	100 %	7	100 %

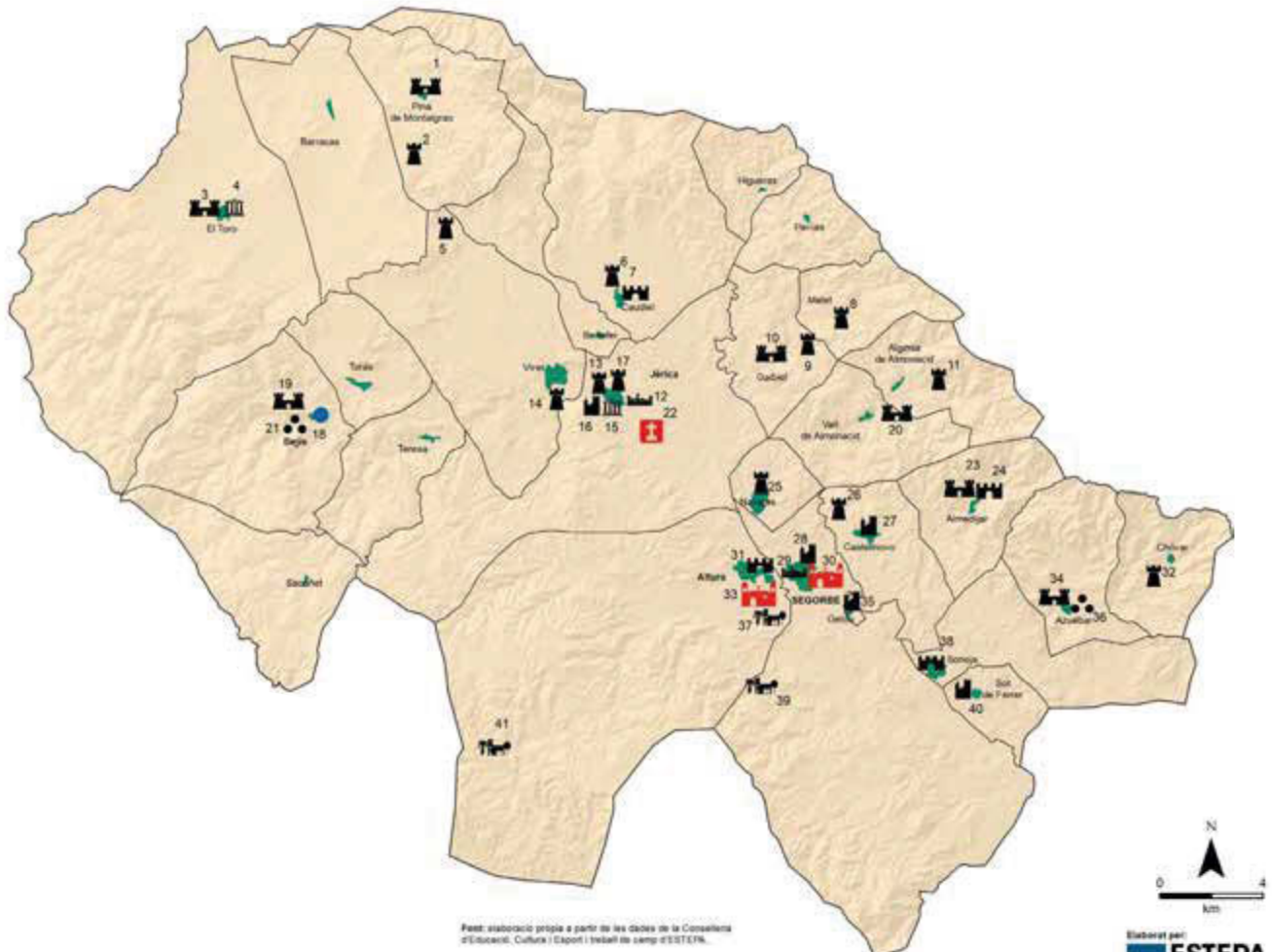
La gran majoria de los BIC puestos en valor, el 92 %, corresponden a la iniciativa pública. En total, 24. El 8 % restante, es producto de la iniciativa privada (2).

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	2	0	2	8 %
Pública	17	7	24	92 %
Total general	19	7	26	100 %

Finalment, la Generalitat ha sigut l'organisme públic amb major participació en els elements BIC que van generar ocupació, directa i indirecta, amb un nombre total de 18 elements BIC, que representen el 75 %.

Organisme	Compte d'ocupació creada directa	Compte d'ocupació creada indirecta	Total elements	Total %
Autonòmic (GVA)	12	6	18	75 %
Municipal (Aj.)	4	1	5	21 %
Provincial (Diputació)	1	0	1	4 %
Total general	17	7	24	100 %

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DEL ALTO PALANCIA

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

Elaborat per:
ESTEPA
Educció, Cultura i Esport
INICIATIVA DE POLÍTICA LOCAL I PATRIMONI

	Basilica, catedral, catedral basílica, col·legiata, monestir, santuari, seminari, convent, església i convent
	Castell
	Castell i església, castell i ermita, castell i muralla, castell i palau, castell i edifici, residencial, castell, muralla i hidràulica, castell, muralla i església, castell, muralla i ermita
	Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
	Creu de terme
	Edifici agropecuari, edifici agrícola
	Edifici de serveis, edifici de serveis i ermita, edifici de serveis i palau, edifici de serveis i sociocultural, edifici dotacional
	Hidràulica
	Muralla, muralla i torre defensiva
	Torre defensiva
	Jaciment arqueològic

Béns d'Interés Cultural Immobles del Alto Palancia

1. Castell (restes).	21. 21. Jaciment icnològic de Bejis.
2. Torre del Prospinal.	22. Creu Coberta de Jérica.
3. Castell.	23. 23. Castell de la Rodana.
4. Ajuntament.	24. El Castillet.
5. Torre íbera de Ragudo.	25. Torre Altomira.
6. Torre del Molino.	26. Torre de Mal Paso.
7. Muralles de Caudiel.	27. Castell i Muralles de Castellnovo.
8. Torre del Pilón.	28. Castell, Aqüeducte i Muralles.
9. Torre de Dalt.	29. Conjunt Històric.
10. Castell de Gaibiel.	30. Santa església catedral basílica de Santa Maria de la Asunción.
11. Torre de l'Alfàndiga.	31. Recinte murallat de Altura.
12. Conjunt Històric.	32. Torre de Chóvar.
13. Torre de les campanes o de l'Alcúdia.	33. Cartoixa de la Vall de Christ.
14. La Torre.	34. Castillo.
15. Ajuntament i Museu Municipal.	35. Castell Palau de Geldo.
16. Castell, ermita de San Roque o Santa Agueda la Vieja i cintes muràries.	36. Poblat de la Peña Ajuera.
17. Torre de la Muela.	37. Masia fortificada de San Juan.
18. Aqüeducte de los Arcos.	38. Muralla Carlista de Soneja.
19. Castell de l'Ordre de Calatrava.	39. Masia de la Rodana.
20. Castell de Almonecir.	40. Castell Palau del Senyor.
	41. Masia fortificada de Cucalón.

6.1.5. Baix Maestrat

Troben 73 elements BIC al territori del Baix Maestrat, dels quals sobreixen els elements paleontològics (17), seguits de les torres defensives (14) i els escuts (13).

Baix Maestrat		
Tipologies BIC	Quantitat	%
Castell	7	11
Castell i palau	1	1
Conjunt històric	2	3
Convent	1	1
Creu de terme	1	1
Edifici agrícola	1	1
Edifici residencial	1	1
Ermita	1	1
Escut	13	18
Església	5	7
Monestir	1	1
Muralla	7	10
Paleontològic	17	23
Santuari	1	1
Torre defensiva	14	20
Total general	73	100 %

Dels BIC a la comarca de Baix Maestrat, el 28,7 % d'elements (21) generen ocupació. Els tipus d'ocupació que s'originen són el directa, en el 86 % dels casos, i el 14 % restant, de tipus indirecta.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Baix Maestrat	18	86 %	3	14 %
Total general	18	86 %	3	14 %

Els 9 elements BIC amb finalitat social generen 9 ocupacions directes, i només un indirecta. La quantitat de BIC amb finalitat cultural creadors d'ocupació directa són 6, i únicament un indirecta. Els elements BIC amb finalitat turística són els que menys ocupació generen, 3 elements d'ocupació directa i 1 element d'ocupació indirecta.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	6	33 %	1	33.3 %
Social	9	50 %	1	33.3 %
Turística	3	17 %	1	33.3 %
Total general	18	100 %	3	100 %

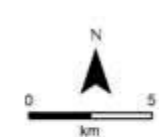
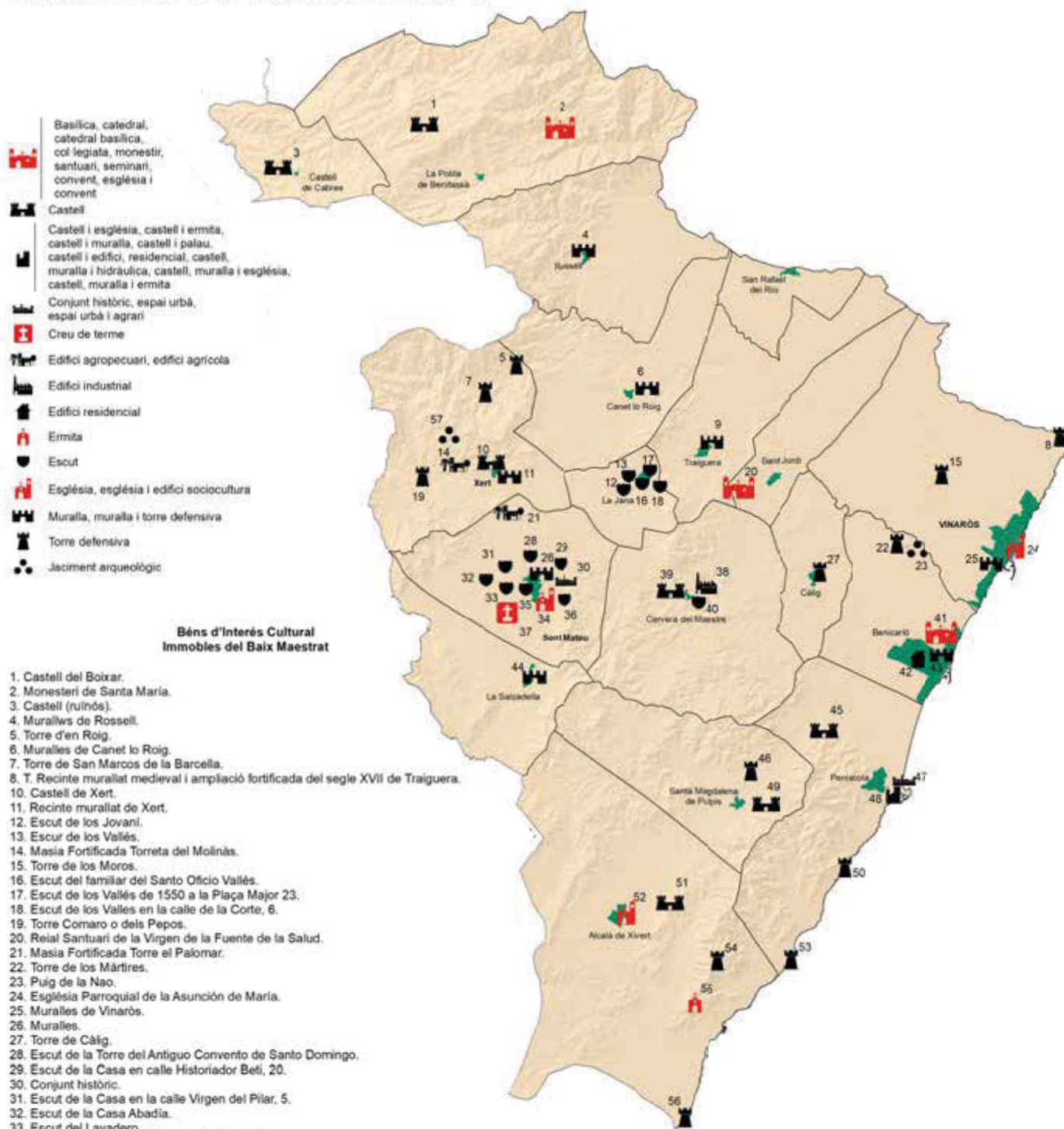
En total hi ha 21 elements BIC que es troben vinculats a iniciatives tant públiques com privades. Sobreixen les públiques, amb el 81 %, 17.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	3	1	4	19 %
Pública	15	2	17	81 %
Total general	18	3	21	100 %

La Generalitat Valenciana és l'organisme públic més destacat: 17 elements BIC, seguits de la Diputació, amb 2 elements.

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Autonòmic (GVA)	15	2	17	81 %
Municipal (Aj.)	0	1	1	5 %
Provincial (Diputació)	2	0	2	9 %
Supramunicipal (Mancomunitat)	1	0	1	5 %
Total general	18	3	21	100 %

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DEL BAIX MAESTRAT

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
INTEGRANDO EL PATRIMONIO
INTEGRANDO EL TERRITORIO

Fuente: elaboración propia a partir de los datos de la
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

6.1.6. Plana Alta

Hem identificat un total de 108 elements BIC, dels quals sobreixen en nombre els elements paleontològics (36), seguits de les torres defensives (15) i escuts (14).

Plana Alta		
Tipologies BIC	Quantitat	%
BIC Immaterial	3	2,8
Castell	9	8,3
Castell, muralla i església	1	0,9
Castell, muralla i ermita	1	0,9
Conjunt històric	1	0,9
Convent	1	0,9
Edifici de serveis	4	3,7
Edifici dotacional	1	0,9
Edifici residencial	2	1,9
Edifici sociocultural	2	1,9
Ermita	2	1,9
Escut	14	13
Iber	1	0,9
Església	4	3,7
Infraestructura viària	3	2,8
Muralla	6	5,6
Palau	1	0,9
Paleontològic	36	33,3
Romà	1	0,9
Torre defensiva	15	13,9
Total general	108	100 %

Una mica més d'un terç dels BIC de la comarca de la Plana Alta, el 33,3 % (36), generen ocupació, directa o indirecta. De tipus directa un 52,8 % dels BIC, i el 47,2 % restant, de tipus indirecta.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Plana Alta	19	52,8 %	17	47,2 %
Total general	19	52,8 %	17	47,2 %

Amb finalitat cultural trobem 25 elements BIC, dels quals 13 proporcionen ocupació directa, i altres 12, indirecta. Amb finalitat turística que generen ocupació directa en trobem 4 i els que generen ocupació indirecta, 4 més. Els elements BIC amb finalitat social generen 2 directes i 1 indirecta.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	13	68,5 %	12	70,6 %
Social	2	10,5 %	1	5,9 %
Turística	4	21 %	4	23,5 %
Total general	19	100 %	17	100 %

Troblem 35 elements BIC vinculats a iniciatives tant públiques com privades. Predomina la iniciativa pública, amb el 91 % (32). D'aquests, 17 generen ocupació directa i 15 indirecta.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	1	2	3	9 %
Pública	17	15	32	91 %
Total general	18	17	35	100 %

La Generalitat Valenciana és la institució més destacada, amb 21 de 36 BIC generadors d'ocupació. A continuació, trobem els Ajuntaments, amb 12 BIC. Finalment, hi ha la Diputació, amb 2 elements BIC, i una Mancomunitat, amb 1 element BIC.

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Autonòmic (GVA)	11	10	21	58,3 %
Municipal (Aj.)	6	6	12	33,3 %
Provincial (Diputació)	2	0	2	5,6 %
Supramunicipal (Mancomunitat)	0	1	1	2,8 %
Total general	19	17	36	100 %

6.1.7. La Plana Baixa

S'identifiquen un total de 52 elements BIC en el territori de la Plana Baixa, entre els quals destaquen els castells (13), seguits de torres defensives (10).

La Plana Baixa		
Tipologies BIC	Quantitat	%
Castell	13	25
Castell i palau	1	1,9
Conjunt històric	4	7,7
Convent	1	1,9
Edifici agrícola	3	5,8
Edifici residencial	1	1,9
Espai urbà	1	1,9
Iber	2	3,8
Església	4	7,7
Infraestructura viària	2	3,8
Muralla	3	5,8
Paleontològic	7	13,5
Torre defensiva	10	19,3
Total general	52	100 %

Dels BIC a la comarca de la Plana Baixa, el 53,8 % d'elements (28) generen ocupació. Dels tipus d'ocupació que s'originen, 19 BIC corresponen a ocupació directa, i 9, a indirecta.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Plana Baixa	19	67,8 %	9	32,2 %
Total general	19	67,8 %	9	32,2 %

Del total d'elements generadors d'ocupació, 16 BIC posseeixen finalitat cultural, dels quals 11 generen ocupació directa i altres 5, ocupació indirecta. La quantitat de BIC amb finalitat turística que generen ocupació directa són 3, i indirecta, 3 més. Els elements BIC amb finalitat social tenen menys presència: 4 elements faciliten ocupació directa i un més, indirecta. Tan sols trobem un element BIC amb finalitat educativa, que facilita ocupació directa.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	11	57,9 %	5	55,6 %
Educativa	1	5,3 %	0	0
Social	4	21 %	1	11,1 %
Turística	3	15,8 %	3	33,3 %
Total general	19	100 %	9	100 %

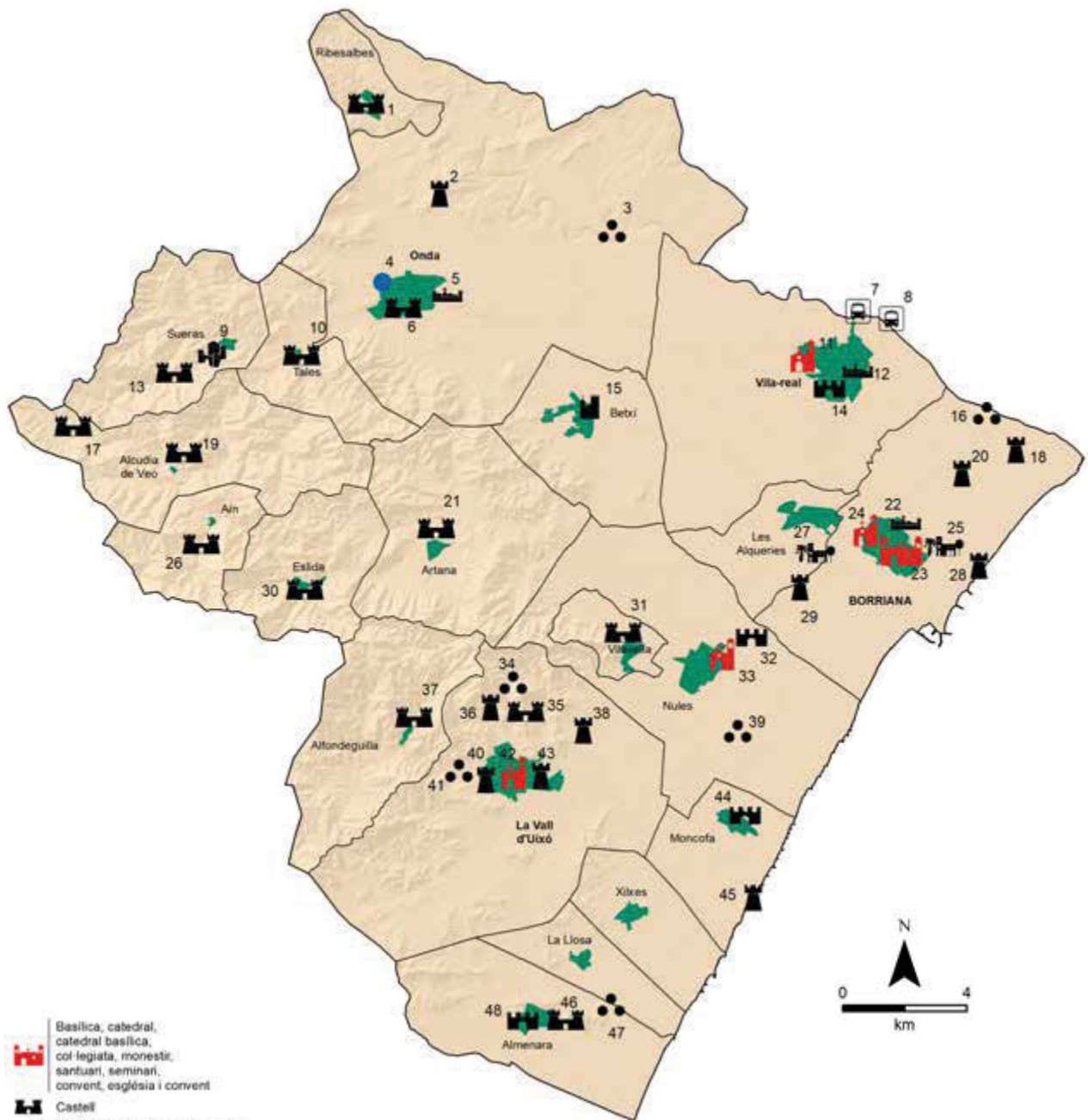
Plana Baixa trobem 30 BIC sobre els quals han actuat diverses iniciatives en la seua posada en valor. Destaca la iniciativa pública, amb 22 elements. D'aquests, 14 generen ocupació directa. El 26,7 % dels elements BIC pertanyen a iniciatives privades.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	5	1	8	26,7 %
Pública	14	8	22	73,3 %
Total general	19	9	30	100 %

Els organismes públics que han actuat en la posada en valor han sigut la Generalitat Valenciana, en 14 BIC, i els Ajuntaments, en 12. Finalment, la Diputació ha actuat en un de manera testimonial.

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Autonòmic (GVA)	12	2	14	50 %
Municipal (Aj.)	6	6	12	42,9 %
Provincial (Diputació)	1	1	2	7,1 %
Total general	19	9	28	100 %

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA PLANA BAIXA

- Basílica, catedral, catedral basílica, col·legiata, monestir, santuari, seminari, convent, església i convent
- Castell
- Castell i església, castell i ermita, castell i muralla, castell i palau, castell i edifici residencial, castell, muralla i hidràulica, castell, muralla i ermita
- Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
- Edifici agropecuari, edifici agrícola
- Fort
- Hidràulica
- Església, església i edifici sociocultural
- Infraestructura viària
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDI D'ESTRATÈGIES
D'INICIATIVA I INICIACIÓ

Feu: elaboració prèvia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

1. Castell de la Baronia.
2. Torre del Cerro de la Atalaya.
3. Recinte fortificat del "Torrelló".
4. Casona del Moll de la Reixa.
5. Casc Antic.
6. Castell.
7. Pont de Santa Quèria.
8. Pont Nou sobre el riu Mijares entre Almassora i Vila-real.
9. Assentament de Castro.
10. Castell, Torre Cabrera i Torre de la Muerte.
11. Església Arxiprestal de San Jaime Apòstol.
12. Plaça de Jaume I el Conqueridor.
13. Castell de Mauz.
14. Recinte Murat de Vila-real.
15. Palau - Castell de Betri.
16. Jaciment fenici de Vinarratgell.
17. Castell de Jinquer o Xinquer.
18. Torre Vinarratgell.
19. Castell de l'Alcudia de Veo.
20. Torre Tadeo.
21. Castell.
22. Conjunt històric de Borriana.
23. Ex-convent de la Merced.
24. Iglésia Parroquial de el Salvador.
25. Masia fortificada Torre Calatrava.
26. Castell de Benali.
27. Masia fortificada Torre de la Regenta.
28. Torre del Mar.
29. Torre de Carabona.
30. Castell.
31. Castell de la Vilavela.
32. Conjunt fortificat de Mascarell.
33. Temple i placeta de los Carmelitas Descalzos.
34. Ciutat Ibèrica Fortificada la Punta d'Orleyl.
35. Castell de Uxó o de Uixó.
36. Torre de la Casota.
37. Castell de Castro.
38. Torre de la Torrassa.
39. Vil·la Romana de Benicató.
40. Torre de Benizahat.
41. Poblat iberoromà de Sant Josep.
42. Església Parroquial del Santo Àngel Custodio.
43. Restes de la Torre del Palau Ducal.
44. Restes del recinte murallat.
45. Restes de la Torre Santa Isabel de Carrillo o Nova.
46. Castell.
47. Jaciment del Punt del Cid.
48. Muralls.

6.1.8. Els Ports

Als Ports identifiquem un total de 88 elements BIC, entre els quals sobeixen en nombre els elements paleontològics (44), seguits de les torres defensives (11) i de les ermites (10).

Els Ports		
Tipologies BIC	Quantitat	%
Aqüeducte	1	1,1
BIC Immaterial	2	2,3
Castell	6	6,9
Castell i muralla	1	1,1
Castell i palau	1	1,1
Conjunt històric	1	1,1
Edifici de serveis	1	1,1
Edifici industrial	1	1,1
Edifici residencial	1	1,1
Ermita	10	11,4
Escut	2	2,3
Iber	1	1,1
Església	4	4,6
Paleontològic	44	50
Santuari	1	1,1
Torre defensiva	11	12,6
Total general	88	100 %

Dels 88 BIC, se n'han identificat 25 que tenen la capacitat de generar ocupació, una vegada posats en valor, la qual cosa representa el 28,4 % d'elements de Béns d'Interés Cultural. El 84 % (21) genera ocupació directa, la resta, indirecta.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Els Ports	21	84 %	4	16 %
Total general	21	84 %	4	16 %

Es calcula que 15 dels 25 BIC generadors d'ocupació corresponen a la funció cultural: 12, en ocupació di-

recta, i 3, indirecta. La quantitat de BIC amb finalitat turística que genera ocupació directa és tan sols un, cap d'indirecta. Els elements BIC amb finalitat social que generen ocupació directa són 6, i els que generen ocupació indirecta, 1. Finalment, els elements BIC amb finalitat educativa generen únicament una ocupació.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	12	57,1 %	3	75 %
Educativa	1	4,8 %	0	0
Social	6	28,5 %	1	25 %
Turística	1	4,8 %	0	0
Altres	1	4,8 %	0	0
Total general	21	100 %	4	100 %

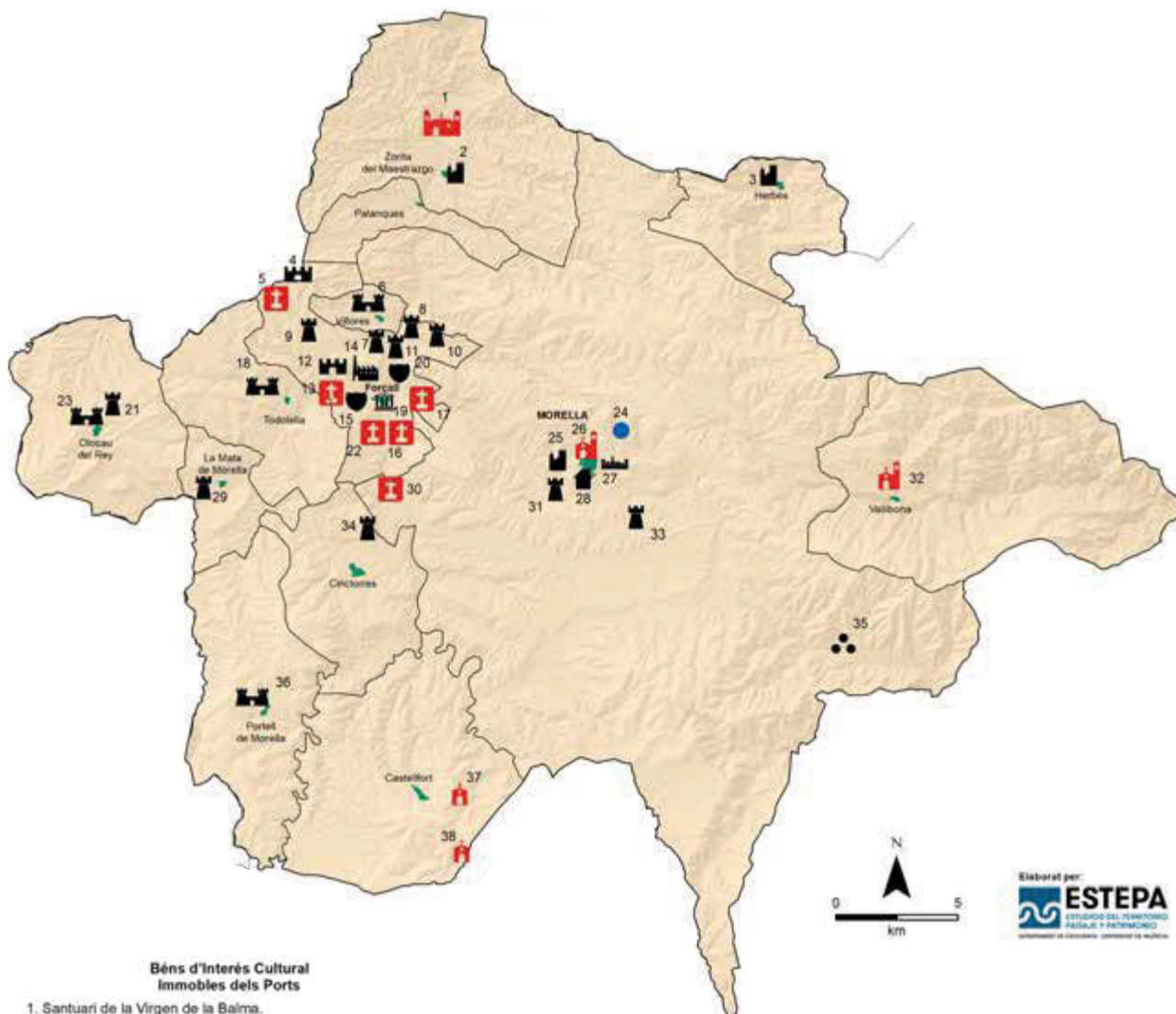
Com en altres territoris la iniciativa pública és majoritària, perquè representa el 64% de les actuacions (16).

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	7	2	9	36 %
Pública	14	2	16	64 %
Total general	21	4	25	100 %

La Generalitat Valenciana es la mayor impulsora, al dirigir el 96 % de las iniciativas que generan empleo, tanto directo como indirecto.

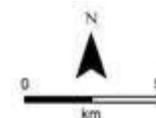
Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Autonòmic (GVA)	19	4	23	96 %
Municipal (Aj.)	1	0	1	4 %
Total general	20	4	24	100 %

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DELS PORTS

**Béns d'Interés Cultural
Immobles dels Ports**

1. Santuari de la Virgen de la Balma.
Castell Palau dels Peralta.
3. Castell Palau del Baró d'Herbers.
4. Tossal de la Menadella.
5. Peiró de Sant Joaquim de la Menadella-descansador.
6. Castell de Vilobres.
7. Torre de Folch.
8. Torre de Dionisio.
9. Torre de Selló.
10. Mas Torre Arnela.
11. Torre Molí o Masia Tormeta.
12. Ciutat murallada iberoromana de la Moleta dels Freres.
13. Peiró del Molí Matalí.
14. Escut heràldic de la Torre-Palacio de Blay Berga.
15. Fàbrica de Palos o Palacio deis Berga.
16. Peiró de la Consolació.
17. Peiró de la Consolacioneta.
18. Castell.
19. Ajuntament.
20. Escut heràldic del Palau de los Osset-Miró.
21. Torre d'Olocau del Rei.
22. Peiró de Sant Cristòfol.
23. Castell d'Olcà.
24. Aqüeducte de Morella o Séquia Reial.
25. Castell i muralles.
26. Església Arxiprestal de Santa Maria.
27. Ciutat de Morella.
28. Casa fortificada dels Brusca i Creixells.
29. Torre Guillermo.
30. Peiró del Molí Boticari.
31. Torre Grossa.
32. Església Parroquial de la Asunción de Maria.
33. Torre Madó.
34. Torre de los Moros.
35. Jaciment icnològic del barranc de Vallivana.
36. Castell de Portell de Morella.
37. Ermita de San Pedro.
38. Ermita de la Virgen de la Fuente.

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIO DEL TERRITORIO
PAISAJE Y PATRIMONIO
INSTITUTO DE INVESTIGACIONES Y CONSERVACIÓN DE Bienes

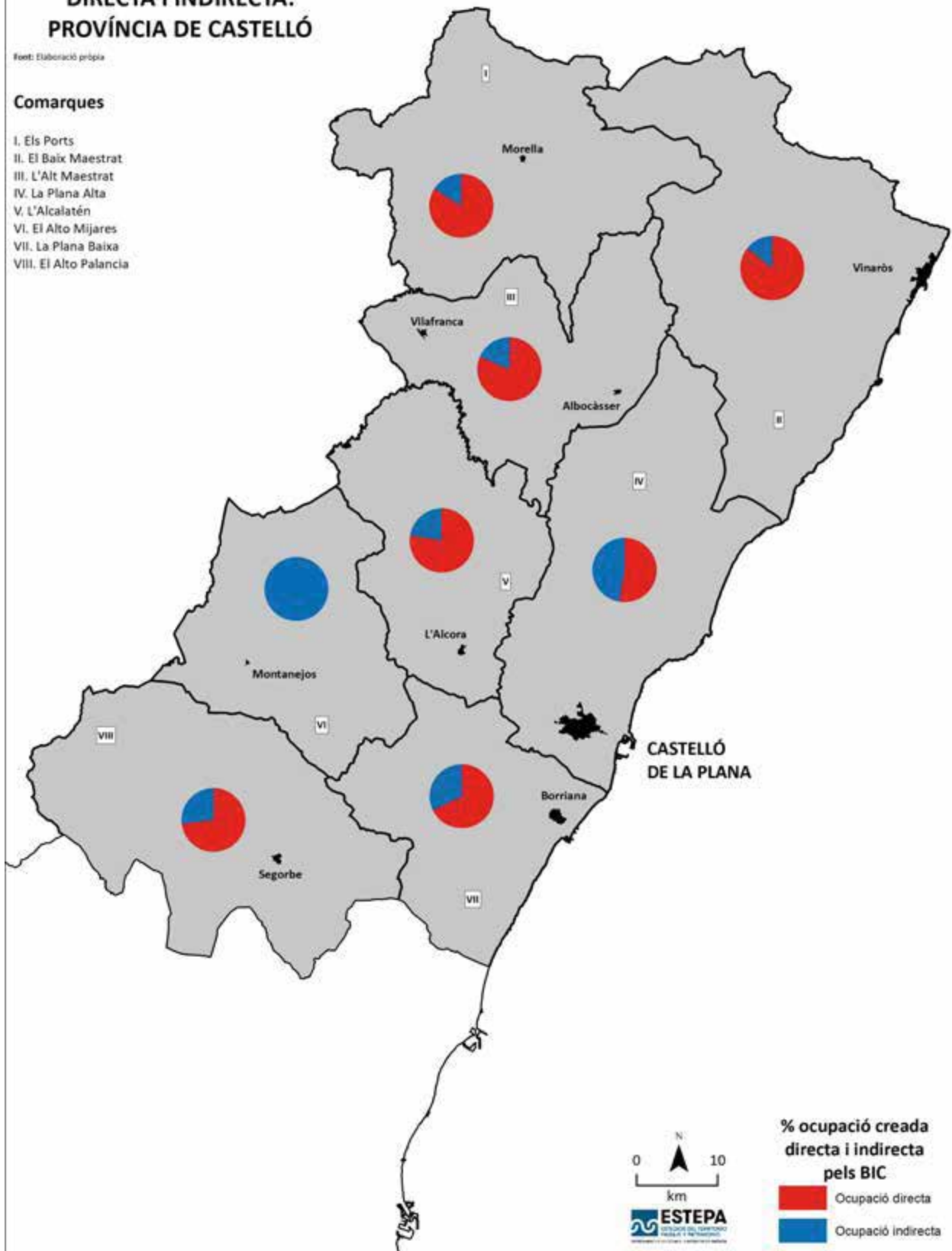
- Basílica, catedral, catedral basílica, col·legiata, monestir, santuari, seminari, convent, església i convent
- Castell
- Castell i església, castell i ermita, castell i muralla, castell i palau, castell i edifici residencial, castell muralla i hidràulica, castell, muralla i església, castell, muralla i ermita
- Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
- Creu de terme
- Edifici de serveis, edifici de serveis i ermita, edifici de serveis i palau, edifici de serveis i sociocultural, edifici dotacional.
- Edifici industrial
- Edifici residencial
- Ermita
- Escut
- Hidràulica
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

BIC QUE GENEREN OCUPACIÓ DIRECTA I INDIRECTA. PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. Els Ports
- II. El Baix Maestrat
- III. L'Alt Maestrat
- IV. La Plana Alta
- V. L'Alcalatén
- VI. El Alto Mijares
- VII. La Plana Baixa
- VIII. El Alto Palancia

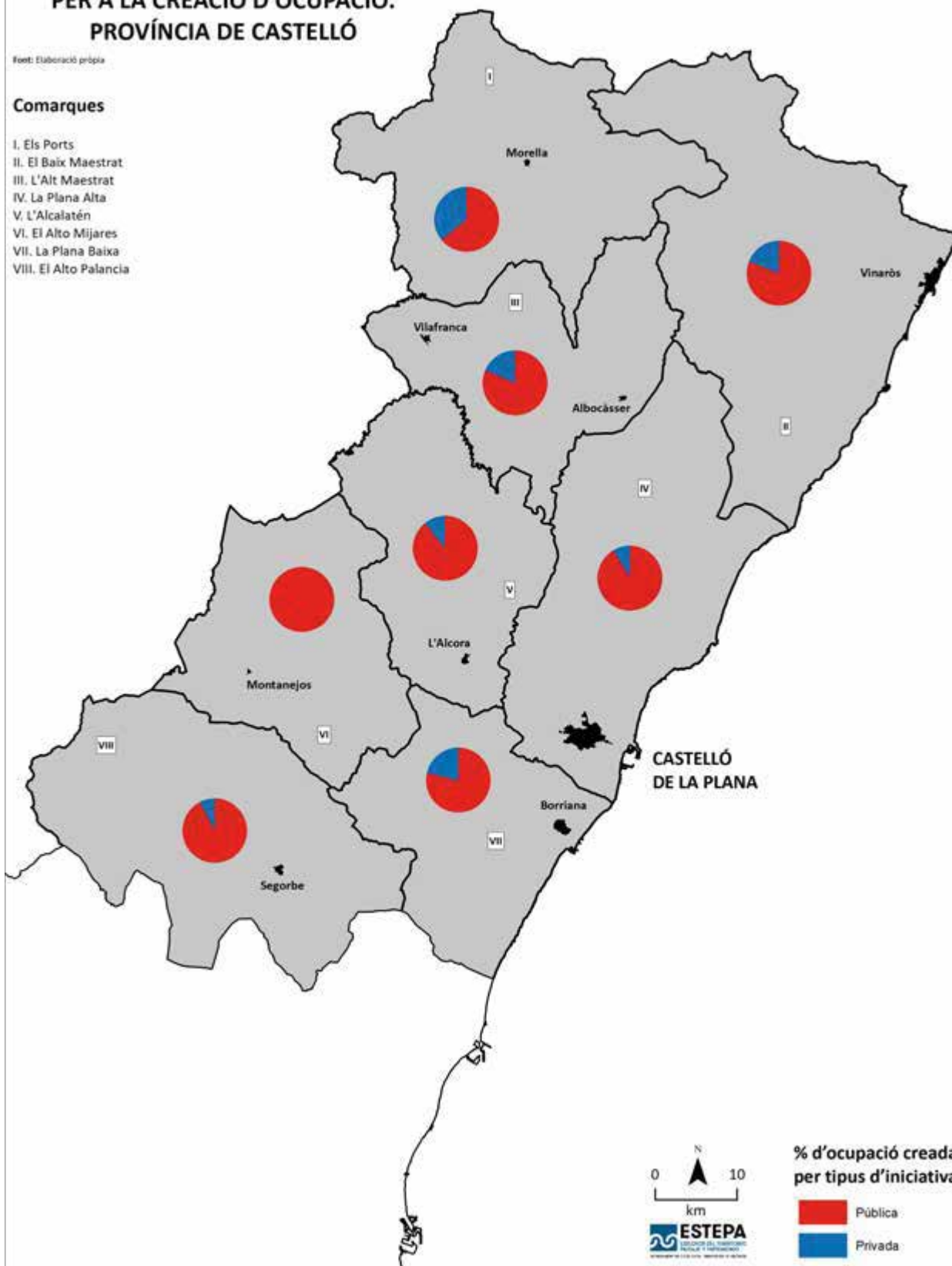

BIC AMB INICIATIVA DE VALORITZACIÓ PÚBLICA O PRIVADA PER A LA CREACIÓ D'OCUPACIÓ. PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. Els Ports
- II. El Baix Maestrat
- III. L'Alt Maestrat
- IV. La Plana Alta
- V. L'Alcalatén
- VI. El Alto Mijares
- VII. La Plana Baixa
- VIII. El Alto Palancia

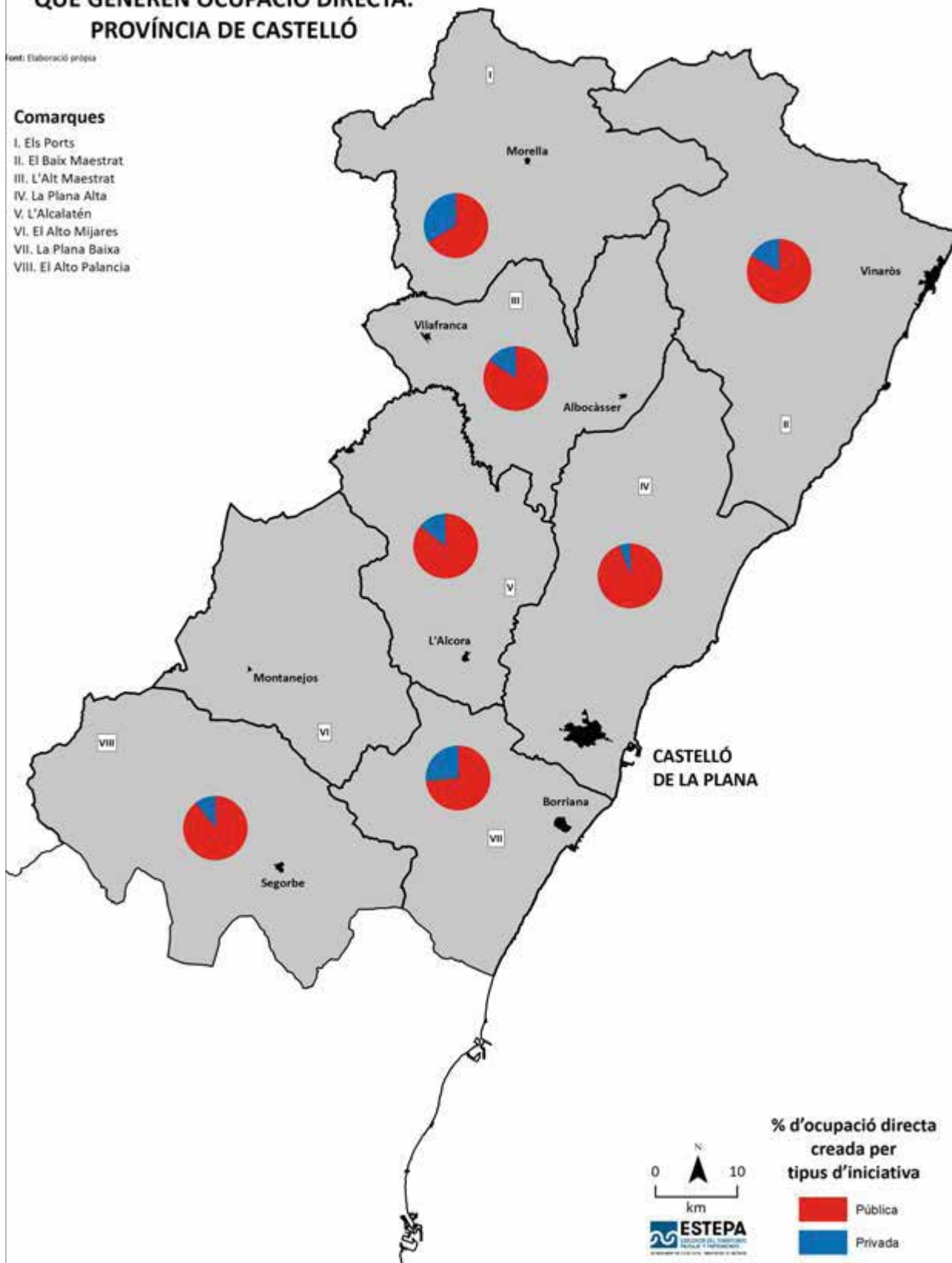

**BIC AMB INICIATIVA
DE VALORITZACIÓ PÚBLICA O PRIVADA
QUE GENEREN OCUPACIÓ DIRECTA.
PROVÍNCIA DE CASTELLÓ**

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. Els Ports
- II. El Baix Maestrat
- III. L'Alt Maestrat
- IV. La Plana Alta
- V. L'Alcalatén
- VI. El Alto Mijares
- VII. La Plana Baixa
- VIII. El Alto Palancia

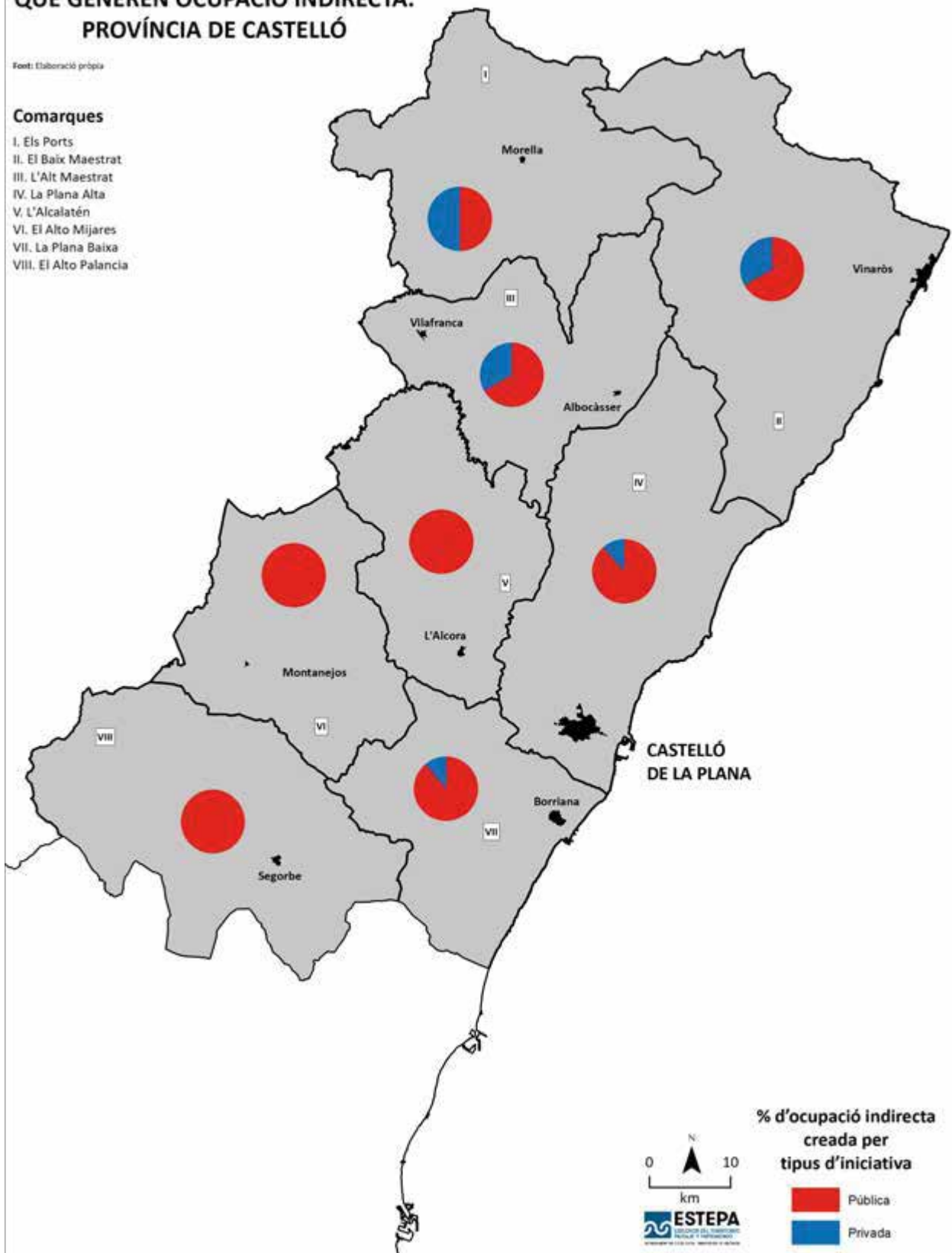

**BIC AMB INICIATIVA
DE VALORITZACIÓ PÚBLICA O PRIVADA
QUE GENEREN OCUPACIÓ INDIRECTA.
PROVÍNCIA DE CASTELLÓ**

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. Els Ports
- II. El Baix Maestrat
- III. L'Alt Maestrat
- IV. La Plana Alta
- V. L'Alcalatén
- VI. El Alto Mijares
- VII. La Plana Baixa
- VIII. El Alto Palancia

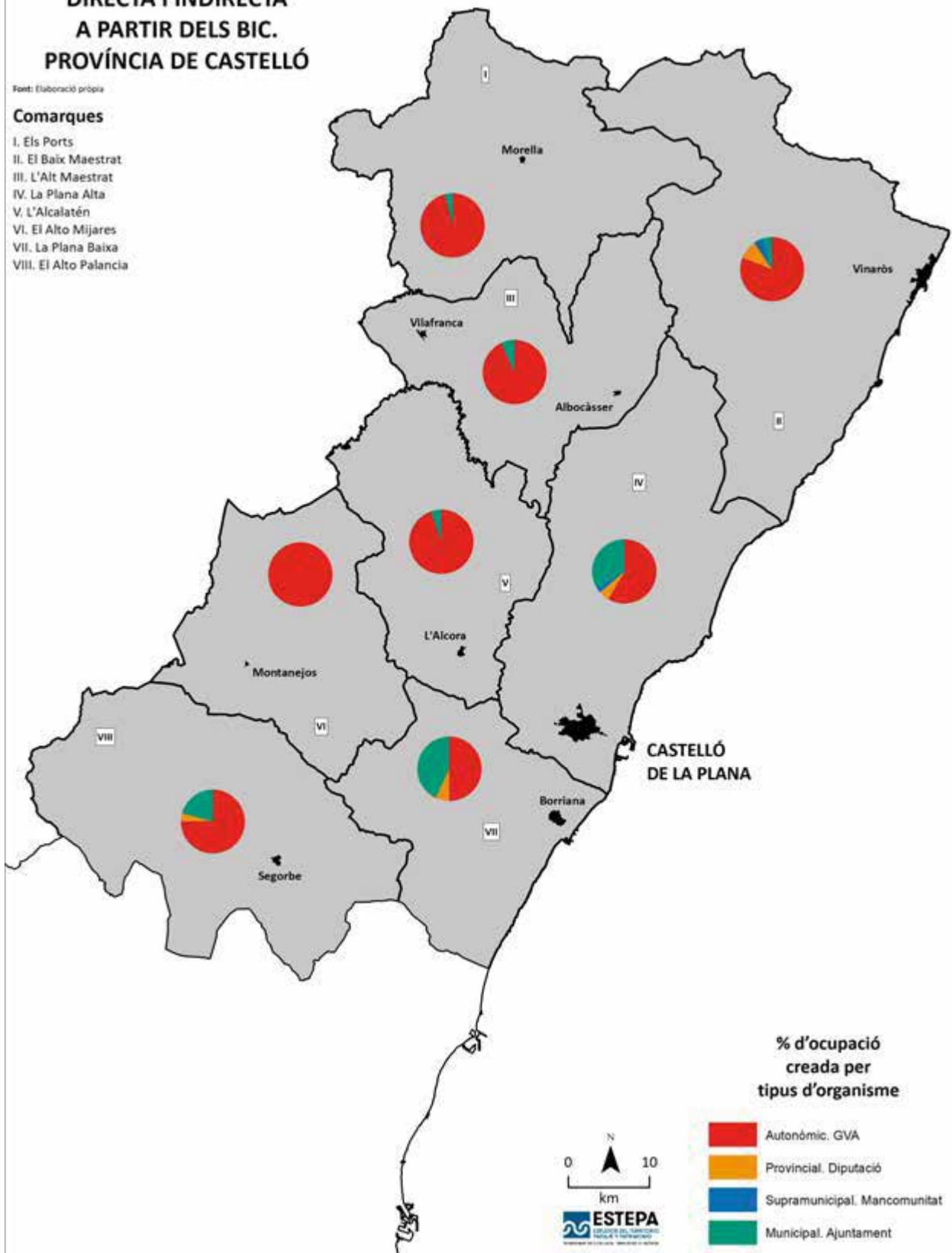

ORGANISMES QUE GENEREN OCUPACIÓ DIRECTA I INDIRECTA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. Els Ports
- II. El Baix Maestrat
- III. L'Alt Maestrat
- IV. La Plana Alta
- V. L'Alcalatén
- VI. El Alto Mijares
- VII. La Plana Baixa
- VIII. El Alto Palancia

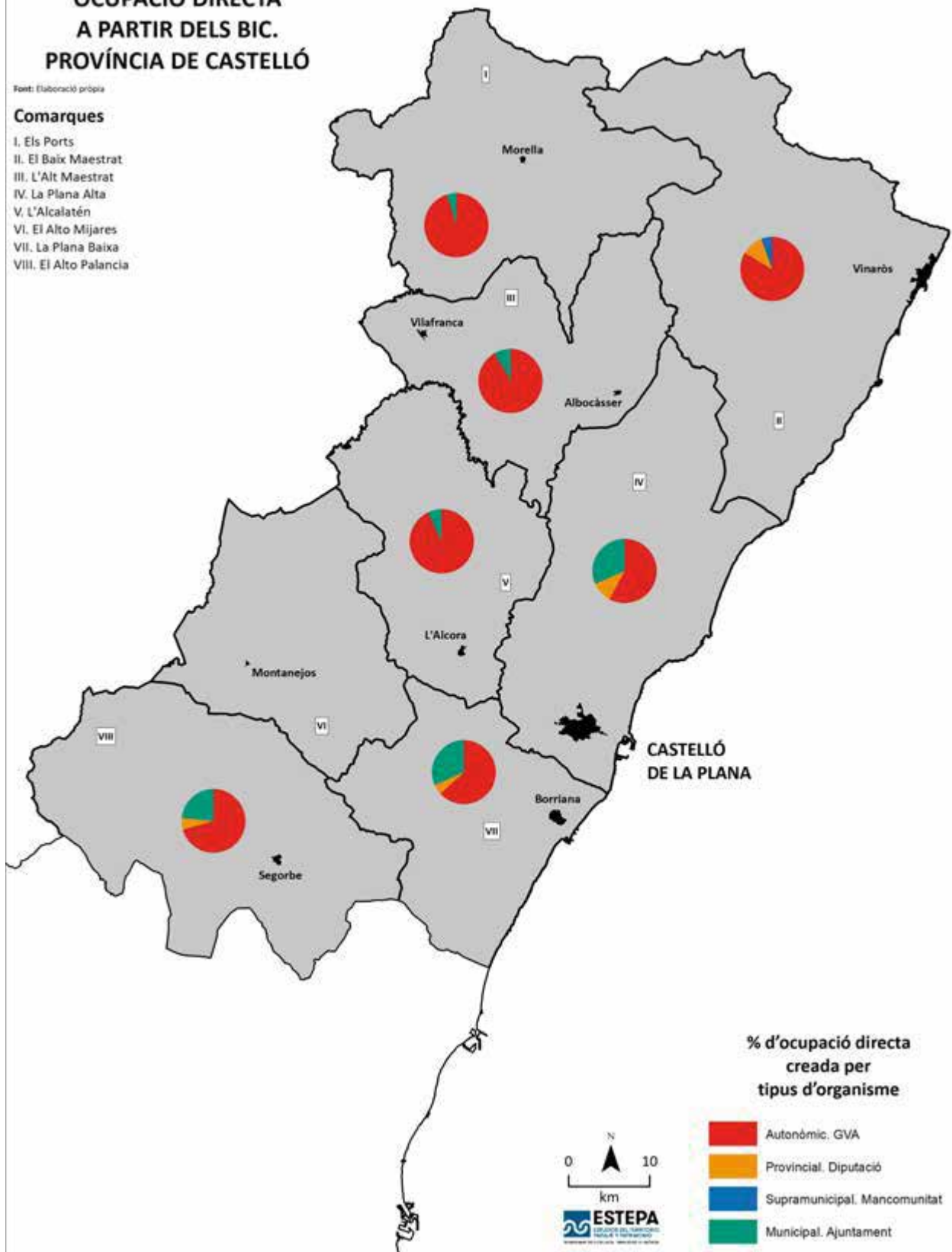

ORGANISMES QUE GENEREN OCUPACIÓ DIRECTA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. Els Ports
- II. El Baix Maestrat
- III. L'Alt Maestrat
- IV. La Plana Alta
- V. L'Alcalatén
- VI. El Alto Mijares
- VII. La Plana Baixa
- VIII. El Alto Palancia

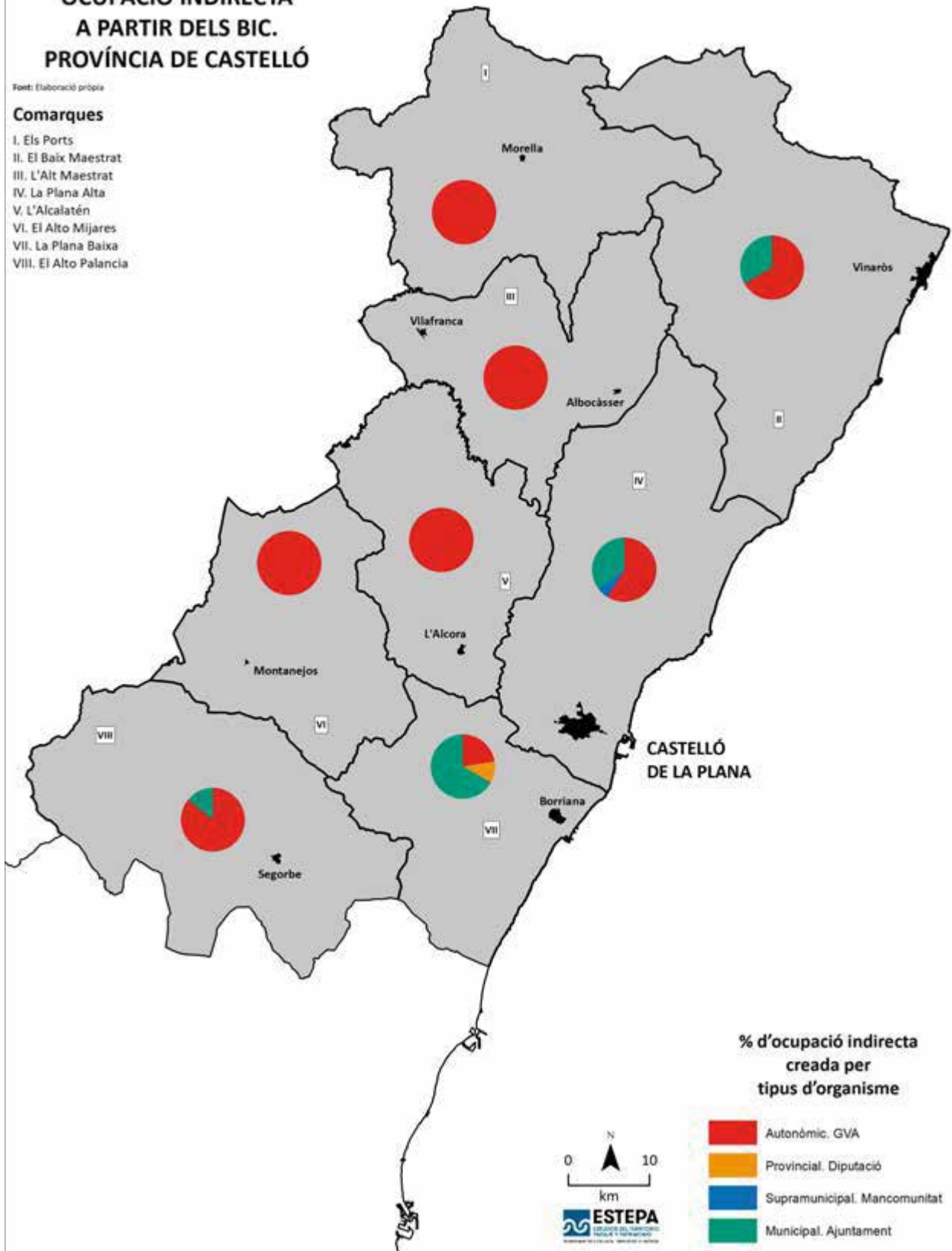

ORGANISMES QUE GENEREN OCUPACIÓ INDIRECTA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. Els Ports
- II. El Baix Maestrat
- III. L'Alt Maestrat
- IV. La Plana Alta
- V. L'Alcalatén
- VI. El Alto Mijares
- VII. La Plana Baixa
- VIII. El Alto Palancia

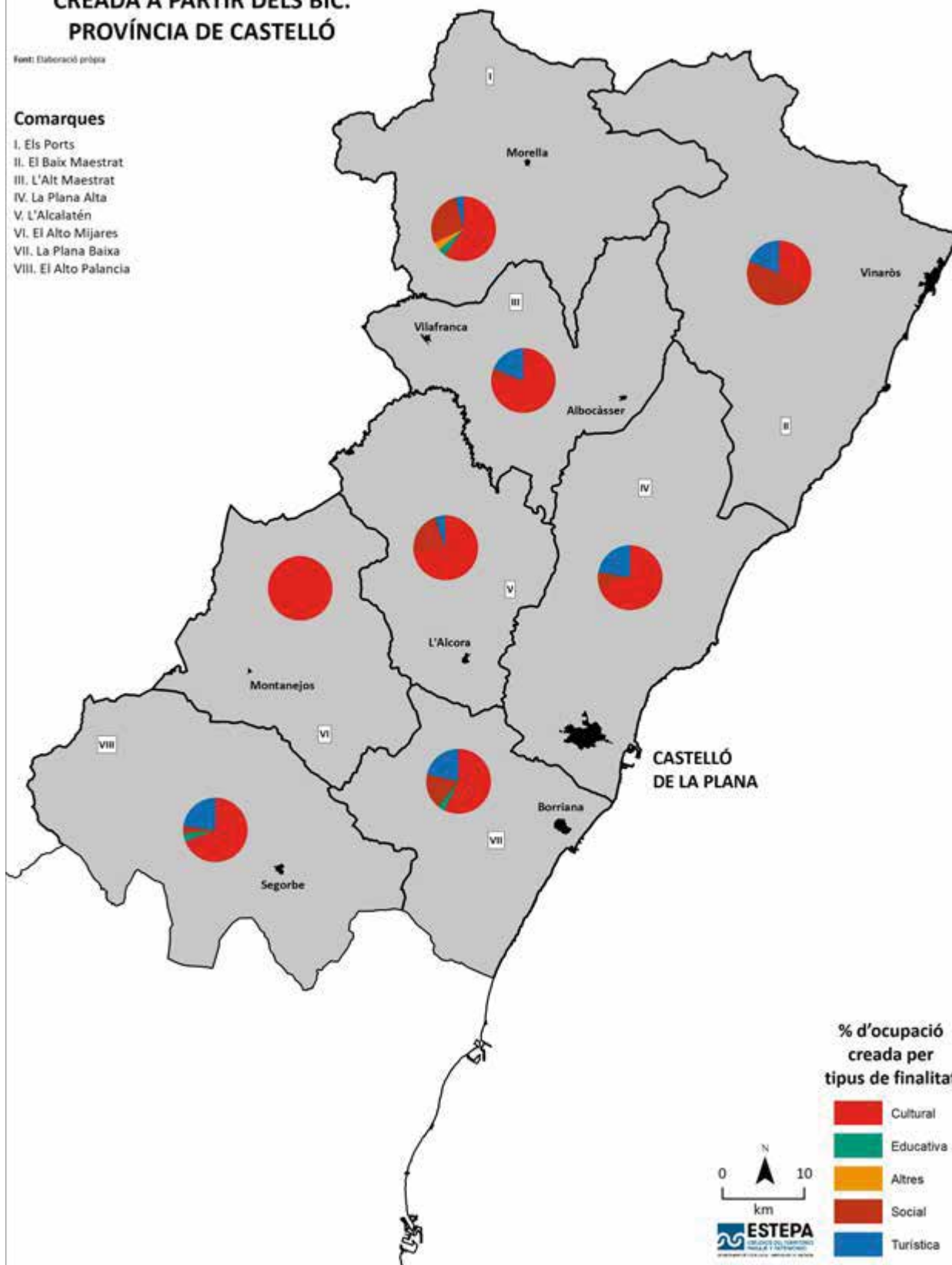

FINALITAT DE L'OCUPACIÓ DIRECTA I INDIRECTA CREADA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

Fuents: Elaboració pròpia

Comarques

- I. Els Ports
- II. El Baix Maestrat
- III. L'Alt Maestrat
- IV. La Plana Alta
- V. L'Alcalatén
- VI. El Alto Mijares
- VII. La Plana Baixa
- VIII. El Alto Palancia

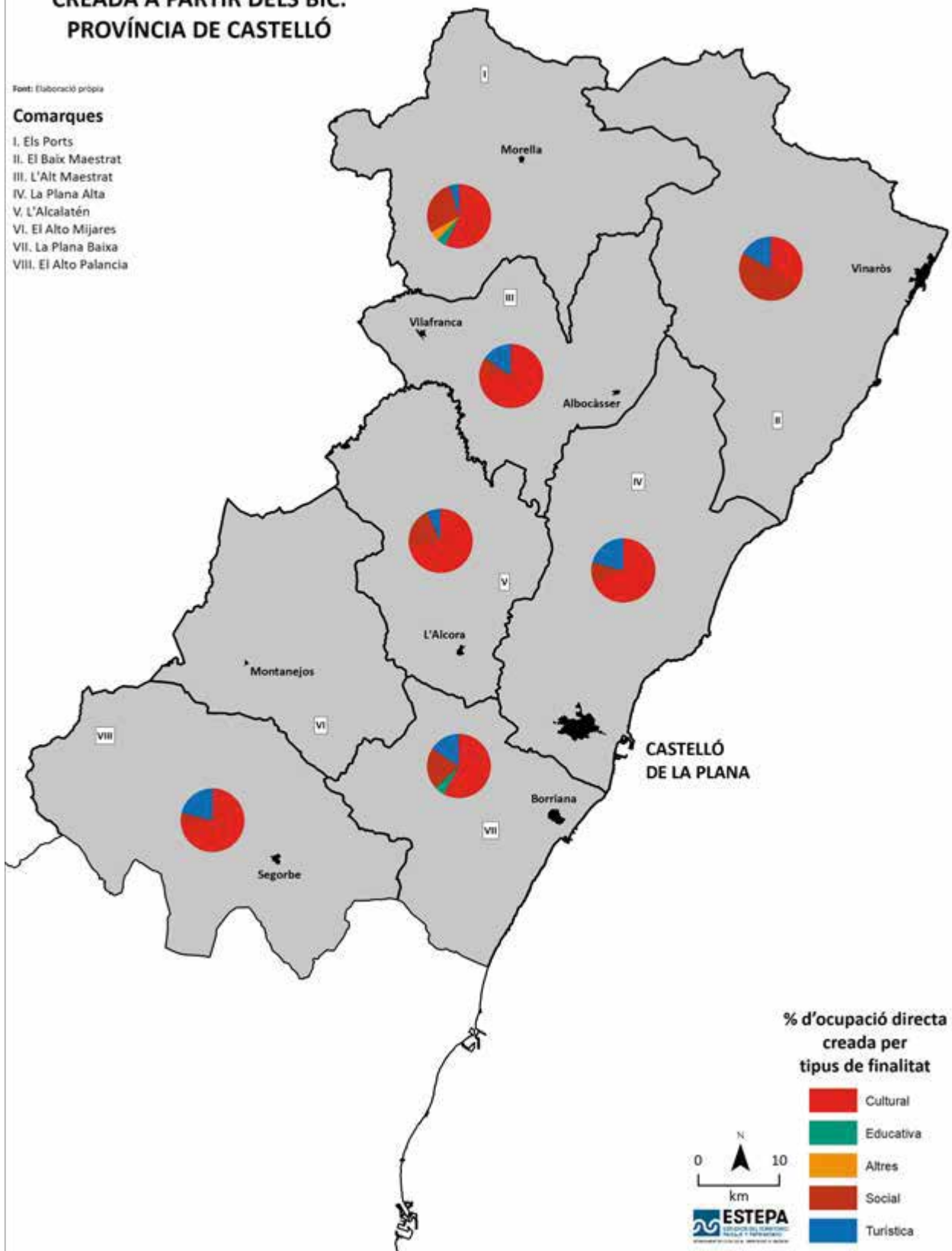

FINALITAT DE L'OCUPACIÓ DIRECTA CREADA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. Els Ports
- II. El Baix Maestrat
- III. L'Alt Maestrat
- IV. La Plana Alta
- V. L'Alcalatén
- VI. El Alto Mijares
- VII. La Plana Baixa
- VIII. El Alto Palancia

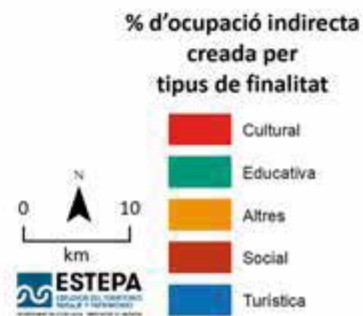
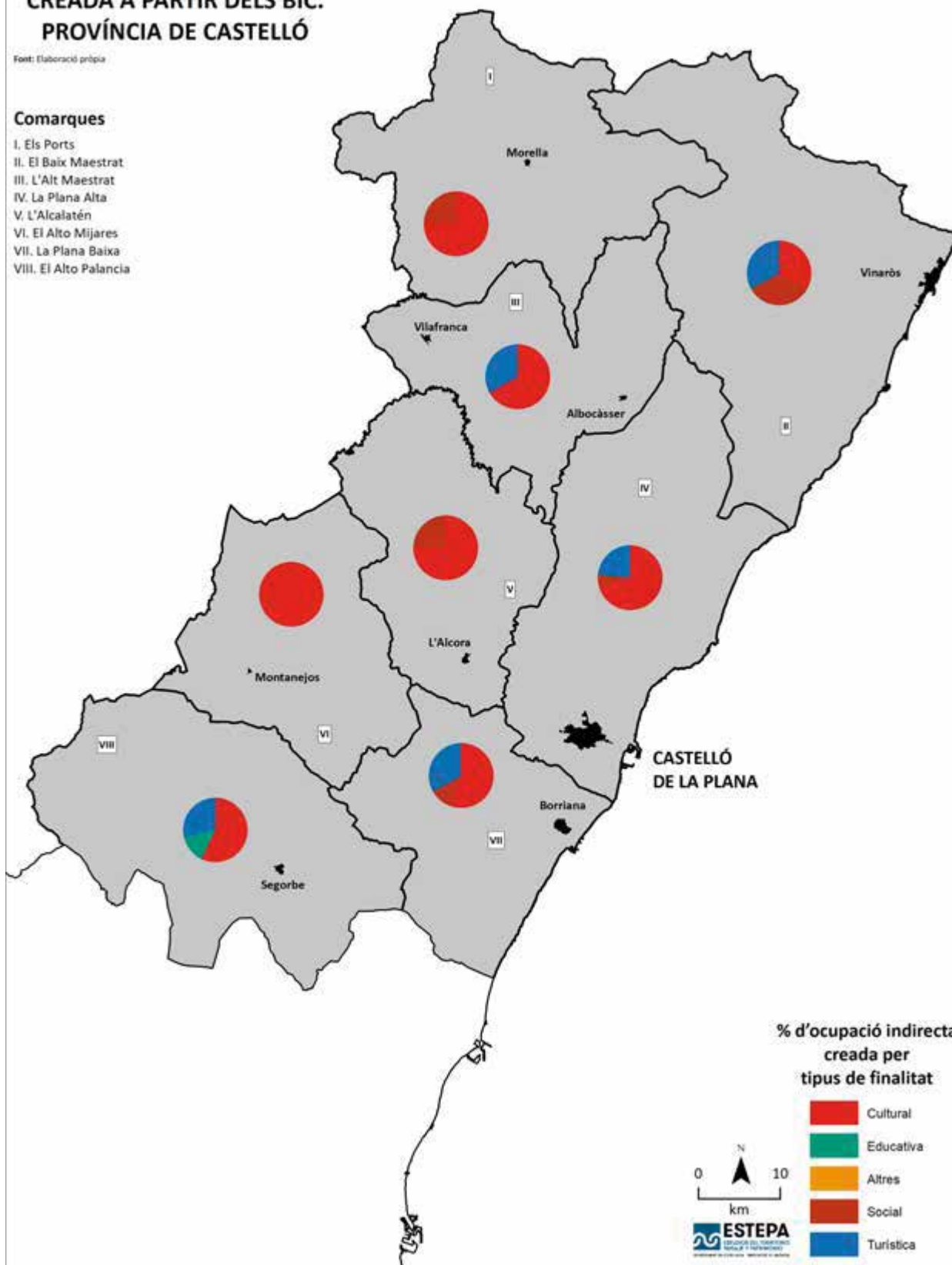

FINALITAT DE L'OCUPACIÓ INDIRECTA CREADA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. Els Ports
- II. El Baix Maestrat
- III. L'Alt Maestrat
- IV. La Plana Alta
- V. L'Alcalatén
- VI. El Alto Mijares
- VII. La Plana Baixa
- VIII. El Alto Palancia

6.2. Província de València

6.2.1. El Camp de Túria

Identifiquem 31 elements BIC en el territori del Camp de Túria, dels quals sobreixen en nombre els castells (6), seguits dels elements paleontològics (5) i les muralles (5).

El Camp de Túria		
Tipologies BIC	Quantitat	%
Castell	6	19,4
Castell i muralla	1	3,2
Castell i palau	1	3,2
Edifici agrícola	4	12,9
Edifici de serveis	1	3,2
Iber	3	9,7
Església	2	6,5
Morisc	1	3,2
Muralla	5	16,1
Torre defensiva	2	6,5
Paleontològic	5	16,1
Total general	31	100 %

En la comarca del Camp de Túria, el 45,1 % d'elements BIC (14) generen ocupació, en la seua totalitat, directa.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
El Camp de Túria	14	100 %	0	0 %
Total general	14	100 %	0	0 %

La totalitat dels BIC corresponen a la finalitat turística. Un total de 13 elements.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Turística	13	100 %	0	0
Total general	13	100 %	0	0 %

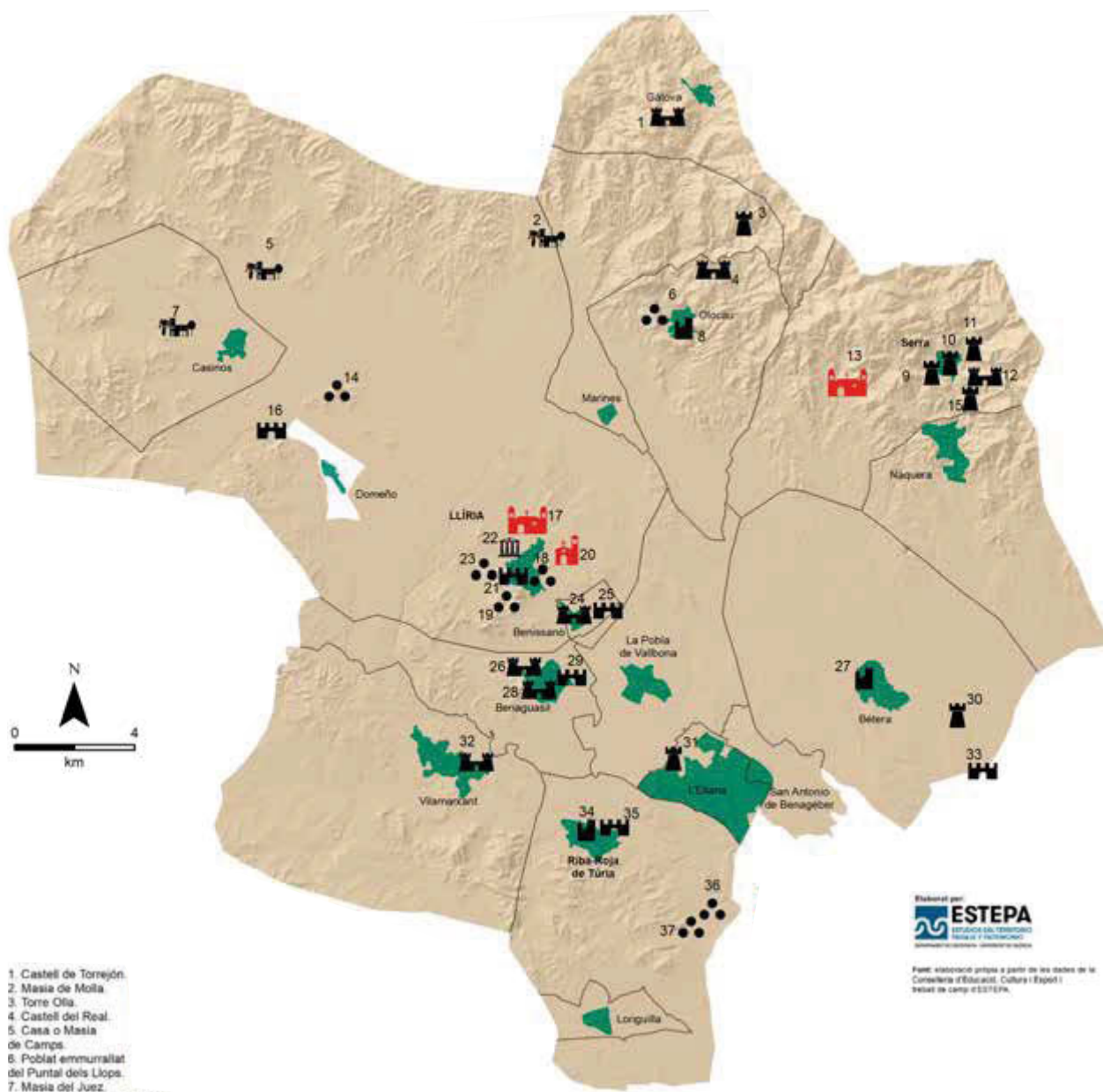
L'enquesta realitzada genera com a resultat que existeixen 19 elements vinculats a les iniciatives públiques per a la seua posada en valor, i es correspon amb el 100 % dels elements BIC, que generen ocupació de tipus directe.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	0	0	0	0 %
Pública	19	0	19	100 %
Total general	19	0	19	100 %

La totalitat de les iniciatives públiques corresponen als ajuntaments, que generen ocupació directa.

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (aj.)	19	0	19	100 %
Total general	19	0	19	100 %

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DEL CAMP DE TÚRIA

1. Castell de Torrejón.
2. Masia de Molla.
3. Torre Oña.
4. Castell del Real.
5. Casa o Masia de Camps.
6. Poblat emmurallat del Puntal dels Llops.
7. Masia del Juez.
8. El Castell (Torre Pardines i Casa Solanega de los comtes d'Olocau).
9. Torre de Ria.
10. Torre de l'Èrmita.
11. Torre del Senyor de la Via.
12. Castell.
13. Cartixa de Portacell.
14. Poblat ibèric Monravana.
15. Torre de Satarefia.
16. Poblat emmurallat Cova Foradà.
17. Santuari i termes romanes de la partida de Mura.
18. Mausoleus romans.
19. Restes de l'alcaçsaba.
20. Església de la Sangre.
21. Muralla medieval de Llíria.
22. Ajuntament de Llíria.
23. Poblat ibèric Cerro San Miguel.
24. Castell de Benissanó.
25. Muralles de Benissanó.
26. Castellot d'Abenaduf.
27. Castell palau de los Boil.
28. Restes del Castell de Benaguasil.
29. Restes del recinte emmurallat.
30. Restes arqueològiques de l'alqueria islàmica de Bofila i la seua torre.
31. Torre del Virrey.
32. Castell.
33. Poblat ibèric emmurallat del Tos Pelat.
34. Recinte emmurallat de Ribera-roja de Túria.
35. Castell i Muralles.
36. Jaciment arqueològic de València la "Vella".
37. Zona arqueològica del Pla de Nadal.

Finançat per
ESTEPA
 ESTADIA DEL TEMPORE
 TÈCNIC I PATRIMONI
 MÓN I MEMÒRIA

Per més informació contacta amb el Departament de Cultura i Esport i el Servei de Camps d'ESTEPA.

	Basilica, catedral, catedral basílica, col legiata, monestir, santuari, seminari, convent, església i convent		Edifici agropecuari, edifici agrícola
	Castell		Edifici de serveis, edifici de serveis i ermita, edifici de serveis i palau, edifici de serveis i sociocultural, edifici dotacional
	Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita		Església, església i edifici sociocultural
			Muralla, muralla i torre defensiva
			Torre defensiva
			Jaciment arqueològic

6.2.2. El Camp de Morvedre

Identifiquem un total de 32 elements BIC en el territori del Camp de Morvedre, dels quals sobreixen els paleontològics (8), seguits dels castells (7) i de les torres defensives (5).

El Camp de Morvedre		
Tipologies BIC	Quantitat	%
Castell	7	22
Castell, muralla i església	1	3,1
Conjunt històric	1	3,1
Creu de terme	1	3,1
Edifici agrícola	2	6,3
Edifici de serveis i sociocultural	1	3,1
Edifici industrial	1	3,1
Edifici sociocultural	3	9,4
Església	1	3,1
Palau i jardí	1	3,1
Paleontològic	8	25
Torre defensiva	5	15,6
Total general	32	100 %

A la comarca del Camp de Morvedre, el 21,9 % d'elements BIC (7) generen ocupació. Els tipus d'ocupació són directes, i representen el 85,7 % del total d'elements BIC, i d'ocupació indirecta, el 14,3 %.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
El Camp de Morvedre	6	85,7 %	1	14,3 %
Total general	6	85,7 %	1	14,3 %

Els 2 elements BIC que tenen com a finalitat la posada en valor turística generen ocupació directa. El mateix succeeix amb els 2 que compten amb una finalitat cultural.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	2	33,3 %	0	0
Turística	2	33,3 %	0	0
Altres	2	33,3 %	1	100 %
Total general	6	100 %	1	100 %

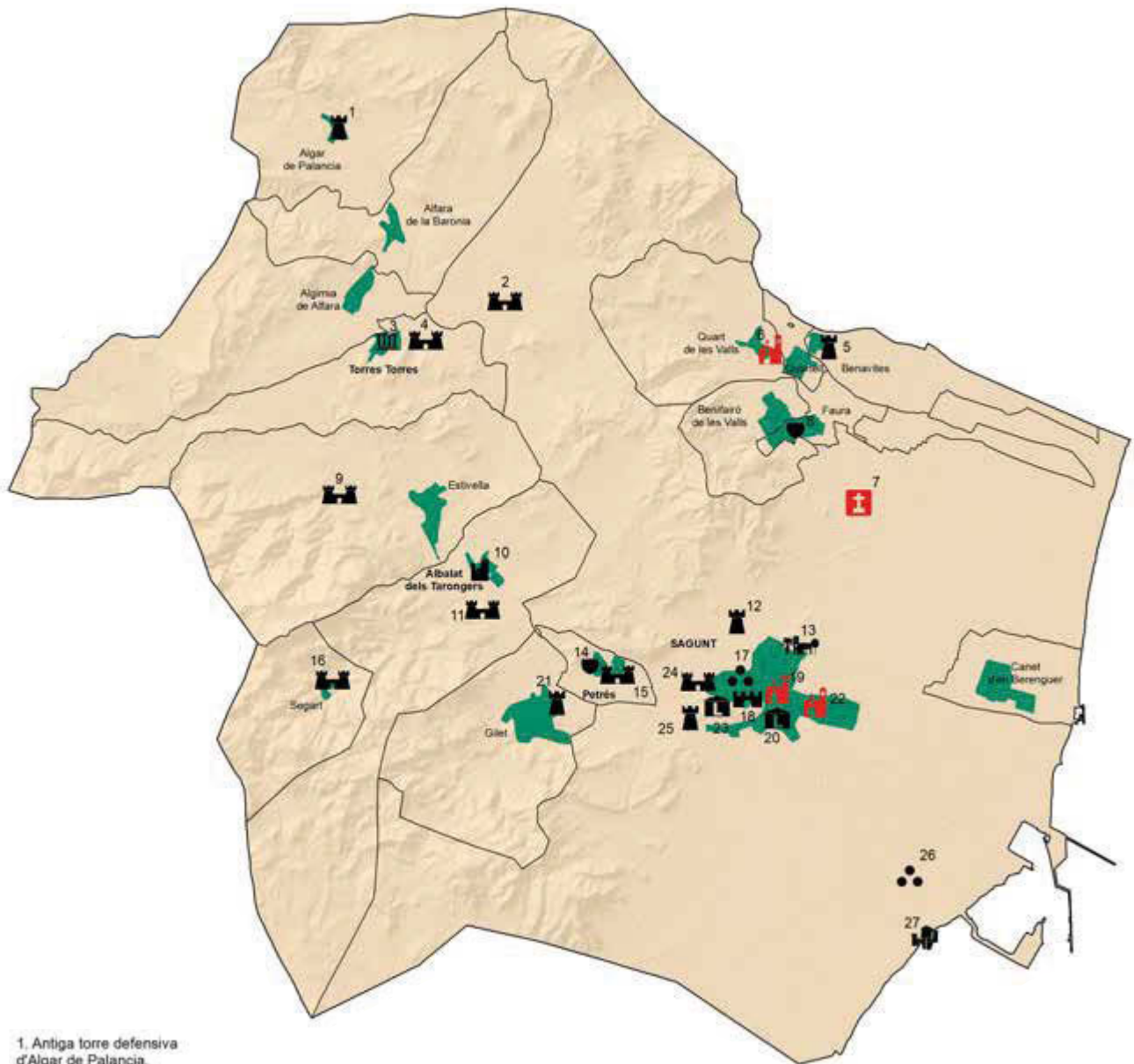
De l'explotació de l'enquesta realitzada es desprèn que en total hi ha 7 elements vinculats a iniciatives tant públiques com privades. El 85,7 % dels elements BIC pertanyen a iniciatives públiques.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	0	1	1	14,3 %
Pública	6	0	6	85,7 %
Total general	6	1	7	100 %

Los ayuntamientos resultan ser las organizaciones con mayor relación con la puesta en valor de los elementos BIC que generan empleo, con 5 elementos, seguidos de la Diputación, con dos.

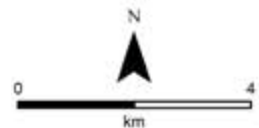
Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	4	1	5	71,4 %
Provincial (Diputació)	2	0	2	28,6 %
Total general	6	1	7	100 %

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DEL CAMP DE MORVEDRE

1. Antiga torre defensiva d'Algar de Palancia.
2. Castell de Càrcel.
3. Banyes àrabs.
4. Castell.
5. Torre de Benavites.
6. Casa de la Cultura.
7. Creu de la Victòria.
8. Escut nobiliari de la família Vilarrasa en el Palau Senyorial.
9. Castell de Beselga.
10. Castell-Palau.
11. Castell del Piló.
12. Torre de San Roque.
13. Alqueria fortificada del Agua Fresca.
14. Escut de los Aguió, Sebyors de la baronia de Petrés.
15. Castell.
16. Castell.
17. Temple de Diana. Restes megalíques del carrer Sagran.
18. La Vila de Sagunt, zona antiga.
19. Església parroquial de la Natividad de Nuestra Señora.
20. Museu Arqueològic del Teatre Romà.
21. Torre.
22. Església Parroquial de el Salvador.
23. Teatre Romà.
24. Castell.
25. Molí fortificat Torre Gausa.
26. Grau Vell.
27. Fortí o Torre del Grau Vell.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

- Col·lecció museogràfica, edifici sociocultural
- Castell
- Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita
- Creu de terme
- Edifici agropecuari, edifici agrícola
- Edifici de serveis, edifici de serveis i ermita, edifici de serveis i palau, edifici de serveis i sociocultural, edifici dotacional
- Escut
- Fort
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
DISEÑO Y PATRIMONIO
DEPARTAMENT DE CULTURA, UNIVERSITAT I TURISME

6.2.3. La Canal de Navarrés

Identifiquem 45 elements BIC en el territori de la Canal de Navarrés, entre els quals sobreixen els paleontològics (37), seguits dels castells (5).

La Canal de Navarrés		
Tipologies BIC	Quantitat	%
Castell	5	11,2
Castell i muralla	1	2,2
Castell i palau	1	2,2
Església	1	2,2
Paleontològic	37	82,2
Total general	45	100 %

Dels 45 BIC identificats s'estima que uns 11 generen ocupació, el 24,4 % del total. La modalitat d'ocupació generada és ocupació directa.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Canal de Navarrés	11	100 %	0	0 %
Total general	11	100 %	0	0 %

Únicament la finalitat turística és la que està relacionada amb la creació de llocs de treball, en concret 11 elements BIC que generen ocupació directa.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Turística	11	100 %	0	0 %
Total general	11	100 %	0	0 %

Els 11 elements BIC estan vinculats a iniciatives de caràcter públic.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	0	0	0	0 %
Pública	11	0	11	100 %
Total general	11	0	11	100 %

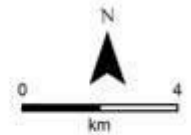
Són els ajuntaments de la comarca de la Canal de Navarrés els majors impulsors de les iniciatives de posada en valor dels BIC de la comarca.

Organismes	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Ajuntaments	10	0	10	100 %
Total general	10	0	10	100 %

Cova de la Araña. Bicorp.

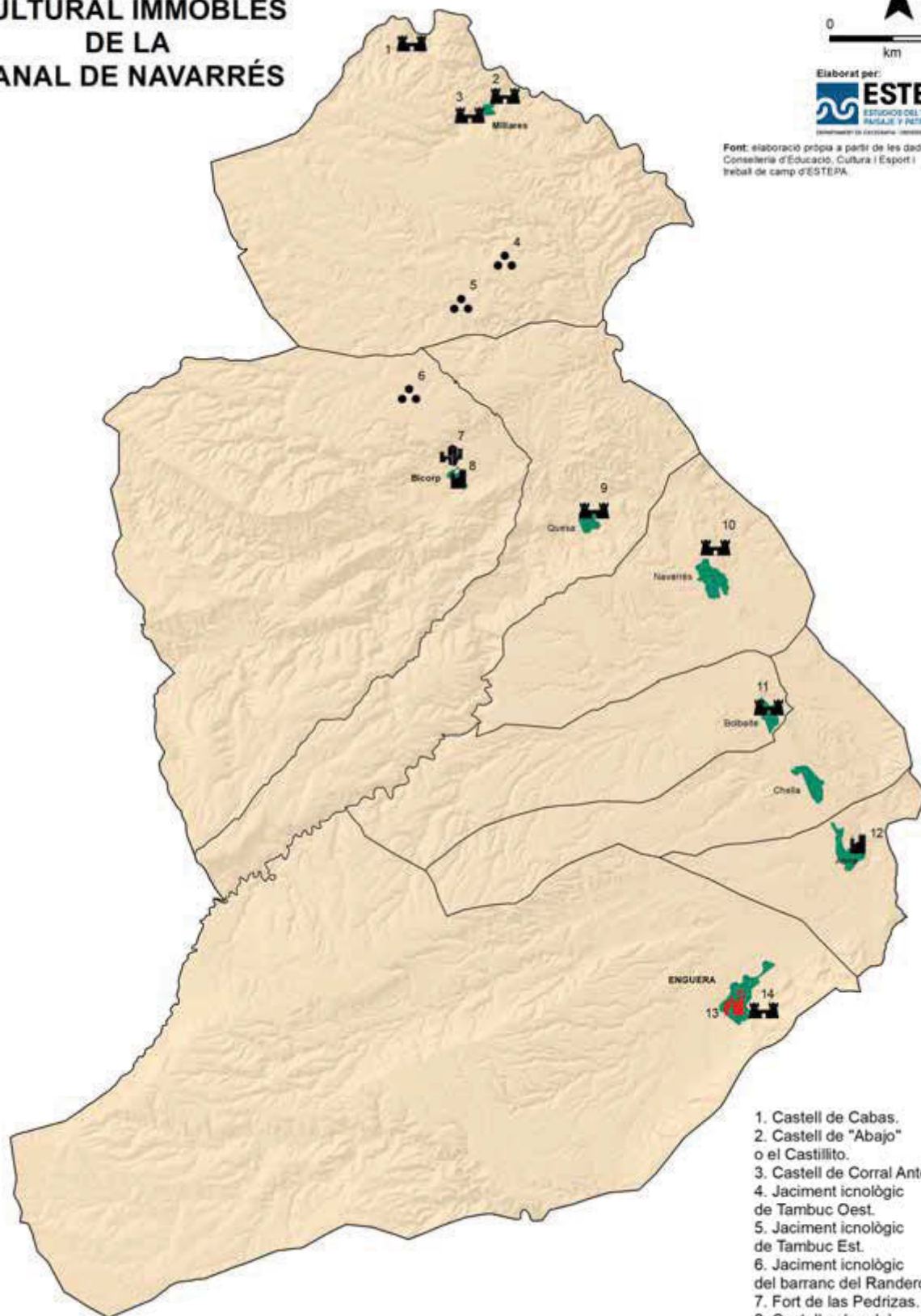

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA CANAL DE NAVARRÉS

Elaborat per:
ESTEPA
 ESTUDIOS DEL TERRITORIO
 PAISAJE Y PATRIMONIO
CONSEJERÍA DE ECONOMÍA, COMERCIO Y INDUSTRIA

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

1. Castell de Cabas.
2. Castell de "Abajo" o el Castillito.
3. Castell de Corral Antón.
4. Jaciment icnològic de Tambuc Oest.
5. Jaciment icnològic de Tambuc Est.
6. Jaciment icnològic del barranc del Randeró.
7. Fort de las Pedrizas.
8. Castell palau del Senyor de Bicorn.
9. Castell.
10. Castell.
11. Castell.
12. Castell palau dels comtes de Cervellón.
13. Església Parroquial de San Miguel Arcángel.
14. Castell d'Enguera.

- Castell
- Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita
- Fort
- Església, església i edifici sociocultural
- Jaciment arqueològic

6.2.4. La Costera

Identifiquem un total de 47 elements BIC en el territori de la Costera, dels quals sobreixen els paleontològics (21), seguits dels escuts (9) i els castells (4).

La Costera		
Tipologies BIC	Quantitat	%
Basílica	1	2,2
Castell	4	8,5
Conjunt històric	1	2,1
Convent	1	2,1
Edifici de serveis	2	4,3
Ermita	2	4,3
Escut	9	19,1
Hidràulica	1	2,1
Església	2	4,3
Monestir	1	2,1
Muralla	1	2,1
Palau	1	2,1
Paleontològic	21	44,7
Total general	47	100 %

No obstant això, d'aquests 47 BIC només el 8,5% d'elements (4) generen ocupació. Els tipus d'ocupació que s'originen són el directe, en 3 casos, i l'indirecte, en un.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Costera	3	75 %	1	25 %
Total general	3	75 %	1	25 %

Els 4 elements BIC corresponen a la finalitat turística de posada en valor, dels quals 3 es relacionen amb l'ocupació directa i 1 element BIC, amb ocupació indirecta.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Turística	3	75 %	1	25 %
Total general	3	75 %	1	25 %

Troblem tres actuacions que corresponen a la iniciativa pública, que generen ocupació directa.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	0	0	0	0 %
Pública	3	0	3	100 %
Total general	3	0	3	100 %

La iniciativa pública està protagonitzada pels Ajuntaments, que són les organitzacions que han actuat en la posada en valor del patrimoni BIC a la Costera i han participat en la creació d'ocupacions directes i indirectes.

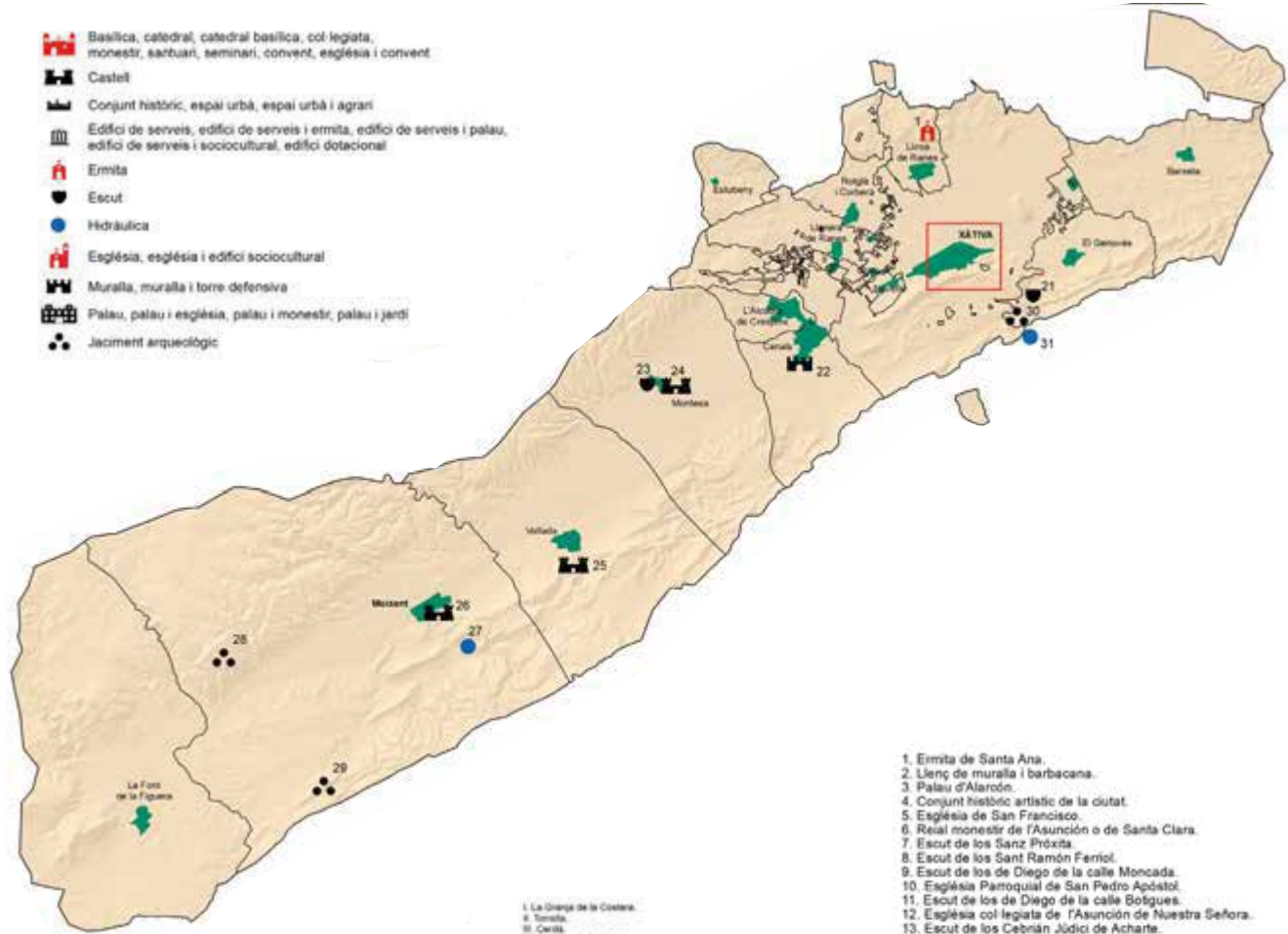
Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	2	1	3	100 %
Total general	2	1	3	100 %

Castell de Xàtiva.

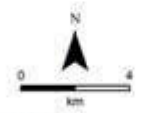
BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA COSTERA

- Basílica, catedral, catedral basílica, col·legiata, monestir, santuari, seminari, convent, església i convent
- Castell
- Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
- Edifici de serveis, edifici de serveis i ermita, edifici de serveis i palau, edifici de serveis i sociocultural, edifici dotacional
- Ermita
- Escut
- Hidràulica
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Palau, palau i església, palau i monestir, palau i jardí
- Jaciment arqueològic

1. La Orlaga de la Costera.
 2. Torroella.
 3. Cerdà.
 4. Llobregat d'en Francesc.

1. Ermita de Santa Ana.
2. Llenç de muralla i barbacana.
3. Palau d'Alaró.
4. Conjunt històric artístic de la ciutat.
5. Església de San Francisco.
6. Reial monestir de l'Asunción o de Santa Clara.
7. Escut de los Sanz Pròxia.
8. Escut de los Sant Ramón Ferriol.
9. Escut de los de Diego de la calle Moncada.
10. Església Panoquial de San Pedro Apòstol.
11. Escut de los de Diego de la calle Botgues.
12. Església col·legiata de l'Asunción de Nuestra Señora.
13. Escut de los Cebrán Judici de Achara.
14. Àlmodi.
15. Hospital municipal.
16. Escut de los Cerdà Bellvis.
17. Solar de l'antiga ciutat de Xàtiva.
18. Exconvent de Santo Domingo.
19. Ermita de San Félix.
20. Castell de Xàtiva.
21. Escut en antiga Casa Palacio.
22. Torre i muralles dels Borja.
23. Escut de los Madramany.
24. Castell (ruïnes).
25. Castell.
26. Castell.
27. Presa del Bosquet.
28. Necròpolis ibèrica Corral de Saus.
29. Ruïnes de la Bastida de les Alcusses.
30. Jaciment Cova Negra.
31. Canal de Bellús a Xàtiva.
32. Escut de los Mahiques Sanz.
33. Escut de los Pelegero.

Elaborat per:
ESTEPA
 ESTUDI D'ESPACI, TERRITORI I PATRIMONI

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

6.2.5. La Foia de Bunyol

Identifiquem un total de 51 elements de Béns d'Interés Cultural en el territori, entre els quals sobreixen en número els elements tipològics paleontològics (37), seguits dels castells (7).

La Foia de Bunyol		
Element BIC	Quantitat	%
Castell	7	14
Edifici de serveis	3	6
Església	1	2
Paleontològic	37	72
Torre defensiva	3	6
Total general	51	100 %

Dels 51 BIC identificats, només 4 generen ocupació, el 7,8 % d'elements de Béns d'Interés Cultural. Els tipus d'ocupació que s'originen són la directa en 3 BIC, que representen el 75 %, i una d'indirecta.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Foia de Bunyol	3	75 %	1	25 %
Total general	3	75 %	1	25 %

Les finalitats de les actuacions estan repartides entre la cultural, l'educativa i la turística, amb un element BIC per a cada fi. L'ocupació creada és directa, 3, i indirecta, 1.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	1	33,3 %	0	0 %
Educativa	1	33,3 %	0	0 %
Turística	1	33,3 %	1	100 %
Total general	3	100 %	1	100 %

La totalitat de les intervencions en els 4 BIC que generen ocupació són públiques, protagonitzades pels Ajuntaments.

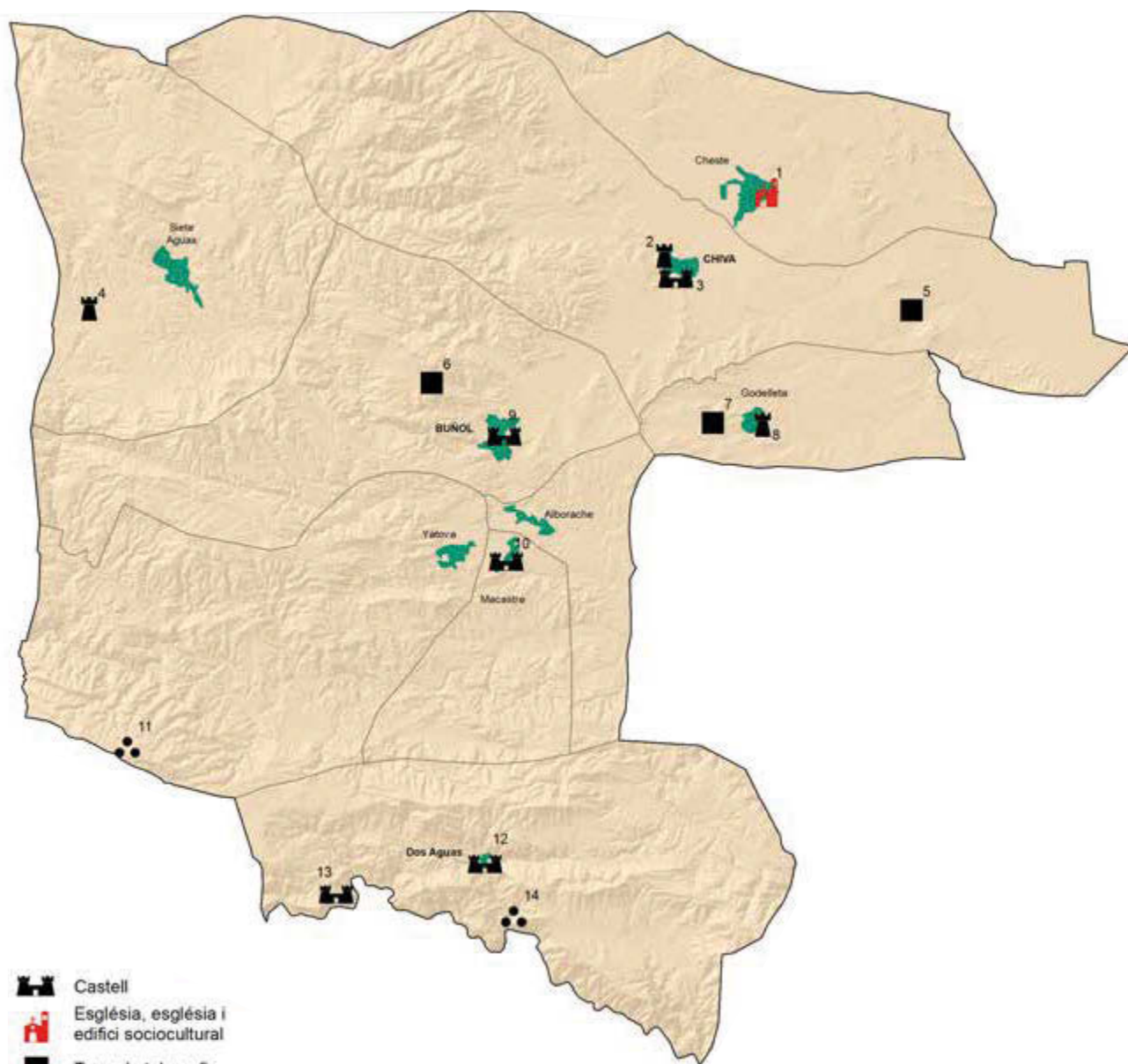
Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	0	0	0	0 %
Pública	3	1	4	100 %
Total general	3	1	4	100 %

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	3	1	4	100 %
Total general	3	1	4	100 %

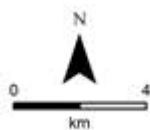
Castell de Buñol i entorn urbà.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA FOIA DE BUNYOL

- Castell
- Església, església i edifici sociocultural
- Torre de telegrafia
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
PASAJE Y PATRIMONIO
CONSEJERÍA DE SOCIEDAD - UNIVERSIDAD DE BALEARES

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

1. Església parroquial de San Lucas Evangelista.
2. Torreta de Chiva.
3. Castell.
4. Torre del Mojón o de la Contienda.
5. Torre de telegrafia òptica de Chiva.
6. Torre de telegrafia òptica de Buñol.
7. Torre de telegrafia òptica de Godella.
8. Torre.
9. Castell.
10. Castell.
11. Poblament ibèric del Pico de los Ajos.
12. Restes del Castell de Dos Aguas, Torre de Vilaragut.
13. Castillo de Madrona.
14. Jaciment icnològic de Dos Aguas.

6.2.6. L'Horta Nord

A l'Horta Nord s'han identificat 15 elements BIC, distribuïts entre castells (3), torres defensives (3), monestirs (2) i edificis civils (2), entre altres.

L'Horta Nord		
Element BIC	Quantitat	%
Castell	3	20
Conjunt històric	1	6,7
Edifici agrícola	1	6,7
Edifici de serveis	2	13,3
Edifici residencial	1	6,7
Escut	1	6,7
Monestir	2	13,3
Palau	1	6,7
Torre defensiva	3	20
Total general	15	100 %

Dels 15 BIC identificats, 7 generen ocupació. La majoria dels tipus d'ocupació que s'originen són directes, i representen el 85% del total d'elements BIC.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
L'Horta Nord	6	85 %	1	15 %
Total general	6	85 %	1	15 %

Les finalitats per les quals s'ha actuat en els BIC generadors d'ocupacions són diverses. Dues d'aquestes són de tipus turístic i una de tipus cultural, social, educativa i altres, respectivament. Predomina l'ocupació directa, excepte en el cas de la cultural.

Finalitat	Compte d'ocupació creada directa	%	Compte d'ocupació creada indirecta	%
Cultural	1	16,6 %	1	100 %
Educativa	1	16,6 %	0	0 %
Social	1	16,6 %	0	0 %
Turística	2	33,6 %	0	0 %
Altres	1	16,6 %	0	0 %
Total general	6	100 %	1	100 %

La majoria de les actuacions corresponen a la iniciativa pública; en 5 BIC són els Ajuntaments els que han liderat les posades en valor. La iniciativa privada es limita a dues BIC.

Iniciativa	Compte d'ocupació creada directa	Compte d'ocupació creada indirecta	Total elements	Total %
Privada	1	1	2	16,7 %
Pública	5	0	5	83,3 %
Total general	6	1	7	100 %

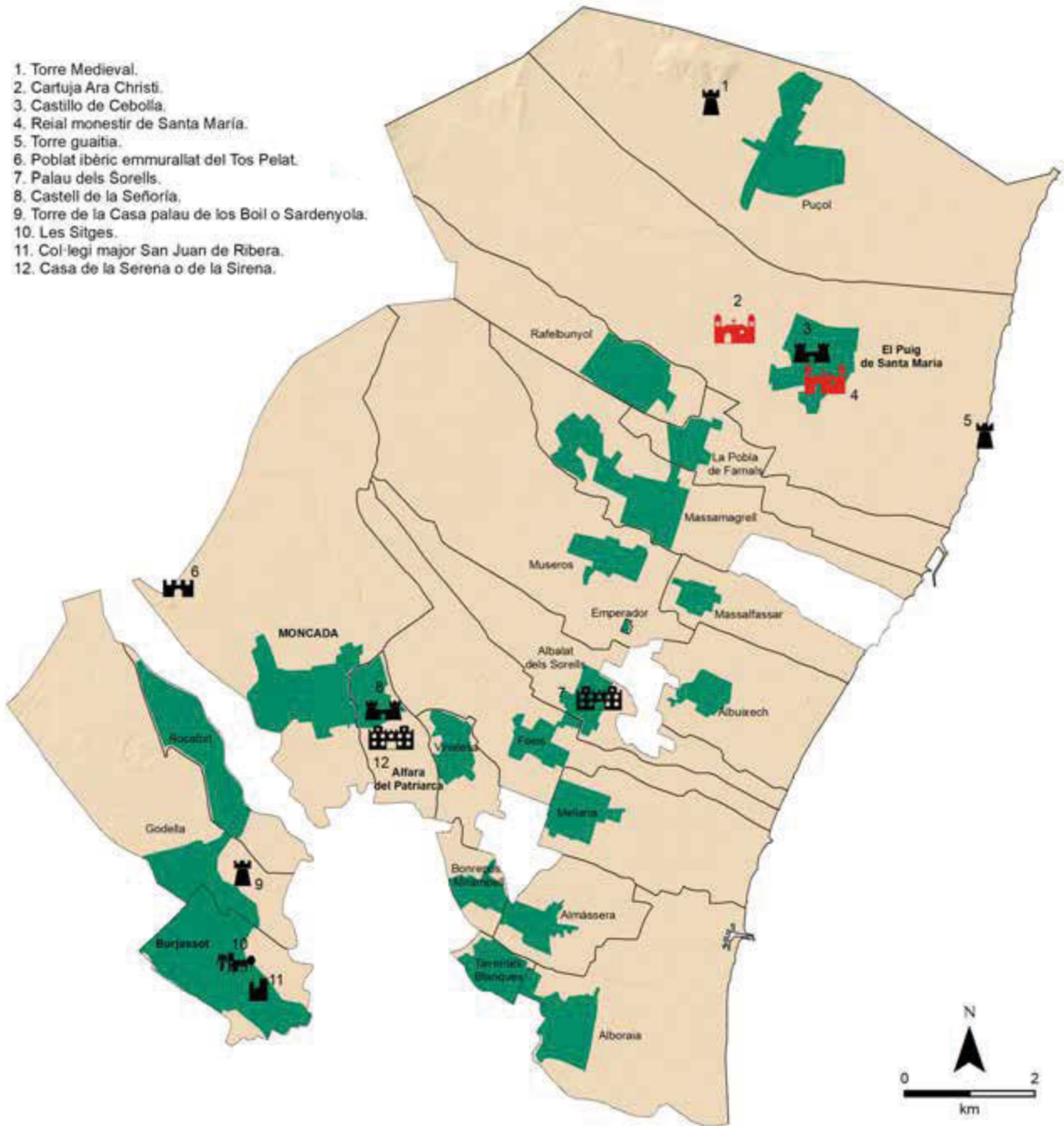
Organisme	Compte d'ocupació creada directa	Compte d'ocupació creada indirecta	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	5	0	5	100 %
Total general	5	0	5	100 %

Assut de Tormos. Manises.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE L'HORTA NORD

1. Torre Medieval.
2. Cartuja Ara Christi.
3. Castillo de Cebollá.
4. Reial monestir de Santa Maria.
5. Torre guaitia.
6. Poblat ibèric emmurallat del Tos Pelat.
7. Palau dels Sorells.
8. Castell de la Señoría.
9. Torre de la Casa palau de los Boil o Sardenyola.
10. Les Sitges.
11. Col·legi major San Juan de Ribera.
12. Casa de la Serena o de la Sirena.

- Basílica; catedral; catedral basílica; col·legiata; monestir; santuari; seminari; convent; església i convent
- Castell
- Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita
- Edifici agropecuari, edifici agrícola
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Palau, palau i església, palau i monestir, palau i jardí
- Torre defensiva

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
RURAL Y PATRIMONIO
CONSEJERÍA DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

6.2.7. L'Horta Sud

A l'Horta Sud trobem un total de 13 elements BIC, entre els quals destaquen les torres defensives (4), seguides d'un parell d'aqüeductes (2).

L'Horta Sud		
Element BIC	Quantitat	%
Aqüeducte	2	16
Castell i palau	1	7,6
Creu de terme	1	7,6
Edifici dotacional	1	7,6
Edifici residencial	1	7,6
Hidràulica	1	7,6
Palau	1	7,6
Torre de telegrafia	1	7,6
Torre defensiva	4	30,8
Total general	13	100 %

Els BIC que generen ocupació ascendeixen a 9, és a dir, el 70 % dels BIC de la comarca. L'ocupació creada és indirecta, i representa el 100 % del total d'elements BIC que generen ocupació.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
L'Horta Sud	0	0 %	9	100 %
Total general	0	0 %	9	100 %

La Finalitat de la puesta en valor de los BIC predominante es la cultural, con 6 BIC. La misión social, un elemento más. Todos generan empleo indirecto.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	0	16,6 %	6	100 %
Social	0	16,6 %	1	0 %
Otras	0	16,6 %	2	0 %
Total general	0	100 %	9	100 %

Les actuacions en els BIC han estat protagonitzades per la iniciativa pública, 8 de les 9 analitzades. La totalitat de les accions han estat canalitzades mitjançant els Ajuntaments.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	0	1	1	11,2 %
Pública	0	8	8	88,8 %
Total general	0	9	9	100 %

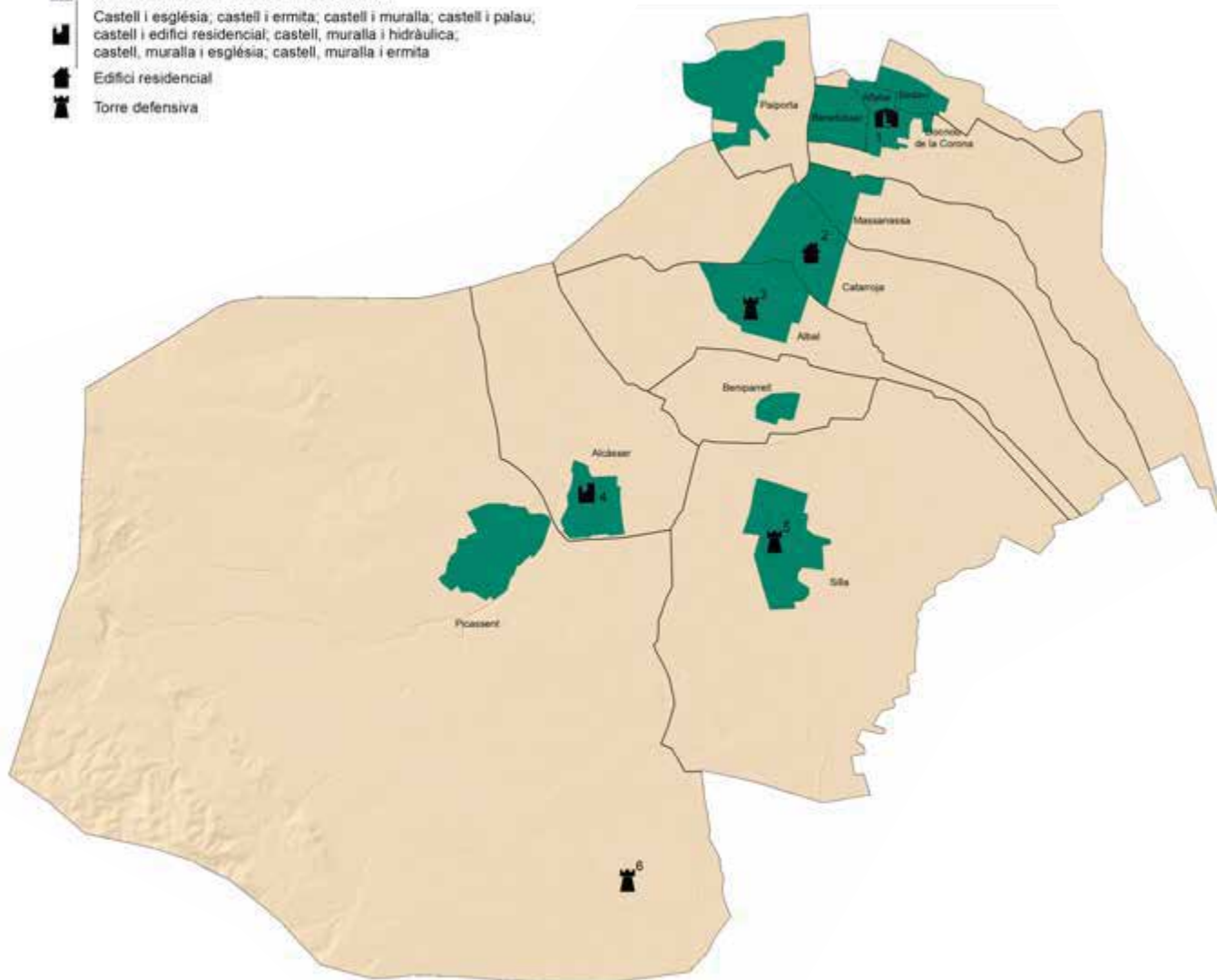
Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	0	8	8	100 %
Total general	0	8	8	100 %

Casa Vivanco de Catarroja.

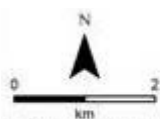

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE L'HORTA SUD

- Col·lecció museogràfica, edifici sociocultural
- Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau;
castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica;
castell, muralla i església; castell, muralla i ermita
- Edifici residencial
- Torre defensiva

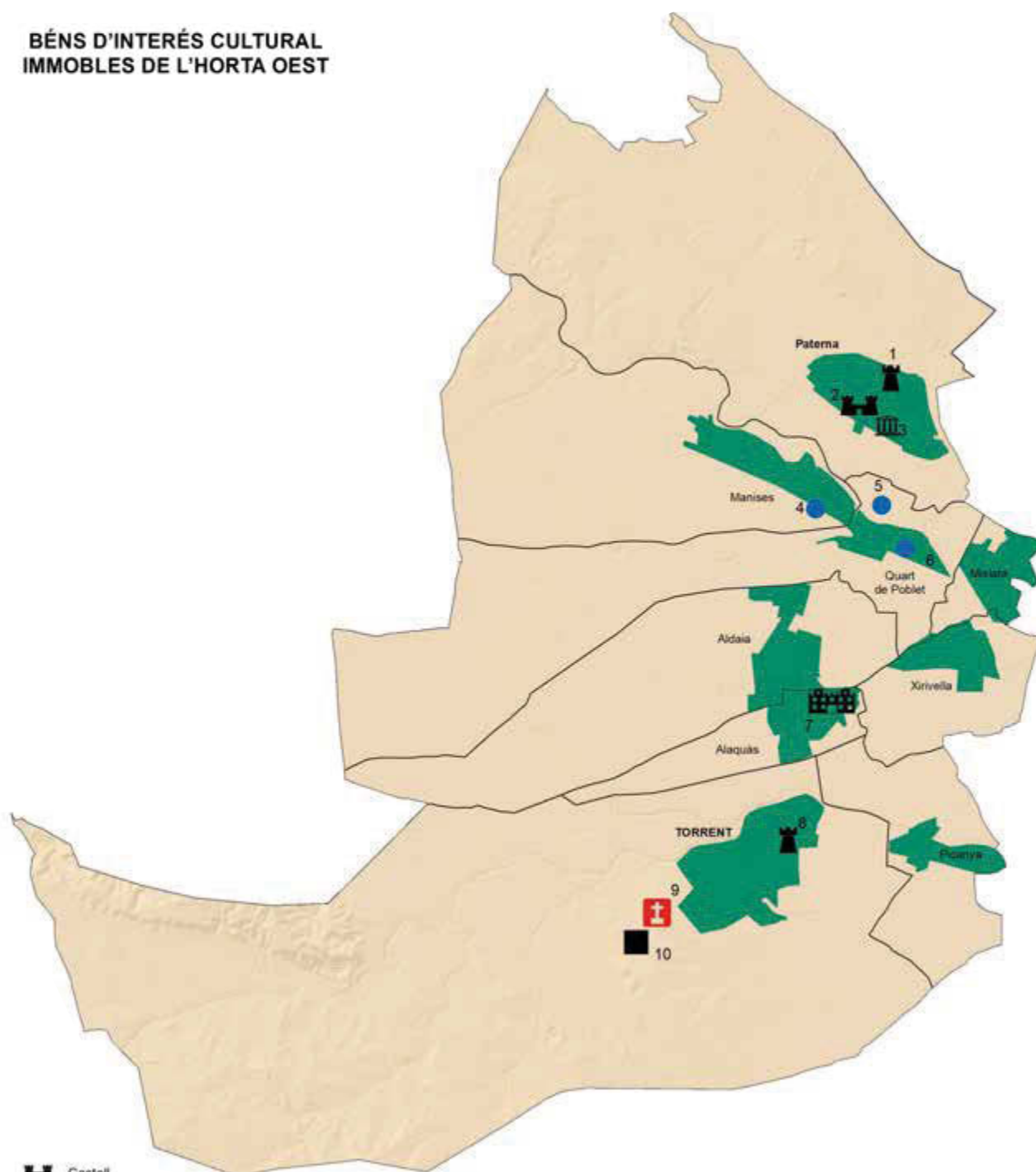
1. Sindicat Arrosser.
2. Casa Vivanco.
3. Torre àrab.
4. Castell palau de la Baronia.
5. Torre musulmana (a dins de l'Ajuntament).
6. Torre Espioca.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
PAISAJE Y PATRIMONIO
CONSEJERÍA DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE

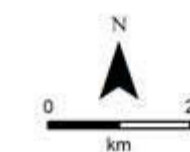
BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE L'HORTA OEST

- Castell
- Creu de terme
- Edifici de serveis, edifici de serveis i ermita, edifici de serveis i palau, edifici de serveis i sociocultural, edifici dotacional
- Hidràulica
- Palau, palau i església, palau i monestir, palau i jardí
- Torre de telegrafia
- Torre defensiva

1. Torre àrab i coves que la circumden.
2. Alcàsser / Calvari.
3. Ajuntament. Palau dels comtes de Villapaterna.
4. Aqüeducte els Arcs.
5. Tram històric de la séquia de Mislata.
6. Cisterna àrab.
7. Palau dels Aguilar.
8. Torre del castell.
9. Creu de terme, creu de Pere Mora.
10. Torre de telegrafia òptica del Vedat de Torrent.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
PAISAJE Y PATRIMONIO
DEPARTAMENT DE GEOGRAFIA - UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

6.2.8. La Plana d'Utiel-Requena

S'han identificat un total de 40 elements BIC en el territori de la Plana d'Utiel-Requena. Sobreixen els jaciments paleontològics (14), seguits dels escuts nobiliaris (10), les torres de telegrafia (5) i les esglésies (4).

La Plana d'Utiel-Requena		
Element BIC	Quantitat	%
Castell	2	5
Castell i muralla	2	5
Conjunt històric	1	2,5
Escut	10	25
Iber	2	5
Església	4	10
Paleontològic	14	35
Torre de telegrafia	5	12,5
Total general	40	100 %

Dels 40 BIC identificats, se n'han localitzat una dotzena que són capaços de generar ocupació. D'aquests 12 BIC, generen ocupació directa 5, i els 7 restants, indirecta.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Plana d'Utiel-Requena	5	41,6 %	7	58,4 %
Total general	5	41,6 %	7	58,4 %

Les actuacions sobre els BIC persegueixen diverses finalitats: 6 es refereixen a la dimensió cultural; 5, a la missió social; i una a la turística. Hi ha cert equilibri entre les ocupacions generades i les finalitats preteses, entre ocupació directa i indirecta.

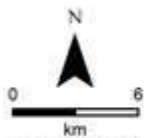
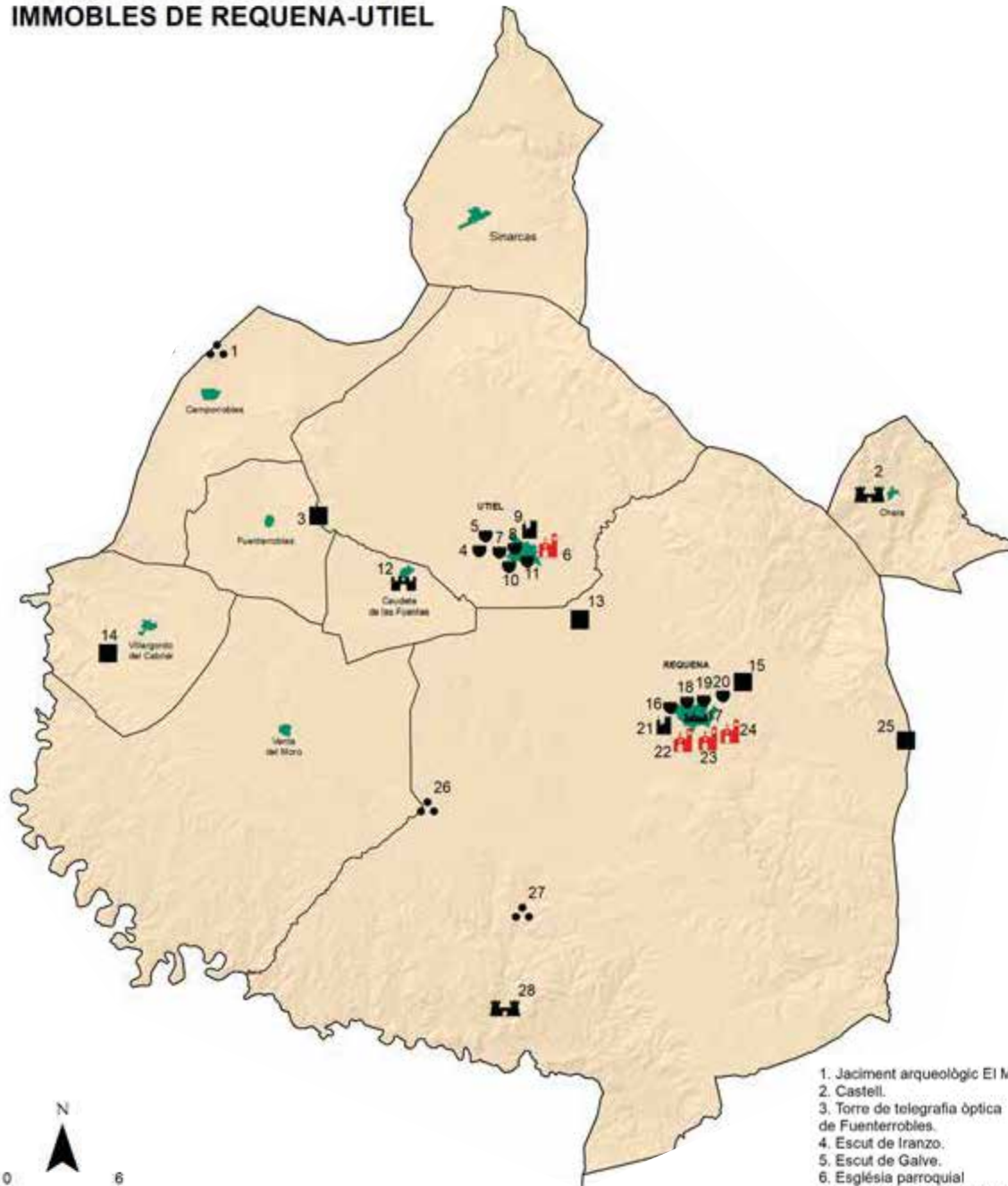
Finalitat	Compte d'ocupació creada directa	%	Compte d'ocupació creada indirecta	%
Cultural	3	60 %	3	42,8 %
Social	2	40 %	3	42,8 %
Turística	0	0 %	1	14,4 %
Total general	5	100 %	7	100 %

Els BIC actuats mitjançant iniciativa pública (8) dupliquen la privada (4). Es percep cert equilibri entre les ocupacions generades, directes i indirectes. Els Ajuntaments protagonitzen les actuacions i la Diputació participa plenament en un dels BIC.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	1	3	4	33,3 %
Pública	4	4	8	66,7 %
Total general	5	7	12	100 %

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	4	4	8	88,8 %
Provincial (Diputació)	1	0	1	11,2 %
Total general	5	4	9	100 %

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE REQUENA-UTIEL

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

1. Jaciment arqueològic El Molón.
2. Castell.
3. Torre de telegrafia òptica de Fuenterrobles.
4. Escut de Iranzo.
5. Escut de Galve.
6. Església parroquial de l'Asunción de Nuestra Señora.
7. Escut d'Iranzo i Peralta.
8. Escut de la ciutat.
9. Castell i muralla.
10. Escut de Torre de Nuestra Señora de la Merced.
11. Escut dels Aller.
12. Poblat ibèric emmurallat Los Villares.
13. Torre de telegrafia òptica de San Antonio de Requena.
14. Torre de telegrafia òptica de Villargordo de Cabriel.
15. Torre de telegrafia òptica del Cerro de la Atalaya de Requena.
16. Escut del museu municipal.
17. Barri de la vila, recinte medieval.
18. Escut Càrcel de Marcilla I.
19. Escut Càrcel de Marcilla II.
20. Escut Enriquez de Navarra.
21. Castell i muralles de Requena.
22. Església parroquial de el Salvador.
23. Església de Santa Maria.
24. Església de San Nicolás de Bari.
25. Torre de telegrafia òptica del Reboliar.
26. Poblat ibèric de la Muela de Arriba.
27. Jaciment arqueològic de la Solana de las Pillas.
28. Castell de Sardineros.

- Castell
- Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita
- Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
- Escut
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Torre de telegrafia
- Jaciment arqueològic

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
PAISAJE Y ENTORNOS
CONSEJO REGULADOR DE INGENIEROS DE ARQUITECTURA

6.2.9. El Racó d'Ademús

S'han diferenciat 6 BIC en el Racó d'Ademús: un castell, un castell i muralla, una torre defensiva, un jaciment iber i una església, a més d'un edifici residencial.

Racó d'Ademús		
Element BIC	Quantitat	%
Castell	1	16,65
Castell i muralla	1	16,65
Edifici residencial	1	16,65
Iber	1	16,65
Església	1	16,65
Torre defensiva	1	16,65
Total general	6	100 %

Tan sols 2 BIC dels 6 identificats generen ocupació, i és de tipus directe.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Plana de Utiel-Requena	2	100 %	0	0 %
Total general	2	100 %	0	0 %

Les dues ocupacions es reparteixen entre les finalitats cultural i social.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	1	50 %	0	0 %
Social	1	50 %	0	0 %
Total general	2	100 %	0	0 %

La iniciativa predominant és la pública, protagonitzada pels Ajuntaments.

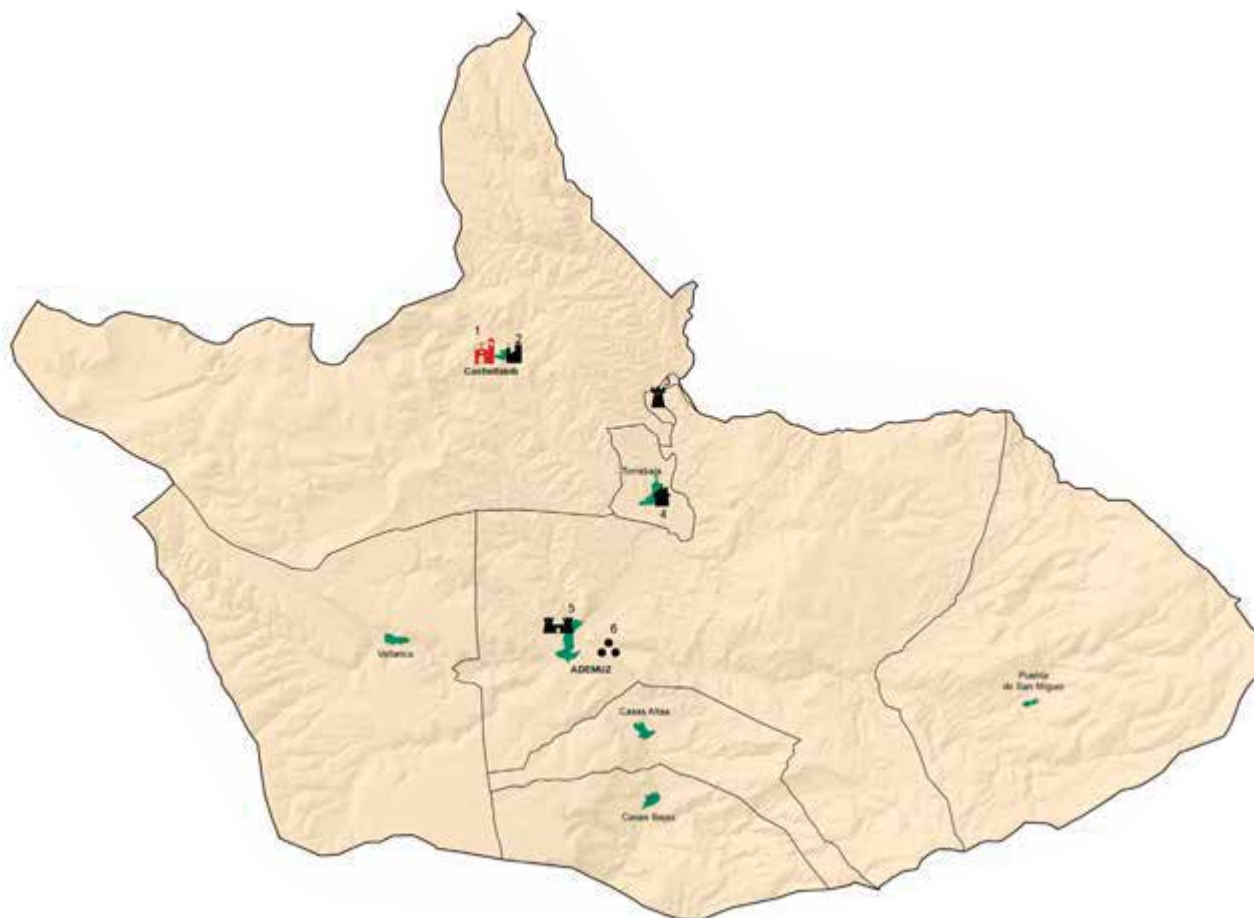
Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	0	0	0	0 %
Pública	2	0	2	100 %
Total general	2	0	2	100 %

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Ayto)	2	0	2	100 %
Total general	2	0	2	100 %

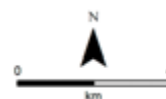
Ermita de Nuestra Sra de la Huerta. Ademuz.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DEL RINCÓN DE ADEMUZ

1. Església parroquial de Nuestra Señora de los Ángeles.
2. Restes del castell i muralles.
3. La Torre.
4. Casa senyorial dels Ruiz de Castelblanque.
5. Castell d'Ademuz.
6. La Celadilla.

- **Castell**
Castell i església; castell i ermita; castell i muralla;
castell i palau; castell i edifici residencial;
castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església;
castell, muralla i ermita
- **Edifici residencial**
- **Església, església i edifici sociocultural**
- **Torre defensiva**
- **Jaciment arqueològic**

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
PAISAJE Y PATRIMONIO
CONSEJERÍA DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE

Fent: elaboració pròpia a partir de les dades de la
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

6.2.10. La Ribera Alta

Dels 31 BIC identificats a la comarca de la Ribera Alta, destaquen per nombre les torres defensives (7), seguides dels castells (6), els escuts nobiliaris (5), els jaciments paleontològics (4) i les esglésies (3).

La Ribera Alta		
Element BIC	Quantitat	%
Castell	6	19,8
Conjunt històric	1	3,2
Creu de terme	1	3,2
Edifici de serveis	1	3,2
Escuts	5	16,1
Iber	1	3,2
Església	3	9,6
Escut	1	3,2
Muralla	1	3,2
Paleontològic	4	12,9
Torre defensiva	7	22,5
Total	31	100 %

Un conjunt de 12 BIC dels 31 generen ocupació, el 38,7%. La totalitat són ocupacions directes.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Ribera Alta	12	100 %	0	0 %
Total general	12	100 %	0	0 %

Els BIC en els quals s'ha actuat en funció de les finalitats preteses han generat ocupació de la següent manera: 6 en béns amb finalitats turístiques, 5 amb dimensió cultural.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	5	41,6 %	0	0 %
Turística	6	50 %	0	0 %
Otras	1	8,4 %	0	0 %
Total general	12	100 %	0	0 %

La iniciativa pública, mitjançant la participació dels Ajuntaments, és la protagonista de la posada en valor dels BIC amb ocupació generada.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	0	0	0	0 %
Pública	12	0	12	100 %
Total general	12	0	12	100 %

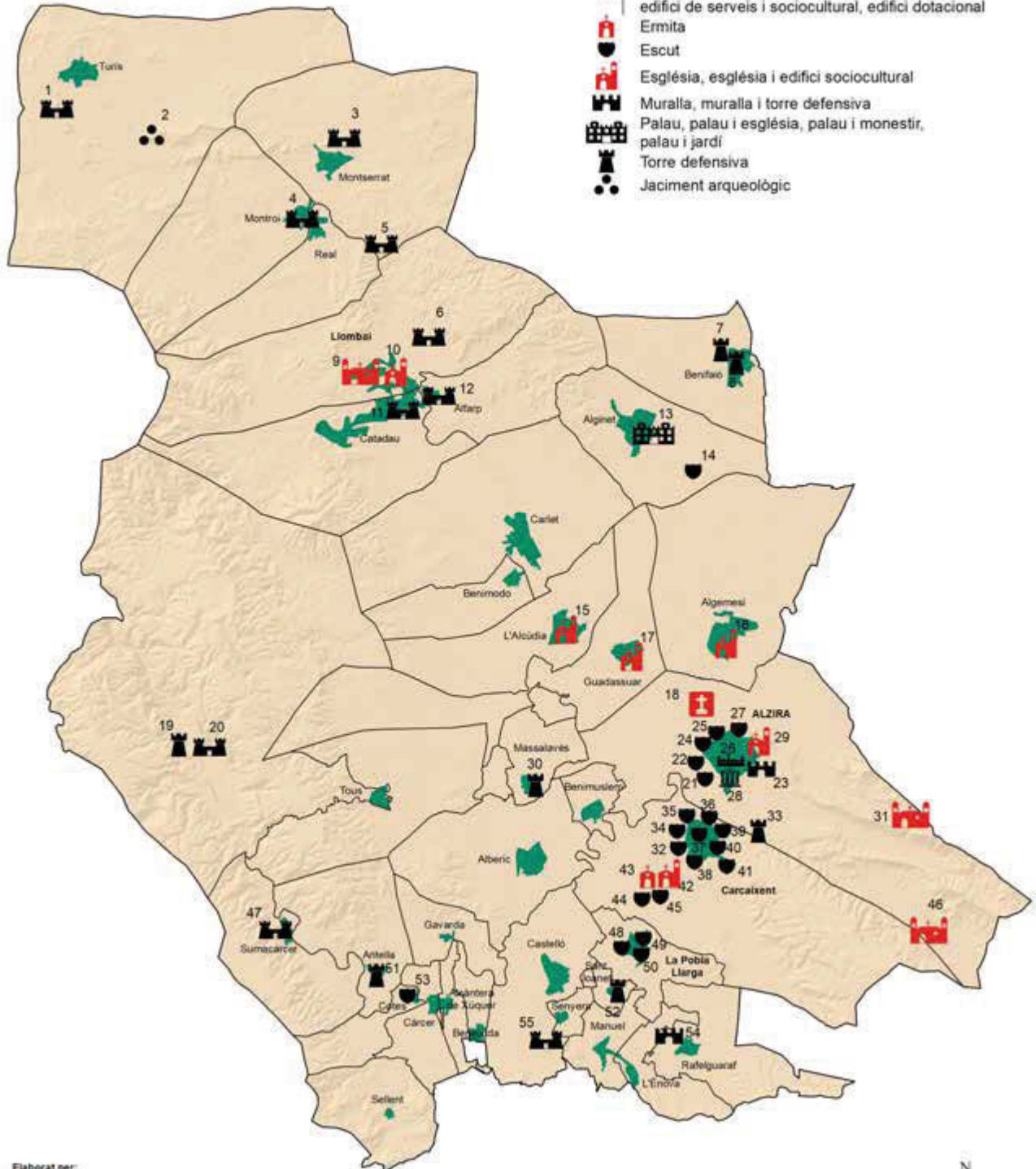
Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	10	0	10	90,9 %
Provincial (Diputació)	1	0	1	9,1 %
Total general	11	0	11	100 %

Bens d'interès cultural immobles de la Ribera Alta

1. Castell.
2. Ciutat iberoromana fortificada La Carència.
3. El castellet de Montserrat.
4. Castell.
5. Castell d'Alcalans.
6. Castell d'Alèdua.
7. Torre Muza.
8. Torre de la Plaça.
9. Església i convent de la Santa Creu.
10. Església parroquial de la Santa Cruz.
11. Castell.
12. Castell de Catadau.
13. Palau fortalesa de la senyoria d'Alginet.
14. Escut de la Torre Luengo.
15. Església parroquial de San Andrés Apóstol.
16. Església parroquial de San Jaime Apóstol.
17. Església parroquia de San Vicente Màrtir.
18. Creu Coberta d'Alzira.
19. Torre de guaita de Tous.
20. Castell.
21. Escut des Jùdici de Acharte Blanes.
22. Escut en l'església del monestir de Santa Lúcia.
23. Recinte emmurallat d'Alzira.
24. Escut al palau de Casassús.
25. Escut a l'edifici al carrer San Roque, 8.
26. Conjunt la Vila.
27. Escut a l'edifici del San Roque, 13.
28. Casa consistorial.
29. Església parroquial de Santa Catalina Virgen y Màrtir.
30. Portal de Massalavés.
31. Monestir fortificat de Nuestra Señora de la Murta.
32. Escut dels Armengol.
33. Torre.
34. Emblema de Maria.
35. Escut de Franes Pablo.
36. Escut de Doña Maria Antonia Talens Mezquita, la Marqueseta.
37. Escut municipal de la vila reial de Carcaixent.
38. Escut dels Bru.
39. Escut dels García Oquendo.
40. Escut dels Gisbert.
41. Escut dels Colomina García.
42. Església parroquial de San Bartolomé.
43. Ermita de San Roque de Ternils.
44. Escut de los Talens Albelda.
45. Escut de los Talens Albelda del Huerto de San Antonio.
46. Convent de Aguas Vivas.
47. Castell.
48. Escut dels Almúnia Esparza, marquesos de Ràfol d'Almúnia.
49. Escut de los Brú.
50. Escut de los Brú.
51. Torre del palau d'Antella.
52. Torrassa.
53. Escut dels Blanes de Palafox, senyors de la baronia de Cotes.
54. Recinto Amurallado de Berfull.
55. El Castellet.

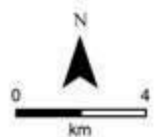
BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA RIBERA ALTA

- Basílica, catedral, catedral basílica, col·legiata, monestir, santuari, seminari, convent, església i convent
- Castell
- Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
- Creu de terme
- Edifici de serveis, edifici de serveis i ermita, edifici de serveis i palau, edifici de serveis i sociocultural, edifici dotacional
- Ermita
- Escut
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Palau, palau i església, palau i monestir, palau i jardí
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

Elaborat per:
ESTEPA
 ESTUDIOS DEL TERRITORIO,
 PAISAJE Y PATRIMONIO
CONSEJERÍA DE CULTURA Y PATRIMONIO DE VALÈNCIA

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

6.2.11. La Ribera Baixa

A la comarca de la Ribera Baixa identifiquem un total de 10 BIC. Destaquen les torres defensives (2) i les creus de terme (2).

La Ribera Baixa		
Element BIC	Quantitat	%
Castell i muralla	1	10
Edifici residencial	1	10
Creu de terme	2	20
Escut	1	10
Església	1	10
Muralla	1	10
Paleontològic	1	10
Torre defensiva	2	20
Total	10	100 %

En aquesta comarca són 7 els BIC que generen ocupació. La modalitat és directa, per a la totalitat.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Ribera Baixa	7	100 %	0	0 %
Total general	7	100 %	0	0 %

La Finalitat de las actuaciones en los BIC persigue tanto metas culturales (4 BIC) como turísticas (3 BIC).

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	4	57,1 %	0	0 %
Turística	3	42,9 %	0	0 %
Total general	7	100 %	0	0 %

La iniciativa predominant és la pública, mitjançant el concurs dels Ajuntaments.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	0	0	0	0 %
Pública	7	0	7	100 %
Total general	7	0	7	100 %

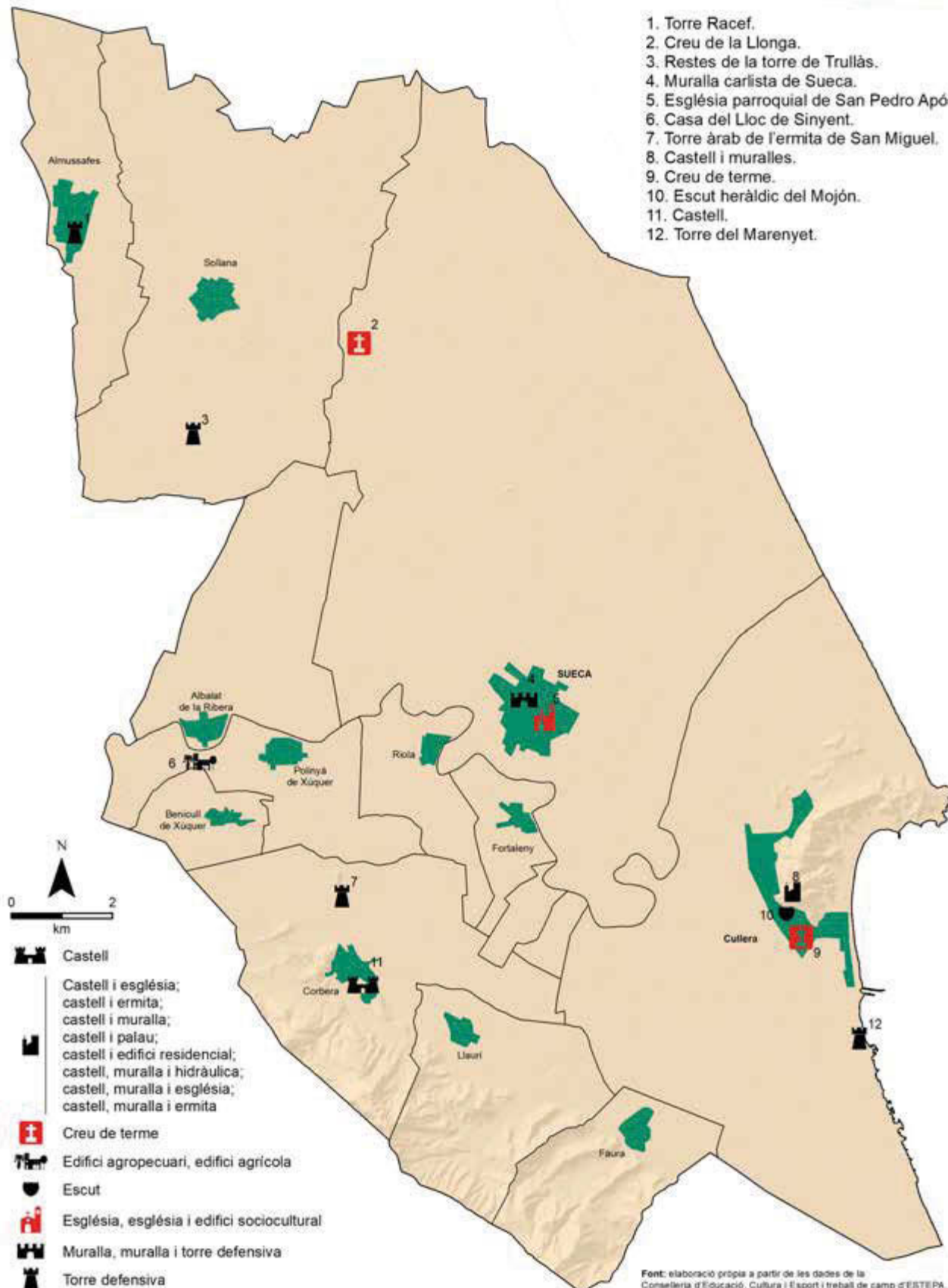
Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	7	0	7	100 %
Total general	7	0	7	100 %

Castell de Cullera.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA RIBERA BAIXA

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIS DEL TERRITORI
PAISATGE I PATRIMONI
DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ, UNIVERSITAT I MÚSICA

6.2.12. La Safor

A la comarca de la Safor s'identifiquen 41 elements BIC. Destaquen els castells (10), els jaciments paleontològics (9) i les torres defensives (8).

La Safor		
Element BIC	Quantitat	%
Castell	10	24
Edifici agrícola	3	7
Edifici residencial	2	5
Edifici sociocultural	1	2
Escut	4	11
Hidràulica	1	2
Monestir	2	5
Muralla	1	2
Paleontològic	9	22
Torre defensiva	8	20
Total general	41	100 %

D'aquests 41 BIC, 10 generen ocupació, el 90 %, directa.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Safor	9	90 %	1	10 %
Total general	9	90 %	1	10 %

Destaca l'ocupació generada en aquells béns en què la posada en valor té una finalitat cultural, 7 BIC; en el cas de la turística són 2 els BIC que generen ocupació.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	7	87,5 %	0	0 %
Turística	1	12,5 %	1	100 %
Total general	8	100 %	1	100 %

El 90 % de les actuacions s'ha realitzat a través d'iniciativa pública, la totalitat mitjançant la participació dels Ajuntaments.

Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	1	0	1	10 %
Pública	8	1	9	90 %
Total general	9	1	10	100 %

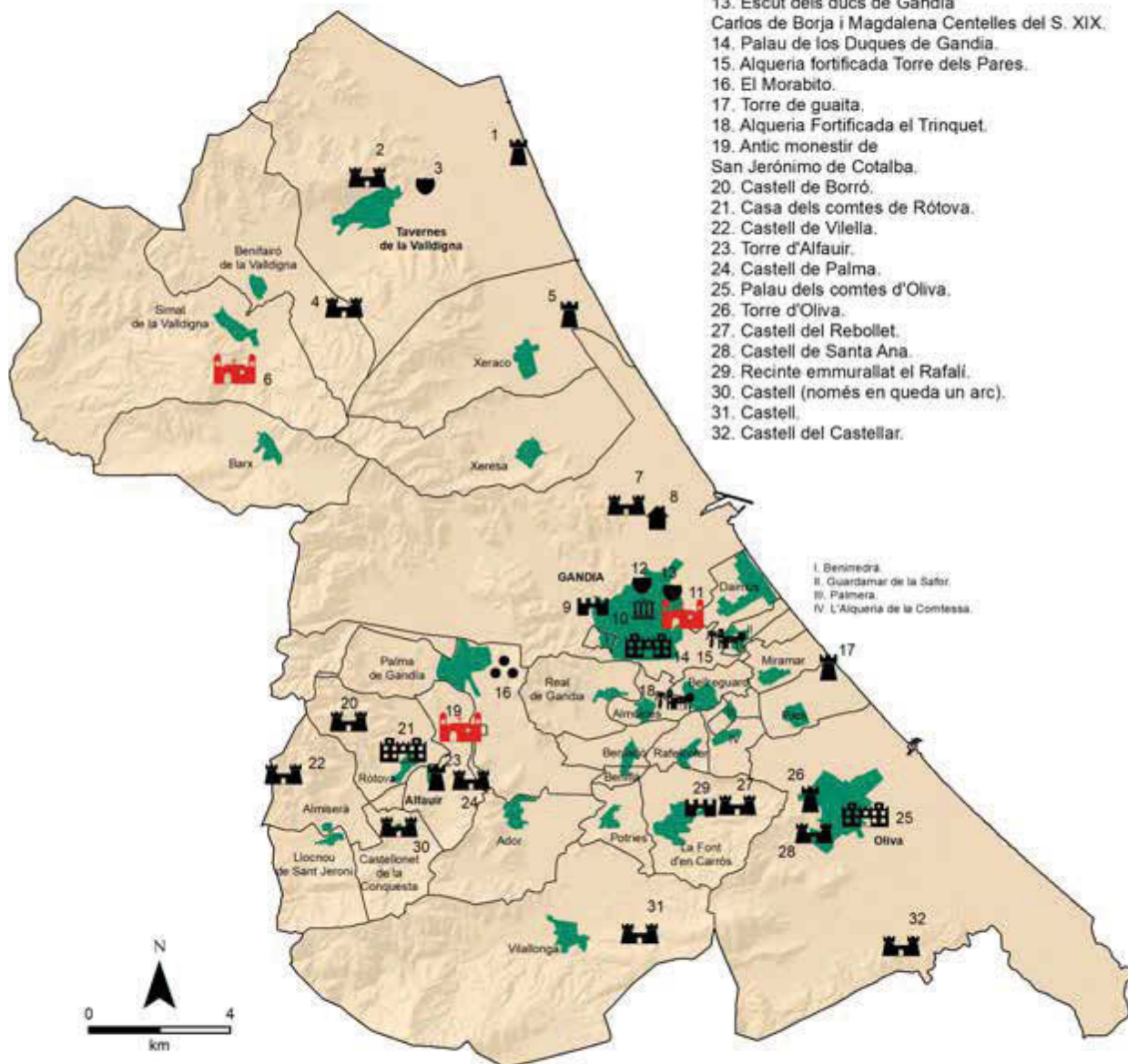
Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	8	1	9	100 %
Total general	8	1	9	100 %

Torrassa del Pi. Gandia.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA SAFOR

1. Torre de la Vall.
2. Castell de Tavernes o d'Alcalá de Alfàndec.
3. Escuts del Molló.
4. Castell de Marinyén o de la Reina Mora.
5. Torre de guaita.
6. Monestir de Santa Maria.
7. Castell de Bairén.
8. Fortalesa Alqueria del Duc.
9. Muralls.
10. Escoles Pías, antiga universitat.
11. Col·legiata de Santa Maria.
12. Escut dels ducs de Gandia Carlos de Borja i Magdalena Centelles del S. XVI.
13. Escut dels ducs de Gandia Carlos de Borja i Magdalena Centelles del S. XIX.
14. Palau de los Duques de Gandia.
15. Alqueria fortificada Torre dels Pares.
16. El Morabito.
17. Torre de guaita.
18. Alqueria Fortificada el Trinquet.
19. Antic monestir de San Jerónimo de Cotalba.
20. Castell de Borró.
21. Casa dels comtes de Rótova.
22. Castell de Vilella.
23. Torre d'Alfauir.
24. Castell de Palma.
25. Palau dels comtes d'Oliva.
26. Torre d'Oliva.
27. Castell del Rebollet.
28. Castell de Santa Ana.
29. Recinte emmurallat el Rafalí.
30. Castell (només en queda un arc).
31. Castell.
32. Castell del Castellar.

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

- Basílica, catedral, catedral basílica, col·legiata, monestir, santuari, seminari, convent, església i convent
- Castell
- Edifici agropecuari, edifici agrícola
- Edifici de serveis, edifici de serveis i ermita, edifici de serveis i palau, edifici de serveis i sociocultural, edifici dotacional

- Edifici residencial
- Escut
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Palau, palau i església, palau i monestir, palau i jardí
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

Elaborado por:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
PAISAJE Y PATRIMONIO
INSTITUTO DE COORDINACIÓN UNIVERSITARIA DE VALÈNCIA

6.2.13. Els Serrans

Troblem 89 BIC en els Serrans, distribuïts entre diverses tipologies. Destaquen els jaciments paleontològics (39), els escuts nobiliaris (28), els castells, muralles i torres defensives (15), entre d'altres.

Els Serrans		
Element BIC	Quantitat	%
Castell	7	8
Castell, muralla i església	3	4
Escut	28	31
Espai urbà i agrari	1	1
Hidràulica	2	2
Iber	1	1
Església	2	2
Muralla	1	1
Paleontològic	39	44
Torre defensiva	5	6
Total general	89	100 %

En 20 BIC dels 89 existents es genera ocupació, amb un predomini de l'ocupació directa, que arriba al 95 %.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Els Serrans	19	95 %	1	5 %
Total general	19	95 %	1	5 %

La finalitat de les actuacions en els BIC de caràcter turístic és la que major ocupació genera, tota de tipus directe. Els béns amb finalitat cultural donen lloc a 3 ocupacions directes i una d'indirecta.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	3	14,8 %	1	100 %
Educativa	1	5,2 %	0	0 %
Turística	15	80 %	0	0 %
Total general	19	100 %	1	100 %

Les iniciatives són públiques íntegrament, i s'aborden mitjançant el concurs dels Ajuntaments.

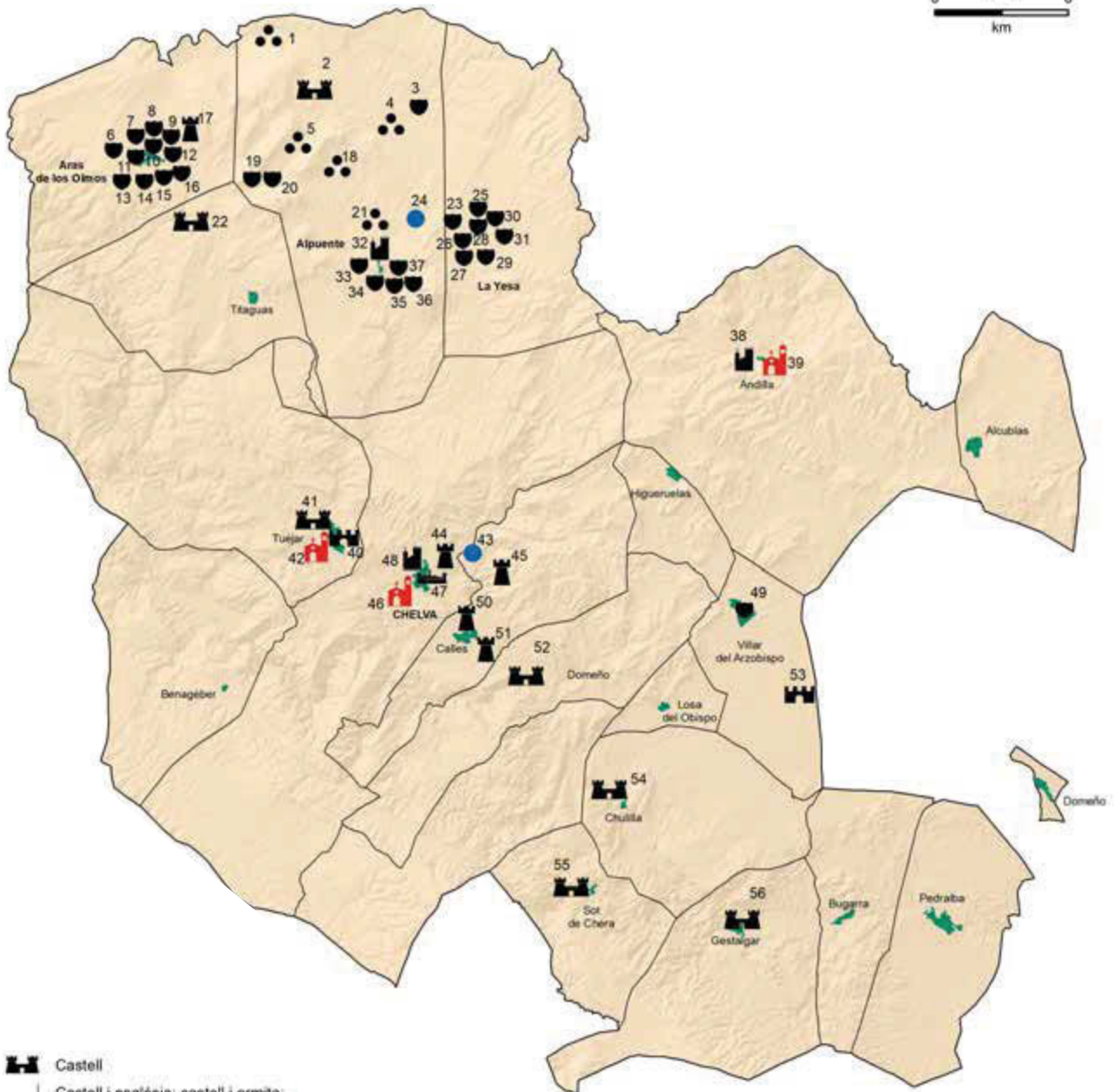
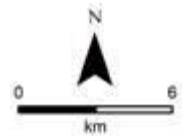
Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	0	0	0	0 %
Pública	19	1	20	100 %
Total general	19	1	20	100 %

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	18	1	19	95 %
Provincial (Diputació)	1	0	1	5 %
Total general	19	1	20	100 %

Alpunte: castell i poble.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA SERRANÍA

- Castell
- Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita
- Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
- Escut
- Hidràulica
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

Béns d'Interés Culturals Immobles de la Serranía

1. Jaciment icnològic de Losilla.
2. Castell del Poyo.
3. Emblema de Jesús d'Alpuente.
4. Jaciment icnològic de Corcolilla.
5. Jaciment icnològic de Vizcota.
6. Emblema de Jesús i Maria de 1693.
7. Escut de l'any 1624.
8. Emblema Jesús i Maria amb llegenda.
9. Emblema de Jesús i Maria de Pedro Cubas.
10. Escut de los Martínez de la Raga.
11. Emblema de Jesús d'Aras de los Olmos.
12. Escut Casa Abadía.
13. Escut Real d'Aragón i Valencia.
14. Escut de la familia del Santo Oficio Polo.
15. Escut de la calle Caballeros 14 i 16A.
16. Escut de la Plaza del Olmo 7.
17. Torre del Cortijo.
18. Jaciment icnològic de l'Anquela.
19. Escut de los Martínez de Raga de la Masía Benacatzera.
20. Emblema de Jesús i Maria, any 1629, de la Masía de Benacatzera.
21. Jaciment paleontològic Cañada Paris II.
22. Castell de Títaguas.
23. Escut reial d'Aragón i Valencia.
24. Aqüeducte Los Arcos.
25. Escut de la calle Chelva, 14.
26. Escut calle Iglesia, 20-22.
27. Escut de la calle José Antonio, 11.
28. Escut de la Casa Abadía.
29. Emblema de Jesús de la Yesa.
30. Emblema de Jesús de 1576.
31. Emblema de Jesús i Maria 1564.
32. Castell i muralles.
33. Escut de los Martínez de la Raga.
34. Emblema de Jesús i Maria de 1565.
35. Escut de los Villarrasa.
36. Escut amb creu.
37. Escut de la vila d'Alpuente.
38. Església parroquial de la Asunción de Nuestra Señora.
39. Castell i muralles.
40. Recinte emmurallat de Tuijar.
41. Castell.
42. Església parroquial de Nuestra Señora de los Ángeles.
43. Aqüeducte de Peña Cortada.
44. La Torreçilla.
45. El Castell / la Torreta.
46. Església arxiprestal de Nuestra Señora de los Ángeles.
47. Vila de Chelva i les seues hortes.
48. Castell i muralles.
49. Escut de Jorge d'Austria.
50. Umbria de Juana.
51. Turó del Nido del Àguila.
52. Castell de Domeño.
53. Poblat ibèric emmurallat de la Seña.
54. Castell.
55. Castell.
56. Castell de Gestalgar.

Elaborat per:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO
RURAL Y PATRIMONIO
CONSEJERÍA DE EDUCACIÓN, CULTURA Y DEPORTE

Fent: elaboració pròpia a partir de les dades de la
Conselleria d'Educació, Cultura i Esports i treball de camp d'ESTEPA.

6.2.14. València

A València trobem 71 elements BIC, entre els quals sobreixen les esglésies (13), seguides dels edificis socioculturals (12), palaus (9), escuts (7) i monestirs (4).

València		
Element BIC	Quantitat	%
Basílica	1	1
Catedral basílica	1	1
Col·legiata	1	1
Conjunt històric	1	1
Convent	3	5
Edifici de serveis	6	9
Edifici de serveis i sociocultural	1	1
Edifici sociocultural	12	17
Ermita	1	1
Escut	7	10
Hidràulica	2	3
Església	13	18
Església i edifici sociocultural	1	1
Monestir	4	6
Muralla	5	8
Palau	9	13
Torre defensiva	3	4
Total general	71	100 %

El 84,5 % d'elements BIC generen ocupació, és a dir, 60. Els tipus d'ocupació que s'originen són el directe (59), que representen el 98 % del total d'elements BIC que generen ocupació, i l'indirecte, el 2 % restant.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
València	59	98 %	1	2 %
Total general	59	98 %	1	2 %

La finalitat de les actuacions en els BIC persegueix tant metes culturals (44 BIC) com turístiques (12 BIC), i són les que més ocupació generen. Les finalitats educativa i social originen dos i un lloc de treball, respectivament.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	44	74,5 %	1	100 %
Educativa	2	3,3 %	0	0 %
Social	1	1,6 %	0	0 %
Turística	12	20,6 %	0	0 %
Total general	59	100 %	1	100 %

La iniciativa pública es troba al darrere del 72 % (43 dels BIC) de l'ocupació generada, amb la Diputació com a major impulsora a l'intervindre en 25 BIC, seguida dels Ajuntaments, que han actuat en 17 BIC.

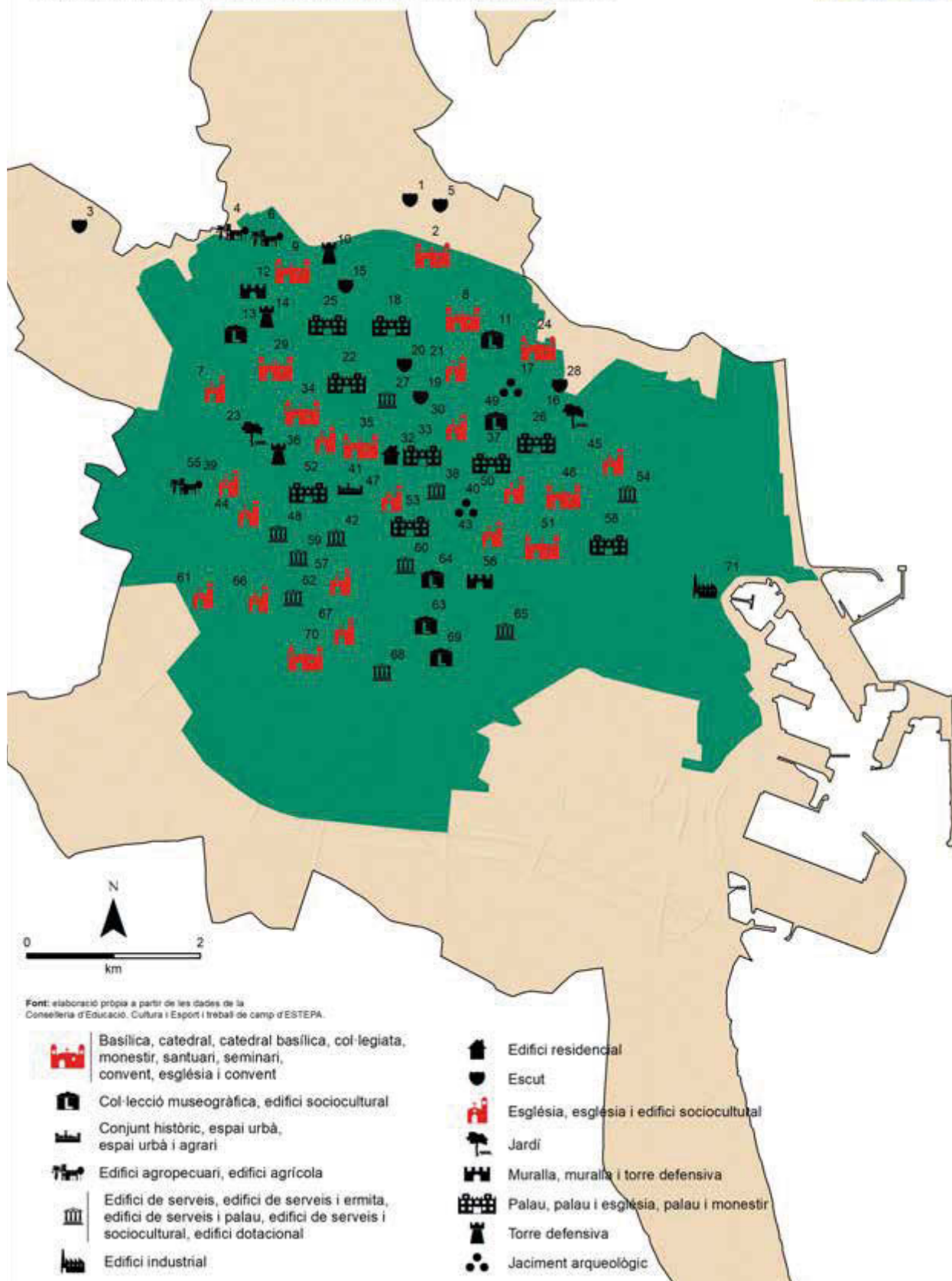
Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	17	0	17	28 %
Pública	42	1	43	72 %
Total general	59	1	60	100 %

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	16	1	17	38 %
Provincial (Diputació)	25	0	25	55 %
Supramunicipal (Mancomunitat)	3	0	3	7 %
Total general	44	1	45	100 %

Biens d'Interés Culturals Inmobles de la ciutat de València

- Escut de Fernando de Aragón, duc de Calabria a la Casa Tota de València.
- Monestir de San Miguel de los Reyes.
- Escut heràldic dels Cervelló Gibertó.
- Alqueria del Moro.
- Escut de Fernando de Aragón, duc de Calabria a la alqueria de Alboirs de València.
- Alqueria dels Moros.
- Església parroquial de Nuestra Señora de la Misericordia (barri de Campanar).
- Monestir de la Santíssima Trinitat.
- Exconvent del Carmen e església Parroquial de la Santa Cruz.
- Torres de Serrana.
- Museu de Belles Arts de València.
- Muralla medieval de València.
- Museu de Prehistòria de la Diputació Provincial.
- Torre adossada al llanç de la mutalla àrab entre els carrers calles Angel i Beneito Coll.
- Escut heràldic dels Cervelló Calbés.
- Jardí de Montforte.
- Conjunt visigot església presb de Sant Vicent.
- Palau dels Català de València.
- Escut heràldic dels Romeu.
- Escut de la ciutat de València.
- Església del Santísimo Cristo del Salvador.
- Palau del marquès de la Scala.
- Jardí Botànic de la Universitat de València.
- Monestir del Temple.
- Palau de la Generalitat.
- Palau dels Escrivà.
- Edifici antic Almudín.
- Escut del V i del VI comte de Soto Ameyo.
- Restes arqueològiques de Nuestra Señora de los Desamparados.
- Església parroquial de San Esteban Protomártir.
- Església parroquial de San Pedro Màrtir i San Nicolás Obispo.
- Casa Vestuari.
- Palau del marquès de Campo o de los Berbedel.
- Convent col·legi Escuelas Pías.
- Santa església catedral basílica metropolitana de Santa Maria.
- Torres de Quart.
- Palau de los Almirantes de Aragón, actual conselleria d'Hisenda.
- Barrys del Almirante.
- Església parroquial de San Miguel i San Sebastián.
- Restes arqueològiques de la muralla romana.
- Conjunt històric de la ciutat de València.
- Llotja de la Seda.
- Temple i dependències de San Juan del Hospital.
- Església parroquial de los Santos Juanes.
- Església parroquial de Santo Tomás Apóstol i San Felipe Nen.
- Captania general (convent de Santo Domingo).
- Temple i torre de Santa Catalina Màrtir.
- Mercat central.
- Museu Nacional de Ceràmica.
- Església parroquial de San Martín Obispo i San Antonio Abad.
- Reial Col·legi Seminari del Corpus Christi o del Patricio.
- Palau del Marquès de Dos Aguas.
- Palau de los Boil de Anandé (actual borsa de València).
- Arxiu del Regne de València.
- Alqueria de Julià.
- Muralla islàmica.
- Església de San Juan de la Cruz (abans de San Andrés).
- Palau de Justicia.
- Recinte de l'Hospital Viejo i Ermita de Santa Lucía.
- Universitat de València.
- Església Parroquial de Nuestra Señora del Pilar i San Lorenzo Màrtir.
- Col·legi de l'Art Major de la Seda i el seu hort.
- Teatre principal.
- Museu històric.
- Mercat de Colón.
- Església de San Agustín, església Parroquial de Santa Catalina i San Agustín.
- Capella antic col·legi colegio San Pablo (institut Lluís Vives).
- Estació del Nord.
- Plaça de Toros.
- Monestir de San Vicente de la Roqueta i l'església.
- Drassanes del Grao.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA CIUTAT DE VALÈNCIA

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

6.2.15. La Vall d'Albaida

S'identifiquen un total de 53 elements BIC a la Vall d'Albaida, entre els quals sobreixen els jaciments paleontològics (28), seguits dels castells (7) i les creus de terme (3).

La Vall d'Albaida		
Element BIC	Quantitat	%
Castell	7	13
Castell i palau	2	4
Conjunt històric	1	2
Creu de terme	3	5
Ermita	1	2
Escut	2	4
Hidràulica	1	2
Església	2	4
Monestir	1	2
Muralla	2	4
Palau	1	2
Paleontològic	28	52
Torre defensiva	2	4
Total general	53	100 %

Dels 53 BIC catalogats, se n'identifiquen 9 que generen ocupació, el 16,9 %. La totalitat de l'ocupació generada és directa.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Vall d'Albaida	9	100 %	0	0 %
Total general	9	100 %	0	0 %

La finalitat de les actuacions en els BIC persegueix tant metes culturals (4 BIC) com turístiques (5 BIC).

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	4	44,5 %	0	0 %
Turística	5	55,5 %	0	0 %
Total general	9	100 %	0	0 %

La iniciativa pública és majoritària, actua en 8 dels 9 BIC, i com en altres comarques, són els Ajuntaments els organismes que canalitzen i protagonitzen les accions.

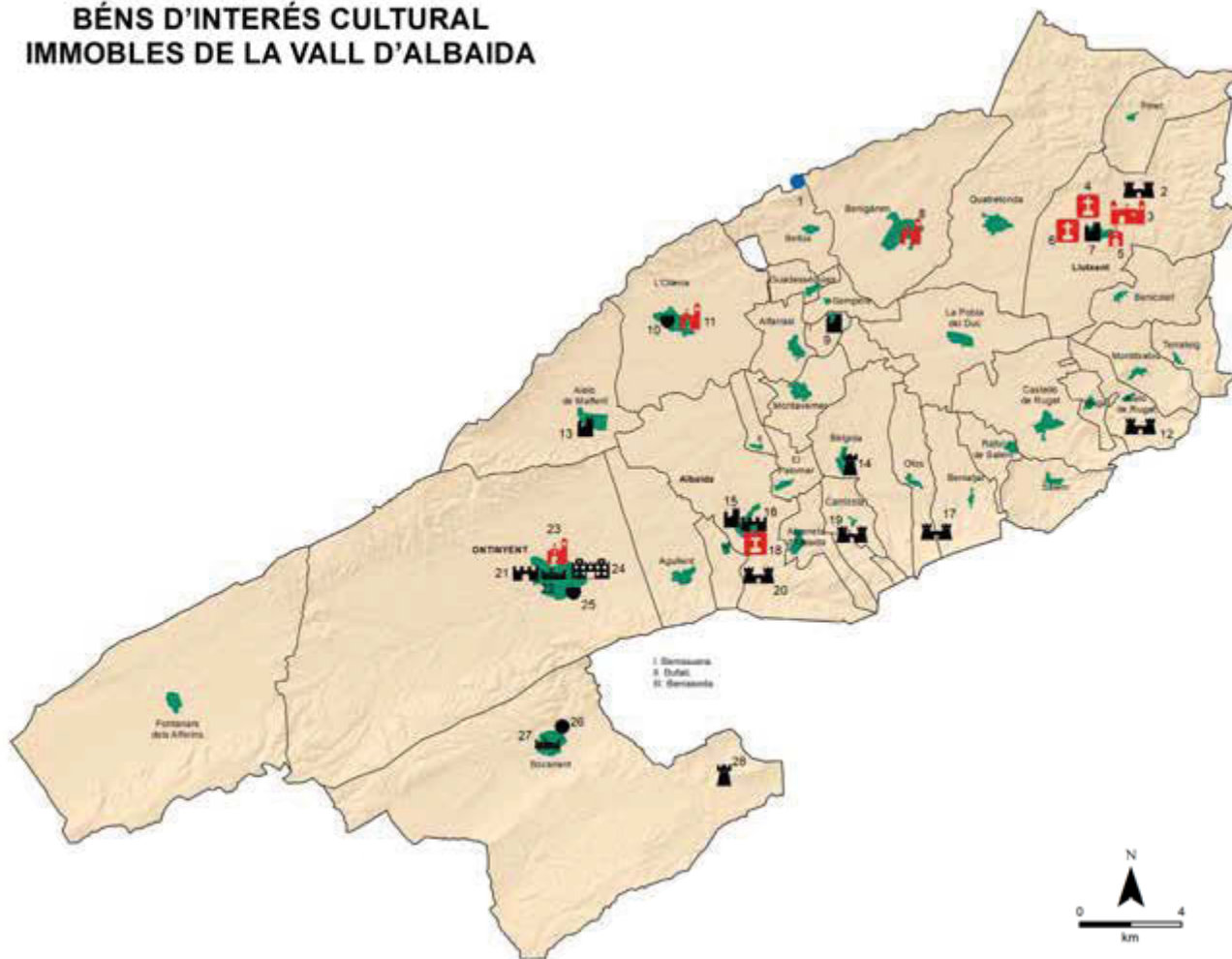
Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	1	0	1	11 %
Pública	8	0	8	89 %
Total general	9	0	9	100 %

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	8	0	8	100 %
Total general	8	0	8	100 %

Pont Vell-Ontinyent

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA VALL D'ALBAIDA

1. Canal de Bellús a Xàtiva.
2. Castell de Xio.
3. Monestir (església convent) del Corpus Christi.
4. Creu de la pujada de la Costa.
5. Ermita de la Consolació.
6. Creu de terme.
7. Castell palau senyorial.
8. Església parroquial de San Miguel Arcàngel.
9. Castell palau dels Bellvis.
10. Escut de Marau.
11. Església parroquial de Santa Maria Magdalena.
12. Castell de Rugat.
13. Castell palau d'Alejo de Malferit.
14. Torre del desaparegut castell palau dels Bellvis.
15. Castell palau de los Milán de Aragón.
16. Muralles d'Albaida.
17. Castell de la Carbonera (ruïnós).
18. Creu de terme de les Eres.
19. Castellet de Carrícola.
20. Castell Vell d'Albaida.
21. Muralles.
22. Barri de la Vila (inclou l'església parroquial de Santa Maria).
23. Església parroquial de la Asunción de Nuestra Señora (Santa Maria).
24. Palau de la duquesa d'Almodóvar.
25. Escut dels Rodriguez de l'Encina, barons de Santa Bàrbara de l'Heretat de Santa Bàrbara.
26. Covetes dels Moros.
27. Nucli antic de la Vila (barri medieval).
28. Torre de Mariola.

- Basílica, catedral, catedral basílica, col·legiata, monestir, santuari, seminari, convent, església i convent
- Castell
- Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita
- Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
- Creu de terme
- Ermita
- Escut
- Hidràulica
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Palau, palau i església, palau i monestir i palau i jardí
- Panells ceràmics, altres
- Torre defensiva

Elaborat per:
ESTEPA
EPIDEMIOLOGIA DEL TERRITORI
RISCALS I ENTORNOS
INSTRUMENTS DE GESTIÓ I INTERVENCIÓ

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

6.2.16. La Vall de Cofrents-Aiora

La comarca de la Vall de Cofrents-Aiora compta amb 28 elements BIC, entre els quals sobreixen els paleontològics (16), seguits dels castells (8) i les esglésies (2).

La Vall de Cofrents-Aiora		
Element BIC	Quantitat	%
Castell	8	28
Creu de terme	1	4
Iber	1	4
Església	2	7
Paleontològic	16	57
Total general	28	100 %

De los 28 BIC existentes se han identificado 11 que generan empleo tras su puesta en valor. Representan el 39,2 % del total. En 9 de los 11 BIC se genera empleo directo (82 %).

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Vall de Cofrents-Aiora	9	82 %	2	18 %
Total general	9	82 %	2	18 %

La finalitat de les actuacions en els BIC persegueix tant metes culturals (4 BIC) com turístiques (5 BIC), amb ocupació generada quasi per igual en tots dos casos.

Finalitat	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
Cultural	4	44,5 %	2	100 %
Turística	5	55,5 %	0	0 %
Total general	9	100 %	2	100 %

El 73 % dels elements BIC posats en valor pertanyen a iniciatives públiques, que generen tant ocupació directa com indirecta, i el 27 %, a iniciatives privades, i en aquest cas es genera ocupació directa. Els Ajuntaments són les organitzacions locals que lideren estes actuacions.

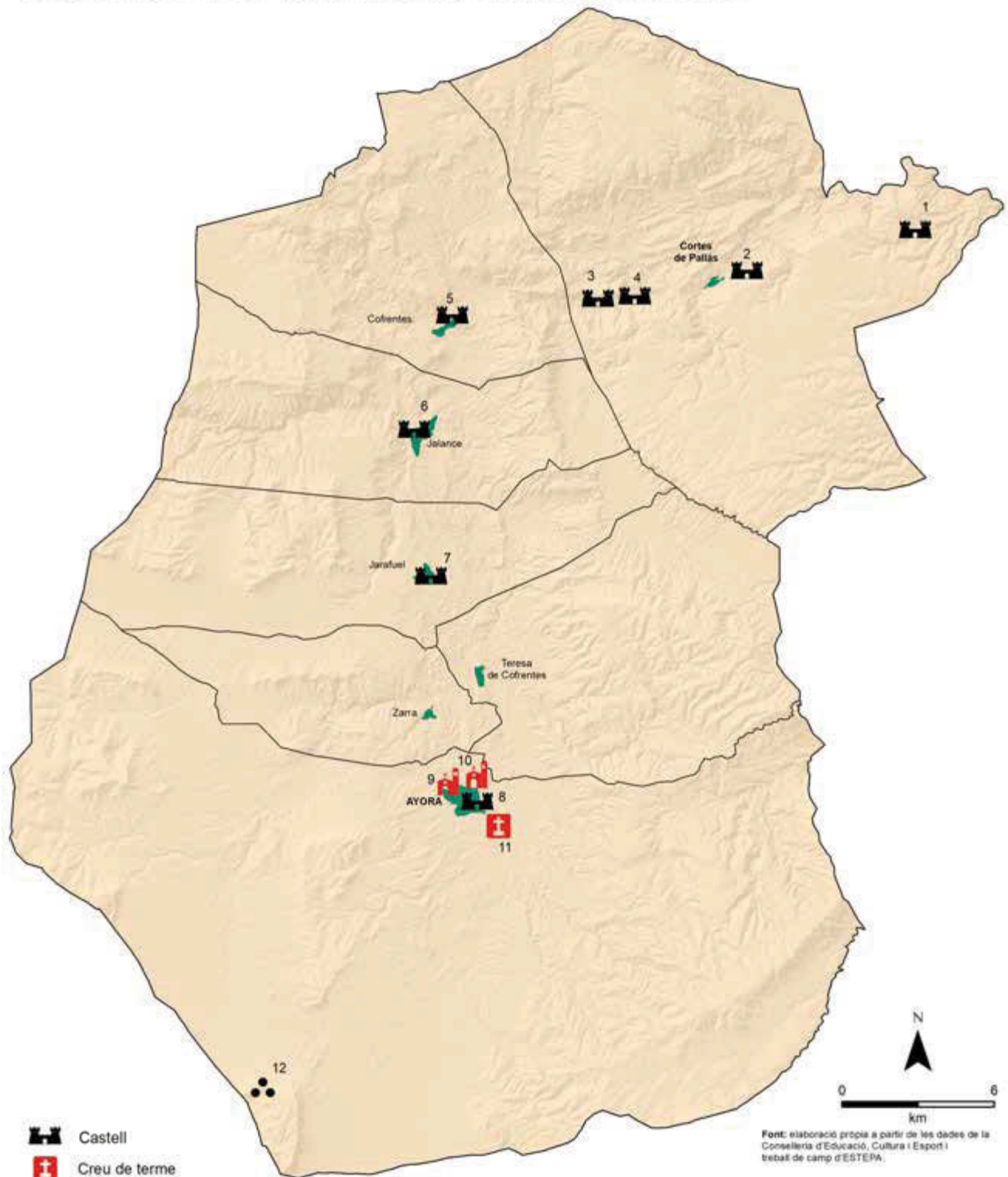
Iniciativa	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Privada	3	0	3	27 %
Pública	6	2	8	73 %
Total general	9	2	11	100 %

Organisme	Ocupació directa generada	Ocupació indirecta generada	Total elements	Total %
Municipal (Aj.)	9	2	11	100 %
Total general	9	2	11	100 %

Castell de Jalance.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DEL VALLE DE AYORA-COFRENTES

- Castell
- Creu de terme
- Església, església i edifici sociocultural
- Jaciment arqueològic

Elaborat per:
ESTEPA
 ESTUDIOS DEL TERRITORIO
 PAISAJE Y PATRIMONIO
CONSEJERÍA DE ECONOMÍA - UNIVERSIDAD DE VALÈNCIA

- 1. Castell d'Otonel.
- 2. Castell de la Pileta.
- 3. Castell de Ruaya.
- 4. Castell de Chirel.
- 5. Castell de Cofrentes.
- 6. Castell.
- 7. Castell.
- 8. Castell d'Ayora.
- 9. Església parroquial de la Asunción de Nuestra Señora.
- 10. Església de Santa María la Mayor.
- 11. Creu coberta.
- 12. Ruïnes del Castellar de Meca.

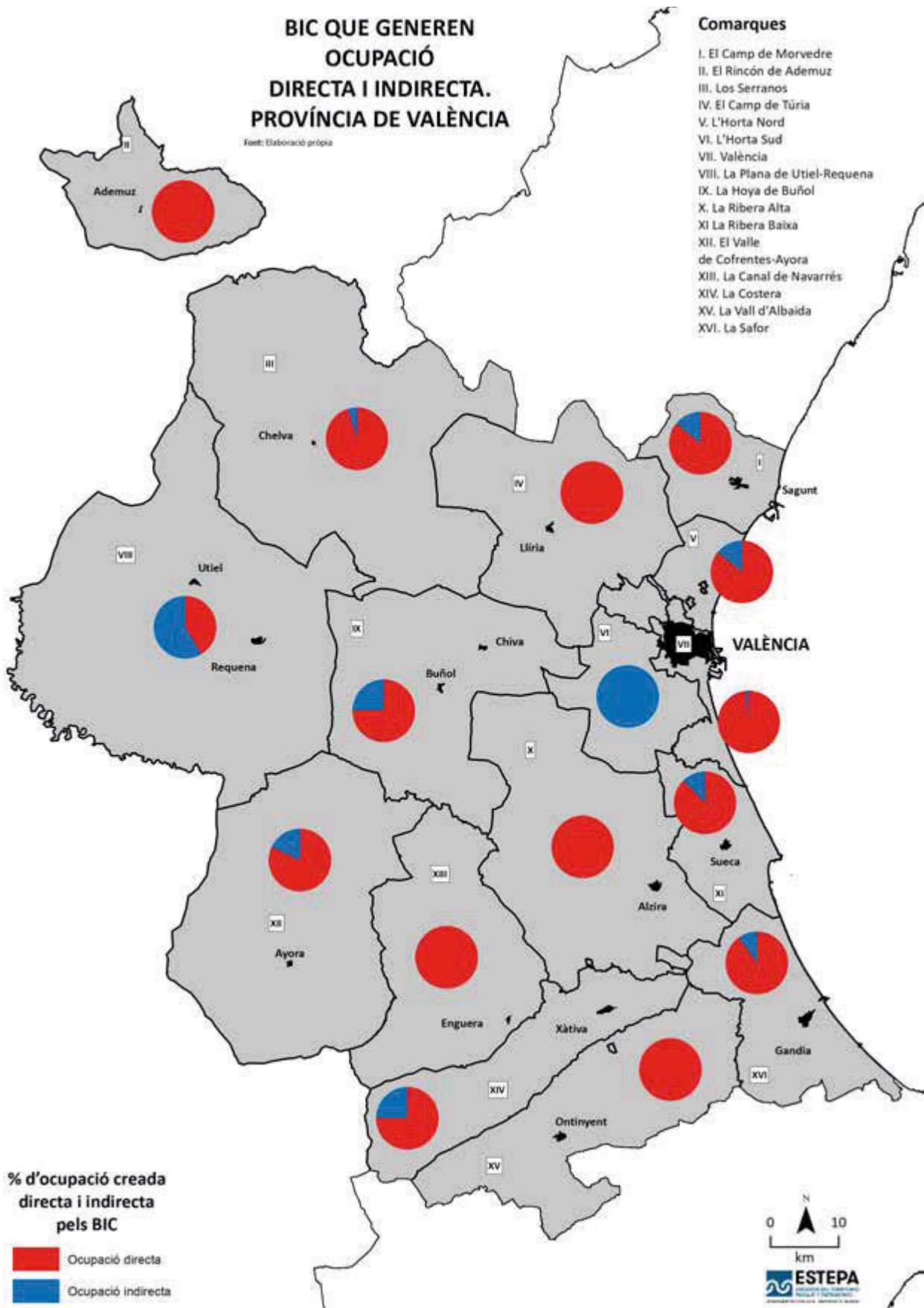
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

BIC QUE GENEREN OCUPACIÓ DIRECTA I INDIRECTA. PROVÍNCIA DE VALÈNCIA

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. El Camp de Morvedre
- II. El Rincón de Ademuz
- III. Los Serranos
- IV. El Camp de Túria
- V. L'Horta Nord
- VI. L'Horta Sud
- VII. València
- VIII. La Plana de Utiel-Requena
- IX. La Hoya de Buñol
- X. La Ribera Alta
- XI. La Ribera Baixa
- XII. El Valle de Cofrentes-Ayora
- XIII. La Canal de Navarrès
- XIV. La Costera
- XV. La Vall d'Albaida
- XVI. La Safor

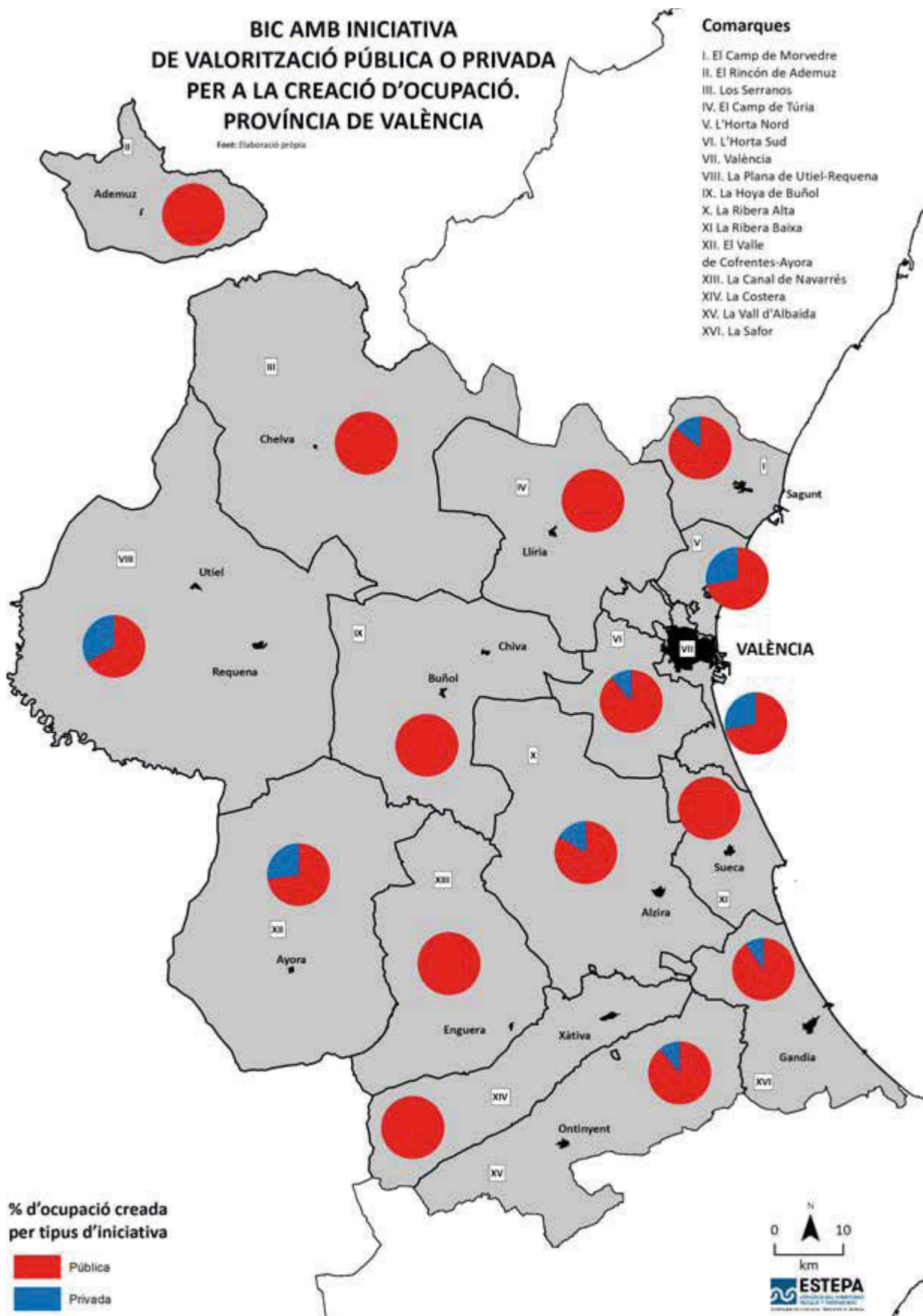

BIC AMB INICIATIVA DE VALORITZACIÓ PÚBLICA O PRIVADA PER A LA CREACIÓ D'OCUPACIÓ. PROVÍNCIA DE VALÈNCIA

Fuente: Elaboració pròpia

Comarques

- I. El Camp de Morvedre
- II. El Rincón de Ademuz
- III. Los Serranos
- IV. El Camp de Túria
- V. L'Horta Nord
- VI. L'Horta Sud
- VII. València
- VIII. La Plana de Utiel-Requena
- IX. La Hoya de Buñol
- X. La Ribera Alta
- XI. La Ribera Baixa
- XII. El Valle de Cofrentes-Ayora
- XIII. La Canal de Navarrès
- XIV. La Costera
- XV. La Vall d'Albaida
- XVI. La Safor

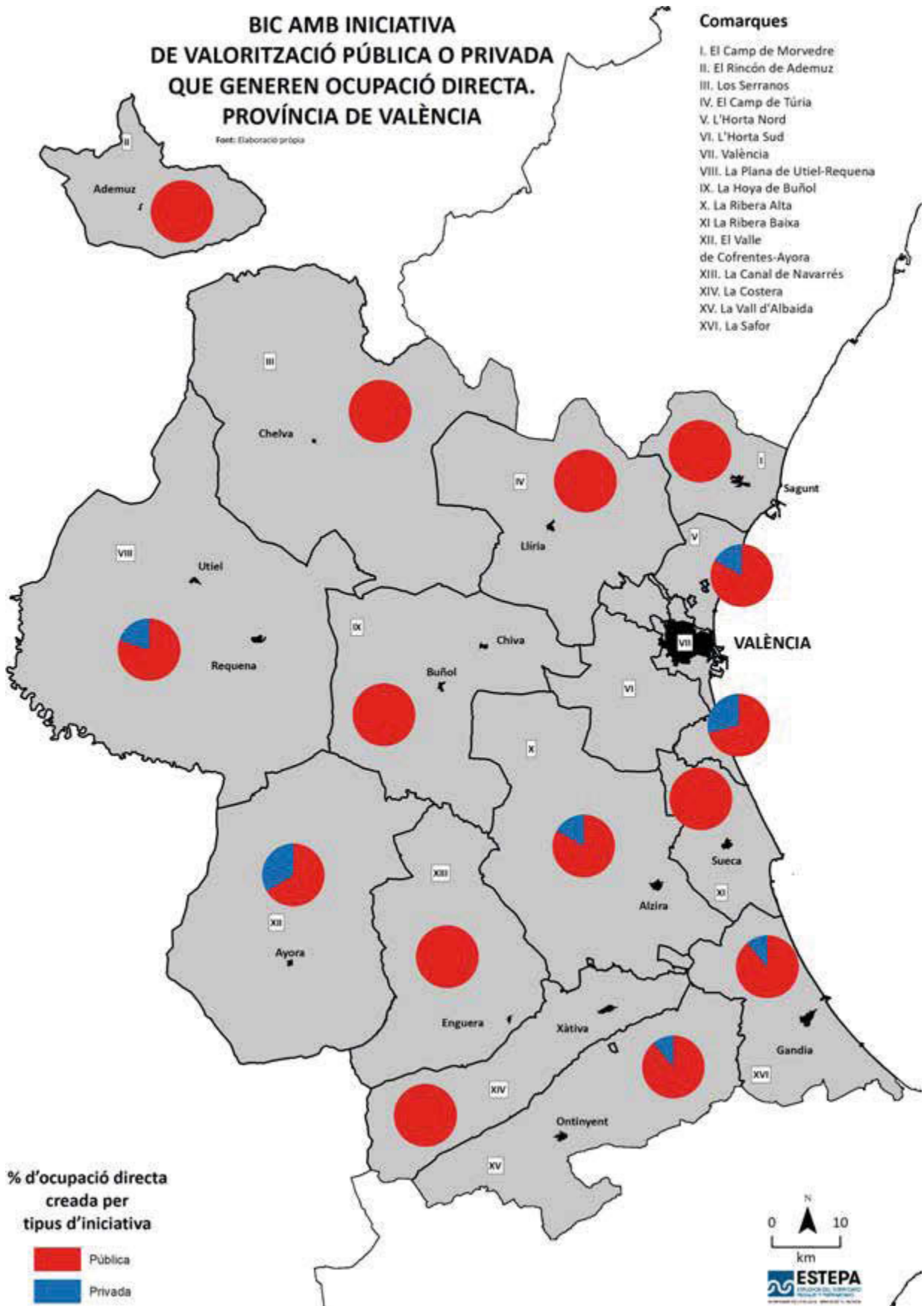

**BIC AMB INICIATIVA
DE VALORITZACIÓ PÚBLICA O PRIVADA
QUE GENEREN OCUPACIÓ DIRECTA.
PROVÍNCIA DE VALÈNCIA**

Fuents: Elaboració pròpia

Comarques

- I. El Camp de Morvedre
- II. El Rincón de Ademuz
- III. Los Serranos
- IV. El Camp de Túria
- V. L'Horta Nord
- VI. L'Horta Sud
- VII. València
- VIII. La Plana de Utiel-Requena
- IX. La Hoya de Buñol
- X. La Ribera Alta
- XI. La Ribera Baixa
- XII. El Valle de Cofrentes-Ayora
- XIII. La Canal de Navarrés
- XIV. La Costera
- XV. La Vall d'Albaida
- XVI. La Safor

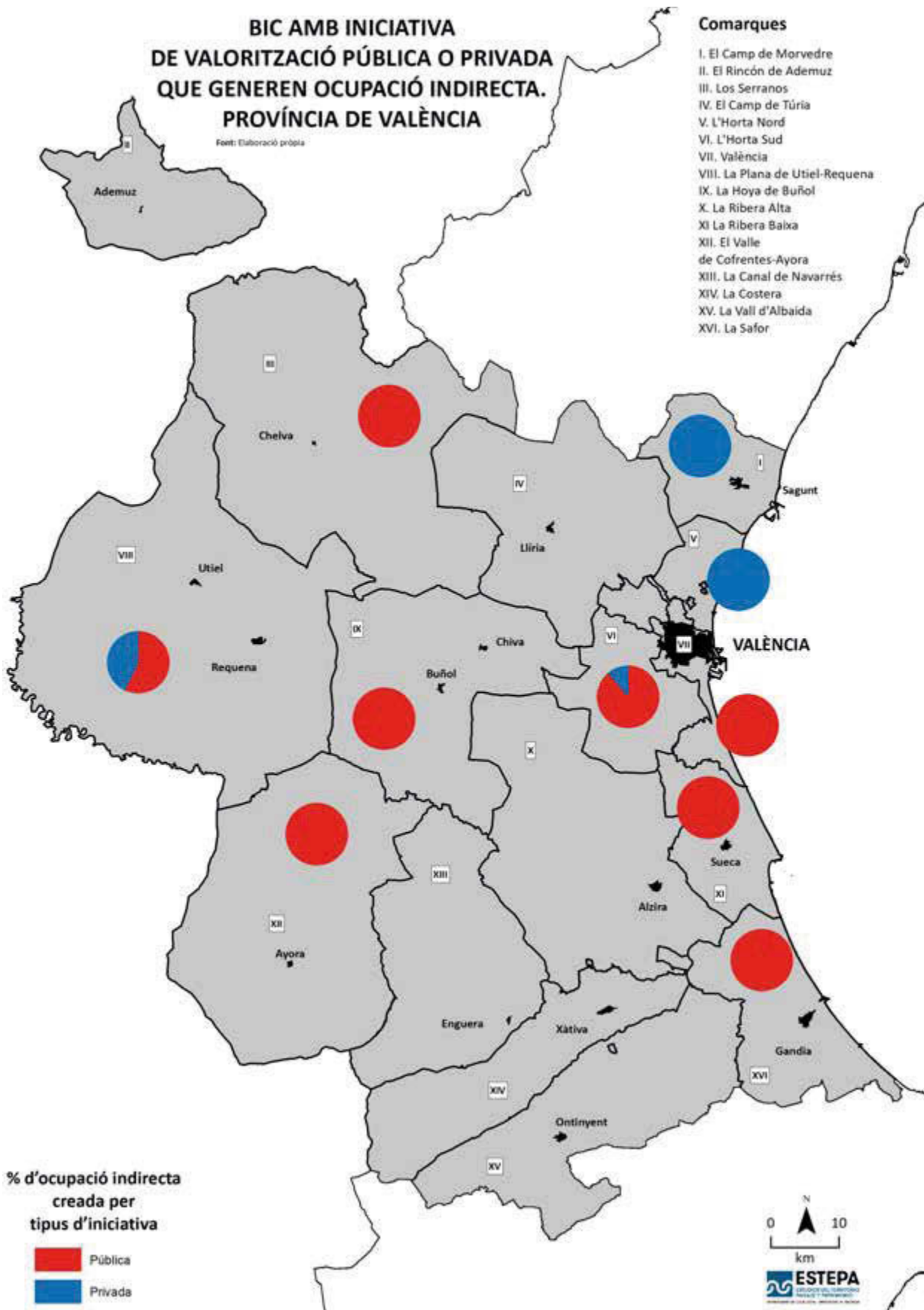

**BIC AMB INICIATIVA
DE VALORITZACIÓ PÚBLICA O PRIVADA
QUE GENEREN OCUPACIÓ INDIRECTA.
PROVÍNCIA DE VALÈNCIA**

Fuents: Elaboració pròpia

Comarques

- I. El Camp de Morvedre
- II. El Rincón de Ademuz
- III. Los Serranos
- IV. El Camp de Túria
- V. L'Horta Nord
- VI. L'Horta Sud
- VII. València
- VIII. La Plana de Utiel-Requena
- IX. La Hoya de Buñol
- X. La Ribera Alta
- XI. La Ribera Baixa
- XII. El Valle de Cofrentes-Ayora
- XIII. La Canal de Navarrés
- XIV. La Costera
- XV. La Vall d'Albaida
- XVI. La Safor

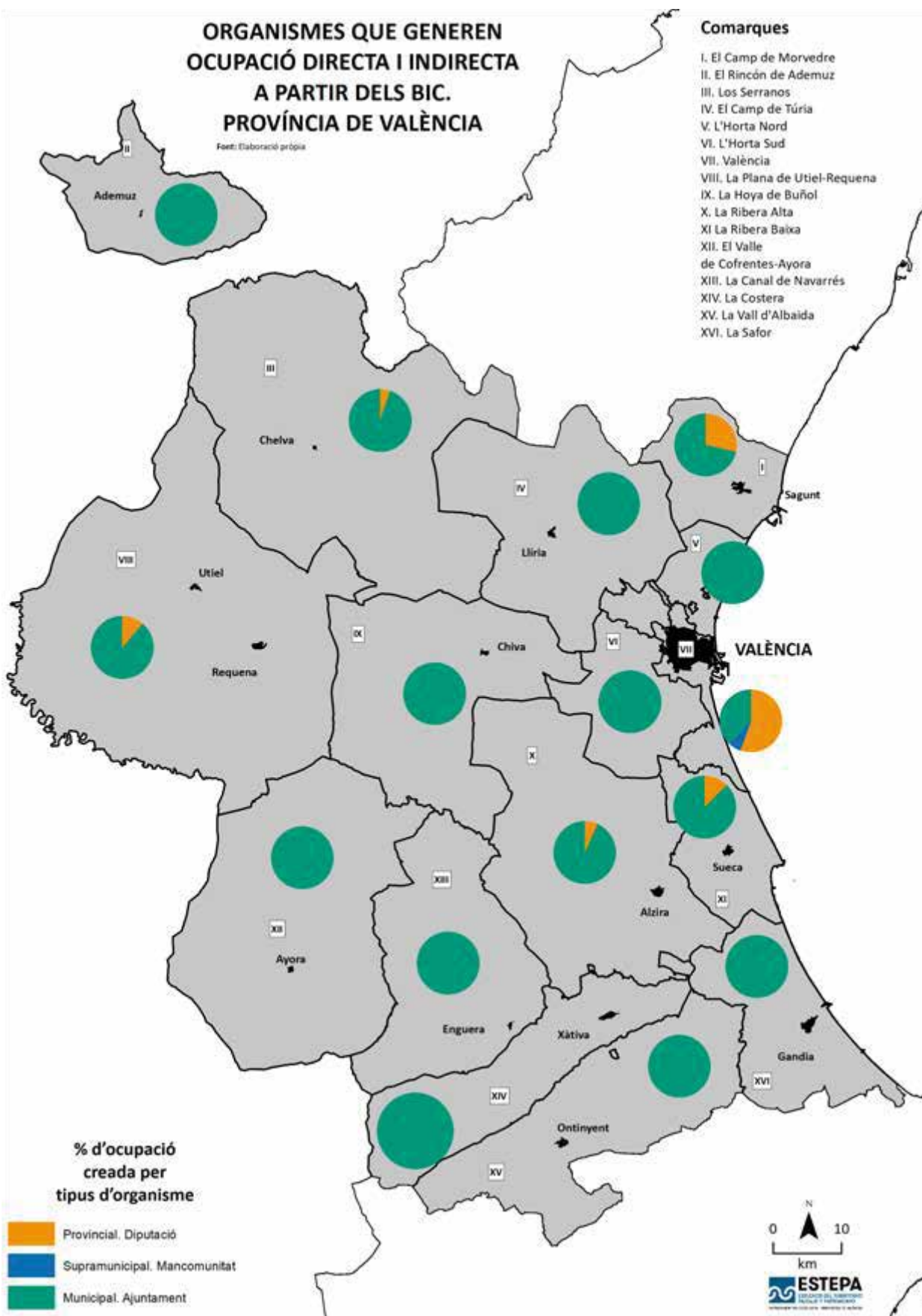

ORGANISMES QUE GENEREN OCUPACIÓ DIRECTA I INDIRECTA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE VALÈNCIA

Fuents: Elaboració pròpia

Comarques

- I. El Camp de Morvedre
- II. El Rincón de Ademuz
- III. Los Serranos
- IV. El Camp de Túria
- V. L'Horta Nord
- VI. L'Horta Sud
- VII. València
- VIII. La Plana de Utiel-Requena
- IX. La Hoya de Buñol
- X. La Ribera Alta
- XI. La Ribera Baixa
- XII. El Valle de Cofrentes-Ayora
- XIII. La Canal de Navarrés
- XIV. La Costera
- XV. La Vall d'Albaida
- XVI. La Safor

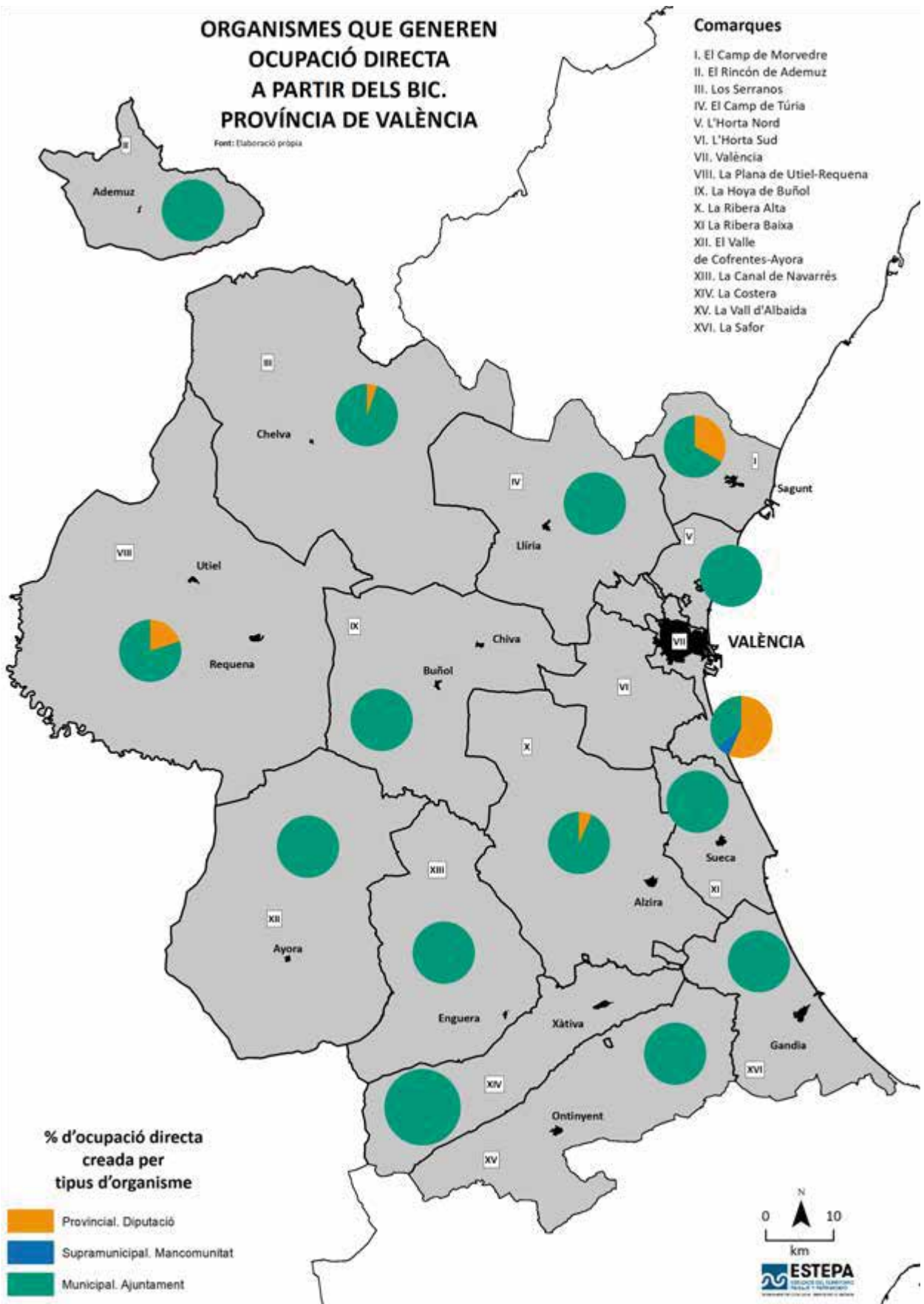

ORGANISMES QUE GENEREN OCUPACIÓ DIRECTA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE VALÈNCIA

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. El Camp de Morvedre
- II. El Rincón de Ademuz
- III. Los Serranos
- IV. El Camp de Túria
- V. L'Horta Nord
- VI. L'Horta Sud
- VII. València
- VIII. La Plana de Utiel-Requena
- IX. La Hoya de Buñol
- X. La Ribera Alta
- XI. La Ribera Baixa
- XII. El Valle de Cofrentes-Ayora
- XIII. La Canal de Navarrès
- XIV. La Costera
- XV. La Vall d'Albaida
- XVI. La Safor

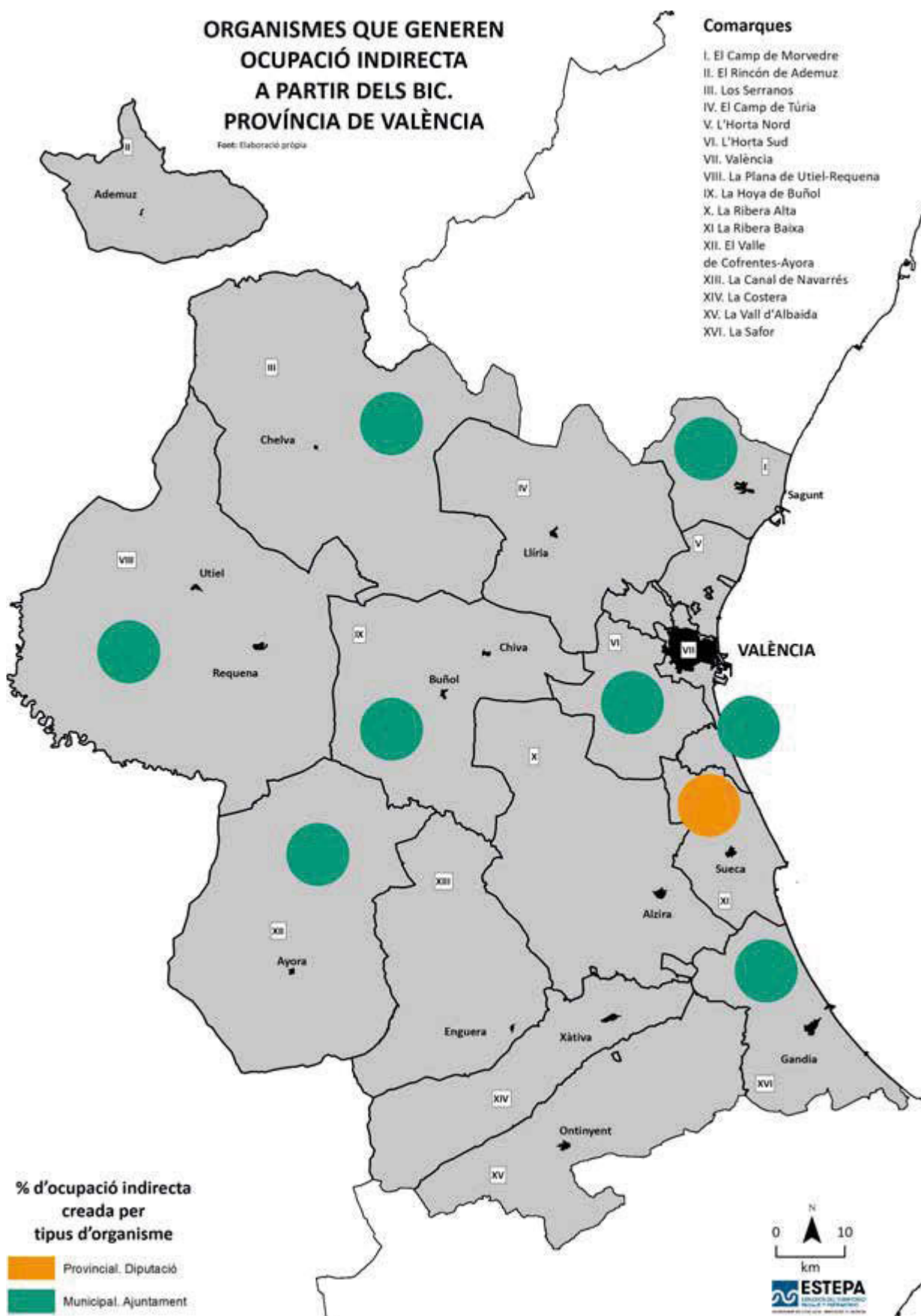

ORGANISMES QUE GENEREN OCUPACIÓ INDIRECTA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE VALÈNCIA

Fuents: Elaboració pròpia

Comarques

- I. El Camp de Morvedre
- II. El Rincón de Ademuz
- III. Los Serranos
- IV. El Camp de Túria
- V. L'Horta Nord
- VI. L'Horta Sud
- VII. València
- VIII. La Plana de Utiel-Requena
- IX. La Hoya de Buñol
- X. La Ribera Alta
- XI. La Ribera Baixa
- XII. El Valle de Cofrentes-Ayora
- XIII. La Canal de Navarrés
- XIV. La Costera
- XV. La Vall d'Albaida
- XVI. La Safor

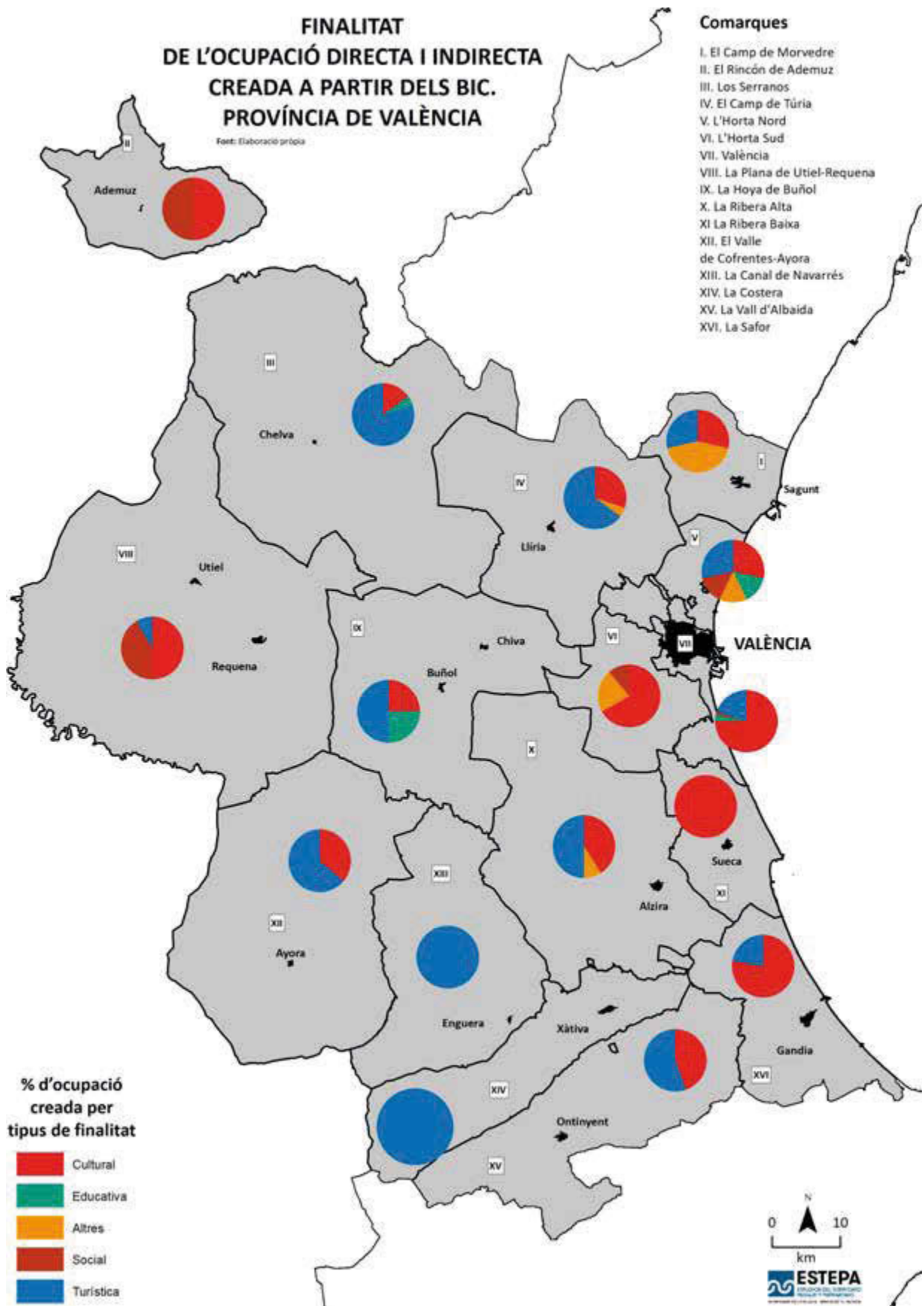

FINALITAT DE L'OCUPACIÓ DIRECTA I INDIRECTA CREADA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE VALÈNCIA

Fuents: Elaboració pròpia

Comarques

- I. El Camp de Morvedre
- II. El Rincón de Ademuz
- III. Los Serranos
- IV. El Camp de Túria
- V. L'Horta Nord
- VI. L'Horta Sud
- VII. València
- VIII. La Plana de Utiel-Requena
- IX. La Hoya de Buñol
- X. La Ribera Alta
- XI. La Ribera Baixa
- XII. El Valle de Cofrentes-Ayora
- XIII. La Canal de Navarrés
- XIV. La Costera
- XV. La Vall d'Albaida
- XVI. La Safor

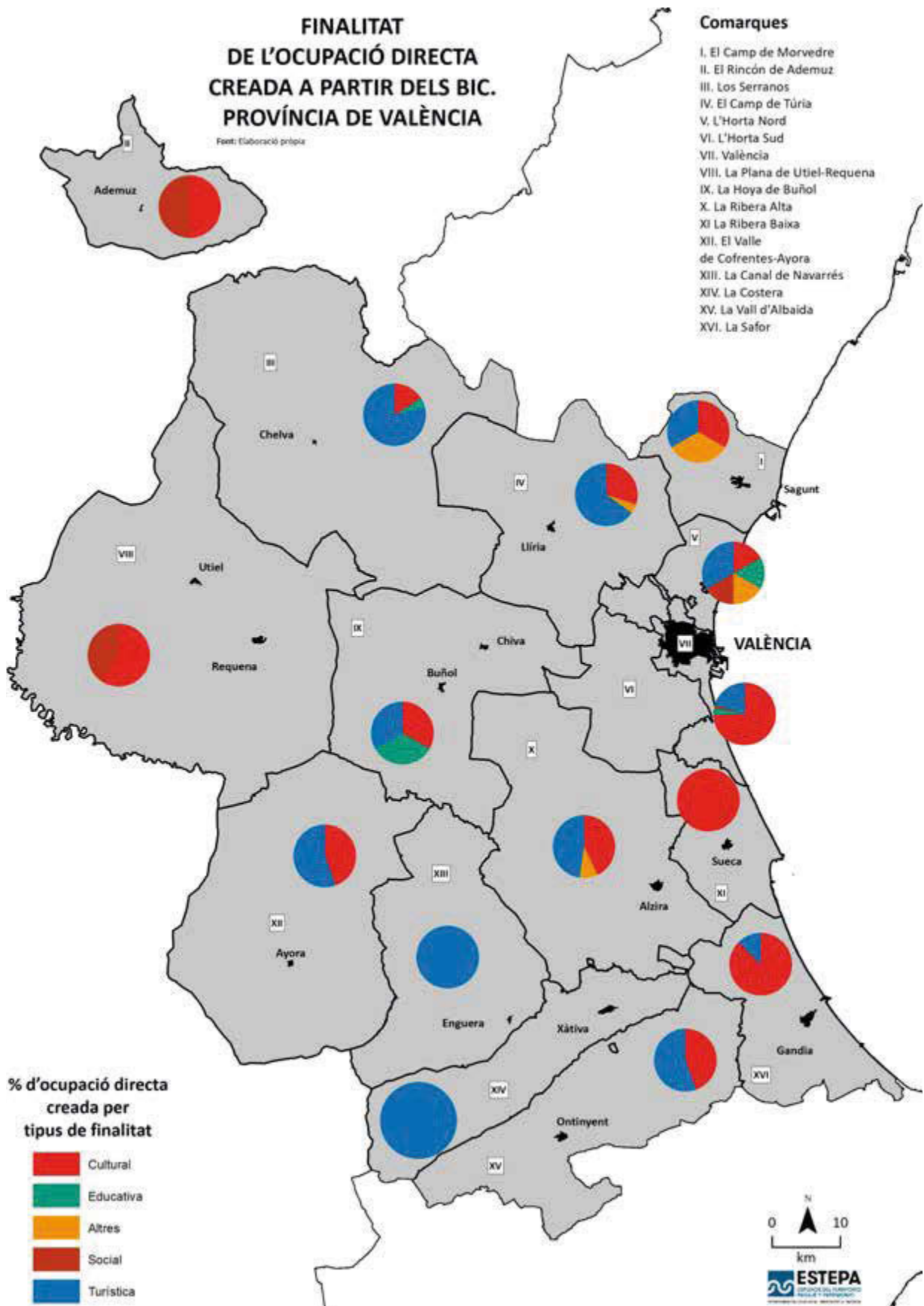

FINALITAT DE L'OCUPACIÓ DIRECTA CREADA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE VALÈNCIA

Fuents: Elaboració pròpia

Comarques

- I. El Camp de Morvedre
- II. El Rincón de Ademuz
- III. Los Serranos
- IV. El Camp de Túria
- V. L'Horta Nord
- VI. L'Horta Sud
- VII. València
- VIII. La Plana de Utiel-Requena
- IX. La Hoya de Buñol
- X. La Ribera Alta
- XI. La Ribera Baixa
- XII. El Valle de Cofrentes-Ayora
- XIII. La Canal de Navarrés
- XIV. La Costera
- XV. La Vall d'Albaida
- XVI. La Safor

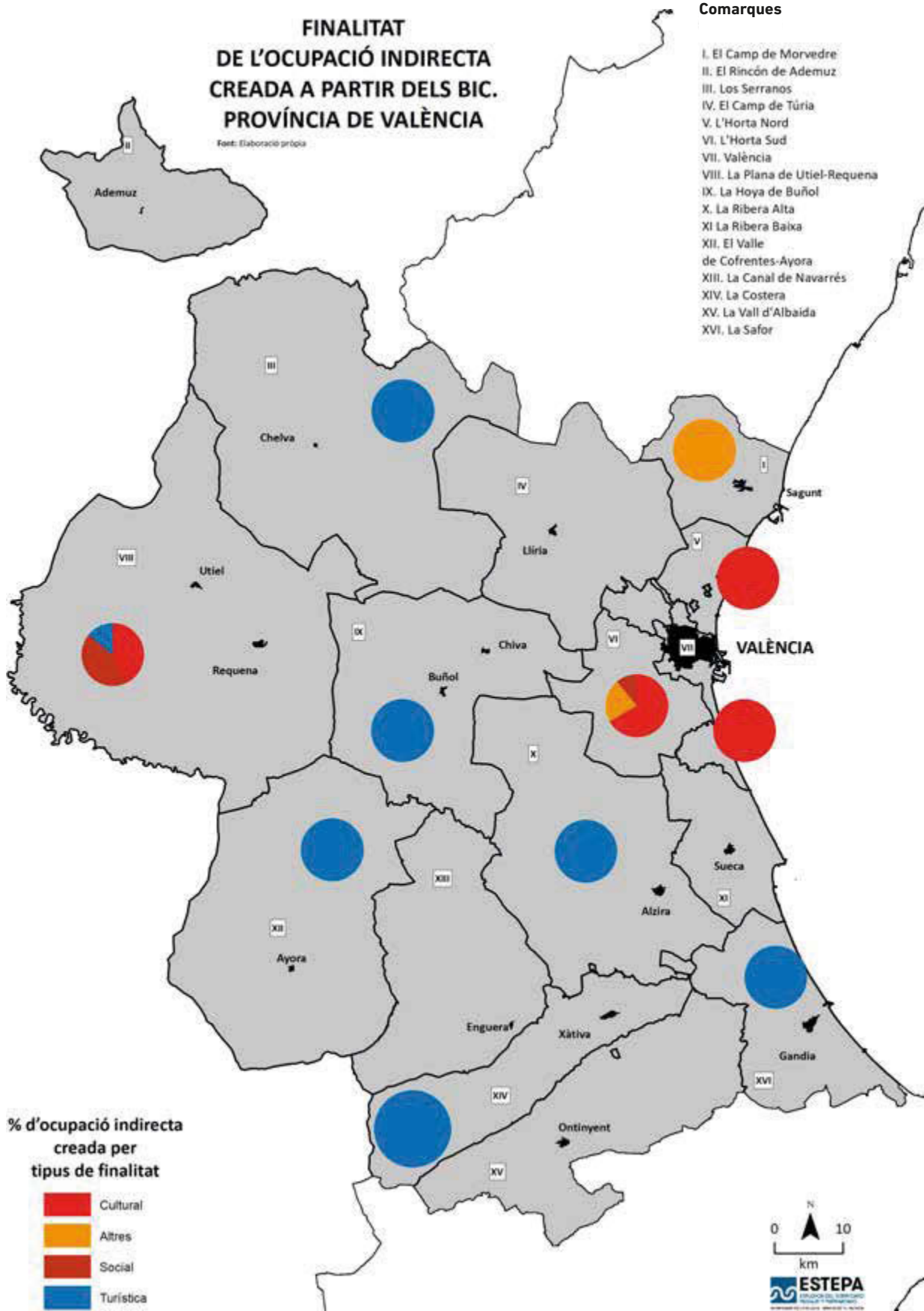

FINALITAT DE L'OCUPACIÓ INDIRECTA CREADA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA DE VALÈNCIA

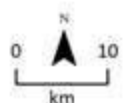
Fuents: Elaboració pròpia

Comarques

- I. El Camp de Morvedre
- II. El Rincón de Ademuz
- III. Los Serranos
- IV. El Camp de Túria
- V. L'Horta Nord
- VI. L'Horta Sud
- VII. València
- VIII. La Plana de Utiel-Requena
- IX. La Hoya de Buñol
- X. La Ribera Alta
- XI. La Ribera Baixa
- XII. El Valle de Cofrentes-Ayora
- XIII. La Canal de Navarrés
- XIV. La Costera
- XV. La Vall d'Albaida
- XVI. La Safor

% d'ocupació indirecta creada per tipus de finalitat

ESTEPA
ESTADÍSTICA DE TURISME I PROMOCIÓ TURÍSTICA

6.3. PROVÍNCIA D'ALACANT

6.3.1. El Baix Segura

Identifiquem 32 elements BIC en el territori del Baix Segura, entre els quals destaquen les torres defensives (11), seguides dels castells (5) i les esglésies (4).

El Baix Segura		
Element BIC	Quantitat	%
BIC immaterial	1	3
Castell	5	16
Conjunt històric	1	3
Convent	1	3
Edifici de serveis i sociocultural	1	3
Espai urbà	1	3
Església	4	13
Monestir	1	3
Muralla	1	3
Palau	1	3
Paleontològic	3	9
Santuari	1	3
Torre defensiva	11	35
Total general	32	100 %

Dels 32 BIC identificats, n'hi ha 15 (46,8 %) que generen ocupació, dels quals el 40 % es tracta d'ocupació directa i el 60 % restant, indirecta.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
El Baix Segura	6	40 %	9	60 %
Total general	6	40 %	9	60 %

Les actuacions de posada en valor dels BIC pretenen diverses finalitats. Les finalitats turístiques s'apliquen en 20 BIC, i la missió educativa, en 5. L'activitat turística condiona les accions sobre els BIC al Baix Segura.

Comarca/ Finalitat	Educativa	Altres	Turística	Total general
El Baix Segura	5	1	20	26
Total general	5	1	20	26

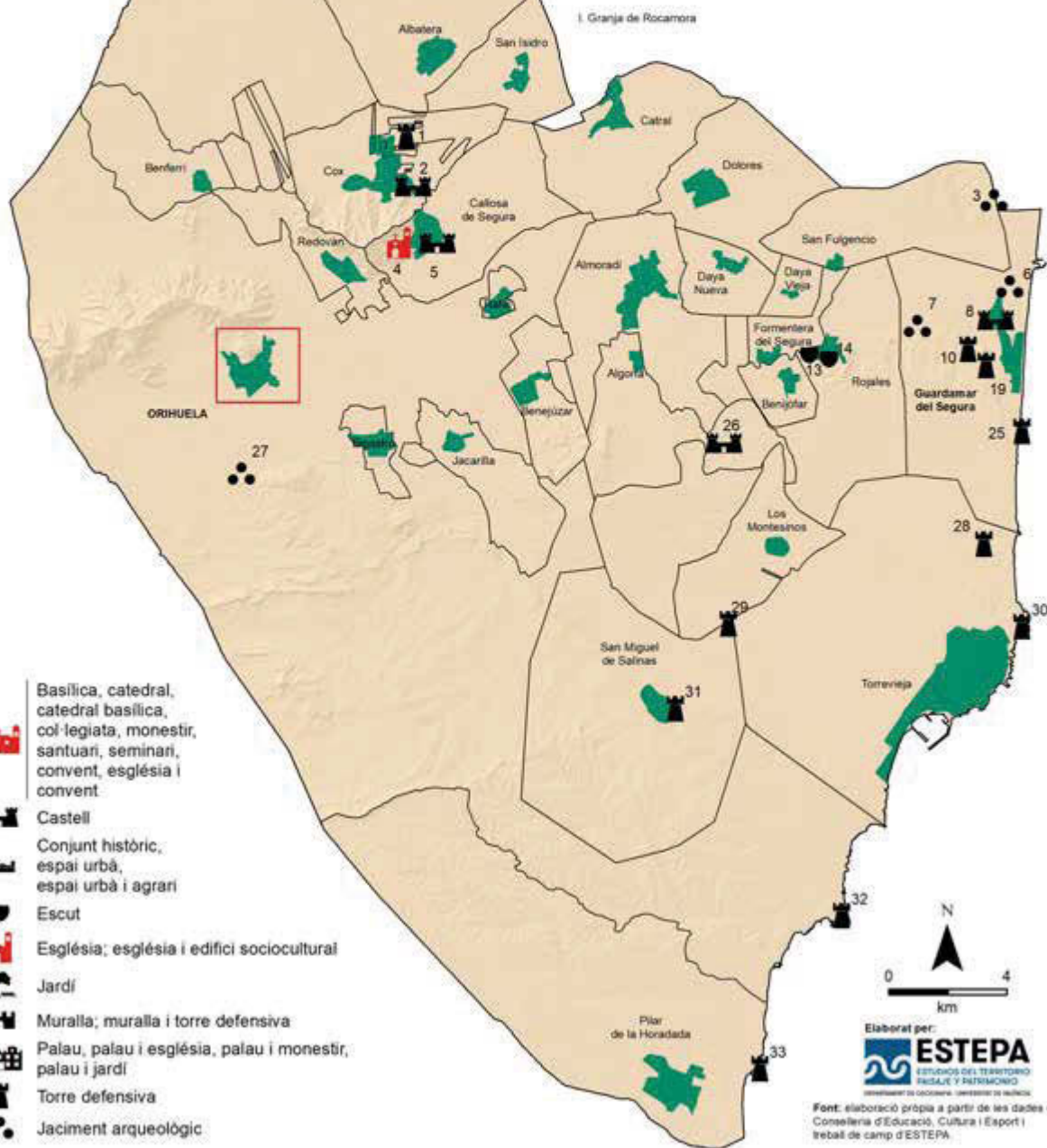
Les iniciatives que han promogut estes accions es distribueixen de manera similar entre la pública i la privada. La Generalitat Valenciana ha participat en algunes de les actuacions.

Comarca/ Iniciativa	Privada	%	Pública	%	Total general	% general
El Baix Segura	12	50 %	12	50 %	24	100 %
Total general	12	50 %	12	50 %	24	100 %

Béns d'Interés Cultural Immables del Baix Segura

1. Torre Mora.
2. Castell de Santa Bárbara.
3. Jaciment ibèric de l'Escuera i l'Oral.
4. Església Parroquial de San Martín.
5. Castell de Callosa de Segura.
6. Ràbita califal de las dunas.
7. Jaciment ibèric Cabezo Lucero.
8. Castell de Guardamar del Segura.
9. Palmerar de San Antón.
10. Torre de l'Alto del Moncayo.
11. Castell Alcassaba d'Orihuela.
12. Santuari de Nuestra Señora de Monserrate.
13. Escut de los Roca de Togores.
14. Escut de los Marbeuf.
15. Convent de Santo Domingo.
16. Església Parroquial de Santiago el Mayor.
17. Biblioteca pública i arxiu històric Fernando de Loaces.
18. Reial monestir de la Visitación de Santa María.
19. Torre de l'Àguila.
20. Església Catedral del Salvador i Santa María.
21. Palau episcopal.
22. Església Parroquial de Santas Justa i Rufina.
23. Tram de muralles.
24. Conjunt històric artístic.
25. Torre del Descargador.
26. Castell de Montemar.
27. Los Saladares.
28. Torre la Mata.
29. Torre de la Marquesa.
30. Torre Cervera o del Moro.
31. Torre de Zahurdas.
32. Torre Cabo Roig.
33. Torre Horadada.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DEL BAIX SEGURA

6.3.2. El Baix Vinalopó

Identifiquem un total de 73 elements BIC en el territori del Baix Vinalopó. Destaquen les tipologies dels jaciments paleontològics (17), seguits de les torres defensives (14) i dels escuts nobiliaris (13).

El Baix Vinalopó		
Element BIC	Quantitat	%
Castell	7	9,5
Castell i palau	1	1,4
Conjunt històric	2	2,8
Convent	1	1,4
Creu de terme	1	1,4
Edifici agrícola	1	1,4
Edifici residencial	1	1,4
Ermita	1	1,4
Escut	13	17,9
Església	5	6,9
Monestir	1	1,4
Muralla	7	9,5
Paleontològic	17	23,2
Santuari	1	1,4
Torre defensiva	14	19
Total general	73	100 %

Dels 73 BIC existents, se n'identifiquen 20 que generen ocupacions. D'estos elements, l'ocupació directa s'origina en el 35 % del total d'elements BIC i la indirecta, en el 65 %.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
El Baix Vinalopó	7	35 %	13	65 %
Total general	7	35 %	13	65 %

De les enquestes realitzades s'extrau que la majoria de les actuacions es dirigeixen a facilitar el turisme, 17 de 19 BIC.

Comarca/Finalitat	Educativa	Turística	Total general
El Baix Vinalopó	2	17	19
Total general	2	17	19

La posada en valor del 61 % dels elements BIC pertany a iniciatives públiques, que generen ocupació, amb la participació de la Generalitat Valenciana i la Diputació d'Alacant, i el 39 % pertanyen a iniciatives privades.

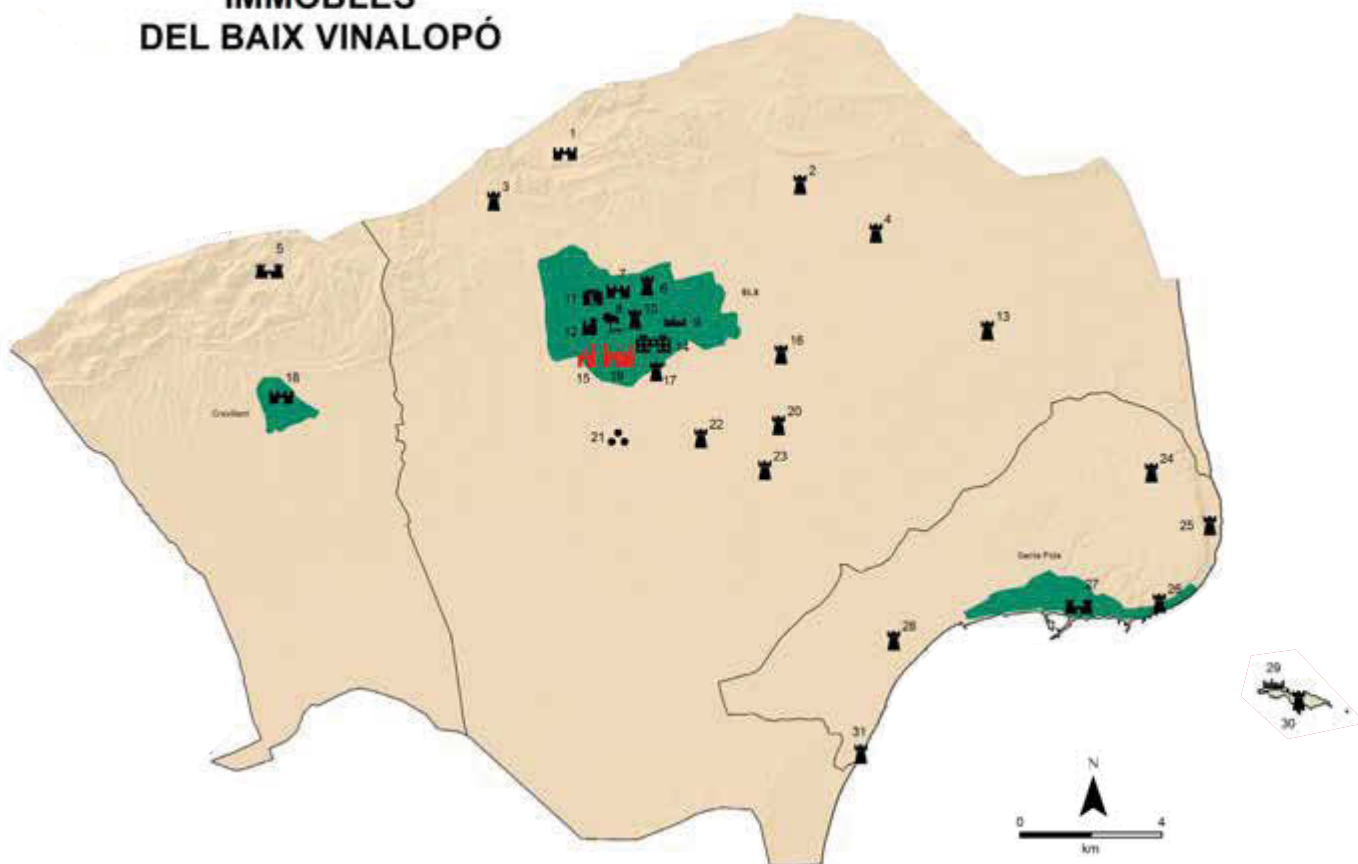
Comarca/Iniciativa	Privada	%	Pública	%	Total general	% general
El Baix Vinalopó	7	39 %	11	61 %	18	100 %
Total general	7	39 %	11	61 %	18	100 %

Comarca/Organisme	Autonòmic (GVA)	Provincial (Diputació)	Total general
El Baix Vinalopó	1	1	2
Total general	1	1	2

Embassament d'Elx.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DEL BAIX VINALOPÓ

1. Muralles del Castellar.
2. Torre de guaita Santa Bàrbara.
3. Torre de Carrús.
4. Torre de Jubalcoy.
5. Castell Viejo.
6. Torre de los Vaillos.
7. Muralles i Torres.
8. Conjunt del palmerar inclòs l'Hort del Cura.
9. Conjunt històric artístic.
10. Torre de la Calahorra.
11. Col·lecció arqueològica municipal.
12. Castell palacio d'Altamira.
13. Torre Cañada.
14. Palau Jorge Juan.
15. Església de l'exconvent de San José.
16. Torre del monestir Nuestra Señora de la Merced.
17. Torre de Ressemblanch.
18. Muralles de Crevillent.
19. Basílica de Santa Maria.
20. Torre de guaita Estaña.
21. L'Alcúdia.
22. Torre Palombar.
23. Torre Asprillas.
24. Torre de la Senieta.
25. Torre Atalayola.
26. Torre Escaletes.
27. Castell fortalessa.
28. Torre de guaita Tamarit.
29. Conjunt històric artístic Illa de Tabarca.
30. Torre San José (Tabarca).
31. Torre del Pinet.

	Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita
	Col·lecció museogràfica, edifici sociocultural
	Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
	Església, església i edifici sociocultural
	Jardí
	Muralla, muralla i torre defensiva
	Palau, palau i església, palau i monestir, palau i jardí
	Torre defensiva
	Jaciment arqueològic
	Basílica; catedral; catedral basílica; col·legiata; monestir; santuari; seminari; convent; església i convent
	Castell

Elaborado por:
ESTEPA
ESTUDIOS DEL TERRITORIO,
PAISAJE Y PATRIMONIO
CONSEJERÍA DE EDUCACIÓN - DEPARTAMENT DE ENSENYA

Fuente: elaboración propia a partir de los datos de la
Comisión de Educación, Cultura y Espacio y
trabajo de campo de ESTEPA.

6.3.3. El Comtat

La identificació al Comtat dels BIC suma 63 elements. Destaquen els jaciments paleontològics (46), els castells (11) i les torres defensives (5).

El Comtat		
Element BIC	Quantitat	%
BIC immaterial	1	2
Castell	11	17
Paleontològic	46	73
Torre defensiva	5	8
Total general	63	100 %

Dels 63 BIC del Comtat, se n'han localitzat 7 que generen ocupació. L'ocupació generada de tipus directe representa el 14 % dels BIC (1), i la indirecta, el 86 % restant (6).

Comarca	Ocupació directa generada		Ocupació indirecta generada	
		%		%
El Comtat	1	14 %	6	86 %
Total general	1	14 %	6	86 %

Els BIC amb finalitat turística són els més destacats, 11 dels 14 que s'han analitzat.

Comarca/ Finalitat	Educativa	Otras	Turística	Total general
El Comtat	2	1	11	14
Total general	2	1	11	14

Trobem 50 elements que estan vinculats a diverses iniciatives: el 98 % dels elements BIC pertanyen a iniciatives públiques, que generen ocupació, i el 2 % pertanyen a iniciatives privades. La Diputació Provincial és l'única organització que ha generat ocupació en l'actuació en els BIC.

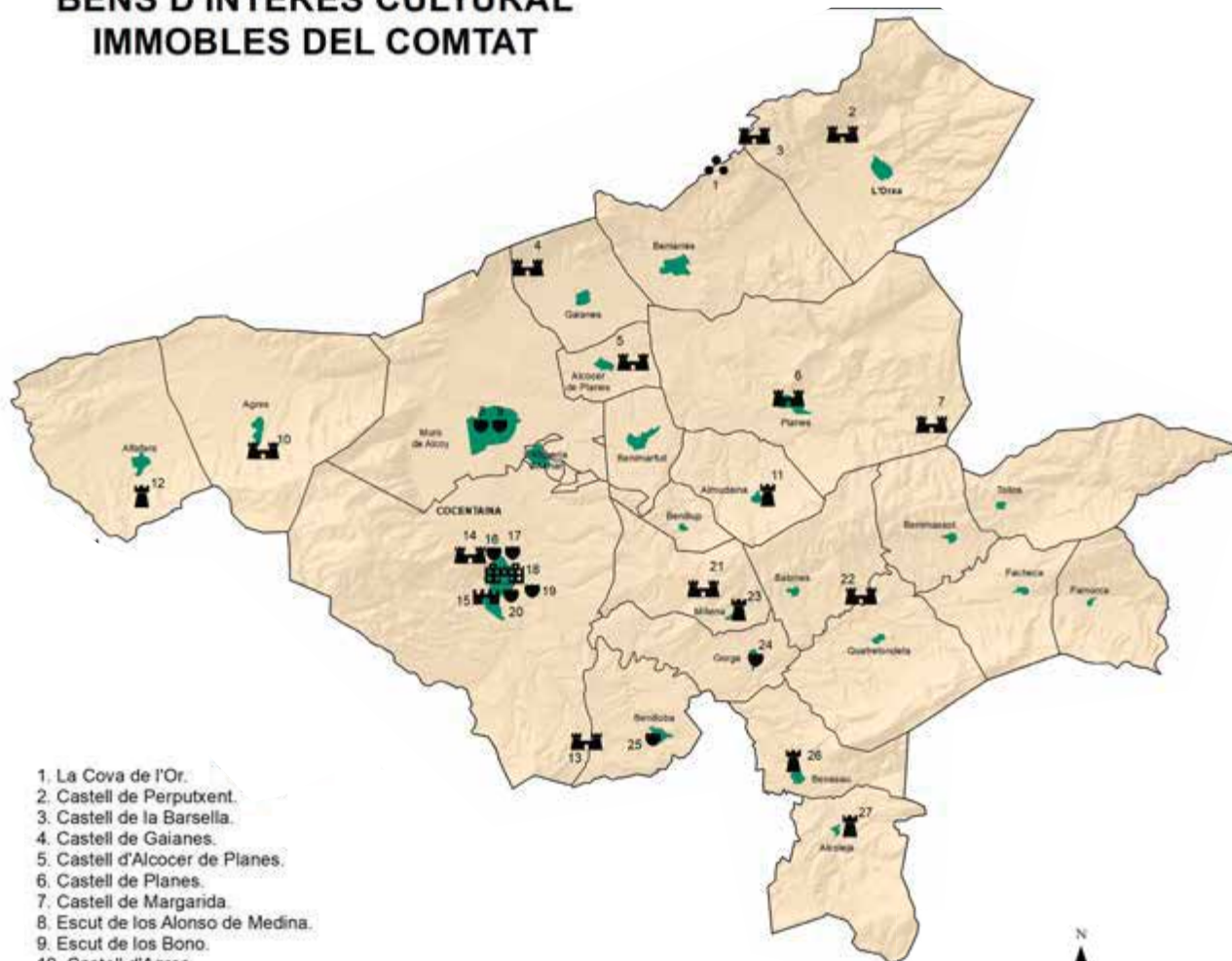
Comarca/ Iniciativa	Privada	%	Pública	%	Total general	% general
El Comtat	1	2 %	49	98 %	50	100 %
Total general	1	2 %	49	98 %	50	100 %

Comarca/Organisme	Provincial (Diputació)	Total general
El Comtat	4	4
Total general	4	4

Castell de Cocentaina.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DEL COMTAT

1. La Cova de l'Or.
2. Castell de Perputxent.
3. Castell de la Barsella.
4. Castell de Gaianes.
5. Castell d'Alcocer de Planes.
6. Castell de Planes.
7. Castell de Margarida.
8. Escut de los Alonso de Medina.
9. Escut de los Bono.
10. Castell d'Agres.
11. Torre Almohade.
12. Torre Atalaya.
13. Castell de Penella.
14. Castell de Cocentaina.
15. Recinte Murallat de Cocentaina.
16. Escut heràldic dels Pascual.
17. Escut heràldic dels Estaña.
18. Palau comtal i monestir de la Virgen del Milagro.
19. Escut de Don Diego Ortiz de Almodóvar Capdevila.
20. Escut heràldic de Ximén Pérez de Corella.
21. Castell de Travadell.
22. Castell de la Costurera.
23. Torre.
24. Escut heràldic dels Olcina Sánchez Sempere.
25. Escut dels Barriga.
26. Torre del Palació.
27. Torre d'Alcoleja.

- Castell
- Escut
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Palau, palau i església, palau i monestir, palau i jardí
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

6.3.4. El Vinalopó Mitjà

S'han identificat 14 BIC al Vinalopó Mitjà, dels quals destaquem 7 castells i 3 jaciments paleontològics.

El Vinalopó Mitjà		
Element BIC	Quantitat	%
Aqüeducte	1	7
Castell	7	50
Edifici residencial	1	7
Ermita	1	7
Paleontològic	3	22
Torre defensiva	1	7
Total general	14	100 %

S'han identificat 10 BIC generadors d'ocupació, és a dir, el 71,4 %. Els tipus d'ocupació que s'originen són: la directa, que representa el 30 % del total d'elements BIC que generen ocupació i la indirecta, que representen el 70 %.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
El Vinalopó Mitjà	3	30 %	7	70 %
Total general	3	30 %	7	70 %

Les finalitats dels elements BIC que destaquen són l'educativa (6) i la turística (3).

Comarca/ Finalitat	Educativa	Turística	Altres	Total general
El Vinalopó Mitjà	6	3	2	11
Total general	6	3	2	11

La totalitat de les iniciatives són públiques, de les quals la Generalitat lidera amb 4 BIC, seguida pels ajuntaments, amb 2 més, i la Diputació, amb un.

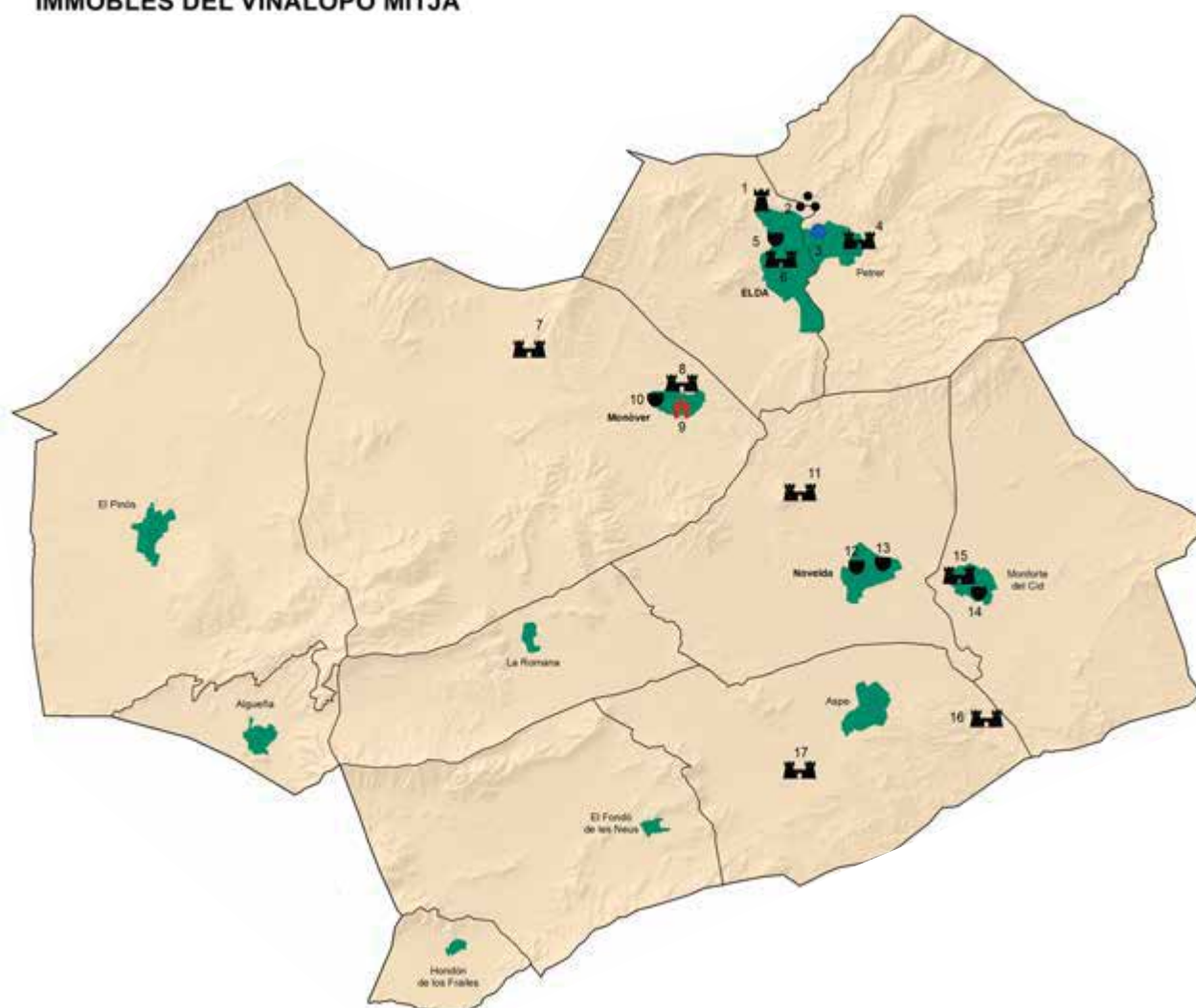
Comarca/ Iniciativa	Privada	%	Pública	%	Total general	% general
El Vinalopó Mitjà	9	100 %	0	0 %	9	100 %
Total general	9	100 %	0	0 %	9	100 %

Comarca/ Organisme	Autonòmic (GVA)	Municipal (Aj.)	Provincial (Diputació)	Total general
El Vinalopó Mitjà	4	2	1	7
Total general	4	2	1	7

Castell de Petrer.

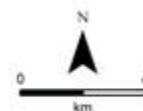
BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DEL VINALOPÓ MITJÀ

- Castell
- Ermita
- Escut
- Hidràulica
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

Elaborat per:
 ESTEPA
 ESTUDIOS DEL TERRITORIO
 PAISAJE Y PATRIMONIO
 DEPARTAMENT DE GEOGRAFIA - UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

1. Torreta d'Elda.
2. Jaciment arqueològic de Monastil.
3. Aqüeducte de San Rafael.
4. Castell.
5. Castell.
6. Escut d'Elda.
7. Castellet de Chinorla.
8. Castell de Monóver.
9. Ermita de Santa Bàrbara.
10. Escut de Don Isidro Francisco Fernández de Híjar, Señor de Monóver
11. Castell de la Mola.
12. Escut de los Sirera.
13. Escut heràldic dels Segura.
14. Escut de la Casa al carrer Carlos de la Cruz Pujalte.
15. Castell (integrat a l'església).
16. Castillo del Río.
17. Castillo d'Aljau.

FONT: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

6.3.5. La Marina Alta

Es tracta d'una comarca litoral alacantina amb 139 elements BIC. Destaquen per nombre els jaciments paleontològics (90), seguits de les torres defensives (14) i els castells (13).

La Marina Alta		
Element BIC	Quantitat	%
BIC Immaterial	1	0,7
Castell	13	9,5
Castell i muralla	1	0,7
Creu de terme	1	0,7
Edifici agrícola	2	1,4
Edifici de serveis	1	0,7
Edifici residencial	5	3,5
Ermита	2	1,4
Església	2	1,4
Muralla	7	5
Paleontològic	90	65
Torre defensiva	14	10
Total general	139	100 %

S'han identificat 29 BIC que generen ocupació. És a dir, al voltant del 20 % del total. Els tipus d'ocupació que s'originen són: la directa, que representen el 27,6 % del total d'elements BIC que generen ocupació, i la indirecta, que representen el 72,4 %.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Marina Alta	8	27,6 %	21	72,4 %
Total general	8	27,6 %	21	72,4 %

El repartiment de finalitats de la posada en valor dels 86 elements BIC identificats indica que l'activitat turística constitueix el principal objectiu.

Comarca/ Finalitat	Educativa	Turística	Otras	Total general
La Marina Alta	11	35	40	86
Total general	11	35	40	86

La iniciativa pública és majoritària. De les consultes realitzades s'han analitzat 76 elements BIC, dels quals el 89,4 % corresponen a actuacions d'iniciativa pública que generen ocupació, i el 10,6 % pertanyen a iniciatives privades. Els ajuntaments són les úniques administracions que han participat en aquestes accions.

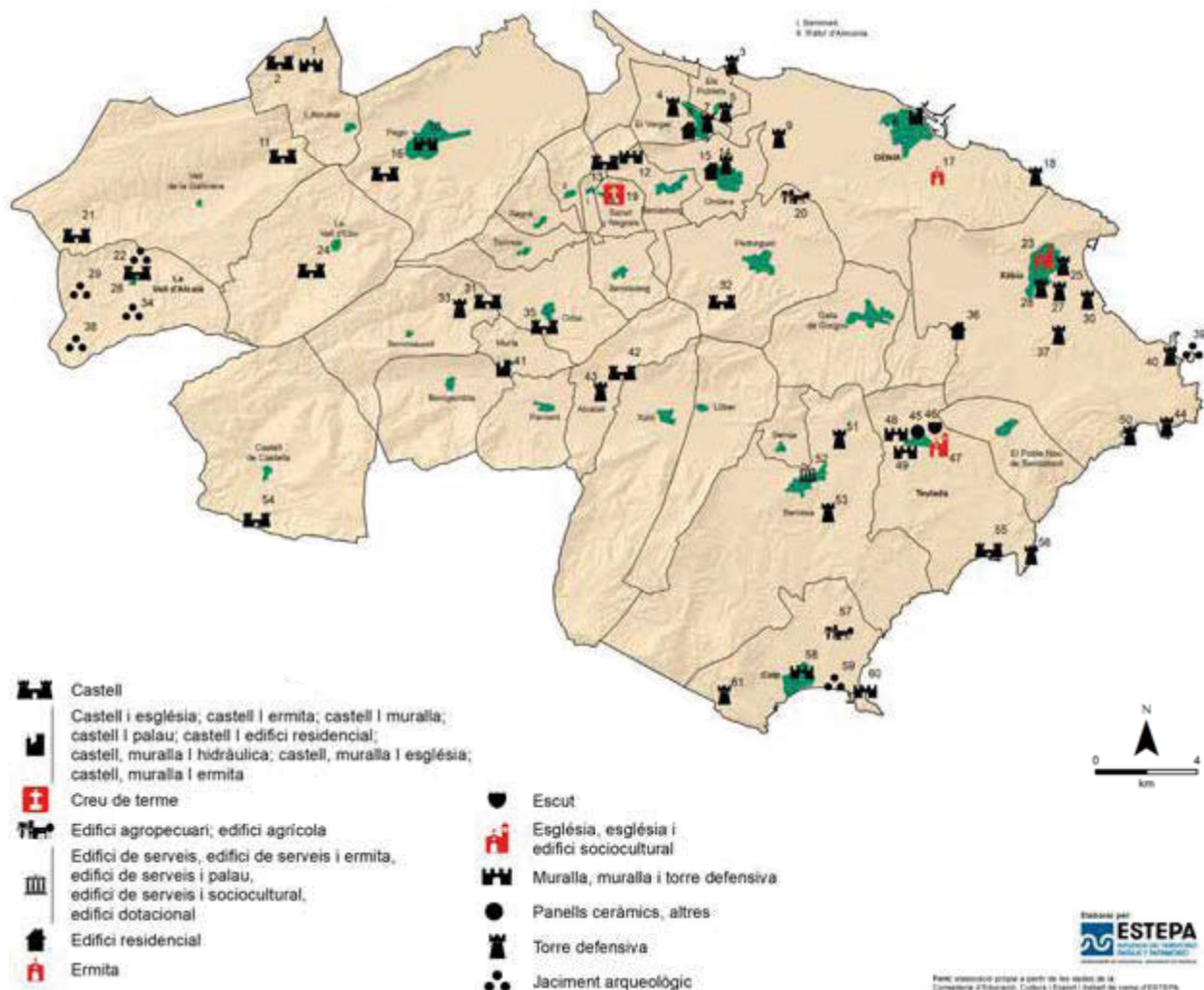
Comarca/ Iniciativa	Privada	%	Pública	%	Total general	% general
La Marina Alta	8	10,6 %	68	89,4 %	76	100 %
Total general	8	10,6 %	68	89,4 %	76	100 %

Comarca/ Organisme	Municipal (Aj.)	Total general
La Marina Alta	9	9
Total general	9	9

Torre del Gerro. Dènia.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA MARINA ALTA

Béns d'Interés Cultural Immobles de la Marina Alta

1. Muralla del Poblament ibèric de la Moleta.
2. Castell de Fornà.
3. Torre Almadraba.
4. Torre del Blanc de Morell.
5. Torre.
6. Castell i muralles de Dènia.
7. Torre del Comendador.
8. Casa fortificada.
9. Torre Carrals.
10. Recinte Murallat de Pego.
11. Castell de Gallinera o de Benirrama.
12. Muralles de Segària.
13. Castell de Segària.
14. Torre del Reloj (formava part del castell).
15. Casa fuerte dels carrers Dènia i Sol.
16. Castell d'Ambrà.
17. Ermita de San Juan.
18. Torre del Guerro.
19. Creu de terme, Plaça Melchor Mut.
20. Masia fortificada Albaraneras.
21. Castell d'Alcalà o de Benisilí.
22. Poblament morisc de l'Atzúvieta.
23. Església parroquial de San Bartolomé Apóstol.
24. Castell de Vall de Ebo.
25. Torre Pelleter o del Pardalet.
26. Castell de la Vall d'Alcalà.
27. Torre Bolufer.
28. Torre Torroner.
29. Poblament morisc de la Roca.
30. Torre Albardesa.
31. Castell de Laguart.
32. Castell de l'Ocaive o del Ocaive.
33. Torre de la Casota.
34. Poblament morisc de el Beniali.
35. Castell d'Orba.
36. Casa fortificada.
37. Torre Capsades.
38. Poblament morisc de la Cairola.
39. Jaciment romà l'ileta del Portitxol.
40. Torre del Portitxol.
41. Castell església parroquial de San Miguel Arcàngel.
42. Castell d'Aixa.
43. Torre Alcalalí.
44. Torre d'Ambolo.
45. Dues làpides amb inscripció de data a la muralla.
46. Escut nobiliari de la muralla.
47. Església parroquial de Santa Catalina Màrtir.
48. Teulada Gòtica Amurallada.
49. Muralles de Teulada.
50. Torre la Granadella.
51. La Torreta de Canor.
52. Llotja de contractació.
53. Torre defensiva de la casa del Tros de les Calcides.
54. Castell Àrab.
55. Castell de Moraira.
56. Torre del Cap d'Or.
57. La Casa Nova.
58. Muralles de Calp.
59. Banyes de la Reina.
60. Recinte murallat de la Vila medieval de Ifach.
61. Torre del Castellit.

6.3.6. La Marina Baixa

S'han identificat 61 BIC, dels quals destaquen per nombre els jaciments paleontològics (24), seguits de les torres defensives (16) i dels castells (10).

La Marina Baixa		
Element BIC	Quantitat	%
Aqüeducte	1	1,6
Castell	10	16,4
Castell i muralla	1	1,6
Conjunt històric	3	5
Creu de terme	2	3,2
Edifici residencial	1	1,6
Església	1	1,6
Muralla	2	3,2
Paleontològic	24	39,5
Torre defensiva	16	26,3
Total general	61	100 %

Dels 61 BIC de la comarca de la Marina Baixa se n'ha localitzat 12 (el 19,6 %) que generen ocupació. La modalitat majoritària és l'ocupació indirecta, amb 11 BIC (91,6 %).

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
La Marina Baixa	1	8,4 %	11	91,6 %
Total general	1	8,4 %	11	91,6 %

Destaquen els elements BIC que tenen com a objectiu el desenvolupament turístic, a través de la posada en valor d'aquests. S'estimen 25 elements en els quals s'ha actuat per a aqueixa finalitat.

Comarca/ Finalitat	Educativa	Turística	Otras	Total general
La Marina Baixa	1	25	17	43
Total general	1	25	17	43

Existeix un protagonisme de les iniciatives públiques, ja que s'estima la seua participació en més del 85 % dels BIC generadors d'ocupació. En aquest cas són els ajuntaments els únics promotors de les actuacions.

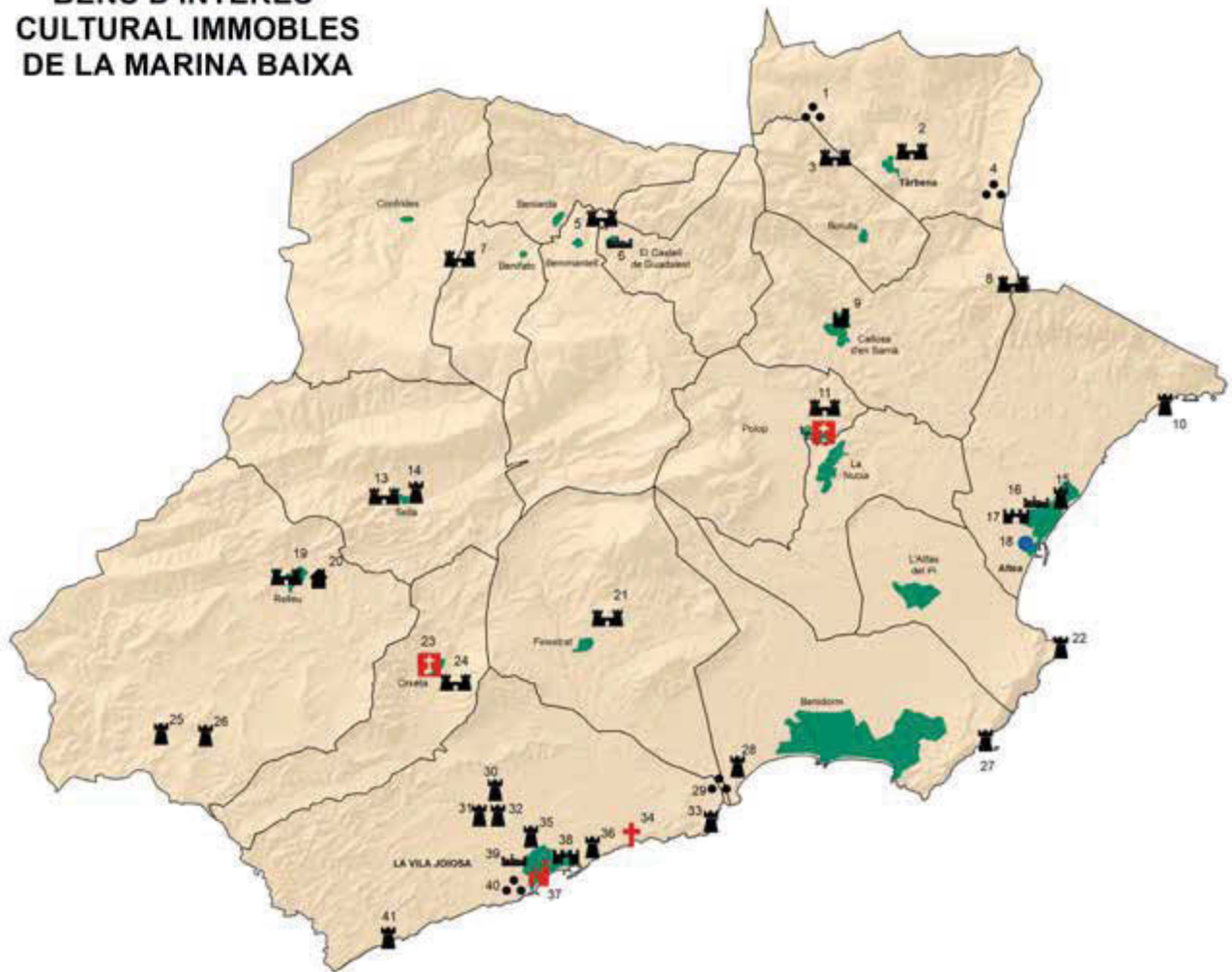
Comarca/ Iniciativa	Privada	%	Pública	%	Total general	% general
La Marina Baixa	5	13,2 %	33	86,8 %	38	100 %
Total general	5	13,2 %	33	86,8 %	38	100 %

Comarca/ Organisme	Municipal (Aj.)	Total general
La Marina Baixa	3	3
Total general	3	3

Església Parroquial de Nuestra Señora de la Asunción. La Vila Joiosa.

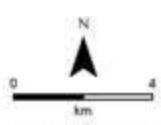
BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE LA MARINA BAIXA

Béns d'Interés Cultural Immoables de la Marina Baixa

1. ZA-132-AR: Barranc del Xorquet.	22. Torre Bombarda.
2. Castell.	23. Creu de terme Situada a l'Entrada d'Orxeta.
3. Castell de Garx.	24. Castell d'Orxeta.
4. ZA-133-AR: Penya Escrita-Cova de Ses Lletres-Coca de Regall.	25. Torre Casa Balde.
5. Castell.	26. Torre de la Vallonga.
6. La Vila (conjunt històric artístic).	27. Torre Punta del Cavall o Seguró.
7. Castell d'Alfofra.	28. Torre Morales o Escaletes.
8. Castell de Benia.	29. Tossal de la Cala.
9. Castell i muralles de Callosa d'en Sarrià.	30. Torre de Dalt o de la Era de Soler.
10. Torre de la Galera.	31. Torre La Cruz.
11. Castell de Polop de la Marina.	32. Torre de Baix o de Xauxelles.
12. Creu de terme.	33. Torre d'Agulio.
13. Torre de Sella.	34. Torre d'Hércules (abans de San José) Monument funeri.
14. Castell de Santa Bàrbara.	35. Torre la Torreta.
15. Torre de Bellaguarda.	36. Torre Simeón.
16. Conjunt històric del Baluarte i recinte renaixentista de la Vila d'Altea.	37. Església parroquial de Nuestra Señora de la Asunción.
17. Muralles y defenses del recinte fortificat d'Altea.	38. Muralles.
18. Restes de l'aqüeducte romà d'Altea.	39. Conjunt històric artístic.
19. Castllo.	40. Jaciment arqueològic subaquàtic Bou Ferrer.
20. Casa fortificada la Garrofera.	41. Torre del Xarco.

- Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
- Construcció funerària
- Creu de terme
- Edifici residencial
- Hidràulica
- Església, església i edifici sociocultural
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic
- Castell
- Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita

Fuente: elaboración propia a partir de los datos de la Comisaría de Educación, Cultura i Exports i treball de camp d'ESTEPA.

6.3.7. L'Alacantí

S'han identificat un total de 67 BIC. Destaquen pel seu volum les torres defensives (37), els castells (6), i les muralles (4).

L'Alacantí		
Element BIC	Quantitat	%
Aqüeducte	1	1,5
BIC Immaterial	2	3
Castell	6	9
Castell i muralla	1	1,5
Catedral	1	1,5
Conjunt històric	1	1,5
Convent	1	1,5
Edifici agrícola	1	1,5
Edifici de serveis		1,5
Edifici de serveis i sociocultural	1	1,5
Edifici sociocultural	3	4,4
Església	2	3
Muralla	4	5,9
Palau	1	1,5
Paleontològic	3	4,4
Romà	1	1,5
Torre defensiva	37	55,3
Total general	67	100 %

S'han localitzat 12 BIC que generen ocupació. Al voltant del 40 % generen ocupació directa, mentre que el 60 %, ocupació indirecta.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
L'Alacantí	10	38,4 %	16	61,6 %
Total general	10	38,4 %	16	61,6 %

La finalitat predominant és la turística, uns 23 elements BIC dels 30 analitzats en l'enquesta.

Comarca/ Finalitat	Educativa	Turística	Otras	Total general
L'Alacantí	4	23	3	30
Total general	4	23	3	30

Aproximadament dos terços correspon a la iniciativa pública, 23 BIC de 36. Els ajuntaments (10), la Diputació (4) i la Generalitat Valenciana (3) canalitzen aquesta iniciativa.

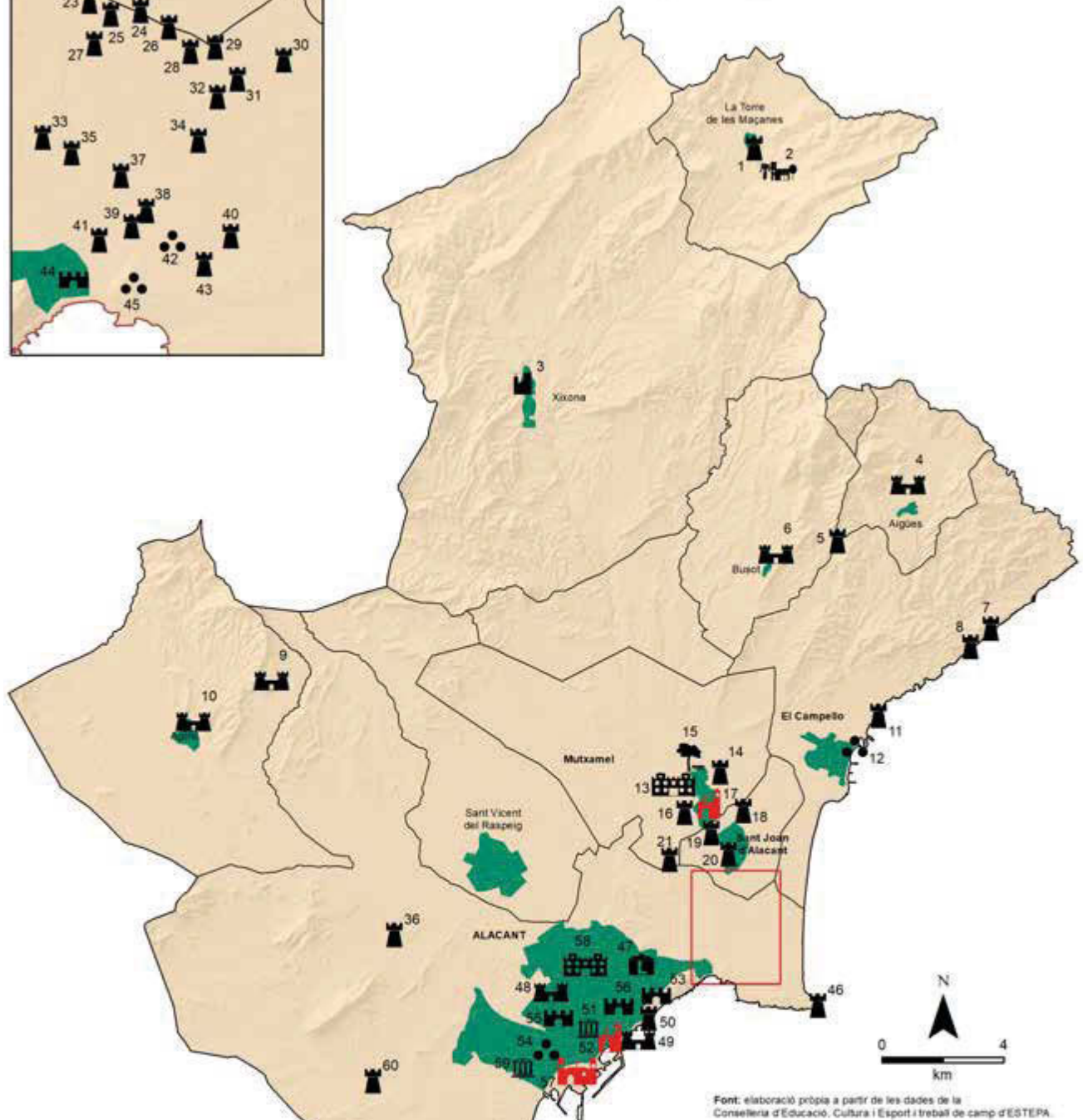
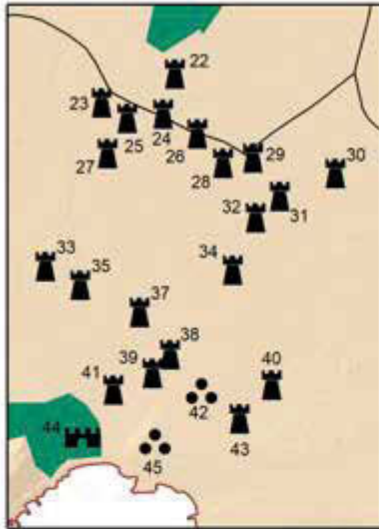
Comarca/ Iniciativa	Privada	%	Pública	%	Total general	% general
L'Alacantí	13	36,2 %	23	63,8 %	36	100 %
Total general	13	36,2 %	23	63,8 %	36	100 %

Comarca/ Organisme	Autonòmic (GVA)	Municipal (Aj.)	Provincial (Diputació)	Total general
L'Alacantí	3	10	4	17
Total general	3	10	4	17

Béns d'Interés Cultural Immables de l'Alacantí

1. Torre de Maçanes.
2. Villa Edelmira.
3. Castell i muralles de Jijona o Xixona.
4. Castell d'Aigües.
5. Torre de Busot.
6. Castell de Busot.
7. Torre Aguas.
8. Torre Reixes.
9. Castell de la Murta.
10. Castell d'Agost.
11. Torre de la Illeta de l'Horta.
12. Illeta dels Banyets.
13. Jardí i palau de Peñacerrada.
14. Torre Ferraz.
15. Jardí de la finca Casa de Ferraz.
16. Torre de Mutxamel.
17. Església parroquial de el Salvador.
18. Torre d'Ansaldo.
19. Torre Salafranca.
20. Torre de Bonanza.
21. Torre de las Paulinas.
22. Torre de la Cadena.
23. Torre Santa Faz.
24. Torre Alameda o Nicolau.
25. Torre Soto.
26. Torre Tres Olivos, Fabián o Guisot.
27. Torre Villa García.
28. Torre Bosch.
29. Torre Juana.
30. Torre Rizo (desapareguda).
31. Torre Plácida.
32. Torre Medialibra.
33. Torre Cacholí.
34. Torre el Ciprés.
35. Torre Boter.
36. Torre de la Vall-longa.
37. Torre del Conde.
38. Torre Sarrió.
39. Torre Santiago.
40. Torre Ferrer.
41. Torre Àguilas.
42. Vil·les romanes del castell d'Ansaldo.
43. Torre Castillo.
44. Muralla ibèrica del Cerro de las Balsas.
45. Tossal de Manises.
46. Torre del Cabo de las Huertas.
47. Museu Arqueològic MARQ.
48. Castell de San Fernando.
49. Castell de Santa Bárbara.
50. Torrassa de la Pólvora.
51. Arxiu Històric Municipal.
52. Església parroquial de Santa Maria.
53. Muralla situada al Paseito Ramiro.
54. El Porquet. Jaciment d'icnofòsils.
55. Muralla medieval de la Calle Mayor.
56. Puerta Ferrisa.
57. Catedral de San Nicolás de Bari.
58. Casa ajuntament.
59. Arxiu provincial i sala d'exposicions.
60. Torre Bourguño.
61. Torre Agua Amarga.

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE L'ALACANTÍ

Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

	Basilica, catedral, catedral basílica, col·legiata, monestir, santuari, seminari, convent, església i convent		Edifici agropecuari, edifici agrícola
	Col·lecció museogràfica, edifici sociocultural		Edifici de serveis, edifici de serveis i ermita, edifici de serveis i palau, edifici de serveis i sociocultural, edifici dotacional
	Castell		Església; Església i edifici sociocultural
	Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial;		Jardí
	castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita		Muralla, muralla i torre defensiva
			Palau, palau i església, palau i monestir, palau i jardí
			Torre defensiva
			Jaciment arqueològic

6.3.8. L'Alcoià

S'han identificat 44 elements BIC en el territori de l'Alcoià, entre els quals destaquen els jaciments paleontològics (23) i els castells (6).

L'Alcoià		
Element BIC	Quantitat	%
Aqüeducte	2	4,6
BIC Immaterial	2	4,6
Castell	6	13,7
Castell i muralla	1	2,2
Conjunt històric	1	2,2
Edifici industrial	2	4,6
Edifici sociocultural	1	2,2
Iber	1	2,2
Muralla	2	4,6
Palau i església	1	2,2
Paleontològic	23	52,3
Torre defensiva	2	4,6
Total general	44	100 %

Dels 44 BIC identificats, 16 generen ocupació. El tipus d'ocupació que s'origina és la directa, que representa el 43,8 % del total d'elements BIC que generen ocupació, i la indirecta, que representa el 56,2 %.

Comarca	Ocupació directa generada	%	Ocupació indirecta generada	%
L'Alcoià	7	43,8 %	9	56,2 %
Total general	7	43,8 %	9	56,2 %

Destaquen com a finalitats de les actuacions l'educativa (6) i la turística (5).

Comarca/ Finalitat	Educativa	Turística	Otras	Total general
L'Alcoià	6	5	2	13
Total general	6	5	2	13

S'estima que al voltant de 28 elements dels BIC han sigut intervinguts mitjançant la iniciativa pública, la qual cosa representa més del 90 %. Els ajuntaments són els promotors de les accions de posada en valor.

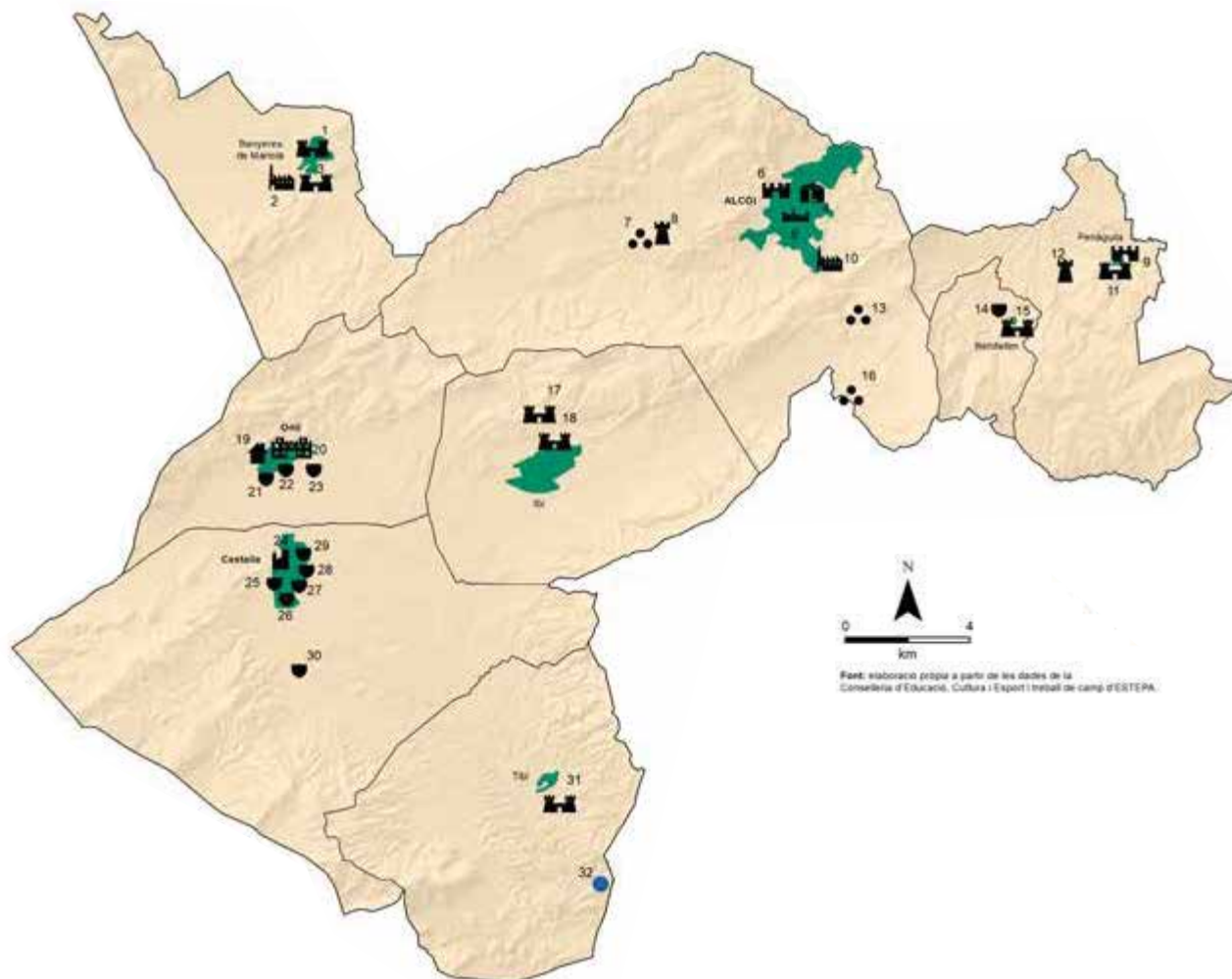
Comarca/ Iniciativa	Privada	%	Pública	%	Total general	% general
L'Alcoià	2	6,7 %	28	93,3 %	30	100 %
Total general	2	6,7 %	28	93,3 %	30	100 %

Comarca/ Organisme	Municipal (Aj.)	Total general
L'Alcoià	3	3
Total general	3	3

El Molinar d'Alcoi

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE L'ALCOIÀ

1. Castell de Banyeres de Mariola.
2. Castell de Serrella.
3. Ruta dels Molins Paperers de Banyeres de Mariola al Riu Vinalopó.
4. Museo d'Art Camilo Vicedo.
5. Recinte murallat de Alcoi.
6. Conjunt del sector antic de la Ciutat.
7. Ruïnes Arqueològiques la Serreta.
8. Torre de Barxell.
9. Muralles.
10. Molinar d'Alcoi.
11. Castell.
12. Torre Sena.
13. El Puig.
14. Escut de los Castelló, senyors de la baronia de Benifallim.
15. Castell medieval.
16. Abrics d'art rupestre de la Sarga. Abric I, Abric II y Abric III.
17. Castell Vell.
18. Castell Bermejo.
19. Casa de l'Hort.
20. Palau fortaleaa del marquès de Dos Aguas i església de Santiago.
21. Escut heràldic dels Pérez de Sarríó.
22. Escut heràldic dels Rico Berenguer de Marquina.
23. Escut heràldic de los Juan.
24. Castell y muralles de Castalla.
25. Escut de los Bernat.
26. Escut dels Soler al carrer Empedrada.
27. Escut dels Rico al carrer Major 16-18.
28. Escut dels Rico al carrer Major 2-4.
29. Escut dels Soler a la Plaça Major.
30. Escut dels Soler de la Masia Lientisclar.
31. Castell.
32. Pantà de Tibi.

- Col·lecció museogràfica, edifici sociocultural
- Castell
 - Castell i església; castell i ermita;
 - castell i muralla; castell i palau;
 - castell i edifici residencial;
 - castell, muralla i hidràulica;
 - castell, muralla i església;
 - castell muralla i ermita
- Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
- Edifici industrial
- Edifici residencial
- Escut
- Hidràulica
- Muralla, muralla i torre defensiva
- Palau, palau i església, palau i monestir, palau i jardí
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

6.3.9. L'Alt Vinalopó

En aquesta comarca de l'interior alacantí trobem 16 elements BIC, dels quals destaquen els castells (4), les esglésies (2), els conjunts històrics (2) i els jaciments paleontològics (2).

L'Alt Vinalopó		
Element BIC	Quantitat	%
BIC Immaterial	1	6,2
Castell	4	25
Castell i muralla	1	6,2
Conjunt històric	2	12,6
Edifici de serveis	1	6,2
Edifici residencial	1	6,2
Edifici sociocultural	1	6,2
Església	2	12,6
Paleontològic	2	12,6
Santuari	1	6,2
Total general	16	100 %

Dels 16 BIC n'identifiquem 12 que generen ocupació; directa un 33 %, indirecta quasi un 67 %.

Comarca	Compte d'ocupació creada directa		Compte d'ocupació creada indirecta	
		%		%
L'Alt Vinalopó	4	33,3 %	8	66,7 %
Total general	4	33,3 %	8	66,7 %

Predominen les actuacions dirigides a millorar el turisme, 10 BIC dels 13.

Comarca/ Finalitat	Educativa	Turística	Otras	Total general
L'Alt Vinalopó	1	10	2	13
Total general	1	10	2	13

El 80 % de les intervencions són públiques, en les quals destaquen els ajuntaments (8) i la Generalitat Valenciana (3).

Comarca/ Iniciativa	Privada	%	Pública	%	Total general	% general
L'Alt Vinalopó	2	20 %	8	80 %	10	100 %
Total general	2	20 %	8	80 %	10	100 %

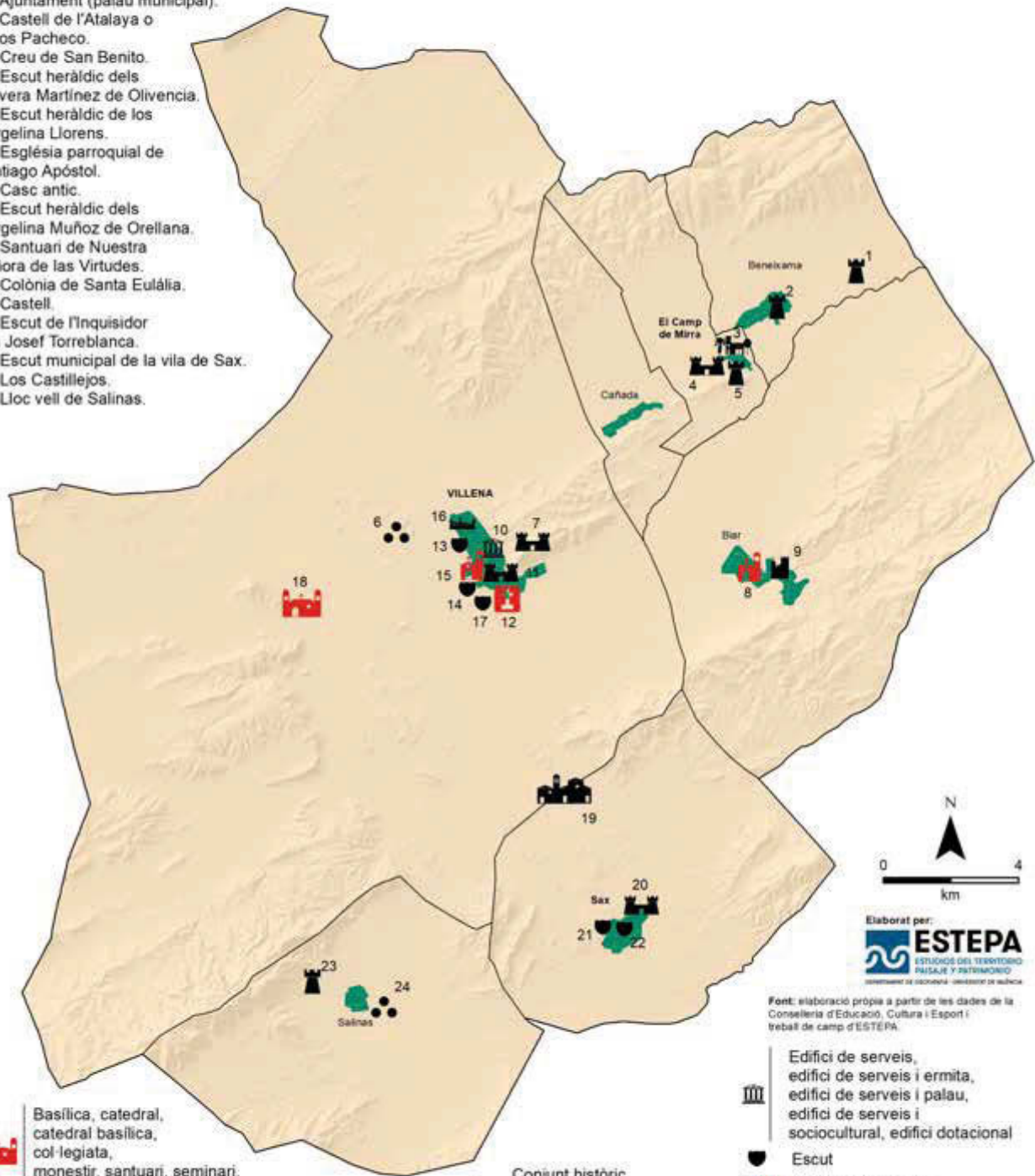
Comarca/ Organisme	Autonòmic (GVA)	Municipal (Aj.)	Total general
L'Alt Vinalopó	3	8	11
Total general	3	8	11

Castell de Sax

BÉNS D'INTERÉS CULTURAL IMMOBLES DE L'ALT VINALOPÓ

1. Torre del Negret.
2. Torre Atalaya.
3. Masia fortificada La Torre.
4. Castell d'Almizra.
5. Torre de Campo de Mirra.
6. Cabezo Redondo.
7. Castell de Salvatierra.
8. Església parroquial de Nuestra Señora de la Asunción.
9. Castell i muralles de Biar.
10. Ajuntament (palau municipal).
11. Castell de l'Atalaya o de los Pacheco.
12. Creu de San Benito.
13. Escut heràldic dels Cervera Martínez de Olivencia.
14. Escut heràldic de los Mergelina Llorens.
15. Església parroquial de Santiago Apóstol.
16. Casc antic.
17. Escut heràldic dels Mergelina Muñoz de Orellana.
18. Santuari de Nuestra Señora de las Virtudes.
19. Colònia de Santa Eulàlia.
20. Castell.
21. Escut de l'Inquisidor don Josef Torreblanca.
22. Escut municipal de la vila de Sax.
23. Los Castillejos.
24. Lloc vell de Salinas.

- Basílica, catedral, catedral basílica, col·legiata, monestir, santuari, seminari, convent, església i convent
- Castell
- Castell i església; castell i ermita; castell i muralla; castell i palau; castell i edifici residencial; castell, muralla i hidràulica; castell, muralla i església; castell, muralla i ermita

- Conjunt històric, espai urbà, espai urbà i agrari
- Creu de terme
- Edifici agropecuari, edifici agrícola

- Edifici de serveis, edifici de serveis i ermita, edifici de serveis i palau, edifici de serveis i sociocultural, edifici dotacional
- Escut
- Església, església i edifici sociocultural
- Lloc històric
- Torre defensiva
- Jaciment arqueològic

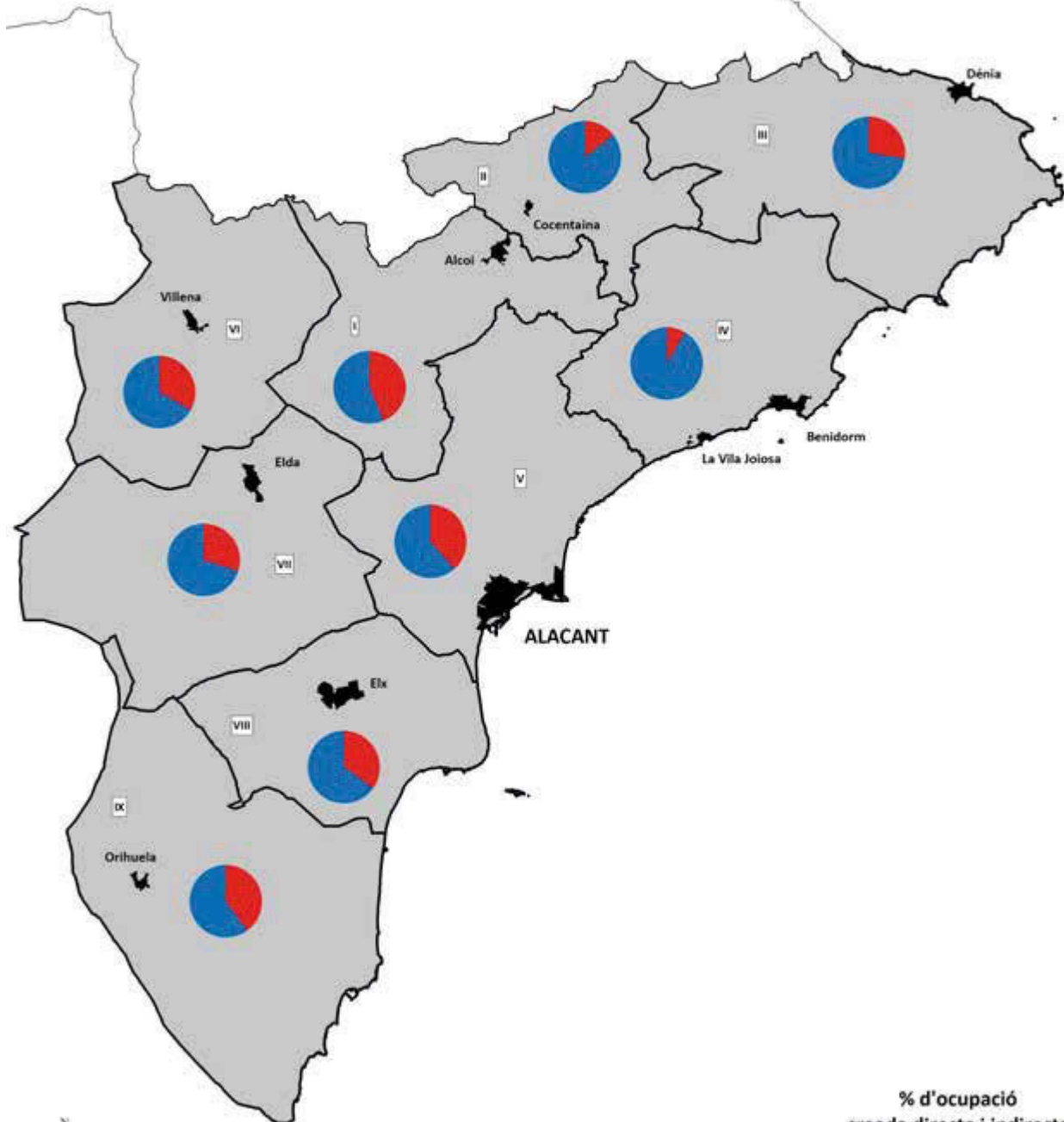
Font: elaboració pròpia a partir de les dades de la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i treball de camp d'ESTEPA.

BIC QUE GENEREN OCUPACIÓ DIRECTA I INDIRECTA. PROVÍNCIA D'ALACANT

Font: Elaboració pròpia

Comarques

- I. L'Alcoià
- II. El Comtat
- III. La Marina Alta
- IV. La Marina Baixa
- V. L'Alacantí
- VI. L'Alt Vinalopó
- VII. El Vinalopó Mitjà
- VIII. El Baix Vinalopó
- IX. La Vega Baja

% d'ocupació creada directa i indirecta pels BIC

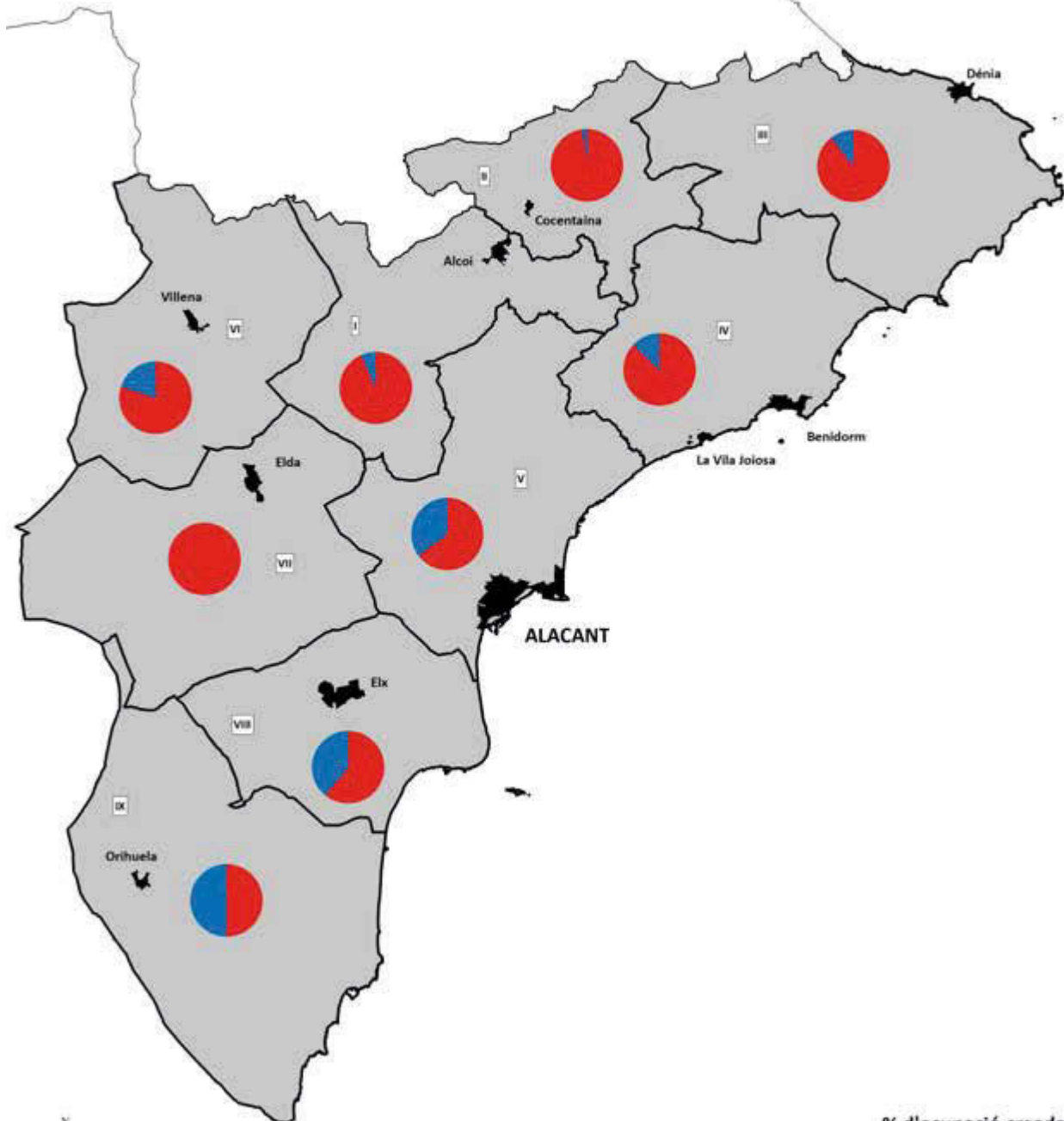
- Ocupació directa
- Ocupació indirecta

**BIC AMB INICIATIVA
DE VALORITZACIÓ PÚBLICA O PRIVADA
PER A LA CREACIÓ D'OCUPACIÓ.
PROVÍNCIA D'ALACANT**

Fuente: Elaboració pròpia

Comarques

- I. L'Alcoià
- II. El Comtat
- III. La Marina Alta
- IV. La Marina Baixa
- V. L'Alacantí
- VI. L'Alt Vinalopó
- VII. El Vinalopó Mitjà
- VIII. El Baix Vinalopó
- IX. La Vega Baja

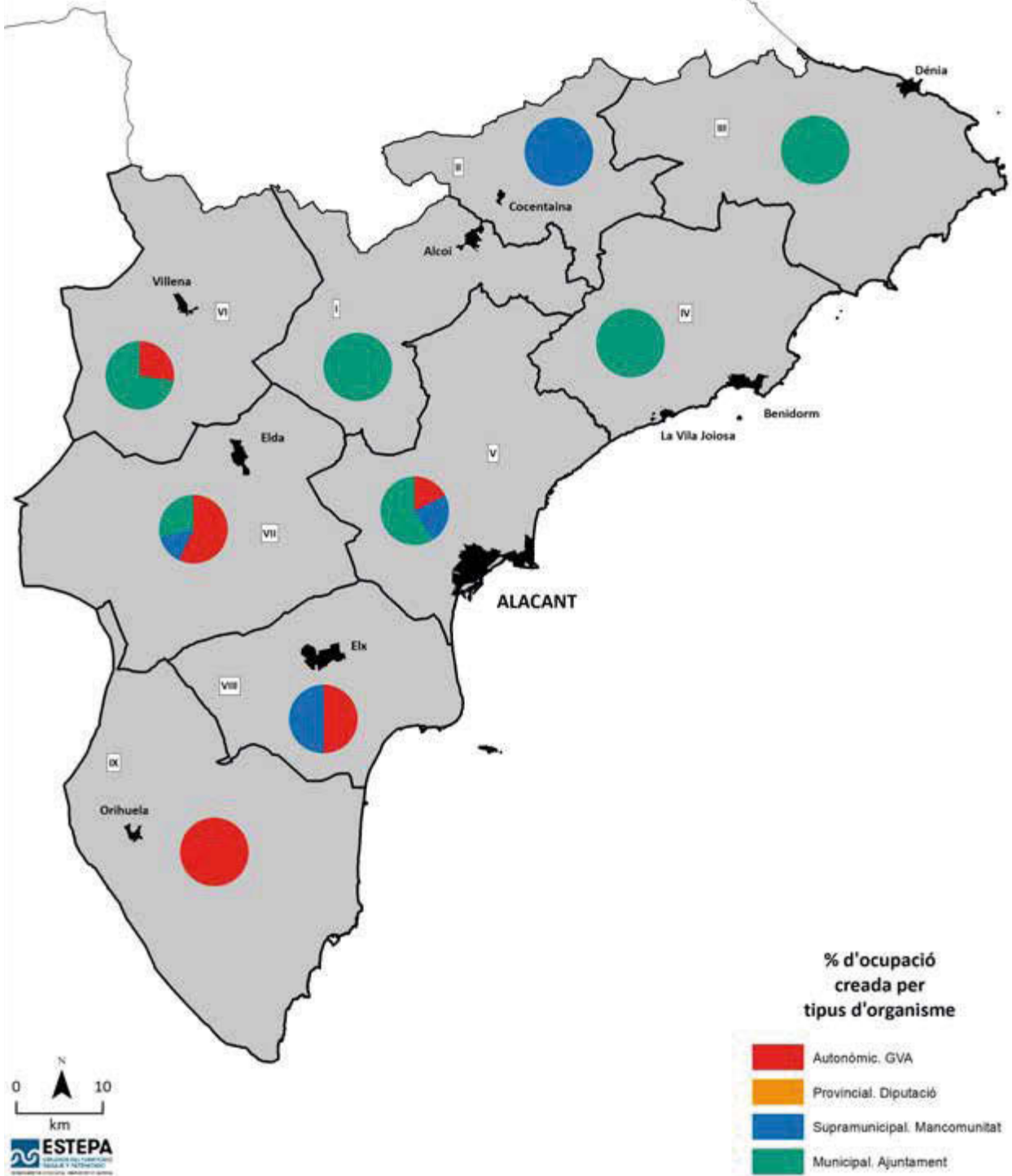

ORGANISMES QUE GENEREN OCUPACIÓ DIRECTA I INDIRECTA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA D'ALACANT.

Font: Elaboració pròpia

Comarcas

- I. L'Alcoià
- II. El Comtat
- III. La Marina Alta
- IV. La Marina Baixa
- V. L'Alacantí
- VI. L'Alt Vinalopó
- VII. El Vinalopó Mitjà
- VIII. El Baix Vinalopó
- IX. La Vega Baja

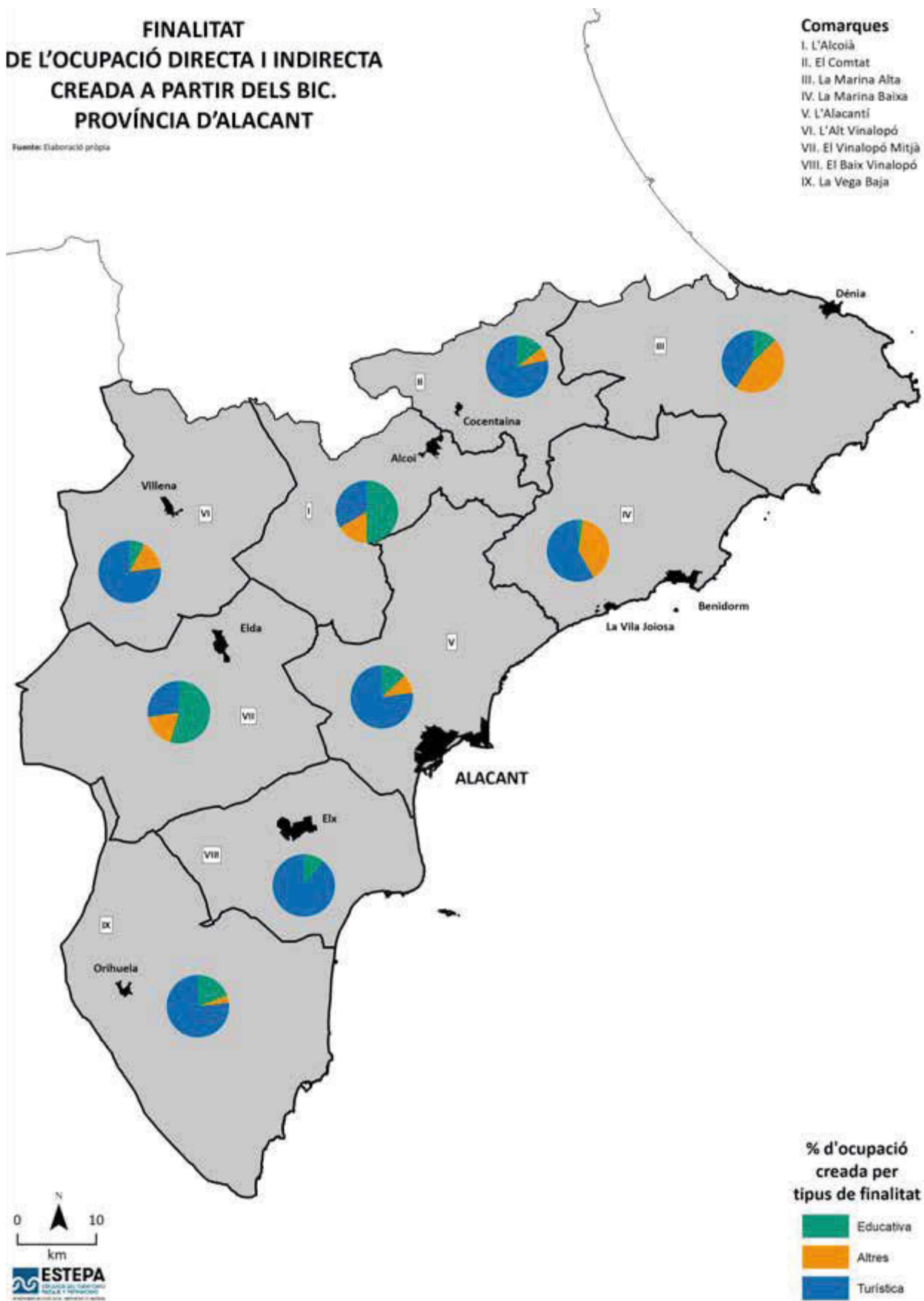

FINALITAT DE L'OCUPACIÓ DIRECTA I INDIRECTA CREADA A PARTIR DELS BIC. PROVÍNCIA D'ALACANT

Fuente: Elaboració pròpia

Comarques

- I. L'Alcoià
- II. El Comtat
- III. La Marina Alta
- IV. La Marina Baixa
- V. L'Alacantí
- VI. L'Alt Vinalopó
- VII. El Vinalopó Mitjà
- VIII. El Baix Vinalopó
- IX. La Vega Baja

% d'ocupació creada per tipus de finalitat

- Educativa
- Altres
- Turística

CAPÍTOL 7

Caracterització dels BIC i el mercat laboral. Província i pactes. Alacant

Juan López Jiménez, Antonio Martínez Puche
Universitat d'Alacant
Luis Pablo Martínez Sanmartín
Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. GVA

Caracterització dels BIC i el mercat laboral. Província i pactes. Alacant

Juan López Jiménez, Antonio Martínez Puche

Universitat d'Alacant

Luis Pablo Martínez Sanmartín

Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. GVA

Els béns que integren el patrimoni cultural constitueixen un llegat patrimonial d'inalienable valor, que conformen els principals senyals d'identitat dels pobles i la seua contribució a la cultura universal i de la qual són responsables per a la conservació i enriquiment. Els Béns d'Interés Cultural (d'ara en avant BIC) són declarats conforme a les disposicions de la Llei 4/1998, d'11 de juny, del Patrimoni Cultural Valencià atesa la següent classificació: Béns immobles, Béns mobles, Documents i obres bibliogràfiques, cinematogràfiques, fonogràfiques o audiovisuals, declarades individualment, com a col·lecció o com a fons d'arxius i biblioteques i Béns immaterials, aquests últims conforme al que es disposa per la Llei 6/2015, del 2 abril, de Reconeixement, Protecció i Promoció dels Senyals d'Identitat del Poble Valencià.

La província d'Alacant inclou una àmplia representació en tot el seu territori de béns immobles declarats BIC. Entre tots aquests, destaquen pel seu nombre i distribució els béns immobles monuments, si bé també existeix una important representació de BIC zones arqueològiques. En molta menor mesura, els béns immobles distribuïts per la província d'Alacant són els Conjunts Històrics, els Jardins Històrics i els Espais Etnològics. Per contra, no existeix cap Lloc Històric, Zona Paleontològica i Parc Cultural declarats com a BIC immoble en aquest territori.

La sostenibilitat té una especial rellevància en el patrimoni cultural per considerar-la des de la perspectiva de la preservació del patrimoni com una estratègia d'impulsió d'un desenvolupament econòmic sostenible

(Ministeri de Cultura, 2010; Troitiño i Troitiño, 2018). La influència de la sostenibilitat en la cohesió territorial suposa un actiu per a la diversificació de l'economia, la gestió tradicional dels territoris i les noves oportunitats en ocupació en el medi rural amb el risc de despoblació. En aquest sentit, el turisme cultural és un tipus d'activitat turística en la qual la motivació essencial del visitant és aprendre, descobrir, experimentar i consumir les atraccions/productes culturals tangibles i intangibles en una destinació turística (UNWTO, 2018), i el aquest es pot practicar, amb un alt grau d'èxit, entorn d'aquests elements patrimonials. En la Carta Mundial del Turisme Sostenible del 1995 s'insta que la sostenibilitat siga integrada i que perdure en el temps i tinga efectes induïts sobre el patrimoni cultural amb la implicació dels stakeholders i el seu efecte en l'economia local (Martínez-Puche, 2019).

L'actual ocupació generada entorn dels BIC a la província d'Alacant està àmpliament associada a les possibilitats econòmiques dels ajuntaments. Els ens públics locals amb majors recursos estan aconseguint arribar a una ocupabilitat associada a la seua capacitat de despesa i inversió i a l'aposta per un lucre sostenible dels BIC. En molts casos, aquests ajuntaments inverteixen turísticament per a generar visites guiades, que possibiliten l'ocupació associada a aquests recursos patrimonials i que en major mesura són de caràcter temporal i anual.

La següent anàlisi dels BIC de la província d'Alacant es fa a partir de les seues diferents tipologies a excepció dels escuts i campanes.

7.1. ELS BIC DE LA COMARCA DEL COMTAT

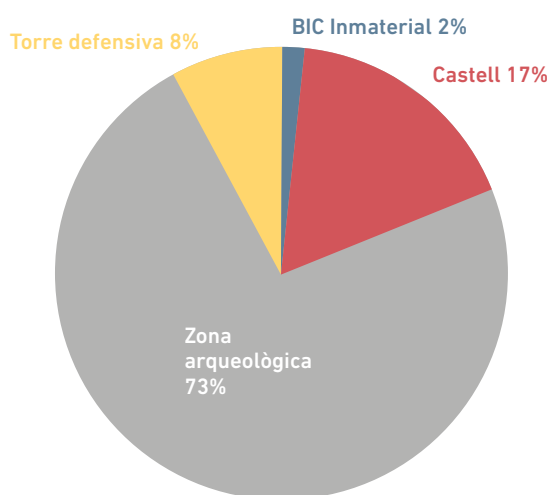
Les característiques geogràfiques i històriques de la comarca del Comtat determinen la tipologia de BIC existents en aquest territori. La major part dels BIC de la comarca del Comtat són zones arqueològiques representades per coves, abrics i pintures rupestres de l'art llewantí que representen el 73 % dels BIC de la comarca. A molta distància els segueixen els elements patrimonials de l'arquitectura defensiva com són els castells, amb un total d'11, i les torres defensives, amb un total de 5 (vegeu la taula 1 i la figura 1).

Taula 1. Tipologia i llocs de treball generat dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca del Comtat

	Número	Porcentaje (%)	Puestos de trabajo
BIC Immaterial	1	1,59	0
Castell	11	17,46	1
Zona arqueològica	46	73,02	0
Torre defensiva	5	7,94	0
TOTAL	63	100	1

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia.

Figura 1. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca del Comtat.

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia.

L'art rupestre de l'arc mediterrani de la península Ibèrica va ser declarat Patrimoni de la Humanitat l'any 1998, quan es va produir la seua inscripció en el llistat corresponent a la UNESCO. La importància de tots els valors presents en aquesta comarca és la presència nombrosa d'aquestes manifestacions culturals úniques i representatives d'una societat prehistòrica epipaleolítica i neolítica que va habitar

les serres i paisatges muntanyencs del llevant de la Península i que s'insereix també en altres comunitats autònomes.

A més de l'exclusivitat i fragilitat, la seua imbricació en un paisatge humanitzat, però d'alt valor ecològic, i el valor com a testimoniatge artísticodocumental de l'època doten aquests conjunts d'una gran importància. L'art rupestre del llevant espanyol es configura així com un dels elements vertebradors de l'arc mediterrani, especialment en les zones de la muntanya mitjana litoral i interior, i es constitueix així una regió cultural que presenta gran transcendència territorial, econòmica, social i cultural. Precisament aqueix interès paisatgístic, a més de l'històric, va ser un element clau en la inclusió d'aquests béns a la Llista del Patrimoni Mundial.

El nombre de BIC convertits en producte turístic a la comarca del Comtat és molt baix, sens dubte, per la naturalesa de gran part d'aquests béns, és a dir, de les característiques pròpies de les coves, abrics i pintures rupestres que es representen com a BIC immobles zones arqueològiques. Aquests espais tenen més difícil la posada en valor i el seu aprofitament econòmic sostenible per les dificultats inherents als temes d'accés, propietat, seguretat, control i gestió d'aquests recursos.

Les possibilitats que aquestes manifestacions de l'art rupestre llewantí ofereixen al turisme cultural són molt àmplies. El disseny i creació de rutes turístiques i itineraris culturals són una oportunitat que subjau del mateix valor del recurs patrimonial, sempre supeditada a la idea de conservació d'aquest. Aquest producte turístic s'hauria de convertir en una possibilitat manifesta d'atraure visitants i turistes i generar sinergies socioeconòmiques, sobretot quan aquests béns es localitzen preferentment en àrees amb fort risc de despoblació.

La posada en valor del turisme cultural associat als BIC haguera d'integrar-se preceptivament en un Pla Especial i un Pla Director. Els plans directors i els Plans d'Especial Protecció han d'anar acompanyats d'unes propostes de gestió cultural, econòmica i de difusió a través d'accions concretes com l'adequació de l'accessibilitat, control i gestió amb criteris de seguretat cap al visitant, senyalística i equipaments bàsics per a generar satisfacció en la visita educativa, turística i cultural. En l'actualitat alguns petits municipis d'aquesta comarca (i també de la Marina Alta) ofereixen en les pàgines web municipals aquests recursos turístics, però falten infraestructures de suport i gestió entorn d'aquests per a generar un producte turístic amb garanties de ser gaudit i apreciat i valorat en la seua justa mesura.

7.2. ELS BIC DE LA COMARCA DE L'ALCOIÀ

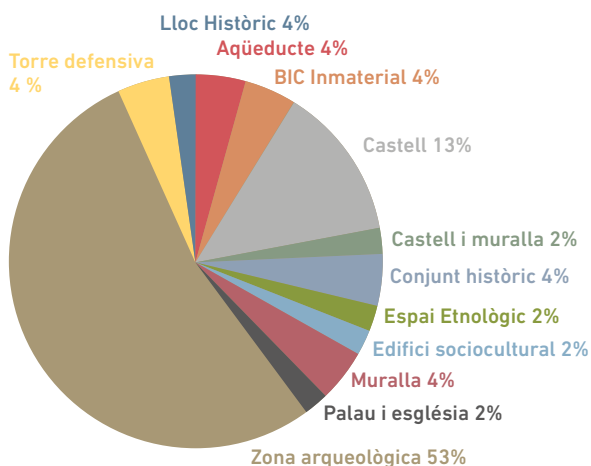
La comarca de l'Alcoià consta de huit municipis dels quals Alcoi i Ibi s'inclouen dins del Pacte Territorial d'ACTAIO. Aquesta comarca alacantina es caracteritza per la presència de BIC relacionats amb l'arquitectura defensiva arran del seu ric passat històric, però, sobretot, de BIC zones arqueològiques que s'integren en coves, abrics i pintures rupestres que es troben dins de l'element del patrimoni mundial (vegeu la taula 2 i la figura 2).

Taula 2. Tipologia i llocs de treball generat dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca de l'Alcoià

	Número	Porcentaje (%)	Puestos de trabajo
Aqüeducte	2	4,44	0
BIC Immaterial	2	4,44	1
Castell	6	13,33	1
Castell i muralla	1	2,22	1
Conjunt històric	2	4,44	1
Espai Etnològic		2,22	0
Edifici sociocultural	1	2,22	0
Muralla	2	4,44	0
Palau i església	1	2,22	1
Zona arqueològica	24	53,33	2
Torre defensiva	2	4,44	0
Lloc Històric	1	2,22	0
TOTAL	45	100,00	7

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia.

Figura 2. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca de l'Alcoià

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia.

La consideració de la posada en valor d'aquests i de tots els Béns d'Interés Cultural com a factors per al desenvolupament del turisme i com a part integrada en les accions endògenes per al desenvolupament local dels territoris s'ha de fonamentar, en un primer moment, en l'aposta per la seua conservació i la qualificació a través dels poders públics. La consideració d'aquests elements del patrimoni cultural a l'economia local i a la creació d'ocupació és un factor molt constatat per la Declaració d'Hèlsinki del 1996 (o 4a Conferència Europea de Ministres responsables del patrimoni de la Unió Europea) i la Carta de Brussel·les del 2009, en els postulats de la qual es destaca la seua capacitat de creació d'ocupació estable, especialitzada, de qualitat i no deslocalitzable.

Els BIC presents en aquest territori destaquen pel seu interès històric, arqueològic i etnogràfic que en van motivar la inclusió dins dels supòsits de l'article 1 de la Llei de Patrimoni Històric Espanyol per a la seua consideració com a patrimoni i gaudir de protecció de manera individualitzada.

D'altra banda, existeixen interessants BIC que no s'inclouen dins dels monuments de l'arquitectura defensiva, ni tampoc dels béns de les zones arqueològiques. El BIC Ruta dels Molins Paperers de Banyeres de Mariola al riu Vinalopó és un exemple d'espai etnològic posat en valor i generador d'oportunitats econòmiques i d'ocupació. En aquest espai es consideren inclosos els edificis de major rellevància vinculats amb l'aprofitament hidràulic de les aigües del riu Vinalopó, tant per al seu ús industrial moliner com per a l'ús agrícola; el mateix riu Vinalopó en aquest tram i els terrenys directament vinculats als edificis anteriorment citats, al costat de les riberes del riu.

7.2.1. Els BIC de l'Acord Territorial per a l'Ocupació i el Desenvolupament Local Alcoi-Ibi-Ontinyent (ACTAIO)

Aquest Acord Territorial per a l'Ocupació i el Desenvolupament Local inclou els municipis d'Alcoi, Ibi i Ontinyent. El reflex dels Béns d'Interés Cultural en aquests tres municipis influeix en el patrimoni cultural de les comarques de l'Alcoià, el Comtat i la Vall d'Albaida, si bé, suposen uns municipis amb una mínima extensió superficial respecte al total de superfície d'aquestes comarques on s'insereixen (taula 3).

Aquest factor és limitant quant a la representativitat del nombre de BIC d'aquests municipis respecte al total. Els municipis d'Alcoi, Ibi i Ontinyent, que generen un impacte socioeconòmic molt important en el total d'aquestes comarques, tenen una menor influència en el patrimoni cultural atesa la seua menor extensió.

Taula 3. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit d'ACTAIO

ACTAIO	Número	Porcentaje (%) respecto Pacto	Porcentaje (%) respecto Comarca
BIC Inmaterial	1	4,17	2,22
Castillo	4	16,67	8,89
Conjunto histórico	1	4,17	2,22
Convento	1	4,17	2,22
Iglesia	4	16,67	8,89
Monasterio	1	4,17	2,22
Muralla	1	4,17	2,22
Palacio	1	4,17	2,22
Zona arqueológica	2	8,33	4,44
Santuario	1	4,17	2,22
Torre defensiva	6	25,00	13,33
Sitio Histórico	1	4,17	2,22
TOTAL	24	100	53,33

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

En relació amb les coves, abrics i pintures rupestres, i per al cas d'Alcoi, cal destacar les accions dinamitzadores des de l'àmbit local per a adequar aquestes zones arqueològiques per a aconseguir un objectiu que compatibilitze la funció educativa i turística, des d'una perspectiva sostenible de la conservació dels BIC. Actualment està en projecte la creació d'un Centre d'Interpretació per als Abrics d'art rupestre de la Sarga, Abric I, Abric II i Abric III. Sens dubte, després d'un temps programant visites guiades, aquesta acció suposa un element atractiu i innovador per a la visita turística. La inversió permetrà la disposició de recur-

sos obtinguts de la despesa de turistes i visitants per a sufragar part del manteniment dels llocs de treball creats i així consolidar la creació d'aquest producte turístic. Actualment aquesta activitat amb inversió per al BIC de 16.000 € per part de l'administració local no genera ingressos.

El mateix ajuntament, i a través del Museu Arqueològic, presenta visites guiades organitzades al BIC Poblat ibèric murallat del Puig i al BIC Recinte Murallat d'Alcoi amb una aportació l'any passat de 12.000 € i 15.000 € respectivament com a inversió local. Aquests Béns d'Interés Cultural poden ser recursos que estan adquirint experiència de consum a través d'una intervenció planificada per a l'adequació al turisme. El resultat de la intervenció pot sostenir el valor d'ús del producte turístic, o benefici derivat del consum, que pot generar una rendibilitat que sostinga la conservació i el treball directe i indirecte generat.

7.3. ELS BIC DE LA COMARCA DE LA MARINA ALTA

La planificació integral dels BIC per a la seua recuperació, rehabilitació i posada en valor està supeditada a la tipologia d'aquests, i són aquells relacionats amb zones arqueològiques com coves, abrics i art rupestre els menys intervinguts en proporció als BIC existents.

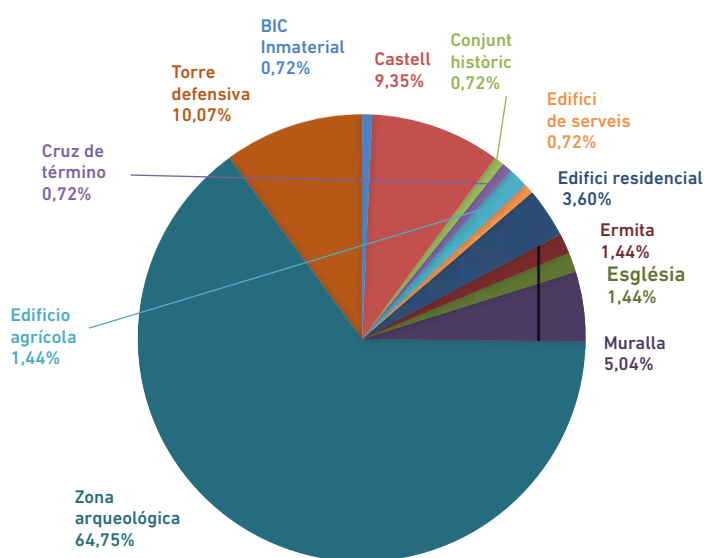
Quasi el 65 % dels Béns d'Interés Cultural a la comarca de la Marina Alta són béns immobles pertanyents a zones arqueològiques que es contemplem dins de les coves, abrics i pintures rupestres de la província d'Alacant i que en Acord del 2010 del Consell es van incloure en la Secció Primera de l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià. El 10,1 % es constitueix per torres defensives i el 9,4 % són els castells (vegeu la taula 4 i la figura 3).

Taula 4. Tipologia i llocs de treball generats dels Béns d'Interès Cultural en l'àmbit de la comarca de la Marina Alta

ACTAIO	Número	Porcentaje (%)	Puestos de trabajo
BIC Immaterial	1	0,72	0
Castell	13	9,35	2
Conjunt Històric	1	0,72	0
Creu de terme	1	0,72	0
Edifici agrícola	2	1,44	0
Edifici de serveis	1	0,72	0
Edifici residencial	5	3,60	0
Ermita	2	1,44	0
Església	2	1,44	0
Muralla	7	5,04	0
Zona arqueològica	90	64,75	4
Torre defensiva	14	10,07	1
TOTAL	139	100	7

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia.

Figura 3. Tipología de los Bienes de Interés Cultural en el ámbito de la comarca de la Marina Alta

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia.

A la comarca de la Marina Alta el percentatge de BIC convertits en producte turístic és molt baix, sens dubte, per la tipologia d'aquests béns immobles. Un

altre factor que hi influeix és la dispersió geogràfica d'aquests per la difícil orografia, que fa més difícil la posada en valor i l'aprofitament econòmic sostenible per les dificultats inherents als temes d'accés, seguretat i propietat privada, entre altres. Tot i això, molts municipis manifesten el desig de poder valorar-los i dotar-los d'unes funcions econòmiques, socials i culturals donades les oportunitats que tindria si sobre aquests s'elaborara una acció integral.

En aquesta comarca la posada en valor dels BIC dels municipis litorals es compatibilitza amb les accions turístiques encaminades a una oferta turística complementària al principal atractiu turístic, és a dir, al producte de sol i platja. En canvi, en les zones interiors els BIC suposen, juntament amb el medi natural, el principal atractiu per a l'atracció de turistes a aquests espais. Per a tots els casos el nombre de treballadors està moltes vegades associat a la grandària dels municipis i a la capacitat que tinguen aquests d'invertir a partir dels seus recursos endògens, rebre ajudes i, no tant, al nombre de BIC en cadascun d'aquests.

Així i tot, s'estan produint iniciatives que poden impulsar el canvi per a aquest territori i per a aquesta mena de BIC, com la generada per la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, que ha elaborat recentment el Pla de gestió d'art rupestre de la Comunitat Valenciana. Aquest pla inclou uns objectius i estratègies concrets relatius a la conservació, l'estudi i la difusió dels jaciments amb l'objectiu d'incrementar el coneixement i la preservació d'aquests béns i contribuir al desenvolupament territorial de l'entorn, així com l'estratègia de gestió enfocada a accions de protecció i fer valdre el que pot convertir-se en una oportunitat. L'experiència dels llocs de treball creats en la Cova del Comte a Pedreguer, amb recent inversió pública local, orienta entre els objectius futurs la posada en valor d'aquest recurs, factor compatible amb aquesta zona arqueològica segons el Decret 19/2020, de 17 de juliol, del Consell.

Cal destacar també les iniciatives desenvolupades per la Diputació d'Alacant (gestionades pel MARQ o Museu Arqueològic de la Província d'Alacant) en col·laboració amb diferents ajuntaments de la comarca de la Marina Alta. En aquest sentit, la col·laboració entre l'organisme provincial i l'Ajuntament de Castell de Castells ha significat la progressiva i tendent reivindicació de l'art rupestre local. Actualment existeix el Museu d'Art Macroescuemàtic de Castell de Castells (imatges 1 i 2), on es recull una exposició i reproducció de les pintures rupestres macroescuemàtiques dels abrics (tots els BIC de la localitat), a més d'una oferta de visites gratuïtes al Pla de Petracos coorganitzades amb la Diputació.

Imatge 1. Exterior Museu. Font: Costa Blanca

Imatge 2. Interior del Museu. Font: Costa Blanca

7.3.1. Los BIC del Acuerdo Comarcal en materia de Empleo y Desarrollo Local en la Marina Alta (CREAMA)

Les característiques dels BIC que s'integren en els huit municipis que conformen el Pacte CREAMA són diferents al conjunt de la comarca. El caràcter litoral d'aquests municipis i les característiques històriques han determinat que els BIC d'aquest Pacte Territorial només incloguen un 13,33 % de les zones arqueològiques relacionat amb coves, abrics i art rupestre respecte al total de la comarca de la Marina Alta, de caràcter interior i més muntanyenc. Precisament per aquestes característiques de litoralitat d'aquests municipis integrants del Pacte CREAMA, els BIC més freqüents són les torres de guaita o defensives, que representen un 71,43 % del total de la comarca, les muralles amb 85,71 % i, finalment, el conjunt històric de Teulada-Moraira, que és l'únic BIC d'aquestes característiques en tota la comarca.

Taula 5. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de CREAMA

	Número	Porcentaje (%) respecto a Pacto	Porcentaje (%) respecto a Comarca
BIC Immaterial	1	2,33	100,00
Castell	3	6,98	23,08
Conjunt Històric	1	2,33	100,00
Creu de terme	0	0,00	0,00
Edifici agrícola	2	4,65	100,00
Edifici de serveis	1	2,33	100,00
Edifici residencial	3	6,98	60,00
Ermita	2	4,65	100,00
Església	2	4,65	100,00
Muralla	6	13,95	85,71
Zona arqueològica	12	27,91	13,33
Torre defensiva	10	23,26	71,43

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport.

Dins del mateix pacte i dels 8 municipis que el conformen, és a dir, Benissa, Calp, Dénia, Gata de Gorgos, Pedreguer, Pego, Teulada i Xàbia, més de 50 % dels Béns d'Interés Cultural el conformen les zones arqueològiques i les torres defensives, elements característics de l'arquitectura defensiva que es va fomentar per a la defensa del territori litoral enfront de les agressions externes des de la mar.

El patrimoni immaterial està representat a través del BIC l'escaldà mitjançant el Decret 120/2018, de 3 d'agost, del Consell, pel qual es declara bé d'interés cultural l'escaldà, procés de transformació del raïm moscatell en panses. El patrimoni immaterial se situa en l'actualitat al centre de desenvolupament del turisme cultural per l'interés creixent per les manifestacions culturals de caràcter intangible. El patrimoni immaterial està cada vegada més prenent protagonisme en l'oferta cultural en totes les destinacions (Roigé, del Marmol, & Guil, 2019).

D'altra banda, existeix un exemple de BIC conjunt-històric com la denominada "Teulada gòtica emmurallada", segons Decret 232/2007, de 7 de desembre, del Consell, pel qual es declara Bé d'Interés Cultural, amb la categoria de Conjunt Històric, l'àrea denominada "Teulada gòtica emmurallada", a Teulada. En aquest espai s'inclouen alguns altres BIC i Béns de Rellevància Local, fet que dota de complexitat i valor de conjunt aquest espai patrimonial.

7.4. ELS BIC DE LA COMARCA DE LA MARINA BAIXA

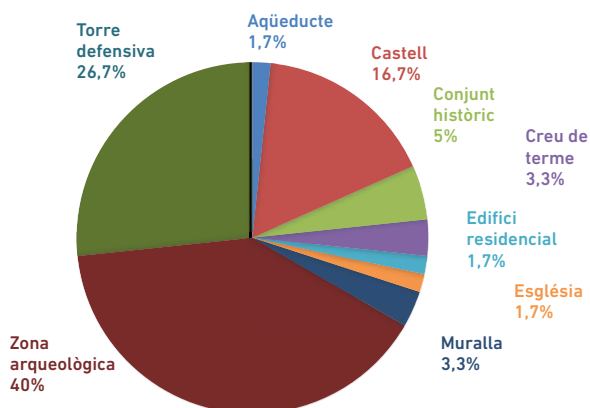
Els BIC zones arqueològiques són el tipus de BIC que més abunda en el conjunt de la comarca de la Marina Baixa. Aquesta comarca presenta un total de 24 zones arqueològiques, cosa que representa el 39,34 % del total dels Béns d'Interés Cultural d'aquest territori. A més, aquesta comarca té una important representació de les torres de guaita o defensives igual que la resta de comarques litorals de la província d'Alacant. La Marina Baixa ostenta un total de 16 d'aquestes torres, que suposen més del 26 % del total de Béns d'Interés Cultural de la comarca. L'arquitectura defensiva que compon el patrimoni cultural de la comarca de la Marina Baixa es complementa amb els castells. Els castells en aquesta comarca són un total de 16, és a dir, el 16,39 % del total de BIC del territori i que s'erigeixen com a elements del patrimoni cultural destacats pel que fa al nombre i percentatge del total de la Marina Baixa (vegeu la taula 6 i la figura 4).

Taula 6. Tipologia i llocs de treball generat dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca de la Marina Baixa

MARINA BAIXA	Nombre	Percentatge (%)	Llocs de treball
Aqüeducte	1	1,67	0
Castell	10	16,67	1
Conjunt històric	3	5,00	0
Creu de terme	2	3,33	0
Edifici residencial	1	1,67	0
Església	1	1,67	0
Muralla	2	3,33	0
Zona arqueològica	24	40,00	0
Torre defensiva	16	26,67	0
TOTAL	60	100,00	1

Fuente: Conselleria de Educación, Cultura y Deporte. Elaboración propia

Figura 4. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca de la Marina Baixa

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

La predominança del model de turisme de sol i de platja en aquesta comarca no és obstacle perquè s'intente aprofitar els recursos patrimonials culturals com, per exemple, les torres de guaita o defensives. Actualment, existeixen projectes de recuperació a través de la prèvia rehabilitació d'aquesta mena d'elements de l'arquitectura defensiva històrica per a fer-los accessibles i visitables al públic general en el futur, com és el cas de torre Morales o Escaletes a Benidorm, amb una inversió local de 250.000 €. Aquesta mateixa localitat i amb el mateix objectiu manté un projecte de museïtzació i revalorització de les zones no excavades de la zona arqueològica de Tossal de la Cala amb un import actual invertit sobre el BIC de 400.000 €.

Els llocs de treball directes i indirectes generats en aquesta comarca entorn dels Béns d'Interés Cultural són menors que en altres comarques, si bé les oportunitats d'ocupació són feaents per tal com existeix una aposta local a través de diferents inversions en els municipis de major entitat per a generar museïtzació i àmbits visitables dels diferents recursos turístics patrimonials existents.

7.5. ELS BIC DE LA COMARCA DE L'ALT VINALOPÓ I VINALOPÓ MITJÀ

7.5.1. Els BIC de la comarca de l'Alt Vinalopó

A la comarca de l'Alt Vinalopó el percentatge de BIC pels quals es paga per al seu accés i visita és del 23,03 %. Aquest percentatge és superior al total de la Comunitat Valenciana, que presenta un percentatge del 14,91 %.

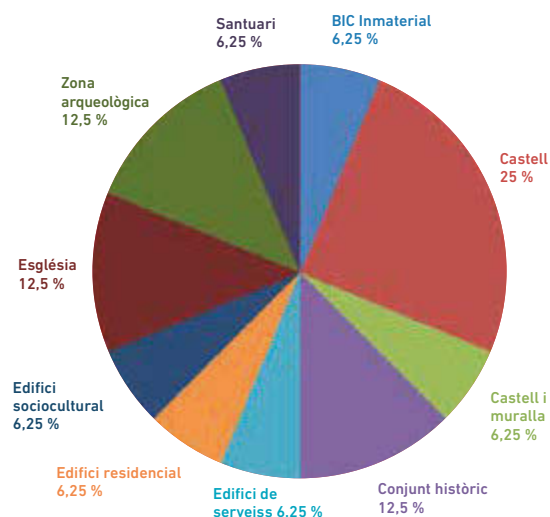
Els BIC de l'Alt Vinalopó tenen una equilibrada representació en aquest territori de les tipologies de BIC possibles, si bé destaquen els castells amb un total de 4, o el 25 % dels béns d'interés cultural d'aquest territori (vegeu la taula 7 i la figura 5).

Taula 7. Tipologia i llocs de treball generats dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca de l'Alt Vinalopó

	Número	Porcentaje (%)	Puestos de trabajo
BIC Immaterial	1	6,25	0
Castell	4	25	4
Castell i muralla	1	6,25	0
Conjunt històric	2	12,5	1
Edifici de serveis	1	6,25	0
Edifici residencial	1	6,25	0
Edifici sociocultural	1	6,25	0
Església	2	12,5	1
Zona arqueològica	2	12,5	0
Santuari	1	6,25	0
TOTAL	16	100	6

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

Figura 5. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca de l'Alt Vinalopó

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

Aquest patrimoni defensiu que suposen els castells forma part de l'identitari local i del paisatge d'una manera que representa la seua integració en el patrimoni cultural local. Els castells existents en aquest territori es van incoar com a Béns d'Interés Cultural arran del Decret de 22 d'abril de 1949 sobre protecció dels castells espanyols (Butlletí Oficial de l'Estat, 5 de maig del 1949), si bé el Castell la Talaia o dels Pacheco de Villena ja ho estava des de l'any 1931. Aquests castells, de la mateixa manera que d'altres de l'àmbit nacional, van ser declarats BIC davant d'una consciència de vulnerabilitat i necessitat de protecció del patrimoni per un risc de deterioració i ruïna. Des de llavors són pols d'atracció turística per la monumentalitat i la rica història.

Actualment, el producte turístic entorn dels BIC basat en la visita i accés mitjançant pagament als castells és un dels tres productes turístics pel que fa al patrimoni cultural més difós a la Comunitat Valenciana (imatge 3). El caràcter de l'ús és directe, però també amb elevada franja de temporalitat. En els casos de Villena i Sax, s'organitzen visites guiades teatralitzades amb èxit i un alt grau de satisfacció del turista. Aquestes iniciatives generen ocupació indirecta.

Imatge 3. Campanya del 1999 per part de l'antic ITVA-GVA en què es posaven en valor els castells de l'Alt Vinalopó des del punt de vista turístic.

Font: Arxiu documental autors.

Imatge 4. Desglossament del PDPT de Villena (2007-2010).

EL PLAN DE DINAMIZACIÓN DE PRODUCTO TURÍSTICO DE VILLENNA				
Presupuesto desglosado en anualidades				
	PRIMERA ANUALIDAD (16-May-07 / 16-May-08)	SEGUNDA ANUALIDAD (16-May-08 / 16-May-09)	TERCERA ANUALIDAD (16-May-09 / 16-May-10)	TOTAL (2007/2010)
PDPT VILLENNA (DMT - BIC)	706.252 €	887.000 €	444.800 €	2.038.052 €
Aportación de las partes firmantes				
	MINISTERIO DE INDUSTRIA, TURISMO Y COMERCIO	CONSELLERIA DE TURISMO	AYUNTAMIENTO DE VILLENNA	TOTAL
PDPT VILLENNA (DMT - BIC)	894.407 €	468.607 €	675.038 €	2.038.052 €

Font: Arxiu documental autors

En el cas de Villena, el Pla de Dinamització del Producte Turístic de la ciutat va consolidar el turisme entre barri antic, raval i castell amb èxit, i hi van participar altres poblacions de la mateixa iniciativa amb la veïna Biar (imatge 4). De la mateixa manera, des de l'any 2021 s'ha generat una ruta pels escuts i blasons de la localitat per a conèixer el passat de Villena a través dels blasons situats en diferents punts i edificis emblemàtics.

El pla director com a document ha de servir per a compilar i millorar les dades de tota índole necessàries per al millor coneixement d'un bé, incloent-hi el patrimoni immoble, moble i immaterial. En aquest espai i en molts altres territoris es manca del Pla Director dels BIC (i de Plans Especials). Les recents accions per a la redacció i execució sorgeixen de les oportunitats i ajudes concedides per l'administració autonòmica. Existeixen exemples com el de la recent Resolució de 21 de novembre de 2018, de la Conselleria d'Educació, Investigació, Cultura i Esport, per la qual es convoquen per al 2019 les subvencions per a l'elaboració de la secció de patrimoni cultural de catàlegs de proteccions i la redacció de plans especials de protecció i de plans directors per a la intervenció en Béns d'Interés Cultural de la Comunitat Valenciana (DOGV núm. 8473 de 28.01.2019).

7.5.2. Els BIC de la comarca del Vinalopó Mitjà

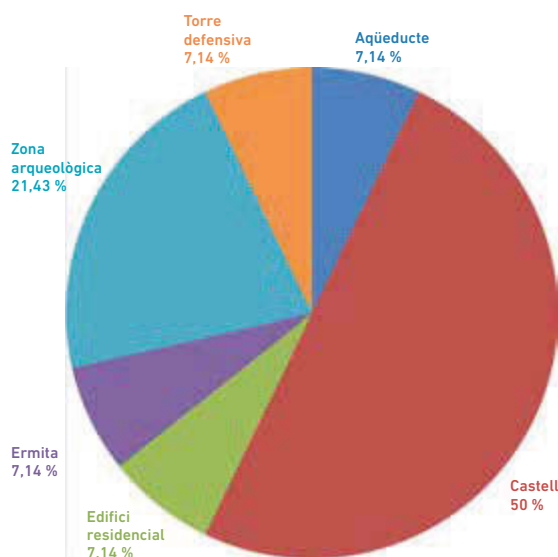
Al Vinalopó Mitjà més de la meitat dels Béns d'Interés Cultural pertanyen a l'arquitectura defensiva. Els set castells existents són la meitat dels Béns d'Interés Cultural i amb la suma de les torres defensives se supera el 57 % del total (vegeu la taula 8 i la figura 6).

Taula 8. Tipologia i llocs de treball generats dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca del Mitjà Vinalopó

	Número	Porcentaje (%)	Puestos de trabajo
Aqüeducte	1	7,14	0
Castell	7	50,00	4
Edifici residencial	1	7,14	0
Ermита	1	7,14	0
Zona arqueològica	3	21,43	0
Torre defensiva	1	7,14	0
TOTAL	14	100,00	4

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

Figura 6. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca del Mitjà Vinalopó

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

Els nombrosos castells i muralles d'aquest territori denoten una rica història en què la defensa del territori i les poblacions que l'integraven n'han determinat la gènesi i existència. L'actual monumentalitat, simbolisme i integració en el paisatge d'aquests monuments els fan destacar com a elements de primera difusió i visibilització del patrimoni cultural per a la funció educativa i econòmica (turística). L'arquitectura defensiva representada als castells es conforma com la primera opció turística del territori i, així, instada des de fins i tot les corporacions municipals. D'altra banda, a la comarca del Vinalopó Mitjà el percentatge de BIC pels quals es paga per a accedir-hi i visitar-los és del 0 %. Finalment, l'ocupació directa generada entorn dels BIC està relacionada amb els castells.

7.5.3. Els BIC del Pacte Territorial per l'ocupació de la Vall del Vinalopó

El Pacte per l'ocupació de la Vall del Vinalopó inclou gran part dels municipis de les comarques de l'Alt Vinalopó i del Vinalopó Mitjà. Els municipis amb BIC en aquest Pacte suposen el 90 % del total dels de les dues comarques, la qual cosa admet que el patrimoni dins de l'àmbit d'aquest Pacte té una alta representativitat dins del patrimoni al complet de totes dues comarques.

Taula 9. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de l'Acord de la Vall del Vinalopó

	Número	Porcentaje (%) respecto al Pacto	Porcentaje (%) respecto a las dos comarcas*
Aqüeducte	1	4,57	3,57
Santuari	1	4,57	3,57
Edifici residencial	1	3,57	0,00
Ermita	1	4,57	3,57
Zona arqueològica	4	7,57	14,29
Torre defensiva	1	4,57	3,57
BIC Immaterial	1	4,57	3,57
Castell	10	13,57	35,71
Castell i muralla	1	4,57	3,57
Conjunt històric	2	5,57	7,14
Edifici de serveis	1	4,57	3,57
Edifici residencial	2	5,57	7,14
Edifici sociocultural	1	4,57	3,57
Església	2	5,57	7,14
TOTAL	28	31,57	100,00

Font: Elaboració pròpia.

*comarques de l'Alt Vinalopó i del Vinalopó Mitjà

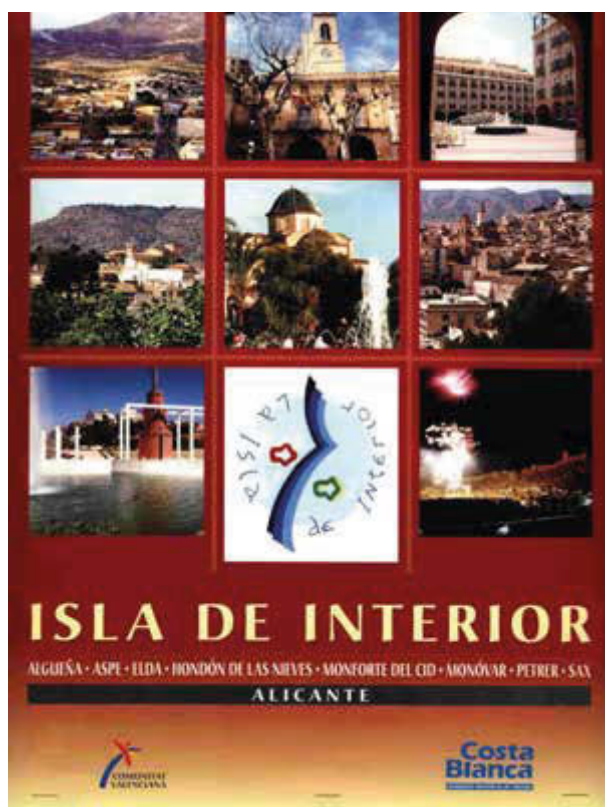
Cal significar que ja va haver-hi iniciatives fa dues dècades, particularment en la segona meitat dels anys noranta. En efecte, el 1996 va sorgir el consorci de municipis «Illa d'Interior», per a la gestió mancomunada de recursos turístics patrimonials. Amb nou municipis, es va establir una imatge corporativa i de marca diferenciada i es va editar material divulgatiu i promocional per a l'assistència a fires nacionals, inclosa FITUR (imatge 5). El projecte buscava incentivar aspectes de l'economia interna d'estreta relació amb les possibilitats turístiques de la zona i la generació d'ocupació amb l'expansió dels serveis existents o la creació d'altres de nous.

Un dels objectius a més llarg termini consistia en la recuperació de cases rurals aptes per al turisme d'interior, per la qual cosa se'n va realitzar un inventari. També l'oferta turística es recolzava en recursos disponibles de caràcter cultural, gastronòmic, vinícola i paisatgístic. La promoció d'aquest consorci suposava l'adaptació d'una sèrie de rutes monogràfiques, idònies per a l'excursió d'una jornada (excursionistes i oci de proximitat), que buscaven una clara complementaritat amb el sol i platja. Hi havia rutes com les del «Fondillón», que tenien com a motiu el

vi i proposaven passejos per terres en les quals les produccions vitivinícoles, d'acord amb el raim monestrell, constitueixen un art secular. El recorregut també incloïa visites a cooperatives, com la de BOCOPA, que aglutina una representativa mostra de la producció de vins alacantins de reconegut prestigi. La segona ruta era la denominada «ruta d'Azorín», que guarda estreta relació amb la vida i obra de l'escriptor de la Generació del 98, natural de Monòver. La tercera de les rutes dissenyades estava basada en la promoció del raim –«ruta del raim»–. Aquesta ruta partia del Fondó de les Neus, on es podia visitar l'embassament d'«El Federal», considerat el major d'Europa construït en asfalt. La ruta també proposava la visita a grans extensions de camps de vinyes on es podien conèixer aspectes del treball, com ara tasques, mètodes i usos tradicionals, incorporant-se la gastronomia popular en el municipi d'Aspe. En definitiva, aquest projecte d'Illa d'Interior ofería una abundant mostra de museus, monuments, festes, gastronomia, pastes casolanes i indústries tradicionals. La falta de sensibilització per part dels poders locals, com de la mateixa població per a establir polítiques coordinades que articularen els diferents recursos culturals, així com l'imperant localisme i falta de cultura turístico-patrimonial, van fer que es perdés aquest projecte. D'aquesta manera, si bé assumim que cada poble posseeix singularitats notables, capaces d'atraure la demanda turística, comprenem que les seues característiques similars són les que poden ajudar-los a guanyar la batalla i incloure'ls en el mapa turístic com un tot comú, fet que contribuirà que el turista desitge conèixer i romandre més en la zona (Martínez- Puche, A., 2013). En aquest context, les comarques del Vinalopó, sempre que han tingut l'oportunitat de posar en valor els seus recursos culturals de manera conjunta, no han tingut l'èxit esperat. Cal destacar aquest intent de la malaguanyada marca «Illa d'Interior» presidida en els últims anys per l'Ajuntament de Petrer, i que va acabar dissolent-se l'1 de gener del 2006, pel marcat localisme dels seus nou municipis.

Els pobles del Vinalopó s'han caracteritzat per ser industrials, i també per disposar d'una agricultura i un comerç que, a través de la tragineria, van establir les bases d'estructures protoindustrials en la segona meitat del segle XIX. El ferrocarril, unit a l'eix carreter que ajuntava el port d'Alacant amb l'interior de la Meseta, també va contribuir a un esdevenir pròsper que va activar els intercanvis comercials i la producció agroindustrial, fet que va forjar un caràcter empresarial i emprenedor. La petjada de la història també s'ha fet notar en els paisatges i en les tradicions, per la qual cosa aquests pobles tenen molt de frontera econòmica, lingüística, defensiva i cultural.

Imatge 5. Projecte Mancomunitat d'Illa d'Interior.

Font: Arxiu documental autors

En aquest cas, cal no oblidar que l'oci de proximitat (excursions d'un dia) s'ha constituït en una de les motivacions més destacades dels visitants d'aquestes comarques, ja que un gran percentatge són residents de la Comunitat Valenciana. Però podem parlar de destinacions turístiques vinculades als valors culturals a les comarques del Vinalopó? La resposta ha d'anar precedida d'una reflexió, ja que, en el context mercantilista i d'oci modern, els aspectes culturals dels territoris es posen al servei de l'activitat turística, però aquesta no acaba de quallar en les poblacions del Vinalopó d'una manera contundent, tenint el patrimoni cultural, i els BIC, i potencial reclam que en l'actualitat encara cal continuar promocionant i treballant perquè genere llocs de treball de manera directa.

7.6. ELS BIC DE LA COMARCA DE L'ALACANTÍ

A la comarca de l'Alacantí el percentatge de BIC pels quals es paga per a accedir-hi i visitar-los és del 20,83%. Aquest percentatge és lleugerament superior al total de la Comunitat Valenciana, que presenta un percentatge del 14,91%. Les torres defensives són els béns patrimonials més nombrosos a la comarca (vegeu la taula 10 i la figura 7).

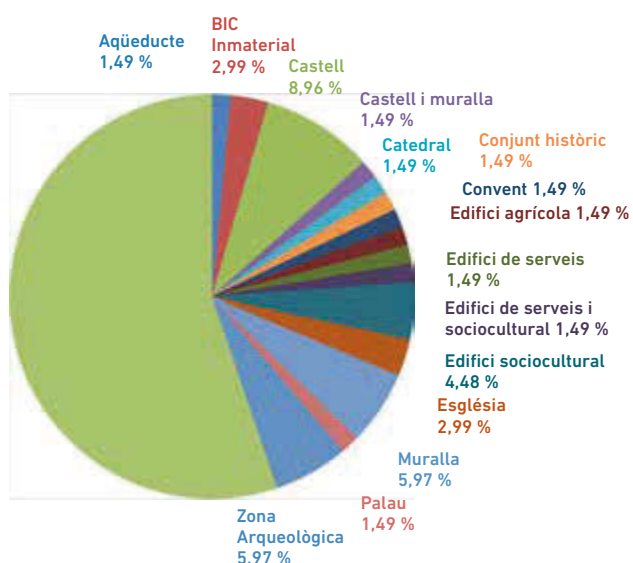
Taula 10. Tipologia i llocs de treball generats dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca de l'Alacantí

	Nombre	Porcentaje (%)	Puestos de trabajo
Aqüeducte	1	1,49	0
BIC Immaterial	2	2,99	4
Castell	6	8,96	7
Castell i muralla	1	1,49	1
Catedral	1	1,49	0
Conjunt històric	1	1,49	1
Convent	1	1,49	0
Edifici agrícola	1	1,49	0
Edifici de serveis	1	1,49	0
Edifici de serveis i sociocultural	1	1,49	0
Edifici sociocultural	3	4,48	0
Església	2	2,99	0
Muralla	4	5,97	0
Palau	1	1,49	0
Zona arqueològica	4	5,97	3
Torre defensiva	37	55,22	1
TOTAL	67	100,00	17

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

Les torres defensives litorals o torres de guaita s'inclouen dins de la denominada arquitectura defensiva o la construïda al llarg de la història per a defensa o control d'un territori. Els castells situats en llocs estratègics presenten una monumentalitat inherent al seu caràcter monumental que guarda l'esplendor del passat històric. La recuperació i intervenció d'aquests espais per a símbol del passat històric de moltes poblacions són una manera de recuperar la identitat oblidada. El caràcter funcional dels monuments rehabilitats parteix de la recuperació local d'un patrimoni que es rescata de la genèrica destrucció o deterioració.

Figura 7. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca de l'Alacantí

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

El nombre de BIC sense posar en valor és ampli i la falta de dotació d'usos i funció a aquests béns patrimonials és una oportunitat. Dins del procés patrimonial, les intervencions de restauració, que segueixen habitualment les de protecció i conservació, són les accions prèvies per a l'accés públic, sempre en clau de sostenibilitat. El repertori d'accions és ampli, més encara si es té en compte que l'orientació de les accions s'orienta també cap a l'accessibilitat per a donar pas a la funció social i econòmica del BIC, que no ha de ser només física, sinó també cognitiva.

7.6.1. Els BIC del Pacte Territorial d'Alacant

El territori del Pacte Territorial d'Alacant presenta 43 Béns d'Interés Cultural, és a dir, el 64,18 % del total de BIC de la comarca de l'Alacantí. Aquesta quantitat de Béns d'Interés Cultural respecte a la resta de territori es fonamenta principalment en el gran nombre de torres defensives, amb un total de 27, o el que és el mateix, el 40,3 % de la comarca. Malgrat el gran nombre d'aquesta mena de BIC, la característica patrimonial d'aquest territori és la gran representativitat de tota mena de Béns d'Interés Cultural en el territori, ateses les característiques de la ciutat i del seu terme municipal.

Taula 11. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit del Pacte per l'Ocupació d'Alacant

	Nombre	Percentatge (%) respecte al Pacte	Percentatge (%) respecte a la Comarca
BIC Inmaterial	1	2,33	1,49
Castell	2	4,65	2,99
Catedral	1	2,33	1,49
Conjunt històric	1	2,33	1,49
Convent	1	2,33	1,49
Edifici de serveis	1	2,33	1,49
Edifici de serveis i sociocultural	1	2,33	1,49
Edifici sociocultural	1	2,33	1,49
Església	1	2,33	1,49
Muralla	4	9,30	5,97
Palau	1	2,33	1,49
Zona Arqueològica	1	2,33	1,49
Torre defensiva	27	62,79	40,30
TOTAL	43	100,00	64,18

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

Els elements revalorats en aquesta ciutat són l'Arxiu Històric Provincial, Casa Consistorial, Castell de Santa Bàrbara, Castell de Sant Ferran, Catedral de Sant Nicolau, Església de Santa Maria, Conjunt de Nova Tabarca, Muralla medieval Carrer Major, MARQ, Porta Ferrisa, Torre Bosch, Torre Juana, Torre Reixes, Torre de Sant Josep i Tossal de Manises. L'impacte positiu es basa en diferents aspectes, tant culturals, identitaris com econòmics. També en la sensibilització social amb el patrimoni cultural. És per això que la reivindicació d'aquests Béns d'Interés Cultural és molt important, a part de la generació de recursos socioeconòmics i ocupació que es generen.

7.6.2. Els BIC del Pacte Territorial ACTEI

Els municipis que s'integren dins del pacte ACTEI es distribueixen entre aquells que són eminentment litorals i aquells localitzats lleugerament a l'interior com Aigües, Tibi i Xixona. Aquest caràcter territorial el dota de certa heterogeneïtat quant al tipus de BIC existents. D'una banda, els BIC associats a zones arqueològiques i torres defensives que estan molt vinculats a l'àmbit dels municipis litorals i, per un altra, els BIC etnològics i fins i tot immaterials que estan més associats als municipis confrontants de l'interior. El Pacte Territorial ACTEI integra el 20,9 % del total de Béns d'Interés Cultural de la comarca i està en la torre defensiva el principal nombre de BIC amb un total de 7, o el que és el mateix, el 50 % dels Béns d'Interés Cultural del Pacte, fet que representa el 10,45 % de BIC del total de la comarca (vegeu la taula 12)..

Taula 12. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit del Pacte per l'Ocupació d'Alacant

	Nombre	Percentatge (%) respecte al Pacte	Percentatge (%) respecte a la Comarca
Aqüeducte	1	7,14	1,49
BIC Immaterial	1	7,14	1,49
Castell	2	14,29	2,99
Castell i muralla	1	7,14	1,49
Edifici agrícola	1	7,14	1,49
Zona arqueològica	1	7,14	1,49
Torre defensiva	7	50,00	10,45
TOTAL	14	100,00	20,90

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

El Bé d'Interés Cultural Immaterial del ritual del Pa Beneït de la Torre de les Maçanes és un exemple de Patrimoni Immaterial recentment incorporat o bé d'interés cultural que representa un exemple modèlic de supervivència d'un ritual agrari del qual és difícil determinar-ne històricament l'origen. En aquest cas, l'oportunitat d'aquesta mena de BIC cobra rellevància de cara a l'aprofitament econòmic i com a factor de generació d'ocupació. Les tendències del turisme cultural reflecteixen clarament la rellevància del llegat immaterial i de les indústries culturals com a integrants fonamentals de l'oferta, i de les comunitats locals com a legítimes hereves del llegat patrimonial, transmissores de la cultura viva i, no menys important, amfitriones del visitant cultural (Espeso-Moliner, 2019).

En general, sent un territori menys extens que el d'altres Pactes però donada l'heterogeneïtat territorial manifesta, hi ha un reflex cultural que mostra una diferenciada tipologia de BIC. Aquest ventall tipològic es representa amb exemples com el BIC hidràulic del pantà de Tibi, a més d'altres exemples també presents d'edificacions agrícoles, zones arqueològiques, castell i castells i muralles.

En el cas de l'arquitectura defensiva, cal incidir que la intervenció sobre les nombroses torres defensives i guaites és complexa pel grau de conservació i la titularitat privada de moltes d'aquestes. Un cas actual a ressaltar i extrapolar és la posada en valor de la Torre Ansaldo a Sant Joan d'Alacant, que ha sigut planificada i que després d'una intervenció el 2014 per a assegurar-ne l'estabilitat i una última rehabilitació realitzada entre el 2020 i el 2021 s'ha retornat l'aparença original a la torre i s'ha dotat el conjunt d'un ús cultural, educatiu i turístic amb la creació d'un Centre d'Interpretació de l'Horta d'Alacant.

Finalment, cal ressaltar la col·laboració per a la recuperació de les funcions socials, culturals i turístiques de la Illeta del Banyets al Campello per la col·laboració de la Diputació, a través del MARQ, amb aquest municipi. En tots aquests casos hi ha un programa continu en el temps, amb diferents fases d'intervenció, que facilita el sosteniment d'una infraestructura patrimonial ben conservada al costat d'una difusió de la funció turística i educativa. Totes aquestes manifestacions es fan amb l'obertura de les visites (en alguns casos de manera temporal) i es compatibilitzen amb el treball científic a través de campanyes d'excavació o rehabilitació a partir d'inversions.

7.7. ELS BIC DE LA COMARCA DEL BAIX VINALOPÓ

El 40 % dels BIC de la comarca del Baix Vinalopó són productes turístics i estan revalorats per a l'aprofitament econòmic mitjançant un pagament per a accedir-hi i visitar-los. Aquest percentatge és molt elevat respecte al total de la Comunitat Valenciana (entorn del 14,91 %) i ve possibilitat per la tipologia dels béns (vegeu la taula 13 i la figura 8) i per l'existència de municipis com Elx que han generat un interessant producte turístic cultural.

Taula 13. Tipologia i llocs de treball generats dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca del Baix Vinalopó

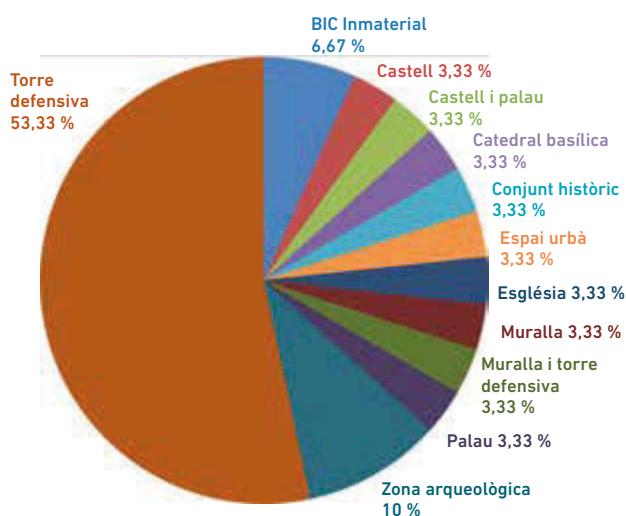
	Número	Porcentaje (%)	Puestos de trabajo
BIC Immaterial	2	6,67	0
Castell	1	3,33	3
Castell i palau	1	3,33	2
Catedral basílica	1	3,33	0
Conjunt històric	1	3,33	1
Espai urbà	1	3,33	0
Església	1	3,33	0
Muralla	1	3,33	0
Muralla i torre defensiva	1	3,33	0
Palau	1	3,33	0
Zona arqueològica	3	10,00	2
Torre defensiva	16	53,33	0
TOTAL	30	100,00	8

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

A més d'Elx, existeixen productes turístics culturals consolidats entorn dels BCI com és el cas concret del Castell fortaleza de Santa Pola. Aquest cas pot ser un exponent de bones accions dutes a terme de posada en valor i actualment consolidades. Les tres dècades de treball entorn d'aquest projecte per revalorar-lo

i amb una inversió total d'uns 300.000 € procedeix de totes i cadascuna de les administracions implicades i que ha generat un producte turístic consolidat amb llocs de treball i activitat econòmica permanent. Aquest producte turístic genera uns ingressos anuals de 30.000 €. En aquest cas, la feina encara no està feta perquè es demanden accions vinculades a la professionalització del personal, a la formació, a la comunicació, a la divulgació i a la museografia.

Figura 8. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca del Baix Vinalopó

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

7.7.1. Els BIC del Pacte Territorial per l'ocupació d'Elx

La declaració de Patrimoni Mundial és una distinció que atorga la UNESCO a aquells béns amb característiques d'excepcional valor que els fan únics en el món. El Pacte d'Elx engloba un espai de rellevància turística internacional i Patrimoni de la Humanitat on se situen el Palmerar d'Elx i el Misteri d'Elx, el primer un jardí històric i el segon un bé d'interés cultural Immaterial. Altres recursos reconeguts per la UNESCO són el Castell-Palau d'Altamira i la Basílica. Les possibilitats de generar producte turístic entorn del valor reconegut de manera internacional augmenten considerablement si s'uneix el ric passat històric, a través d'altres béns immobles i de BIC de renom com el jaciment de la Alcúdia d'Elx.

El Palmerar d'Elx és un exemple de paisatge típicament islàmic, traslladat artificialment a la península Ibèrica. El Palmerar constitueix un extraordinari exponent de sostenibilitat en el desenvolupament agrícola d'ecosistemes fràgils. Va ser declarat Patrimoni Mundial per la UNESCO (imatge 6) el 30 de novembre del 2000. Dins del patrimoni mundial immaterial, El Misteri d'Elx va tenir la seua inclusió l'any 2001, en la primera Proclamació de les Obres Mestres del Patrimoni Oral i Immaterial de la Humanitat per la UNESCO.

Taula 14. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit del Pacte per l'Ocupació d'Elx

	Número	Porcentaje (%) respecto Pacto	Porcentaje (%) respecto Comarca
BIC Immaterial	2	9,09	6,67
Castell i palau	1	4,55	3,33
Catedral basílica	1	4,55	3,33
Conjunt històric	1	4,55	3,33
Església	1	4,55	3,33
Muralla	1	4,55	3,33
Muralla i torre defensiva	1	4,55	3,33
Palau	1	4,55	3,33
Zona arqueològica	1	4,55	3,33
Torre defensiva	12	54,55	40,00
TOTAL	22	100,00	73,33

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

Actualment, consten de Pla Especial les Muralles de Castellar i s'ha començat a elaborar el Pla Especial de Protecció del Conjunt Històric Artístic. Elx té el Museu Arqueològic i d'Història d'Elx Alejandro Ramos Folqués (MAHE), que dota la ciutat d'una infraestructura cultural que revalorar el patrimoni arqueològic i històric d'Elx.

D'altra banda, la gran majoria de les torres defensives d'Elx estan en mans privades, cosa que fa difícil posar-les en valor.

Imatge 6. Palmerar d'Elx

Font: Arxiu documental autors

7.8. ELS BIC DE LA COMARCA DEL BAIX SEGURA

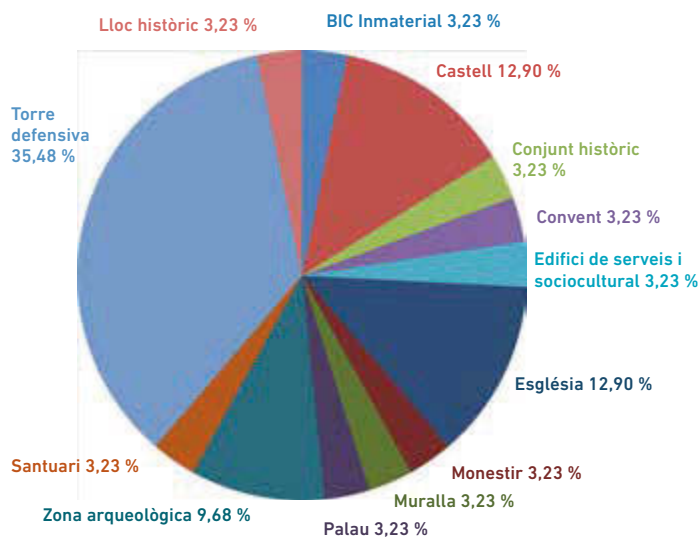
La comarca del Baix Segura presenta un percentatge similar al total de la Comunitat Valenciana pel que fa als BIC que s'han convertit en producte turístic (entorn del 15 %) i pels quals ha de pagar-se per a visitar-los i accedir-hi. La tipologia de BIC és heterogènia (vegeu la taula 15 i la figura 9).

Taula 15. Tipologia i llocs de treball generats dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca del Baix Segura

	Nombre	Percentatge (%)	Llocs de treball
BIC Immaterial	1	3,23	0
Castell	4	12,90	3
Conjunt històric	1	3,23	1
Convent	1	3,23	0
Edifici de serveis i sociocultural	1	3,23	0
Església	4	12,90	0
Monestir	1	3,23	0
Muralla	1	3,23	0
Palau	1	3,23	0
Zona arqueològica	3	9,68	2
Santuari	1	3,23	0
Torre defensiva	11	35,48	0
Lloc històric	1	3,23	1
TOTAL	31	100,00	7

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

Figura 9. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de la comarca del Baix Segura

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

Aprofitant la diversitat de recursos culturals i naturals que té aquest territori comarcal, el 27 d'abril del 2021, i dins d'un dels projectes experimentals finançats per LABORA, en l'Acord Territorial per l'Ocupació del Baix Segura, es va presentar la marca territorial de la Comarca (imatge 7). Un place branding que es va treballar de manera comunitària i en què la Universitat d'Alacant va participar de forma molt activa en les primeres fases, amb els Focus Group i el desenvolupament de jornades vinculades al turisme sostenible i patrimonial.

Imatge 7. Procés participatiu de la Marca Territorial del Baix Segura

Font: Acord Territorial per l'Ocupació i el Desenvolupament Local del Baix Segura

Els equipaments religiosos associats al fet de ser el municipi d'Orihuela diòcesi li confereixen històricament la presència de palaus, esglésies, catedral i convent. En aquells territoris on proliferen els BIC que formen part d'aquests equipaments religiosos el nombre de treballadors associats és menor pel seu caràcter privat. El major nombre de BIC es localitza al municipi d'Orihuela, la qual cosa suposa que el percentatge siga elevat respecte al total de la comarca i del Pacte. Igual que altres conjunts històrics, el Conjunt Històric Artístic del sector antic de la ciutat d'Orihuela és un altre BIC. El castell, el palau episcopal, el convent de Sant Doménec, el Palmerar, l'església parroquial de Sant Jaume el Major i l'església per al dia de Santa Justa i Rufina formen un ric complex arquitectònic històric artístic que es completa amb altres elements patrimonials d'interés.

El Bé d'Interés Cultural del Palmerar de Sant Antoni d'Orihuela consta d'un Pla Director. Aquest Pla Director recull que en treballs previs es va realitzar un projecte de rehabilitació, posada en valor i conservació del Palmerar de Sant Antoni que, entre altres accions, inclou objectius d'interpretació, visibilització i reconeixement per a circuits per als vianants i ciclistes. És el mateix Pla Director el que recull finalment els usos turístics, culturals, educatius i científics bàsics.

Un gran nombre dels municipis que integren la comarca del Baix Segura s'integra dins del Pacte Territorial per l'ocupació i el desenvolupament local de la comarca. Aquest elevat nombre general possibilita que gran part dels Béns d'Interés Cultural estiguen integrats dins del Pacte. De fet, el 100 % dels BIC immaterials, castells, conjunt històric, convents, esglésies, monestirs, muralles, palaus, santuaris i llocs històrics s'integra dins d'aquest pacte en relació amb el total de la comarca.

Les torres defensives es distribueixen per igual entre pacte i comarca, de la mateixa manera que les zones arqueològiques. Els llocs de treball es distribueixen principalment entre els castells i les zones arqueològiques.

7.8.1. Els BIC de l'Acord Comarcal per l'Ocupació i Desenvolupament Local del Baix Segura. CONVEGA

La capacitat de mobilitzar ocupació local del patrimoni cultural entorn dels BIC està supeditada a la prèvia capacitat de l'administració d'invertir-hi per a la seua posada en valor. En molts casos, l'administració local és l'única que hi intervé, per la qual cosa es pot dir que el resultat actual de l'aprofitament de la funció turística (i econòmica), però també educativa, cultural i de recuperació de la identitat, ve de la mà de la grandària i entitat de les corporacions locals que amb els seus recursos adopten accions amb diferent intensitat per a aquesta valorització. En el cas d'aquest Pacte territorial, l'acció des del fet local, al costat de la col·laboració entre administracions, ha permès la reivindicació i generació d'ocupació entorn dels BIC. Aquest cas ocorre significativament en el cas del municipi d'Orihuela.

Taula 16. Tipologia dels Béns d'Interés Cultural en l'àmbit de l'Acord per l'Ocupació de la Vega Baixa

BIC Immaterial	1	4,17	100,00
Castell	4	16,67	100,00
Conjunto històric	1	4,17	100,00
Convent	1	4,17	100,00
Edifici de serveis i sociocultural	0	0,00	0,00
Església	4	16,67	100,00
Monestir	1	4,17	100,00
Muralla	1	4,17	100,00
Palau	1	4,17	100,00
Zona arqueològica	2	8,33	66,67
Santuari	1	4,17	100,00
Torre defensiva	6	25,00	54,55
Lloc històric	1	4,17	100,00
TOTAL	24	100	

Font: Conselleria d'Educació, Cultura i Esport. Elaboració pròpia

Els municipis costaners on existeix una presència del turisme de sol i platja, a més d'altres funcions, el patrimoni cultural no s'exhibeix amb la necessitat de fomentar-se com a producte turístic, ja que se sap no és la principal opció que contribuïska al turisme i a la creació d'ingressos i ús de manera significativa. En aquests espais, al contrari que en uns altres de l'interior, la posada en valor dels BIC és menor, malgrat poder comptar amb més recursos per ser municipis de major entitat i població. En aquests espais és més comú la dimensió privada del recurs patrimonial BIC, que influeix en la funcionalitat d'aquests, i que, en molts casos, està lluny de l'abandó o ruïna per la compatibilitat d'un nou ús (hostaler, per exemple), que s'escenifica molt bé en el cas de les torres de guaita. Aquests elements del patrimoni cultural po-

den convertir-se en un actiu econòmic i social pels seus valors històrics, artístics i culturals. En concret els BIC també fomenten l'educació, la identitat, les activitats econòmiques i el desenvolupament d'una col·lectivitat.

En definitiva, la intervenció per al foment del turisme cultural dels BIC d'aquest territori pot generar beneficis socioculturals i econòmics que transcendeixen per al conjunt de les poblacions tal com es manifesta en la mateixa Carta del Turisme Cultural (ICOMOS, 1981, 1999). Les possibilitats de generació d'ocupació estable i de qualitat poden exercir un efecte positiu considerable en la mesura que, perseguint les seues pròpies finalitats, contribueix a mantindre'ls en vida i a protegir-los, sense obviar els efectes negatius o el risc per a la conservació per culpa d'una mala acció sobre aquests.

Taula 17. Generació d'ocupació en relació amb els BIC. Província d'Alacant

Comarques	BIC que generen ocupació DIRECTA	BIC que generen ocupació INDIRECTA	TOTAL BIC que generen ocupació (directa o indirecta, només directa, només indirecta...)
El Comtat	1	6	6
L'Alcoià	7	9	9
Marina Alta	8	21	21
Marina Baixa	1	11	11
Alt Vinalopó	4	8	8
Vinalopó Mitjà	3	7	7
L'Alacantí	10	16	16
Baix Vinalopó	7	13	13
Baix Segura	6	9	9

Font: Elaboració pròpia

CAPÍTOL 8

Caracterització dels BIC i el mercat laboral. Pactes de Castelló

Caracterització dels BIC i el mercat laboral. Pactes de Castelló

Vicente Budí Orduña, Juan B. Ferreres Bonfill
Universitat Jaume I-Castelló

En aquest informe es recull la situació dels BIC en els pactes per l'ocupació de la província de Castelló. Sobre el detall que apareix a continuació és important assenyalar dos aspectes que als efectes de l'informe dins del projecte AVALEM Territori considerem rellevants. Es tracta d'una banda d'identificar el tipus d'actuacions que s'estan realitzant i, en segon lloc, posar de manifest la potencialitat que els BIC tenen com a eina de creació d'ocupació.

Quant al manteniment, recuperació, reconstrucció i posada en valor dels BIC, hem d'assenyalar el predomini quasi general de l'administració pública en termes absoluts com a relatius sobre aquells béns de titularitat privada (a vegades vinculats a fundacions d'àmbit local). En aquest sentit, tant per part de Generalitat Valenciana com de la Diputació de Castelló i dels ajuntaments, es fa un esforç constant en labors de reconstrucció i, per descomptat, de manteniment. No obstant això, assenyalem també que aquestes actuacions no sempre tenen un pla de reivindicació del recurs turístic per part de l'administració local, que es veu incapacitada per a la dotació de llocs de treball temporals per a facilitar la visita en èpoques de major afluència de turistes. En la mesura que el BIC no és visitable o no compta amb un servei de guies, el fa menys valuós per al visitant i no genera imatge pròpia per al municipi o pacte en què es troba.

Sobre la potencialitat dels BIC, entenem que el llistat de béns hauria de ser suficient per a entendre el grau de no aprofitament de recursos potencials per al turisme. La situació, de fet, és més preocupant en zones

d'interior, en trobar-nos amb abundància de BIC, però, per motius relacionats amb la capacitat financera dels ajuntaments de petita grandària de l'interior de Castelló, resulta inviable l'adequada explotació turística.

Un últim aspecte per a tenir en compte és la possibilitat d'integrar els BIC en l'entorn natural del qual gaudeixen alguns pactes. Ens referim a integrar els elements culturals amb els parcs naturals de la província, buscant així productes turístics que es complementen i augmenten l'atractiu del territori.

A continuació, es presenten els BIC dels diferents pactes de la província de Castelló..

8.1. ACORD TERRITORIAL PER A L'OCUPACIÓ ELS PORTS

L'Acord Territorial per a l'ocupació Els Ports acull quinze municipis en els quals s'han declarat 90 elements BIC. La major part són de tipus immoble, si bé estan representats els altres tipus. Així, en relació amb els elements immaterials, aquests es corresponen a la Santantonà de Forcall i al Sexenni de Morella. Els elements BIC mobles es troben representats en les campanes gòtiques de l'antic convent de la Mare de Déu del Rosari i Sant Blai de Forcall, la campana de les Ànimes de l'ermita de la Puríssima de la Llècia de Morella, la campana dels albaets de la parròquia de la Verge del Rosari d'Olocau i la campana Cristòfol de l'ermita de Sant Cristòfol de Saranyana de

Todolella. Així mateix, cal destacar la presència de BIC nacionals, amb els abrics de pintures rupestres de Morella la Vella, l'església de Santa Maria i el Castell de Morella i el Monestir de Santa Maria de Benifassà. Des de criteris espacials es diferencia una àrea que concentra bona part dels elements BIC, i en la qual actuen com a capçaleres Morella i Forcall, integrant-se la Todolella, Zorita del Maestrazgo i Villores, que concentren el 70 % del total d'elements BIC d'aquest espai dels Ports.

Ateses les tipologies de BIC, els jaciments i pintures rupestres suposen, amb 50 elements, el 55 % del total dels BIC declarats en aquest espai, destacant el conjunt d'abric amb pintures rupestres de Morella la Vella (Galeria Alta de la Masia, Coveta de la Cornisa, Cova del Barranquet, Galeria del Roure i Cova del Llepús) i la ciutat iber-romana Moleta dels Frares de Forcall. Cal assenyalar així mateix els elements de l'arquitectura civil, manifestada de manera singular a la Ciutat de Morella i el seu recinte murallat. Cal destacar també els elements patrimonials de caràcter defensiu, el millor exemple dels quals es troba al Castell de Morella i al de Todolella, si bé l'àrea alberga deu torres defensives que testimonien el caràcter estratègic d'aquest territori. Finalment, i en relació amb l'arquitectura religiosa, sobreix el Monestir de Santa Maria de Benifassà.

Els elements declarats BIC sobre els quals s'ha actuat representen el 33 % del total. Aquest percentatge ve donat per l'elevat nombre de jaciments arqueològics amb pintures rupestres que no s'han restituit ni s'han posat en valor. Per aquest motiu, l'esforç quant al finançament de la reivindicació s'ha centrat més en els BIC vinculats amb el patrimoni de l'arquitectura defensiva, de l'arquitectura civil i religiosa. La iniciativa de la valorització recau en gran manera en l'administració pública, i és la finalitat de la posada valor sobretot cultural, i testimonial la duta a terme en arranjaments al valor turístic. La major part de les accions per revaloritzar els BIC responen a subvencions i actuacions continuades dutes a terme per la Generalitat Valenciana, que ha participat en el 93 % del total, i és molt més reduïda la participació de la Diputació de Castelló i l'Estat. Les actuacions són totes planificades, excepte quatre, la qual cosa tradueix una voluntat per actuar de manera sistemàtica sobre el patrimoni cultural. L'ocupació generada per la posada en valor, si bé predomina la de caràcter temporal, pel que fa a la permanent aconseguix el 43 % del total, és el cas de la Ciutat i el Castell de Morella o el Santuari de la Verge de la Balma.

D'entre els elements de la tipologia d'arquitectura civil sobreix la Ciutat de Morella, l'origen de la qual, atés l'inventari de patrimoni cultural valencià, és medieval. El 1233 se li va donar carta de poblament i a mitjan segle XIV (1358) es va començar a realitzar

l'emmurallament, que va finalitzar el 1465 amb 14 torres. La ciutat va anar creixent en forma d'arcs concèntrics des de fora del recinte murallat del castell, adaptant-se així a la topografia. En general, les cases s'adaptaven als desnivells del terreny. Solen ser d'un o dos pisos amb golfa. Hi ha un gran nombre de cases senyoriales. Entre els edificis civils, religiosos i militars cal destacar l'Ajuntament (segle XV), l'Església Arxiprestal de Santa Maria (segle XIII-XV), l'Església de Sant Nicolau (segle XIII), el Convent de Sant Francesc i el castell. S'han realitzat destacades actuacions, com les dutes a terme a l'Edifici Colomer Zurita, on el 2015 la Diputació de Castelló va invertir 521.571 € per a la substitució de cobertes i reparació façanes, i el 2020 s'escomet la fase del Claustre 2 i l'Escola de Música, en la qual el Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana (a través de l'1,5 % cultural) aporta el 68 % del pressupost total de l'actuació, que ascendeix a 810.745,04 euros. El 2016 es duu a terme el Pla de millora de la Pineda de l'Albereda mitjançant el Taller d'Ocupació d'aprofitament forestal i la Conselleria de Medi Ambient, a través del projecte LIFE Renaix el Bosc. Finalment, al juny del 2020 i en relació amb el Parador de Turisme s'inicien les obres del projecte arqueològic amb un pressupost d'1.464.258,69 €.

El Quadre BIC dels Ports reflecteix els elements BIC amb major singularitat i especificitat, traduint les característiques intrínseques de l'element, a les quals s'afegeixen altres variables que s'emmarquen en l'accessibilitat i els elements que li confereixen una dinàmica de producte, expressats en la jerarquia (López, 2014). D'altra banda, en aquests elements s'ha establert la prioritat de prosseguir amb la seua posada en valor. Sobreix un espai central l'eix vertebrador del qual, des de criteris geogràfics, se singularitza en el riu Bergantes i que integra els municipis de Morella, Forcall, Todolella i Zorita del Maestrazgo. Tal com es reflecteix en aquest mateix quadre, l'àrea concentra els majors valors de jerarquia, expressada en atractius a escala nacional, i sobretot regional i a escala local-comarcal. D'aquesta manera, en la jerarquia 4, es considera el BIC de la ciutat de Morella i en el qual caldria potenciar l'accessibilitat universal als recursos que l'integren i paral·lelament incidir en la transformació digital per facilitar la gestió en temps real, amb la finalitat de beneficiar, en primer lloc, la població local que resideix al nucli urbà. En aquest mateix municipi, si bé sobreix l'esforç de les administracions públiques a posar en valor el perímetre murallat, moltes de les obres són d'emergència, per la qual cosa seria necessari disposar d'un instrument que actue com a full de ruta i establisca un pla d'actuació de manera integral. L'últim dels elements de què convé prioritzar la posada en valor es tradueix en el Sexenni, que, si bé ha generat un equipament museogràfic, és necessària una aposta per la transformació digital i acostar-lo durant tot l'any al futur públic visitant i fomentar així l'accessibilitat universal.

En aquesta mateixa àrea, com a atractiu amb potencialitat a escala regional, per la seua singularitat, destaca la ciutat emmurallada iberoromana Moleta dels Frares a Forcall, en la qual és prioritari prosseguir les campanyes d'excavació. A escala local-comarcal sobreix en primer lloc el castell de la Todoella, en el qual urgeix la creació de la fundació per a donar-lo al municipi, ja que la gestió la durà a terme la Generalitat. Finalment, en aquesta mateixa jerarquia se situa el Santuari de la Verge de la Balma, en què es considera prioritari actuar en l'entorn, amb la possibilitat de crear un espai que contribuísca a transmetre els valors d'aquest element simbòlic.

La segona àrea d'intervenció es concreta a la Poble de Benifassà, al Monestir de Santa Maria, ja que actualment només es pot visitar els dijous durant dues hores. En aquest sentit, caldria enfortir la governança entre totes les parts implicades a fi de dinamitzar-lo, en conformar-se en un element molt singular del patrimoni valencià i ostentar una potencialitat com a atractiu a escala regional. Per a aquest element es proposa una prioritat alta. La tercera àrea se centra en el municipi de Castellfort, i en particular en l'Ermida de Sant Pere. Si bé en aquest element es duen a terme visites a través del punt d'informació durant els mesos de juliol i agost, seria necessari, encara que amb una prioritat baixa, ampliar-les al llarg de l'any, almenys durant els caps de setmana.

La capacitat per a generar valor territorial i ús dels BIC dels Ports està unida a l'atractiu que, a nivell nacional, té Morella, i que es complementa amb altres municipis com Forcall o Zorita del Maestrazgo. Sobre aquest fet, s'assenyala també la imatge de Morella triada com un dels Pobles més Bonics d'Espanya i que li permet una promoció a nivell de l'estat espanyol. D'altra banda, tant les xifres actuals com els plans territorials del Pacte passen per un pes destacat de l'activitat turística i per establir la imatge del territori de naturalesa i patrimoni com un element central en la promoció de productes d'alimentació i especialitats territorials. És a dir, no han de contemplar-se els BIC de forma aïllada i exclusivament com a element cultural sinó com a actiu turístic que, al costat de l'espai natural i les condicions del territori, actua d'atractiu per a visitants. La promoció i actuacions sobre els BIC són, per tant, una prioritat en l'estratègia turística del territori, en la mateixa mesura que la millora en comunicacions o la creació d'infraestructures turístiques, la formació dels treballadors i l'actuació sobre els espais naturals a l'entorn del parc natural de la Tinença de Benifassà.

Quadre BIC dels Ports. Jerarquia i prioritat en el seguiment de la posada en valor dels principals elements BIC

Municipi	BIC	Tipologia	Jerarquia	Prioritat
Castellfort	Ermida de Sant Pere	Arquitectura civil i religiosa	2	Mitjana
Forcall	Ciutat emmurallada iberoromana Moleta dels Frares	Arquitectura militar, civil i religiosa	3	Alta
Morella	Ciutat de Morella	Arquitectura civil	4	Alta
Morella	Sexenni	Immaterial	3	Mitjana
Morella	Castell i muralles	Arquitectura militar, civil i religiosa	3	Alta
Poble de Benifassà	Monestir de Santa Maria	Arquitectura religiosa	2	Mitjana
Todoella	Castell	Arquitectura militar	2	Mitjana
Zorita del Maestrazgo	Santuari de la Balma	Arquitectura religiosa	2	Baixa

Jerarquia

1. Complementa altres recursos
2. Atractiu a nivell local-comarcal
3. Atractiu a nivell regional
4. Atractiu a nivell nacional
5. Atractiu a nivell internacional

Prioritat

- Alta (curt termini)
- Mitjana (mitjà termini)
- Baixa (llarg termini)

8.2. PACTE TERRITORIAL PER LA L'OCUPACIÓ CASTELLÓ NORD

En aquest Pacte territorial per l'ocupació es diferencien huit municipis que alberguen 74 elements declarats BIC. La major part pertanyen al tipus immoble i concentren un 93 % del total. No existeix cap element immaterial i dos elements mobles es corresponen a les campanes gòtiques de la parròquia de l'Assumpció de Traiguera. Així mateix, cal destacar la presència de BIC nacionals que es corresponen a l'Església Arxiprestal de Sant Mateu i als abrics del barranc de la Valltorta, de la Cova dels Cavalls i de la Cova del Civil amb pintures rupestres. Des de l'òptica territorial es diferencien dues àrees que concentren bona part dels elements BIC. La primera es correspon bàsicament al corredor prelitoral de Vilafamés-Sant Mateu i que integra els municipis de Sant Mateu, la Jana, Traiguera i Cervera del Maestre, i acull el 44,6 % dels BIC del pacte territorial, i l'àrea del barranc de la Valltorta a Tírig amb 29 elements BIC que representen el 39 %.

Respecte a les tipologies de BIC, els jaciments i pintures rupestres suposen, amb 44 elements, el 59 % del total dels BIC declarats en aquest pacte per l'ocupació, i destaca la Cova dels Cavalls, els abrics de la Cova del Civil i els abrics del Cingle del Mas d'en Josep, en tots amb exemplars manifestacions d'art rupestre. Al costat d'aquests elements emblemàtics, cal significar els elements de l'arquitectura civil, manifestada de manera especial en el conjunt històric de Sant Mateu. Cal destacar també els elements patrimonials de caràcter defensiu, el millor exemple dels quals es troba al Castell de Cervera del Maestre i en les masies fortificades de Xert. Finalment, i en relació amb l'arquitectura civil i religiosa és de remarcar el Reial Santuari de la Verge de la Font de la Salut.

Del conjunt d'elements declarats BIC, solament s'ha actuat en el 19 %. Aquest modest percentatge ve donat per l'elevat nombre de jaciments amb pintures rupestres, que no s'han restituit ni posat en valor. Així, l'esforç dut a terme en el finançament de la reivindicació s'ha centrat en els BIC més vinculats amb el patrimoni de l'arquitectura defensiva, de l'arquitectura civil, religiosa o de l'arquitectura hidràulica. Generalment, el finançament ha sigut combinat entre el titular-propietari i l'extern, i en això l'administració pública ha dut a terme la major part de les iniciatives de la valorització dels BIC. La finalitat de la posada valor és en gran mesura cultural, amb el 57 %, com succeeix a Cervera del Maestre amb les intervencions sobre el Molí de l'Oli i el Castell, o en els principals abrics amb pintures rupestres del barranc de la Valltorta a Tírig, tal com succeeix amb el conjunt històric de Sant Mateu. D'altra banda, cal destacar que la major part de les accions de revalorització del BIC responen a subvencions i actuacions continuades dutes a terme per la Generalitat Valenciana, la

Diputació de Castelló i l'Estat, i són pràcticament totes planificades, la qual cosa es tradueix en una voluntat per actuar sobre el patrimoni cultural. També cal significar, en relació amb l'ocupació que s'ha generat per les actuacions en matèria de posada en valor, el fet que predomine l'ocupació directa i de caràcter permanent, com ho testifica el Museu de la Valltorta, a través de les visites als abrics, el mateix Parc Cultural de la Valltorta-Gasulla, que depèn del museu, el Molí de l'Oli de Cervera del Maestre, la Font de la Salut de Traiguera i el conjunt històric de Sant Mateu.

D'entre els elements de la tipologia d'arquitectura civil sobreix el conjunt històric de Sant Mateu, en el qual s'integren alguns elements BIC destacables del patrimoni religiós com és el cas de l'Església Arxiprestal, monument clau de l'arquitectura gòtica valenciana, declarat Patrimoni Nacional des del 1931, el Forn medieval, documentat des del 1386; el Palau Borrull, del segle xv, que forma, al costat del contigu Ajuntament, un dels conjunts més importants del gòtic civil valencià. També s'integra la plaça Major i Font de l'Àngel, ideada, des del segle XIII, per a acollir el mercat setmanal; les muralles, construïdes entre el 1357 i el 1380; l'Església i Convent de les Monges Agustines (s. xvi-s. xviii), el Palau del Marqués de Villores del segle xvi, la casa pairal de la família Comí durant l'Edat mitjana o l'Església de Sant Pere dels segles XIII-XVIII. Cal ressaltar algunes subvencions rebudes, com és el cas de la Fundació la Llum de les Imatges, que entre el 2003 i el 2004 va restaurar l'Ajuntament (690.117,65 €), l'Església de Sant Pere, la façana del Palau Villores i la Casa Abadia per a l'exposició de 2005 *Paisatges Sagrats*. També 2007 la restauració i rehabilitació de les muralles de l'antic cementeri amb 121.226 euros (Ministeri de Foment, 1 % cultural). Recentment, el 2019 a través dels fons FEDER es concedeix una subvenció de 255.078,66 € per al centre de convencions i exposicions temporals del Palau del Marqués de Villores.

No obstant això, l'element més singular descansa a Museu de la Valltorta i el conjunt d'abricos que alberguen les pintures rupestres del Barranc de la Valltorta a Tírig. Tanmateix, el Parc Cultural Valltorta-Gasulla, que s'estén pels municipis d'Ares del Maestrat, Morella, Catí, Tírig, les Coves de Vinromà, Albocàsser, Vilar de Canes i Benassal, necessita una consolidació i, com a element principal, requereix importants canvis que afecten fonamentalment la possibilitat d'oferir visites guiades continuades als municipis que l'integren, a més de crear una xarxa de serveis al visitant que possibiliten una experiència més enriquidora, especialment serveis de restauració i venda de productes de la zona.

El Quadre de BIC de Castelló Nord expressa aquells elements BIC que ostenten una major singularitat i especificitat, a banda d'altres de variables que s'emmarquen en l'accessibilitat i els elements que li confereixen

una dinàmica de producte, i, d'altra banda, en aquests s'ha establert la prioritat de prosseguir la revalorització. Així, en primer lloc, sobreix l'àrea central, des de criteris geogràfics, i que integra els municipis de Sant Mateu, Traiguera i Cervera del Maestrat. En aquests es concentren els majors valors de la jerarquia, expressada en atractius a escala regional i a escala local-comarcal i a més els elements que requereixen seguir la posada en valor de manera més prioritària. En la jerarquia 3, es considera potenciar, en primer lloc, el conjunt històric de Sant Mateu, i és del tot necessària l'elaboració i aprovació del Pla Especial de Protecció, i paral·lelament l'elaboració d'un pla estratègic de turisme, que contribuïska a mantenir la dinàmica i la qualitat de vida de la població local que resideix al barri antic i incidisca en la dinamització socioeconòmica d'aquest espai emblemàtic del Maestrat, tant des de la perspectiva laboral com la local. En aquest mateix municipi, i sota la mateixa jerarquia d'atractiu a escala regional, s'erigeix l'Església Arxiprestal, declarada BIC Nacional, i per a la qual es contempla un nivell de prioritat mitjà, en trobar-se restaurada, però requereix enfortir la qualitat del servei amb una major aposta per les noves tecnologies. En aquesta mateixa àrea, com a atractiu a escala local-comarcal sobreix, en primer lloc, el Reial Santuari de la Verge de la Font de la Salut de Traiguera, en què es considera un nivell de prioritat baix, donades les inversions realitzades en la posada en valor, però cal adaptar-lo més a la digitalització de la nostra societat, de la mateixa manera que enfortir-ne l'accessibilitat universal. En aquesta àrea, el municipi de Cervera del Mestre acull dos elements singulars. En primer lloc, el castell hospitalari, i en el qual caldria prosseguir la revalorització amb la redacció del Pla Director, que fixe els objectius i actuacions a seguir.

En segon lloc, un element de l'arquitectura civil i hidràulica, singular i posat en valor que es manifesta a la Torre i Molí de l'Oli, que alberga l'oficina de turisme; en aquest conjunt, encara que amb prioritat baixa, caldria prosseguir actuant sobre la torre.

La segona àrea d'intervenció respondria, primerament, al Parc Cultural de la Valltorta-Gasulla. Aquest element es considera singular pel fet que és l'únic de la Comunitat Valenciana emmarcat en l'art rupestre llevatí, i la seua activació es considera prioritària. En aquest sentit, caldria crear el Patronat per a gestionar-lo i dotar-lo de pressupost, ja que l'ocupació que genera està vinculada solament al Museu de la Valltorta. Pel que fa a dos dels principals abrics del barranc de la Valltorta que contenen pintures rupestres i que es manifesten en la Cova dels Ribassals o del Civil i en la Cova dels Cavalls, seria necessari potenciar l'ús de les noves tecnologies per a acostar aquest patrimoni cultural a les persones i col·lectius amb mobilitat reduïda, la qual cosa incidiria a fomentar-ne l'accessibilitat universal.

Dins de les possibilitats de potenciar l'ocupació i la creació de valor dels BIC del pacte Castelló Nord hi ha la capacitat d'integrar aquests elements en l'oferta turística del territori, juntament amb els elements naturals (oliveres mil·lenàries) i la proposta d'activitats del projecte experimental centrat en el turisme com a sector vertebrador del territori i motor econòmic. El potencial de Sant Mateu ha de servir com a element tractor, si bé es necessita també dotar de major projecció altres conjunts a Traiguera i Cervera per a construir un producte turístic de contingut cultural i paisatgístic.

Quadre BIC pacte Castelló Nord. Jerarquia i prioritat en el seguiment de la posada en valor dels principals elements BIC

Municipi	BIC	Tipologia	Jerarquia	Prioritat
Cervera del Maestrat	Castell de Cervera	Arquitectura militar	2	Mitjana
Cervera del Maestrat	Torre i molí de l'oli	Arquitectura civil, agrària i hidràulica	2	Baixa
Sant Mateu	Conjunt històric	Arquitectura civil	3	Alta
Sant Mateu	Església arxiprestal	Arquitectura religiosa	3	Mitjana
Tírig	Parc Cultura Valltorta-Gassulla	Jaciments, pintures rupestres	3	Alta
Tírig	Cova del Civil	Jaciments, pintures rupestres	3	Mitjana
Tírig	Cova dels Cavalls	Jaciments, pintures rupestres	3	Mitjana
Traiguera	Reial Santuari de la Verge de la Font de la Salut	Arquitectura civil i religiosa	2	Baixa

Jerarquia

1. Complementa altres recursos
2. Atractiu a nivell local-comarcal
3. Atractiu a nivell regional
4. Atractiu a nivell nacional
5. Atractiu a nivell internacional

Prioritat

- Alta (curt termini)
- Mitjana (mitjà termini)
- Baixa (llarg termini)

8.3. PACTE TERRITORIAL PER L'OCUPACIÓ MAESTRAT LITORAL

L'àrea del Pacte Territorial Maestrat Litoral integra els quatre municipis que conformen l'espai litoral comarcal, juntament amb Càlig i Santa Magdalena de Pulpis per la seua imbricació territorial i funcional en aquest espai. En aquesta se singularitzen 22 BIC, que, atesa la perspectiva territorial, es concentren a la Serra d'Irta, la ciutadella de Peníscola i els nuclis urbans de Benicarló i Vinaròs. El seu valor cultural resideix en el fet que tots els elements pertanyen al tipus de béns mobles.

Quant a les tipologies que els representen, sobreix l'arquitectura militar, ja que alberga tres castells que denoten la importància estratègica d'aquest espai durant l'època medieval i que es corresponen amb el Castell-Palau del Papa Luna de Peníscola, el Castell de Xivert i el Castell de Pulpis. Al costat d'aquests elements emblemàtics, l'arquitectura militar s'erigeix en el conjunt fortificat de la ciutadella de Peníscola i en les torres defensives costaneres, des de Capicorb a l'extrem sud a Sol de Riu, en contacte amb el riu Sénia, i cap a l'espai interior a la Torre de Càlig. En aquesta tipologia destaca la funció defensiva que va adquirir l'església parroquial de l'Assumpció de Vinaròs. Del patrimoni arqueològic sobreix el jaciment d'època ibera del Puig de la Nau de Benicarló, emplaçat en una posició central en la unitat morfoestructural del pla de Vinaròs-Benicarló.

Cal destacar que del conjunt d'elements declarats BIC, en bona part s'ha actuat a través de la seua restitució i posada en valor per aconseguir el 77,3 % del total. Això expressa l'esforç dut a terme en el finançament, el qual generalment ha sigut combinat entre el titular-propietari i l'extern, corresponent a l'administració pública el 83 % de les iniciatives de la valorització d'aquest patrimoni.

La finalitat de la revalorització ha sigut majoritàriament cultural, com és la transformació de l'antic convent de Sant Francesc de Benicarló en museu, seguida de la de caràcter social, com per exemple de la Torre de Càlig o l'Església Parroquial de l'Assumpció de Vinaròs, i turística en el cas del conjunt històric de la ciutadella de Peníscola. Respecte a la funció turística que adquireixen els elements posats en valor, sobreix la transformació en producte turístic, com són els castells de Peníscola i de Xivert, el convent de Sant Francesc, que alberga el Museu de la Ciutat de Benicarló (MUCBE), o el jaciment arqueològic del Puig de la Nau a Benicarló, que adquireix una funció educativa i turística. Les accions de posada en valor del BIC responen en la major mesura a subvencions i actuacions continuades dutes a terme per la Generalitat Valenciana i la Diputació de Castelló, juntament amb els ens locals, i són la majoria planificades, la

qual cosa expressa una voluntat per actuar sobre els BIC. No obstant això, en relació amb l'ocupació que s'ha generat per les actuacions en matèria de posada en valor, predomina la de caràcter temporal, com succeeix al Castell-Palau del Papa Luna de Peníscola i el centre històric, atesa l'estacionalitat que presenta aquesta destinació. Per contra, Benicarló sobreix per la generació d'ocupació permanent, vinculada precisament amb la transformació en museu de la ciutat de l'antic convent de Sant Francesc i el poblat iber del Puig de la Nau.

No obstant això, els elements immobles de major rellevància del territori es concreten en la ciutadella de Peníscola, amb el Castell-Palau i el conjunt històric del barri antic. Respecte al Castell-Palau del Papa Luna, se situa en l'alt del penyal a 35 metres sobre el nivell mar dominant la ciutadella. Es va alçar sota el domini de l'orde del Temple (1297-1307) sobre les restes d'una alcassaba islàmica, a la qual el Papa Luna va realitzar reformes importants, en instal·lar allí la seua residència. Després de travessar la porta principal s'accedeix a un vestíbul voltat amb diverses dependències entre les quals destaquen l'aljub i les cavallerisses. Per una escala de pedra s'accedeix fins a la plaça d'armes i a l'església del castell i a les altres dependències senyoriales, on destaca el Palau del Papa Luna, situat a la torre de l'homenatge. Al costat oposat es troba el Saló del Comanador, amb l'escut dels Cardona sobre la porta. El Pla Director del castell preveu una inversió total de 4,5 milions d'euros, i en el seu desenvolupament, entre els anys 2015-2016, es va dur a terme la primera fase i el 2019 la segona fase amb una inversió d'1,7 M€. Es conforma en un dels monuments més visitats de l'Estat i les xifres de visitants així ho testimonien, ja que mentre el 2014 va rebre 250.000 visitants, el 2019 van ser 290.000, fet que va generar uns ingressos superiors al milió d'euros, a més dels llocs de treball que genera.

El conjunt històric de la ciutadella de Peníscola es desenvolupa al voltant del castell, i protegit per un perímetre murallat. Ofereix tres portes d'accés, la més antiga és la de Sant Pere o el Papa Luna, oberta al costat sud; el Portal de Fosc de l'època de Felip II, i, finalment, la Porta de Santa Maria del segle XVIII. En la trama urbana s'identifiquen quatre places i l'estructura s'adapta a la topografia del penyal, caracteritzada per carrers irregulars i estrets. Els habitatges estan pintats de blanc, no tenen fonaments en assentar-se sobre la roca i són construccions de dues plantes amb terrassa. Es tracta d'un conjunt de rellevància nacional i en el qual s'han dut a terme importants accions continuades, com ho testimonia el període 2010-2012, que va suposar una inversió 385.826,57 € per a la restauració de les muralles, o el 2019, amb una acció de conservació que va suposar una inversió d'1.209.171,83 €, dels quals 499.657,78 € van ser subvencionats pel FEDER. Cal destacar també l'acció

duta a terme el 2017, ja que, després de la cessió del Far per part de Ports de l'Estat a l'Ajuntament de Peníscola, la Diputació va dur a terme una inversió superior a 300.000 € per a crear el centre d'acolliment del Castell, amb un caràcter cultural i turístic. Igual que el castell, és una de les imatges de Peníscola i genera ocupació si bé en gran manera de caràcter temporal.

En relació amb l'àrea de la Serra d'Irta, sobreix el castell de Xivert, controlant la fossa d'Alcalà i situat a uns quatre quilòmetres de la capçalera municipal. En aquest s'identifica la fortalesa islàmica, que es troba en bon estat de conservació, encara que va ser remodelada posteriorment. El castell cristià es caracteritza per reaprofitar l'estructura anterior islàmica, i destaquen les obres de cadirat realitzades sota el domini de l'Orde del Temple, manifestades a les torres circulars bessones i l'aljub de la plaça d'armes. Val la pena destacar les intervencions arqueològiques i de restauració dutes a terme de manera quasi ininterrompuda des del 1995 fins al 2021, a més de l'aprofitament turístic del castell, ja que l'Ajuntament d'Alcalà de Xivert duu a terme visites guiades tots els estius des del 2013. En la seua posada en valor és decisiva la implicació de la Diputació de Castelló, duent a terme el 2017 la millora de la difusió com a recurs cultural a través de la instal·lació de nous panells indicatius en tot el seu entorn, o el 2019 amb la recuperació d'un tram de muralla i l'antic poblat islàmic, o la restauració de la muralla de l'Albacar. Es contempla en el present any l'elaboració del Pla Director per a determinar totes les fases de recuperació pendents i els usos culturals i recreatius que assumirà en un futur.

Dins de l'àrea d'aquest pacte territorial també actua com a referent la posada en valor, en el nucli urbà de Benicarló, de l'antic convent de Sant Francesc, l'organització del qual gira entorn d'un claustre de petites dimensions, i se situa en un dels seus costats l'església. Les dependències conventuals es desenvolupen en dues edificacions de planta rectangular i tres pisos. La revalorització té una finalitat expressa de potenciar i difondre la cultura local, ja que des del 2005 alberga el museu MUCBE-Centre Cultural de Benicarló, i es tradueix en la generació d'ocupació permanent. El 2017, després de 26 anys, es dona per finalitzat el projecte integral de restauració de tot l'antic convent, la qual cosa tradueix aquesta voluntat del municipi en la generació d'un element que actue com a referent cultural a escala local.

En el Quadre de BIC-Maestrat Litoral es troben expressats els elements dels municipis que integren el pacte considerats de major singularitat i especificitat, establint-se la prioritat de prosseguir amb la seua revalorització. Això ve justificat en el valor de la jerarquia, que reflecteix el grau d'atracció turística que presenten els elements BIC. Així, en primer

lloc, sobreix la ciutadella de Peníscola amb el Castell Templer i palau del Papa Luna i el conjunt històric. Tots dos presenten una jerarquia de valor 4, i responen a una prioritat alta a continuar la posada en valor del centre històric de Peníscola expressada en la deterioració d'alguns habitatges, que redueix la qualitat de la trama urbana, igual que la imatge externa d'alguns comerços minoristes, i, d'altra banda, prosseguir amb la posada en valor del Castell-Palau, la qual cosa hauria d'incidir a enfortir la dinàmica social i econòmica de la ciutadella que alberga tots dos elements de l'arquitectura civil i militar.

La segona àrea d'intervenció respondria al parc natural de la Serra d'Irta, on s'emplacen els castells de Xivert i de Pulpis, i l'ermita de Santa Llúcia i Sant Benet. Tots dos castells responen a una jerarquia 3 en relació amb el seu grau d'atracció turística, i encara que els esforços en matèria de posada en valor s'hagen centrat en major mesura al Castell de Xivert, no per això s'ha d'oblidar el Castell de Pulpis. D'altra banda, l'encertada posada en valor de l'ermita de Santa Llúcia i Sant Benet hauria de prosseguir amb una visió més a llarg termini a través de l'aplicació de les noves tecnologies de la informació que posen en valor el paisatge i el territori a través de la interpretació.

Al nucli urbà de Benicarló els esforços a prosseguir la posada en valor dels principals elements BIC caldria enfocar-los, d'una banda, en l'antic Convent de Sant Francesc que alberga el MUCBE, i, per una altra, a la casa del Marqués de Benicarló, que hauria de passar a formar part del patrimoni municipal de manera prioritària. El poblat iber del Puig de la Nau es conforma en un element singular i la revalorització hauria de prosseguir amb una prioritat més a llarg termini per acostar aquest patrimoni a la població local. Així mateix, i a fi d'enfortir la complementarietat costa-interior i generar sinergies que enfortisquen el mercat laboral, caldria aprofitar la posada en valor de la Torre de Càlig.

En el que concerneix a l'església parroquial de l'Assumpció de Vinaròs, la seua singularitat obeeix al fet que la construcció conjumina funcionalitat religiosa i defensiva. Si bé ha sigut objecte de revalorització, es considera necessari prosseguir a mitjà termini amb la creació d'una visita virtual, emmarcada en la transformació de Vinaròs a destinació turística intel·ligent, la qual cosa incidirà a diferenciar-ne el valor patrimonial.

Quant a la capacitat dels BIC del pacte Maestrat Litoral per a generar valor territorial i ocupació, la situació es resumeix en el nombre de visitants del Castell-Palau de Peníscola, que s'aproximen als 300.000 visitants any. Es tracta de turistes que podem englobar en dos grups, el grup principal que realitza la visita dins de les activitats programades durant vacances estivals

amb origen en el concepte de sol i platja, i on la visita cultural és una de les activitats que acompanyen l'experiència de viatge. L'altre grup de visitants correspon a aquells que planifiquen la visita a partir de l'atractiu del Castell i el centre històric de Peníscola. Sobre aquests dos grups, cal indicar que l'adequació constant de l'entorn de la ciutat del Papa Luna contribueix a generar satisfacció al viatger, la qual cosa es converteix en elements positius en xarxes socials i, sobretot, en l'atracció de nous visitants. Quant a la resta de BIC, el seu impacte en atractiu és clarament inferior, i contribueixen a millorar l'experiència de viatge en període vacacional.

Finalment, hem d'esmentar que els elements patrimonials de Maestrat Litoral han d'integrar-se amb el concepte de turisme de sol i platja. Ara bé, i dins

de l'objectiu general d'ampliar l'extensió i intensitat de la temporada turística, els BIC formen part de l'atractiu principal per a, a través d'esdeveniments (culturals, musicals, cinematogràfics) i exposicions, allargar la temporada i estendre d'aquesta forma els temps d'obertura d'hotels i establiments turístics i, per descomptat, els períodes de contractació temporal vinculats al turisme. La potència turística dels BIC de Peníscola s'ha pogut comprovar a partir de l'enregistrament de sèries de televisió i l'atracció que per aquest motiu ha permès incorporar nous grups de visitants. Es tracta, en aquest cas, de la posada en valor de BIC i la seua promoció adaptada a nous sistemes de consum.

Quadre BIC Pacte Maestrat Litoral. Jerarquia i prioritat en el seguiment de la posada en valor dels principals elements BIC

Municipi	BIC	Tipologia	Jerarquia	Prioritat
Alcalà de Xivert	Castell Templar	Arquitectura militar	3	Mitjana
Alcalà de Xivert	Ermida de Santa Llúcia i Sant Benet	Arquitectura religiosa i civil	2	Baixa
Benicarló	Puig de la Nau	Jaciments i pintures rupestres	3	Baixa
Benicarló	Antic convent de Sant Francesc	Arquitectura religiosa i civil	2	Mitjana
Benicarló	Casa del Marqués de Benicarló	Arquitectura militar	2	Alta
Càlig	Torre de Càlig	Arquitectura militar	2	Mitjana
Peníscola	Castell-Palau	Arquitectura militar, civil i religiosa	4	Mitjana
Peníscola	Conjunt històric artístic	Arquitectura civil	4	Alta
Santa Magdalena de Polpís	Castell de Polpís	Arquitectura militar	3	Alta
Vinaròs	Església parroquial de l'Assumpció de Maria	Arquitectura religiosa	2	Mitjana

Jerarquia

1. Complementa altres recursos
2. Atractiu a nivell local-comarcal
3. Atractiu a nivell regional
4. Atractiu a nivell nacional
5. Atractiu a nivell internacional

Prioritat

- Alta (Curt termini)
- Mitjana (Mitjà termini)
- Baixa (Llarg termini)

8.4. PACTE TERRITORIAL PER L'OCUPACIÓ I DESENVOLUPAMENT LOCAL DE LA PLANA ALTA NORD

El Pacte territorial per l'ocupació i desenvolupament local de la Plana Alta Nord acull nou municipis pertanyents a la mateixa comarca, encara que integra àmbits geogràfics ben diferenciats. S'hi identifiquen 56 elements declarats BIC, que excepte un bé moble que es correspon a la campana la Xicoteta de la parroquia de Santa Quitèria de la Torre d'en Doménec, la resta d'elements pertanyen al tipus immoble. També cal significar que en aquesta àrea dos elements ostenten la declaració de BIC Nacional i que es corresponen a l'arc romà de Cabanes i els abrics de la cova de

la Saltadora de les Coves de Vinromà. Així, en aquest pacte territorial se singularitzen dues àrees diferenciades, que comparteixen els elements declarats BIC. En primer lloc, l'àrea litoral, emmarcada des de Torrelblanca pel nord fins a Benicàssim a l'extrem sud, tancada pels contraforts del Desert de les Palmes i de la serra de les Santes i que concentra el 41 % dels BIC; i en segon lloc l'espai interior, el pla de l'Arc, que s'articula en el corredor prelitoral que connecta cap al nord amb el Maestrat i que acull el 59 % dels elements declarats BIC.

Pel que fa a les tipologies més representatives, cal significar que aquest espai alberga 25 jaciments ar-

queològics, i la major part corresponen a la tipologia d'abrics amb pintures rupestres, sent el cas més expressiu els situats a les Coves de Vinromà, ja que en el seu terme municipal es localitza el tram final del barranc de la Valltorta, i acull el sistema d'abrics de la Saltadora, declarats BIC Nacional; igual succeeix més al sud al municipi de Sierra Engarcerán, els elements de qual responen a aquesta tipologia. Així mateix, cal destacar la tipologia de l'arquitectura defensiva, manifestada en l'espai litoral en primer lloc en les torres de defensa i els castells situats en el reguix muntanyenc del Desert de les Palmes. Finalment, pel que respecta a l'arquitectura civil, tan sols es troba expressada en dos elements, però sobreix el BIC nacional de l'arc romà de Cabanes.

Quant a les accions implementades que tradueixen una posada en valor, val a ressaltar que del conjunt d'elements declarats BIC en l'àrea que conforma aquest pacte territorial, solament s'ha actuat en el 48 % del total. En això incideix de manera decisiva el pes dels BIC de la tipologia de jaciments arqueològics, i en particular els que alberguen art rupestre, ja que en la major part i malgrat ser reconeguts com a patrimoni mundial, no s'ha actuat en matèria de restitució i posada en valor. D'altra banda, en aquells elements sobre els quals s'ha actuat, el finançament majoritàriament ha sigut combinat (79 %), és a dir, entre el propietari i una o diverses administracions públiques, si bé l'esforç dels propietaris privats es tradueix en comptades ocasions com succeeix en el patrimoni religiós dels monjos Carmelites del Desert de les Palmes. Respecte a la finalitat de la posada en valor, respon en gran manera a la sensibilitat cap al valor cultural que atresoren aquests béns, ja que el 58 % de les intervencions responen en primer lloc a aquest efecte; no obstant això, no és menyspreable la posada en valor per a l'ús turístic ja que representa el 42 % restant, la qual cosa denota l'especialització de l'espai litoral en la valorització turística del patrimoni cultural. Les accions de posada en valor del BIC sorgeixen en major mesura d'ajudes i actuacions continuades dutes a terme per la Generalitat Valenciana i la Diputació de Castelló, en particular en els jaciments arqueològics, juntament amb els ens locals. Cal ressaltar que bona part són planificades, la qual cosa expressa una voluntat per actuar sobre els BIC, com és per exemple les campanyes d'excavació o la posada en valor turístic. No obstant això, el principal repte consisteix en la generació d'ocupació gràcies a les actuacions en matèria de posada en valor, amb predomini de la de caràcter temporal, molt vinculada a les campanyes d'excavació o de les visites mensuals que realitza el Museu de la Valltorta als principals abrics de pintures rupestres, si bé alguns elements com és el cas de les torres de Sant Vicent a Benicàssim i la torre del Rei, generen ocupació directa de caràcter permanent.

En aquest pacte territorial cal posar l'accent principalment en aquells elements declarats BIC que presenten major rellevància. Aquests queden reflectits en l'arc romà i el tossal de Mortorum a Cabanes, i en els abrics de pintures rupestres de les Coves de Vinromà i Sierra Engarcerán.

Així, l'arc romà de Cabanes suposa un element BIC emmarcat en la tipologia d'arquitectura civil. Participa de la Plana de l'Arc i se situa paral·lel al traçat de la Via Augusta, a uns dos quilòmetres del nucli urbà de Cabanes. Està construït en carreus de granit sense argamassa, la qual cosa contrasta ja que aquest tipus de roca no apareix a l'àrea del pacte territorial. Sobre la seua funció existeixen diverses hipòtesis, tal com figura en l'Inventari General del Patrimoni Cultural Valencià. D'una banda, que fora un signe que assenyalara el límit entre els termes de Vall d'Alba i Cabanes; i d'una altra, sembla que és un arc de triomf al qual li falta l'entaulament i els carcanyols. En relació a les invencions efectuades cal assenyalara entre les més recents la realitzada el 2012 per la Diputació de Castelló, conformada en obres de millora de la carretera CV-157, que uneix Cabanes amb el monument, i la construcció d'un nou passeig per als vianants; o el 2020 en la que intervé la Direcció General de Cultura i Patrimoni amb una subvenció que ascendeix a 13.000 €.

El tossal de Mortorum és un turó situat en els últims contraforts de la serra de les Santes que ocupa una posició estratègica en localitzar-se enfront de la plana de Torreblanca-Oropesa, i controla l'accés cap a l'interior des de la costa. És d'assenyalara la implicació de les administracions públiques, i de manera particular del Servei d'Arqueologia de la Diputació de Castelló, en la seua posada en valor, ja que des del 2002 al 2018 s'han realitzat campanyes d'excavació; i el 2019 s'ha procedit a la restauració i posada en valor de la muralla i l'accés al jaciment. Els resultats de les campanyes arqueològiques han identificat diverses restes del passat, entre les quals destaquen un poblat i un túmul funerari. Malgrat la seua singularitat, en relació a la generació d'ocupació aquesta és de caràcter temporal i vinculada actualment a les visites que es realitzen des de l'oficina de turisme de Cabanes.

Del conjunt d'abrics amb pintures rupestres de l'àrea d'estudi sobreixen en primer lloc el de coves de la Saltadora, situat al barranc de la Valltorta, al terme municipal de les Coves de Vinromà. Van ser descobertes el 1917 arran del descobriment de la cova dels Cavalls, al terme municipal de Tírig. Sobreixen els abrics VII, VIII i IX, ja que s'han identificat 153 motius pintats d'estil llevantí, i presenten una gran varietat, entre figures humanes i representacions de fauna, convertint-se en un referent en els estudis d'art prehistòric. Cal unir-hi a Sierra Engarcerán l'abric Melià, que també ha sigut posat en valor. No en va l'art rupestre de

l'arc mediterrani de la façana ibèrica va ser declarat el 1998 Patrimoni Mundial per la UNESCO. En tots dos elements, des del 2019 el Museu de la Valltorta planifica visites mensuals dins del Pla de posada en valor de l'art rupestre a les comarques de Castelló.

En el Quadre de BIC-Plana Alta Nord es representen els Béns d'Interés Cultural dels municipis que conformen el pacte per l'ocupació que han sigut considerats de major singularitat i especificitat. La proposta es justifica en la jerarquia que obtenen, és a dir, en el grau d'atracció turística. En primer lloc, sobreix l'àrea que integra els municipis amb abrics que atresoren manifestacions d'art rupestre llevantí i que es concentra en els municipis de les Coves de Vinromà i de Sierra Engarcerán. Aquests elements obtenen la jerarquia 4, amb un grau d'atracció turística a nivell nacional, donat pel reconeixement per part de la UNESCO. En aquest sentit, arran de la gran quantitat d'abricos que s'han identificat, i en els quals l'accessibilitat i la conservació suposen un vertader repte, caldria potenciar-ne el valor al llarg de l'any a través d'un equipament cultural en què es pugui realitzar una visita virtual a aquells en els quals es dificulta l'accessibilitat. D'aquesta manera se'n fomentaria la valoració i l'accés universal. En aquesta mateixa tipologia d'element BIC, però catalogat com a jaciment arqueològic, sobreix el tossal de Mortorum a Cabanes. Si bé el seu grau d'atracció turística descendeix a un atractiu a escala local o comarcal, és de tot necessari prosseguir amb la seua posada en valor, facilitant l'accessibilitat a l'element.

A l'espai interior de la Plana de l'Arc, destaca pel seu valor singular i les iniciatives de posada en valor en matèria d'accessibilitat l'arc romà de Cabanes; no obstant això, caldria seguir la seua posada en valor per mitjà d'una col·laboració supramunicipal, amb la finalitat de crear una zona d'aparcament i una zona recreativa a l'entorn del BIC per a facilitar-hi la visita, ja que es troba enmig d'una rotonda i sense espai perquè els visitants puguin acostar-se.

Ja a l'espai litoral d'aquesta àrea, cal destacar la rica arquitectura militar manifestada als castells, si bé la seua totalitat es troben en un estat de ruïna, malgrat la sensibilitat de les administracions públiques, com succeeix al castell de Miravet, en el qual recentment s'ha subvencionat l'elaboració del Pla Director, però requereix una intervenció d'urgència. Però sobreix, des de Torreblanca fins a Benicàssim, la important arquitectura militar manifestada en torres defensi-

ves, entre les quals adquireixen especial protagonisme la torre Sant Vicent a Benicàssim i la torre del Rei a Orpesa.

Pel que fa a la torre Sant Vicent cal destacar que, prèvia adquisició per part de l'Ajuntament, el 2017 va ser restaurada completament i rehabilitada com a Centre d'Interpretació, mostrant aspectes relacionats amb la pirateria i el sistema de defensa de la costa valenciana entre els segles XVI i XIX; i en la qual és necessari apostar més per aplicar les TIC a fi d'oferir una visita virtual a través de la web. De la mateixa manera succeeix a la torre del Rei d'Orpesa, en la qual és necessari l'elaboració d'un pla de rehabilitació i un estudi sobre la seua accessibilitat, amb la finalitat de fer-la més inclusiva i que paral·lelament fomenti la generació d'ocupació permanent.

Quant a les possibilitats que els BIC del pacte ofereixen per a la creació d'ocupació i valor com a element d'atracció turística ens trobem amb una situació diferent segons aquests se situen en municipis de la línia de costa o a la franja interior. El cas de Benicàssim, i d'Orpesa, i les actuacions realitzades als seus BIC situats en zones d'afluència turística ha permès una relativa explotació com a atractiu turístic, amb visites regulars i una senyalística ajustada a possibilitats tècniques (aplicacions mòbils) i fins i tot buscant una accessibilitat universal. No obstant això, en cas de BIC situats a la franja interior, la situació és menys evolucionada, i sobretot als abrics i coves amb pintures d'art rupestre llevantí. Malgrat la catalogació com a bé d'interés per part de la UNESCO i la posada en valor que representa el Museu de la Valltorta, existeixen problemes pel que fa a accessibilitat i possibilitat de visites guiades durant tot l'any. Considerem que, en general, i d'acord amb diferents plans de rehabilitació i millora, és possible augmentar el protagonisme dels elements culturals en el pacte, com a complement important en l'estratègia turística del territori. La creació de rutes basades en aquests BIC de la franja interior pot suposar un producte complementari per al turista d'oci i de sol i platja, però també un element d'atracció especialment durant l'època no estival si es combina amb propostes de naturalesa als entorns del Desert de les Palmes i del Prat de Cabanes-Torreblanca, i d'instruments com la via ciclista que uneix l'àmbit costaner del pacte. En aquest sentit recomanaríem una promoció d'enclavaments BIC com a recurs turístic complementari i, en alguns casos, com a principal atractiu del territori.

Quadre BIC Pacte Plana Alta Nord. Jerarquia i prioritat en el seguiment de la posada en valor dels principals elements BIC

Municipi	BIC	Tipologia	Jerarquia	Prioritat
Benicàssim	Desert de les Palmes	Arquitectura religiosa	2	Mitjana
Benicàssim	Torre Sant Vicent	Arquitectura militar	2	Mitjana
Cabanes	Arc romà	Arquitectura civil	3	Alta
Cabanes	Tossal de Mortorum	Jaciments, pintures rupestres	2	Mitjana
Les Coves de Vinromà	Coves de la Saltadora	Jaciments, pintures rupestres	4	Alta
Orpesa	Torre del Rei	Arquitectura militar	2	Mitjana
Sierra Engarcerán	Abric d'en Melià	Jaciments, pintures rupestres	4	Alta

Jerarquia

1. Complementa altres recursos
2. Atractiu a nivell local-comarcal
3. Atractiu a nivell regional
4. Atractiu a nivell nacional
5. Atractiu a nivell internacional

Prioritat

- Alta (curt termini)
- Mitjana (mitjà termini)
- Baixa (llarg termini)

8.5. CONSORCI PACTE LOCAL PER L'OCUPACIÓ DE CASTELLÓ DE LA PLANA

En el cas de la ciutat de Castelló de la Plana es configura com un únic pacte local per l'ocupació i s'identifiquen 34 BIC que, des de la perspectiva territorial, es troben molt concentrats al nucli urbà de la ciutat, en aglutinar aquest espai el 88 %, sent l'altra àrea que ve a completar el total, l'ermita de la Magdalena, el castell Vell i el seu entorn. Expressen un variat patrimoni cultural i s'hi troben representats els tres grans tipus, és a dir, els béns mobles amb 18 elements dels quals el 88,9 % pertanyen a la tipologia d'escuts, als quals segueixen els béns immobles amb 13 elements i els béns immaterials representats en 3 elements.

Del conjunt d'elements declarats BIC solament en el 29,4 % s'han realitzat accions de posada en valor, el finançament de les quals generalment ha sigut combinat entre el titular-propietari i fonts externes de caràcter públic. La finalitat de la posada en valor dels elements ha sigut majoritàriament cultural, seguida de la de caràcter social i turística. En relació a la funció turística que adquireix l'element BIC sobre el qual s'ha actuat, cal assenyalar que malgrat el finançament rebut tan sols tres s'han transformat en producte turístic, en el sentit de generar un preu pel servei, mentre que la resta d'elements es consideren com a recursos turístics.

Dels béns immobles, pel que fa a la diferenciació per tipologies, sobreixen els vinculats a l'arquitectura civil i la màxima expressió espacial dels quals es dona a la plaça Major i el seu entorn. Destaca en primer lloc l'Ajuntament, construït a principis del segle XVIII i que va substituir l'anterior palau conegut com palau

de la Vila. Es tracta d'un edifici de tres plantes, amb la façana que segueix el model d'estil toscà. També destaca la part baixa arran de l'existència d'un porxo amb set arcs de mig punt i columnes d'estil corinti. En aquesta mateixa planta, a l'interior convé ressaltar a la part central una escala de marbre que dona accés a les diferents dependències. L'interior de l'Ajuntament conserva diferents escultures, pintures i frescos dels segles XIX i XX, majoritàriament al saló de plens. Respecte a la seua posada en valor, és portada a terme pel mateix consistori, a través de les visites guiades que realitza l'Ajuntament a l'estiu, generant ocupació, però de caràcter temporal.

Prop de la plaça Major se situa La Llotja del Cànem. Aquest BIC respon a un edifici de principis del segle XVII de planta quadrangular i alberga a la façana l'escut de la vila. En el pis superior destaquen finestrals rectangulars amb frontons corbats assentats en mènsules. En relació a la seua posada en valor, el 1999 va ser adquirit per la Universitat Jaume I. Entre els anys 2005-2007 es realitzen obres de rehabilitació, per valor de 1,2 milions d'euros, del cost dels quals es fa càrrec la Universitat Jaume I. El 2007 la Generalitat Valenciana i l'Ajuntament signen un conveni per a col·laborar en el cost d'aquest projecte, destinant l'immoble en primer lloc a sala d'exposicions i una volta conclosa la restauració en aqueix any, es va convertir en Seu de la Ciutat de la Universitat Jaume I. S'utilitza com a centre cultural en el qual es programen exposicions, cursos i xarrades; i la seua posada en valor genera ocupació permanent.

A l'entorn de la plaça Major es localitza el palau Episcopal, la fàbrica del qual és del segle XVIII. És un edifici d'estil neoclàssic, de planta rectangular, que conserva

l'estructura originària. A l'interior es pot apreciar la distribució d'aquest, i conserva mostres del revestiment de rajola de l'època. A la façana es troba una làpida amb la inscripció sobre la construcció de l'edifici i l'escut del bisbe fundador. L'entrada al palau és gratuïta, si bé l'horari de visites és limitat.

Els principals BIC vinculats a aquesta tipologia, és a dir, a l'arquitectura civil, es completen amb el Museu de Belles Arts, la nova seu del qual va ser inaugurada el 2001. La titularitat recau en la Diputació de Castelló i s'integra en el Consorci de Museus de la Comunitat Valenciana. S'articula al voltant d'un claustre enjardinat amb uns xiprers que responen al seu origen, en situar-se en l'espai que va ocupar l'antic col·legi de Serra Espadà. Les sales responen a un conjunt de plantes d'iguals dimensions, en les quals un espai a doble altura es va desplaçant, la qual cosa li dona originalitat. L'arquitectura exterior sobreix per una malla de plaques d'alumini que li atorga singularitat, i això l'ha fet mereixedor de diversos guardons arquitectònics. La seua gran presència arquitectònica i la seua localització en una de les principals vies de la ciutat el converteixen en un dels edificis més emblemàtics i identitaris de Castelló de la Plana. Les exposicions que conté el museu se centren en l'arqueologia, l'etnologia, la pintura, l'escultura i, en particular, la ceràmica valenciana de l'Alcora, Onda i Ribesalbes des del segle XVI fins al XIX. Malgrat la posada en valor i l'ocupació directa que genera, l'entrada és lliure, per la qual cosa es considera un recurs turístic, malgrat la dinàmica econòmica que desprèn de manera indirecta.

En una posició central al nucli urbà de la ciutat sobreix el conjunt del Parc Ribalta, la plaça de la Independència i la plaça Tetuán, els tres elements han sigut incorporats en la tipologia d'infraestructures, zones verdes i parcs, i sota la categoria de conjunt històric. La construcció del Parc Ribalta, dedicat al pintor del mateix nom, es va iniciar en l'últim terç del segle XIX. Quant a la seua estructura conté dos triangles comunicats per una avinguda; que es completa amb una casa d'esbarjo a la part nord-oest, un estany al centre i un edifici circular. El 1876 es va ampliar amb els terrenys cedits pel comte de Pestagua, i el 1897 es va erigir un obelisc projectat per Francesc Tomás Traver. Cal destacar el 1934 la construcció del temple de música, conformat per 16 columnes geminades amb capitell corinti que sustenten una cúpula de mitja taronja.

L'altre dels elements que integra aquest conjunt correspon a la plaça de la Independència, que data de finals del segle XIX i principis del XX i s'integra amb el Parc Ribalta. En ella sobreix d'una banda "La Farola", que data del 1925 i se situa al centre; i d'una altra els edificis dels anys vint del segle passat, de trets modernistes i historicistes, que conformen un dels

entorns més peculiars de la ciutat. Per la seua part, la plaça de Tetuán tradueix en el paisatge urbà una configuració pròpia també de la dècada dels anys vint, sobre la base d'una vegetació mediterrània, emmarcada per un conjunt de cases entre mitgeres, d'una a quatre plantes; i en ella sobreix l'edifici de Correus. En relació a la posada en valor, cal destacar que s'hi ha adequat un refugi antiaeri de la Guerra Civil, conformant-se en una de les seus del Museu de la Ciutat de Castelló (MUCC), que es recupera el 2018, amb una inversió finançada per l'Ajuntament de Castelló de la Plana. Si bé l'accés a aquest conjunt conformat pels tres elements BIC és lliure, per la qual cosa es consideren com a recursos turístics, la posada en valor del refugi i el fet que s'integra en el Museu de la Ciutat de Castelló comporta a un efecte indirecte al seu entorn, generant dinàmiques de producte.

En la tipologia d'arquitectura religiosa sobreixen els BIC de la catedral de Santa Maria i de l'ermita de la Magdalena compartit aquest últim amb el castell Vell. La catedral de Santa Maria presenta una fàbrica gòtica si bé només en queden les tres portes d'accés i alguns elements ornamentals. Va ser derrocada per un acord del ple municipal als anys trenta del segle passat i les obres de reconstrucció van culminar l'any 2001. A l'interior es troba una imatge de la Immaculada del segle XVIII, imatges barroques, diversos llenços, així com peces d'orfebreria. Respecte a la seua posada en valor, el 2019 es dissol la Fundació de la Catedral de Santa Maria, creada amb l'objectiu d'obtenir fons per a completar-la. A més, hi han intervingut diverses administracions públiques per a la posada en valor. L'entrada és lliure, generant solament ús de caràcter temporal, vinculat a les visites guiades.

L'ermita de la Magdalena és un edifici format per dues naus paral·leles i en el seu interior existeixen unes pintures murals, que alguns autors daten del segle XIV. El 1455 es va construir el pòrtic i el 1456 la capella, a meitat del segle XVIII se li dona la configuració actual d'ermita hostal i torre adossada. Des del pòrtic d'entrada s'accedeix a l'hostal. Vinculat a aquest element es troba el BIC del Romeria de les Canyes, de caràcter immaterial, que es desenvolupa el tercer diumenge de Quaresma amb una periodicitat anual des del 1375 i té, en els seus inicis, una vinculació religiosa important per a la ciutat, ja que està associada al trasllat de la població de Castelló de la Plana des del turó de la Magdalena al pla.

A Castelló de la Plana sobreix la tipologia de BIC d'arquitectura militar i en la qual convé detallar dos elements, la torre campanar el Fadrí i el castell Vell. Pel que fa al Fadrí, es troba situat a la plaça Major, al costat de la catedral de Santa Maria i l'Ajuntament, del qual depén. És una torre campanar exempta de planta octogonal amb una altura aproximada de 60 metres. Està dividida en quatre cossos i a l'interior

es diferencien quatre sales, la cambra del rellotge, la presó, l'habitatge del campaner i l'estança de les campanes, a les quals s'accedeix a través d'una escala de caragol. A la part superior es troba un ampit, decorat amb huit gàrgoles i rematada amb una cuculla. Des de l'exterior, l'accés és a través d'una porta de llinda, on apareixen els escuts del Regne de València i les Torres de Castelló. El Fadri es troba en estreta relació amb dos BIC més rellevants a la ciutat per la seua singularitat. En primer lloc, amb la campana la Tàfol, fosa el 1604. Si bé és plenament barroca, té encara nombrosos elements gòtics que han permés d'incloure-la en l'inventari de campanes gòtiques de la Comunitat Valenciana. En segon lloc, amb el Toc Manual de Campanes, que juntament amb el de la ciutat de València, Albaida i Segorbe constitueixen el paradigma, és a dir, el model, dels conjunts immaterials d'aquesta tipologia millor conservats del territori valencià. La principal intervenció en l'element la va dur a terme la Generalitat Valenciana el 2001 a través de la Conselleria de Cultura fent la restauració integral i el 2021 el Museu de la Ciutat de Castelló (MUCC) ha restaurat les pintures murals de la sala de la presó, i gestiona les visites, en integrar-se en una de les seues seues, per aquest motiu aquesta posada en valor genera ús de caràcter permanent.

Es castell Vell és l'origen de l'actual ciutat de Castelló de la Plana, i se situa al turó al costat de l'ermita de la Magdalena. El castell és d'origen islàmic, sent conquerit l'any 1233. Es disposa de manera escalonada adaptant-se a la forma del turó. De l'alcassaba es conserven restes de muralles amb tres torres semicirculars i diversos aljubs. Cal destacar, donat l'estat de conservació, l'aposta decidida per part del consistori local per a la seua posada en valor. Així ho testifica el fet que l'any 2000 es van iniciar actuacions de manera continuada. Destaca l'any 2016, ja que es van realitzar les obres del tancament del primer recinte i la consolidació dels llenços i torres de l'oest, amb una inversió que va superar els 275.000 euros; el 2017, l'inici de les obres d'execució del tancament per a la seguretat del primer i segon recintes i la creació del centre d'interpretació, amb una inversió superior al mig milió d'euros; o el 2018, amb l'impuls a la il·luminació ornamental. Com a seu el Museu de la Ciutat de Castelló i per albergar el centre d'interpretació, la seua posada en valor es tradueix en la creació de tres llocs de treball de manera permanent, a més de llocs de treball temporals vinculats amb les obres de conservació i rehabilitació.

El Quadre de BIC de Castelló de la Plana reflecteix aquells elements del patrimoni cultural de Castelló de la Plana que s'han considerat més singulars i específics, fixant-se una prioritat a continuar la seua posada en valor, justificada en la jerarquia, que reflecteix el grau d'atracció turística. Aquesta es troba conformada per una sèrie de variables i indicadors, entre els quals sobreixen les característiques intrínseques, expressades en l'especificitat i singularitat de l'element; la seua accessibilitat interna i externa; i els equipaments i infraestructures i serveis que s'han desenvolupat al seu entorn, i que incideixen en la transformació del recurs en producte turístic (López, 2014). Així, en primer lloc, sobreix l'entorn de la plaça Major, on el BIC de la torre campanar el Fadri juntament amb la campana la Tàfol i el Toc Manual de Campanes, presenten una jerarquia de valor 4, amb una prioritat alta a continuar la seua posada en valor. En aquest espai caldria a més i de manera prioritària incidir en el BIC del Romeria de les Canyes, proposant continuar la seua posada en valor a través de la creació d'un centre d'interpretació que transmeta el valor social, religiós i turístic d'aquest element immaterial, cosa que incidiria sobre la generació d'ocupació. D'altra banda, i donada la progressiva conversió en zona de vianants del centre històric de la ciutat, es considera prioritari enfortir la connectivitat entre el Parc Ribalta, la plaça de la Independència i la plaça Tetuan a fi de seguir la seua posada en valor, de manera que fomenti la mobilitat sostenible i transmeta a la població local i al públic visitant els valors d'aquests espais que articulen la ciutat.

A l'efecte de quantificar l'impacte econòmic, en visites turístiques i ocupació la incidència actual dels BIC és feble i es limita als llocs de treball directes relacionats amb els empleats de museus municipals, manteniment d'instal·lacions i visites guiades. Considerem important assenyalar que alguns d'aquests BIC s'han vist afectats per processos de posada en valor en intensificar les visites als mateixos (amb independència que es tracta de visites gratuïtes). Sobre aquest aspecte, i d'acord amb informes sobre l'activitat turística a Castelló, l'adequació de BIC s'ha de fer no des d'una òptica econòmica (no s'estableix relació entre cost i nombre de visitants) sinó des d'una visió de millorar la percepció de la ciutat, buscant d'aquesta forma incrementar el seu atractiu per a residents i, indirectament, per a possibles visitants¹.

¹ Proposta en línia amb el que s'indica en el Pla Estratègic Turístic Integral de Castelló de la Plana, elaborat el 2017 pel Gabinet d'Estudis Turístics de la Universitat Jaume I

Quadre BIC de Castelló de la Plana. Jerarquia i prioritat en el seguiment de la posada en valor dels principals elements BIC

Municipi	BIC	Tipologia	Jerarquia	Prioritat
Castelló de la Plana	Parc Ribalta, plaça de la Independència i plaça Tetuán	Arquitectura civil	3	Alta
Castelló de la Plana	Palau Episcopal	Arquitectura civil	3	Baixa
Castelló de la Plana	Torre campanar el Fadri	Arquitectura militar	4	Alta
Castelló de la Plana	Església de Santa Maria la Major	Arquitectura religiosa	3	Baixa
Castelló de la Plana	Castell Vell i ermita de la Magdalena	Arquitectura militar	3	Mitjana
Castelló de la Plana	Llotja del Cànem	Arquitectura civil	3	Baja
Castelló de la Plana	Romeria de les Canyes	Immaterial	3	Alta
Castelló de la Plana	Ajuntament de Castelló de la Plana	Arquitectura civil	3	Baixa
Castelló de la Plana	Museu de Belles Arts	Arquitectura civil	3	Mitjana

Jerarquia

1. Complementa altres recursos
2. Atractiu a nivell local-comarcal
3. Atractiu a nivell regional
4. Atractiu a nivell nacional
5. Atractiu a nivell internacional

Prioritat

- Alta (curt termini)
- Mitjana (mitjà termini)
- Baixa (llarg termini)

8.6. PACTE TERRITORIAL PER L'OCUPACIÓ MUNICIPAL CERÀMICS

L'àrea que conforma el Pacte territorial per l'ocupació dels Municipis Ceràmics es troba integrada per sis municipis que alberguen 31 elements declarats BIC que pertanyen al tipus immoble, excepte un element de tipus immaterial que se singularitza en la tamborinada de la Trencada de l'Hora de l'Alcora. Convé assenyalar des de l'òptica territorial dues àrees. En primer lloc, la importància del corredor prelitoral de Vilafamés que connecta amb l'Alcora i acull el 48 % dels BIC del pacte territorial, i l'àrea de la Plana en la qual sobreixen Borriana i Almassora, al tram final del Millars, amb el 45 %.

Pel que fa a les tipologies que els representen, sobreix l'arquitectura militar manifestada als castells i torres defensives que acullen el 42 % dels elements, dels quals destaca el castell de l'Alcalatén de l'Alcora i el castell i llenços de muralla de Vilafamés. Al costat d'aquests elements emblemàtics, val a significar els elements de l'arquitectura civil, manifestada de manera especial en dos conjunts històrics, el de Borriana i el de Vilafamés; i a la Reial Fàbrica del comte d'Aranda de l'Alcora. Del patrimoni arqueològic cal destacar el jaciment del Torrelló del Boverot d'Almassora i l'art rupestre esquemàtic dels Abrics del Castell al municipi de Vilafamés.

És de ressaltar que del conjunt d'elements declarats BIC en bona part s'ha actuat a través de la seua restitució i posada en valor aconseguint 61 % del total, la qual cosa tradueix l'esforç realitzat en el finan-

çament, que generalment ha sigut combinat entre el titular-propietari i extern, corresponent a l'administració pública la major part de les iniciatives de la valorització dels BIC, si bé cal assenyalar l'esforç dels propietaris privats. Pel que fa a la finalitat de la posada en valor ha sigut majoritàriament cultural amb el 52 %, com succeeix a Almassora amb les intervencions sobre els ponts del riu Millars o el recinte murallat, i igualment succeeix amb els conjunts històrics de Borriana i Vilafamés, o en la posada en valor de la Reial Fàbrica del comte d'Aranda de l'Alcora, seguida de la de caràcter social i turística. En relació amb aquesta última, francament ha sigut molt menor i se cenyeix a la posada en valor turístic dels abrics de pintures rupestres del castell de Vilafamés o a la torre de Carabona de Borriana. Les accions de posada en valor dels BIC responen en la major part a subvencions i actuacions continuades dutes a terme per les institucions públiques valencianes, juntament amb els ens locals, sent la majoria planificades, la qual cosa expressa una voluntat per actuar sobre els BIC. No obstant això, en relació a l'ocupació que s'ha generat en els BIC, predomina la de caràcter temporal, encara que el conjunt històric de Vilafamés i l'exconvent de la Mercé en el qual s'ubica el museu d'arqueologia de Borriana, han aconseguit cristal·litzar ocupació directa.

Així, en els elements declarats BIC de major rellevància, cal detindre'ns en primer lloc a l'Alcora, ja que atresora, d'una banda, la Reial Fàbrica del comte d'Aranda i d'altra banda la tamborinada de la Trencada de l'Hora, declara per la UNESCO Patrimoni de la Humanitat. Pel que fa al primer element, va ser

fundada el 1727 pel comte d'Aranda i es conforma en un dels referents més destacats de la ceràmica espanyola. Cal destacar que al llarg del segle XVIII va elaborar peces decorades amb diversos estils, presents hui en col·leccions privades i en prestigiosos museus arreu del món. Va continuar en funcionament fins poc abans de la Guerra Civil i després les seues instal·lacions van ser aprofitades per algunes empreses rajoleres fins a finals de la dècada dels huitanta del segle passat. Pel que fa a les actuacions, el 2019 rep una ajuda de 18.634 € per a l'elaboració del Pla Director i en aqueix mateix any una subvenció FEDER de 202.377,77 € per a la rehabilitació de la nau dels Forns (primer espai rehabilitat). Així mateix, el 2020 s'aprova el Projecte de rehabilitació del pati-claustre i façana original mitjançant una partida pressupostària de 1,9 milions d'euros, dels quals el Ministeri de Transports, Mobilitat i Agenda Urbana aporta el 75 %, un poc més de 1,4 milions d'euros.

Pel que fa a la Trencada de l'Hora de l'Alcora ha sigut reconeguda per la UNESCO el 2018, al costat de la resta de tamborinades d'Espanya, com a Patrimoni Mundial immaterial. Acull centenars de tambors simulant amb repics els trastorns i el cataclisme físic que va patir la terra quan Crist va morir, i així el tambor es converteix en lament. Els actes estan estructurats sobre un plantejament conceptual que respon a un ritual definit, vinculat a un referent identitari i festiu d'àmbit nacional. Malgrat aquest reconeixement a escala mundial, la generació d'ocupació se cenyeix a la de caràcter temporal durant la seua celebració.

En aquesta àrea també sobreix el conjunt historicoartístic de Vilafamés, conformant-se en un dels de major importància de la Comunitat Valenciana per la seua bellesa i alt grau de conservació, així com per l'enclavament paisatgístic on se situa i s'integra l'estructura urbana. Destaca per una trama medieval adaptada a la seua particular topografia coexistent-hi una interessant arquitectura popular juntament amb edificis significatius de l'arquitectura civil i religiosa. En el conjunt destaquen una sèrie d'immobles rellevants com són l'església de la Sang, d'origen medieval i integrada al BIC del castell i dels llenços de muralla; l'ermita de Sant Ramon; l'església parroquial de l'Assumpció de Nostra Senyora; el palau de l'Alcalde, edifici d'origen medieval que actualment acull el Museu d'Art Contemporani Vicent Aguilera i Cerni (MACVAC). Sorprenen les escasses actuacions en matèria de posada en valor ja que entre les més recents solament destaca l'atorgada el 2019 a través d'una subvenció de la Generalitat per un import de 18.101,60 € per a redactar el Pla Especial de Protecció. Això malgrat el reconeixement de Vilafamés com un dels Pobles més Bonics d'Espanya, la qual cosa ha generat un vertader impuls cap a la seua transformació en producte turístic. D'altra banda, al costat del conjunt històric i el castell, cal destacar un conjunt d'abrics que alber-

guen representacions d'art esquemàtic i en què amb encert han sigut integrats per la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport i el Museu de la Valltorta en el Pla de posada en valor de l'art rupestre a les comarques de Castelló.

El Quadre de BIC Municipis Ceràmics expressa els elements dels municipis que integren aquest pacte territorial per l'ocupació i que han sigut considerats de major singularitat i especificitat, i amb una prioritza-ció a prosseguir la seua posada en valor, la qual cosa ve justificada en el valor que aconseguix la jerarquia, és a dir, el seu grau d'atracció turística. Així, en primer lloc, sobreix l'àrea que integra els municipis de l'Alcora i Vilafamés, i en ella l'element que obté la jerarquia 4, amb un grau d'atracció turística a nivell nacional, correspon a la Tamborinada de la Trencada de l'Hora de l'Alcora i en el qual, donat el seu reconeixement per part de la UNESCO, seria del tot adequat potenciar-ne el valor al llarg de l'any a través d'un equipament cultural que el pugua transmetre al públic visitant. En aquest mateix municipi la seguiria la Reial Fàbrica del comte d'Aranda que, si bé respon a un potencial turístic a escala regional, caldria incidir a convertir aquest BIC en un espai d'ús sociocultural, d'interpretació del mateix recinte i de la indústria ceràmica en general, que generara dinàmiques de producte turístic. Dins d'aquest espai prelitoral, a Vilafamés es considera potenciar en primer lloc el conjunt historicoartístic, sent del tot necessària l'elaboració i aprovació del Pla Especial de Protecció del conjunt històric, ja que, com s'ha indicat, l'Ajuntament ha rebut una subvenció de la Generalitat per a elaborar-lo; a més, el fet que des del 2015 és reconegut com a Poble més Bonic d'Espanya, fa necessària l'elaboració d'un pla estratègic de turisme, que contribuísca a mantindre la qualitat de vida de la població local que resideix al barri antic i incidisca en la dinamització socioeconòmica des de la perspectiva laboral i local. Finalment, si bé actualment presenta una jerarquia 2, caldria potenciar la posada en valor del castell, els llenços de muralla i l'església de la Sang, juntament amb els abrics d'art rupestre esquemàtic.

La segona àrea d'intervenció respondria al tram final del riu Millars, on s'assenten els municipis d'Almassora i Borriana. A Almassora es considera necessari prosseguir les excavacions al jaciment del Torrelló de Boverot, i mantenir les visites guiades, a fi de transmetre el valor d'aquest patrimoni cultural i enfortir el museu municipal. A Borriana, caldria prosseguir la posada en valor en primer lloc del conjunt historicoartístic, ja que disposa de Pla Especial de Protecció des del 2014, i comprén 880 immobles dels quals 830 són d'ús residencial i en la gran majoria l'estat de conservació és bo o regular; a més d'enfortir la creació d'itineraris que contribuísquen a enfortir-ne la posada en valor. Finalment, pel que respecta a l'exconvent de la Mercé, seu del Museu d'Arqueologia, es conforma

en un referent comarcal que és necessari potenciar i per al qual generar una major dinàmica d'ocupació.

Com s'ha indicat, l'impacte en ocupació i creació de valor dels BIC es concentra als municipis de Vilafamés i Borriana. En el primer cas és evident el seu potencial, en contribuir la seua integració a la xarxa dels Pobles més Bonics d'Espanya i les seues implicacions en nombre de visitants. En la mesura que els elements patrimonials presenten un millor estat de conservació, major serà l'efecte en atracció de turistes i creació d'ocupació directa i indirecta. Cal notar que el focus d'atracció de Vilafamés reverteix en el

conjunt de municipis de l'entorn (entre ells Onda, no inclòs en aquesta anàlisi en estar fora del pacte). El cas de Borriana presenta un atractiu relacionat també amb el component de zona de platja i esports nàutics. La qualitat dels BIC s'inscriu com a element que completa l'oferta vacacional i la imatge de la destinació turística. Finalment, el cas de l'Alcora, ha d'integrar-se en la potencialitat que el turisme industrial està adquirint en l'última dècada, si bé amb limitat efecte en aquests moments. Una explotació de l'atractiu industrial hauria de contemplar també altres municipis ceràmics de l'entorn.

Quadre BIC Pacte Municipis Ceràmics. Jerarquia i prioritat en el seguiment de la posada en valor dels principals elements BIC

Municipi	BIC	Tipologia	Jerarquia	Prioritat
L'Alcora	Castell de l'Alcalatén	Arquitectura militar	2	Mitjana
L'Alcora	Reial Fàbrica del comte d'Aranda	Arquitectura civil	3	Alta
L'Alcora	Tamborinada de la Trencada de l'Hora	Immaterial	4	Alta
Almassora	Torrelló de Boverot	Arquitectura militar	2	Mitjana
Betxí	Castell palau de Betxí	Arquitectura militar, civil i religiosa	2	Mitjana
Borriana	Conjunt històric	Arquitectura civil	3	Alta
Borriana	Exconvent de la Mercé	Arquitectura religiosa i civil	2	Mitjana
Vilafamés	Conjunt historicoartístic	Arquitectura civil	3	Alta
Vilafamés	L'Abric del Castell	Jaciments, pintures rupestres	3	Alta
Vilafamés	Castell, llenços de muralles i l'església de la Sang	Arquitectura militar, civil i religiosa	2	Alta

Jerarquia

1. Complementa altres recursos
2. Atractiu a nivell local-comarcal
3. Atractiu a nivell regional
4. Atractiu a nivell nacional
5. Atractiu a nivell internacional

Prioritat

- Alta (curt termini)
- Mitjana (mitjà termini)
- Baixa (llarg termini)

8.7. PACTE TERRITORIAL PER L'OCUPACIÓ DE LA PLANA BAIXA

En el Pacte territorial per l'ocupació i desenvolupament local de la Plana Baixa es diferencien huit municipis pertanyents a la mateixa comarca. S'hi s'han identificat 23 elements declarats BIC, tots ells del tipus immoble. Des de la perspectiva territorial se singularitzen dues àrees, la interior, que integra els municipis d'Alfondegulla, Artana, Eslida, la Vall d'Uixó i la Vilavella, i representa el 65 % del total dels BIC; i en segon lloc l'espai litoral, des de Nules fins a Almenara i que acull la resta dels elements declarats BIC.

Respecte a les tipologies amb major representació, cal destacar que la Plana Baixa sobreix pels elements

vinculats a l'arquitectura militar, manifestada de manera majoritària en 6 castells, com són el cas d'Almenara, Eslida, Artana, Alfondegulla, la Vall d'Uixó i la Vilavella i 5 torres defensives. No obstant això, l'element més singular i a més vinculat a l'arquitectura civil, es correspon amb el conjunt murallat de Mascarell al municipi de Nules. En aquesta tipologia d'arquitectura militar i defensiva cal considerar el ric patrimoni manifestat en els jaciments arqueològics, d'època ibera, com és el cas del poblat iber de Sant Josep a la Vall d'Uixó, i la vila romana de Benicató a Nules, entre altres. A tots dos s'ha d'afegir en aquesta tipologia el jaciment paleontològic del Puntal del Cid a Almenara. Finalment, i en referència a l'arquitectura religiosa, solament existeixen dos elements entre els quals destaca l'església parroquial del Sant Àngel Custodi de la Vall d'Uixó.

En relació a les accions implementades en la seua posada en valor, és de remarcar que s'ha actuat en més de meitat del conjunt d'elements declarats BIC, la qual cosa tradueix una sensibilitat per part de les administracions públiques, sent la seua presència decisiva i corresponent al 95,6 % de la participació en la revaloració. Així, sobre elements en els quals s'ha actuat, el finançament majoritàriament ha sigut combinat (75 %), és a dir, amb una participació del propietari i una o diverses administracions públiques. En el que concerneix a la finalitat de la posada valor, existeix un equilibri entre l'orientació cap a emfatitzar el valor cultural i el turístic que suposa el 41 % en tots dos. Això tradueix una sensibilització en l'espai litoral, en el cas de Nules o Moncofa, i a l'interior a la Vall d'Uixó en la valorització turística del patrimoni cultural. Val a significar que les accions de posada en valor dels BIC naixen en major mesura d'ajudes i actuacions planificades, dutes a terme per la Generalitat Valenciana i la Diputació de Castelló, però sorprén que la majoria siguen aïllades i que s'acullen a alguna convocatòria de subvencions o ajudes. En la generació d'ocupació cal destacar que en tots els elements en els quals s'ha actuat, ha existit una relació amb el mercat laboral, encara que en gran majoria de caràcter temporal, bé siga durant les obres de posada en valor o en el seu posterior ús turístic. No obstant això, cal remarcar que existeixen dos elements BIC que caldria considerar com a referents en la generació d'ocupació directa i de caràcter permanent, tots dos es localitzen a la Vall d'Uixó: la cova de Sant Josep i el poblat iberoromà de Sant Josep.

Dins de l'espai que integra aquest pacte territorial per l'ocupació val la pena detindre's en aquells elements declarats BIC que ostenten major rellevància. Es concreten en el conjunt fortificat de Mascarell, localitzat al municipi de Nules, i en els jaciments arqueològics de la vil·la romana de Benicató, a Nules, i en el poblat iberoromà de Sant Josep a la Vall d'Uixó.

Així, el nucli fortificat de Mascarell es va integrar al municipi de Nules a mitjan segle XIX. Pel que fa al seu origen data del segle XIII quan es van realitzar poblacions de nova planta després de la reconquesta, si bé va estar poblat per moriscos fins al primer decenni del segle XVII. El perímetre murallat és de planta rectangular i amb una altura aproximada de 7 metres. Al centre del nucli urbà se situa la plaça on es troben l'església i l'Ajuntament. La tipologia de les cases que nodreixen l'interior ofereix una gran senzillesa a tenor d'ús agrari del territori. L'accés a l'interior del recinte es duu a terme pel portal de l'Horta, en oposició al portal de València. Pel que fa a la seua posada en valor, des de finals del segle passat s'han portat a terme diferents intervencions per a la rehabilitació i conservació del recinte, destacant en el present segle la il·luminació de les muralles el 2008 feta per la Diputació de Castelló amb un cost 35.000

€, la rehabilitació de la muralla per part de la Generalitat Valenciana, i la subvenció FEDER el 2018 per a la urbanització de vials amb un import de 306.005,97 €. Malgrat la singularitat d'aquest recinte murallat, no aconsegueix generar una dinàmica d'ocupació permanent.

Sobreix la vil·la romana de Benicató, localitzada als voltants de Nules, ja que va ser la primera excavada a la comarca de la Plana Baixa. El jaciment arqueològic es coneix des del 1888, però les primeres excavacions les van efectuar el 1956. Sobreix perquè es tractava d'una edificació de luxe, ja que al seu voltant s'han pogut identificar fins a 17 habitacions, dues de pavimentades amb mosaics decorats amb motius geomètrics i vegetals. Recentment s'ha continuat actuant i sobreix l'impuls de l'Ajuntament de Nules a posar-la en valor cultural i turístic. En aquest sentit, l'any 2018 va signar un conveni amb la Universitat de València per a prosseguir les campanyes d'excavació. El 2019 rep una subvenció de 12.620,30 € per a elaborar el Pla Director; i el 2021 s'ha celebrat al jaciment el primer tast-taller gastronòmic de productes de l'Imperi Romà a la província de Castelló.

El poblat iberoromà de Sant Josep es localitza a la Vall d'Uixó a la part alta del turó del mateix nom. Si bé va ser construït a l'edat del bronze, l'època de major esplendor va ser durant les etapes ibera i finals de l'Imperi Romà. És de remarcar l'esforç de la corporació local en la posada en valor d'aquest element, a través d'una sèrie de recents campanyes d'excavació que han aconseguit conservar un xicotet recinte murallat i protegit per torres de planta quadrangular. Es conforma en un singular exemple d'urbanisme iber, ja que es conserva una bona part de la seua acrópoli, de la muralla, dues torres quadrades, carrers, escales i restes d'habitacions. Així, durant el 2019 s'implementa la tercera campanya d'excavació i museïtzació del poblat, gràcies a una subvenció FEDER, i l'any 2020 es procedeix al canvi d'il·luminació. Durant el 2021 l'Ajuntament aporta 7.000 € per a prosseguir les excavacions, la qual cosa denota una sensibilització de la societat local en favor de la conservació i posada en valor del patrimoni.

Al Quadre de BIC de la Plana Baixa es representen els Béns d'Interés Cultural dels municipis que conformen aquest pacte per l'ocupació, considerats de major singularitat i especificitat. La justificació ve determinada per la jerarquia que aconsegueixen, és a dir, en el grau d'atracció turística. Sobreix en primer lloc el municipi de Nules, que acull dos elements singulars i amb una potencialitat d'atracció turística a escala regional, manifestats en el conjunt fortificat de Mascarell i en la vil·la romana de Benicató. Tots dos elements aconsegueixen la jerarquia 3 i pel que fa a Mascarell és de significar que el 2020 va rebre, a la Fira Internacional de Turisme (FITUR), el Premi Pobles

Màgics, per la posada en valor del seu patrimoni històric, la qual cosa hauria d'incidir a prosseguir aquesta línia d'actuacions en el sentit de posar en marxa una Oficina de Turisme i un Centre d'Interpretació. A la vil·la romana de Benicató cal assenyalar que els terrenys del jaciment són propietat de la Diputació de Castelló i el 2021 l'Ajuntament sol·licita col·laboració de la institució provincial per a realitzar excavacions i posar en valor la vil·la romana, la qual cosa s'hauria de traduir en una major sensibilització per acostar a través de la interpretació el valor d'aquest patrimoni. A la Vall d'Uixó, com s'ha indicat anteriorment, sobreix el poblat iberoromà de Sant Josep; caldria integrar aquest element d'una manera més ferma amb la cova de Sant Josep, a fi de generar una major sinergia entre tots dos elements, seguint la línia iniciada l'any 2021 per l'Ajuntament a través de les visites guiades. Dins d'aquesta mateixa tipologia d'elements, i tot i que el grau d'atracció turística se situa en la jerarquia 2, donada la seua singularitat com a element paleontològic s'hauria d'iniciar la posada en valor del jaciment Puntal del Cid a Almenara.

En darrer lloc, val la pena detindre'ns en els elements de l'arquitectura militar manifestats en els castells d'Almenara a l'espai litoral i d'Eslida ja al Parc Natural de la Serra d'Espadà. Tots dos ostenten una valoració de jerarquia 2, com a atractiu a escala local-comarcal, i pel que fa al castell d'Almenara, si bé val a remarcar les iniciatives dutes a terme recentment per l'Ajuntament a través de la Regidoria de Turisme com és una nova ruta d'observació d'ocells i fauna, caldria prosseguir amb la redacció del Pla Director. Pel que fa al castell d'Eslida, el fet d'haver sigut adquirit per l'Ajuntament el 2021 a fi de posar-lo en valor per a ús turístic reflecteix la sensibilitat i la possibilitat de generar dinàmiques d'ocupació.

En termes de potencialitat per a generar activitat i ocupació, el punt més destacat és el de les coves de Sant Josep i el poblat iberoromà per les possibilitats d'incrementar el nombre de visitants i, sobretot, el target de despesa vinculada a restauració i allotjament, i també al component de compres en el comerç local. De fet, algunes de les actuacions de l'ajuntament de la Vall d'Uixó han anat en aquesta direcció. El segon gran potencial esmentat és el conjunt de Mascarell que, com s'ha assenyalat, compta amb reconeixement tècnic, però amb baix impacte en atracció de visitants. En aquest sentit entenem que seria necessari realitzar accions de promoció en el mercat de proximitat de l'àrea metropolitana de València. Quant a les possibilitats dels enclavaments a Eslida i Artana, és necessari vincular-los amb l'entorn del Parc Natural de la Serra d'Espadà. El parc proporciona un flux de visitants per motius relacionats amb la natura i el cicloturisme i que genera activitat hotelera (cases rurals i lloguer vacacional) i de restauració (caps de setmana). La incorporació dels BIC aportaria valor als visitants impulsats pel turisme de naturalesa, i sobretot si al costat d'aquests BIC es realitzaren activitats d'àmbit cultural (museus) i esdeveniments en èpoques vacacionals.

Un element complementari i que és rellevant esmentar en aquest apartat encara que no es tracta d'un BIC pròpiament dit, és la connexió existent entre els municipis del pacte mitjançant carril bici que contribueix a vertebrar les possibilitats de visita lúdica en època vacacional des dels municipis de platja a la franja costanera. Relacionat amb aquesta connexió se situa el producte de la línia de fortificacions i trinxeres XYZ corresponents a la Guerra Civil i posada en valor recentment. Es tracta d'un recurs turístic amb possibilitats d'integrar alguns dels BIC de tipus militar assenyalsats.

Quadre BIC de Plana Baixa. Jerarquia i prioritat en el seguiment de la posada en valor dels principals elements BIC

Municipi	BIC	Tipologia	Jerarquia	Prioritat
Almenara	Puntal del Cid	Jaciment paleontològic	2	Mitjana
Almenara	Castell	Arquitectura militar	2	Mitjana
Eslida	Castell d'Eslida	Arquitectura civil	2	Alta
Artana	Castell	Arquitectura militar	2	Alta
Nules	Vil·la romana de Benicató	Jaciments	3	Alta
Nules	Conjunt fortificat de Mascarell	Arquitectura militar i civil	3	Mitjana
La Vall d'Uixó	Poblat iberoromà de Sant Josep i cova de Sant Josep	Jaciments	3	Alta

Jerarquia

1. Complementa altres recursos
2. Atractiu a nivell local-comarcal
3. Atractiu a nivell regional
4. Atractiu a nivell nacional
5. Atractiu a nivell internacional

Prioritat

- Alta (curt termini)
- Mitjana (mitjà termini)
- Baixa (llarg termini)

8.8. PACTE TERRITORIAL PER L'ÚS DE LA MANCOMUNITAT DE L'ALT ESPADÀ-MILLARS

L'àrea del Pacte Territorial de la Mancomunitat de l'Alt Espadà-Millars es troba conformada per tretze municipis que pertanyen a les comarques de l'Alt Millars i la Plana Baixa. Des de la perspectiva territorial es diferencien dues unitats, la vall del Millars i la serra d'Espadà, que adquireixen una diferenciació sobre la base de la vertebració territorial. En aquesta àrea es diferencien 19 BIC, tots ells inscrits com a béns immobles i repartits de manera bastant equilibrada entre els municipis que conformen aquest espai integrat en el pacte territorial per l'ocupació.

En relació a les tipologies, sobreïx d'una manera molt cridanera l'arquitectura militar en castells i de manera més testimonial les torres defensives i muralles. Aquesta concentració de castells li atorga valor especial pel seu passat medieval, si bé molts d'aquests elements estan en ruïna. Aquesta realitat es tradueix en el fet que en la majoria dels elements BIC no s'ha actuat, ja siga en la seua restitució o en la posada en valor, representant solament el 21 % del total. El baix grau de posada en valor del patrimoni cultural i la seua progressiva deterioració representa un vertader repte per a la innovació territorial. Així, en els escassos BIC posats en valor, cal ressaltar que l'esforç en la valorització es deu a la intervenció combinada entre el titular-propietari i externa, corresponent a l'administració pública el 100 % de les iniciatives dutes a terme i a la Generalitat Valenciana el finançament d'aquestes.

La posada en valor d'aquests elements ha sigut majoritàriament amb una finalitat cultural i en bona part per a consolidar les estructures dels elements defen-

sus, tenint en compte la seua deterioració. Sobreïx la transformació del castell de la Baronia de Ribesalbes en museu, amb exposicions permanents sobre la història local de la ceràmica, l'etnologia ceràmica, la història local i la paleontologia; la transformació del castell palau de Ceyt Abu Ceyt d'Argelita en museu etnològic; o l'adquisició per part de l'Ajuntament de Torrechiva de la torre de Torrechiva, que albergava un habitatge particular. En el conjunt d'elements d'aquest pacte territorial la generació d'ocupació ha sigut mínima, ja que, com s'ha indicat, en bona part d'ells no s'han implementat actuacions; i els que s'han posat en valor, tan sols generen escasses dinàmiques laborals vinculades a la funció museogràfica que adquireixen alguns d'ells o a les visites guiades que planifiquen els ens locals.

La posada en valor dels escassos elements tampoc ha incidit de manera definitiva a transformar el recurs en producte turístic, ja que excepte al castell de la Baronia, que genera dinàmiques de producte cultural, la resta d'elements mantenen una funció turística bàsicament com a recurs, la qual cosa representa un vertader repte per a la dinamització d'aquest territori sobre la base dels elements BIC. En relació a les accions de posada en valor, aquestes se ceneixen en la major part a subvencions i actuacions aïllades dutes a terme per la Generalitat Valenciana i els ens locals, sent la majoria no planificades, la qual cosa deixa entreveure una certa improvisació.

Del conjunt d'elements BIC sobreïx el castell de la Baronia, també denominat Museu de la Baronia, situat al barri antic de Ribesalbes. Aquest element a mitjan segle XIX va passar a ser propietat municipal, albergant una capella i la presó, encara que posteriorment també va tenir diferents usos com a escola,

cinema o teatre, entre altres. La funcionalitat actual es consolida a partir del 1992, quan es van iniciar les obres de reforma per a crear el Museu de la Baronia, que va ser inaugurat el 1999. Les tres plantes d'aquest element BIC articulen la funcionalitat del museu, dedicant-se la planta baixa a exposicions temporals i activitats didàctiques, la primera planta a la mostra ceràmica dels principals tallers ceràmics del municipi; i la segona planta a la recreació d'un taller ceràmic artesanal, sala d'història local i col·lecció de fòssils i minerals. Per aquest motiu la seua posada en valor ostenta una funcionalitat didàctica, cultural, social i turística. En relació a aquesta última, cal destacar que el Museu de la Baronia s'integra en la Xarxa de museus i col·leccions paleontològiques de la Comunitat Valenciana. El museu cobra singularitat pels fòssils d'insectes, plantes i amfibis que pertanyen al Miocé inferior, que representen el singular ecosistema del paleollac de Ribesalbes, d'importància a nivell europeu, pel seu excepcional estat de conservació. Les actuacions més recents en la posada en valor se ceneixen al 2007 amb l'ajuda atorgada per la Direcció General de Patrimoni per al funcionament i l'inventari dels seus fons; i el 2016 amb la remodelació de les col·leccions en cinc sales: exposicions permanents, història local de la ceràmica, etnologia ceràmica, història local i paleontologia. En relació al mercat laboral val a significar que aquest element BIC genera ocupació permanent, però ostenta potencialitat per a intensificar-la.

El segon element de rellevància en aquesta àrea correspon al castell palau Ceyt Abu Ceyt d'Argelita. Incideix també el fet de trobar-se situat a la població, dominant el pas del riu Vilamalefa. Del conjunt actualment es conserven dues torres, la primera de planta rectangular i quatre plantes, amb una rematada emmerletada, que va ser reformada a la fi del segle XIX. La segona torre és de planta redona, de major altura que l'altra torre i estava comunicada amb el palau per mitjà d'un pont llevadís a l'altura del primer pis. En aquesta última, que adquireix major funcionalitat en albergar el museu d'etnologia, la Generalitat Valenciana va actuar el 2018 incidint sobretot en la reparació dels murs de maçoneria afectats d'humitats, substitució de finestres i la restauració dels merlets.

El quadre de BIC-MEM reflecteix els elements BIC de major singularitat i especificitat marcada per la jerarquia, establint-se a més una prioritat de prosseguir la seua posada en valor. Així, a l'àrea destaca en el valor 3 de la jerarquia, que es correspon a un atractiu amb potencialitat a escala regional, el castell de la Baronia de Ribesalbes. Per a aquest element BIC s'estableix una prioritat alta, amb la finalitat de prosseguir la seua posada en valor, a l'objecte que es puga erigir en un referent museogràfic de la ceràmica artística i la paleontologia, vinculada al jaciment de La Rinco-

nada, per l'excepcional conservació de les espècies fòssils del Miocé inferior; i connectar-lo amb la col·lecció museogràfica del Molí de la Reixa i el Museu del Carmen, a Onda, en els quals s'exposen fòssils d'aquest jaciment.

Sense abandonar l'eix del Millars, la segona àrea d'intervenció quedaria fixada en els municipis d'Argelita i Torrechiva. En relació al primer, l'element BIC a potenciar es correspon al castell palau de Ceyt Abu Ceyt, com a element singular de l'arquitectura militar i civil. Donada la singularitat, que li atorga un valor de jerarquia 2 si bé, com s'ha assenyalat, s'ha dut a terme alguna actuació de posada en valor, necessita l'elaboració del Pla Especial de Protecció, i enfortir la seua funcionalitat com a museu etnològic, ja que no hi figura l'horari de visites i malgrat la seua potencialitat no aconsegueix generar ús de caràcter permanent. Per això es considera prioritari prosseguir la seua posada en valor i dinamitzar-lo.

La torre de Torrechiva es conforma en un element singular de l'arquitectura defensiva a potenciar a l'àrea. No tant pels valors vinculats amb l'especificitat i singularitat, sinó per l'excel·lent accessibilitat, ja que se situa al nucli urbà del municipi, i pel fet d'haver sigut utilitzada com a habitatge particular i adquirida per l'Ajuntament. Això reflecteix l'esforç local per conservar aquest element defensiu, i singularitzar-lo en un itinerari interpretatiu del nucli urbà continuant la seua posada en valor tant des d'una finalitat cultural, social i turística.

En l'espai d'aquest pacte territorial que s'integra al Parc Natural de la Serra d'Espadà, es considera focalitzar l'esforç a posar en valor, encara que amb una prioritat mitjana, el castell de Maús de Suera, a fi de conservar-ne l'estructura i la singular torre poligonal. La importància d'aquest element, malgrat el handicap que li confereix la seua accessibilitat, resideix, a més d'en els elements constructius, en la qualitat del paisatge i el seu posicionament territorial, la qual cosa li confereix un major valor cultural i amb potencialitat per a generar dinàmiques laborals. No solament a través de les possibles obres de consolidació, sinó en la interpretació i les visites guiades, a fi de transmetre la funcionalitat cultural i paisatgística que adquireix en el territori.

Des del punt de vista de la possibilitat d'explotació dels recursos patrimonials que representen els BIC per part del territori del pacte Espadà-Millars, es fa necessària una visió de conjunt tant en la creació de rutes a través dels BIC com aprofitant el marc del Parc Natural de la Serra d'Espadà. En aquests moments el principal atractiu turístic del pacte és l'entorn natural, que proporciona visitants per motius relacionats amb la natura i el cicloturisme i que genera activitat hotelera (cases rurals i lloguer vacacional) i de res-

tauració (caps de setmana). La incorporació dels BIC aportaria valor als visitants impulsats pel turisme de naturalesa, i sobretot si al costat d'aquests BIC es realitzaren activitats d'àmbit cultural (museus) i esdeveniments en èpoques vacacionals. Malgrat que resulta difícil quantificar el potencial efecte en l'ocu-

pació, una primera estimació ens portaria a duplicar els llocs relacionats directament amb els BIC (4 llocs de treball) i un efecte indirecte feble sobre els sectors relacionats.

Quadre BIC Mancomunitat Espadà-Millars. Jerarquia i prioritat en el seguiment de la posada en valor dels principals elements BIC

Municipi	BIC	Tipologia	Jerarquia	Prioritat
Argelita	Castell palau de Ceyt Abu Ceyt	Arquitectura militar, civil i religiosa	2	A
Ribesalbes	Castell de la Baronia	Arquitectura militar	3	A
Suera	Castell de Maús	Arquitectura militar	2	B
Torrechiva	Torre de Torrechiva	Arquitectura militar	2	B

Jerarquia

1. Complementa a altres recursos
2. Atractiu a nivell local-comarcal
3. Atractiu a nivell regional
4. Atractiu a nivell nacional
5. Atractiu a nivell internacional

Prioritat

- Alta (curt termini)
- Mitjana (mitjà termini)
- Baixa (llarg termini)

8.9. PACTE TERRITORIAL PER L'OCUPACIÓ I DESENVOLUPAMENT LOCAL DE L'ALT PALÀNCIA

El Pacte territorial per l'ocupació i desenvolupament local de l'Alt Palància queda conformat per vint-i-nou municipis que atresoren 45 elements declarats BIC que pertanyen majoritàriament al tipus immoble. No obstant això, cal assenyalar dos elements de caràcter immaterial conformats en el Toc Manual de Campanes a la santa església catedral basílica de Santa Maria l'Assumpció, i en l'Entrada de Bous i Cavalls, tots dos a Segorbe. Així mateix, alberga cinc elements BIC de caràcter material reflectits en les campanes gòtiques de Pina, Segorbe i Soneixa. Atenent criteris espacials es diferencia una àrea de major potencialitat en relació a la concentració territorial de BIC que s'articula al voltant de Segorbe i en l'eix del Palància, i que a més comprén els municipis d'Altura, Jérica, Gaibiel, la Vall de Almonacid, Geldo i Castellnovo, que acullen el 60 % del total dels BIC del pacte territorial.

Si ens detenim en relació a les tipologies dels elements, sobreix l'arquitectura militar manifestada als castells, torres defensives i restes de muralles que acullen el 60 % dels elements, dels quals destaquen els castells d'Azuébar, Castellnovo, Gaibiel o el castell d'Almonacid. Al costat d'aquests elements emblemàtics, cal significar els elements de l'arquitectura civil, manifestada de manera especial en dos conjunts històrics, el de Segorbe i el de Jérica, i l'aqüeducte dels arcs de Bejís. Del patrimoni religiós és d'assenyalar el municipi d'Altura que alberga dos elements emblemàtics, la cartoixa de la Valldecris i la cova Santa;

als quals s'uneix l'església catedral basílica de Santa Maria de l'Assumpció de Segorbe. Finalment, en relació al patrimoni arqueològic cal destacar el jaciment icnològic de Bejís.

Del conjunt d'elements declarats BIC, en bona part s'ha actuat a través de la seua restitució i posada en valor: el 64,4 % del total d'elements. Això reflecteix l'esforç dut a terme en el finançament, el qual generalment ha sigut combinat entre el titular-propietari i extern, corresponent a l'administració pública la major part de les iniciatives de la valorització dels BIC.

En relació a la finalitat de la posada en valor ha sigut majoritàriament cultural amb el 65,5 %, com succeeix amb els dos conjunts històrics de Segorbe o Jérica, o en la posada en valor de l'aqüeducte dels arcs de Bejís seguit de la de caràcter social i turística. En relació a aquesta última, francament ha sigut molt menor, representant el 31 %, i se ceneix a la posada en valor turístic del bé immaterial de l'Entrada de Bous i Cavalls de Segorbe, o al castell, aqüeducte i muralles de Segorbe o en la Cova Santa d'Altura. Per part seua, les accions de posada en valor dels BIC, es materialitzen en la major part a través subvencions i actuacions continuades dutes a terme per les administracions públiques valencianes, juntament amb els ens locals i alguna intervenció particular, sobretot en les masies de propietat privada. Cal destacar que la majoria de les accions són planificades, això tradueix una voluntat per actuar sobre aquest patrimoni cultural. En relació a l'ocupació generada per les actuacions realitzades, sobreix el de caràcter

temporal en tots els BIC sobre els quals s'ha actuat, excepte a la masia fortificada de Sant Joan d'Altura, que genera ocupació permanent en ser transformada en allotjament rural.

Pel que fa als elements declarats BIC de major rellevància, en primer lloc cal esmentar el municipi d'Altura, ja que atresora la cartoixa de Valldecríst i la Cova Santa.

La cartoixa de Valldecríst comença la seua construcció a la fi del segle XIV amb el claustre antic i de l'església de Sant Martí, i un segle més tard s'inicia la construcció de l'església major i el claustre major. La cartoixa estava envoltada per unes muralles de tancament realitzades amb maçoneria i tàpia amb accés a través d'una portada d'arc de mig punt amb grans dovelles. Al segle XIX arran de la desamortització la cartoixa va ser abandonada. En l'actualitat l'església de Sant Martí i l'hostal nou són els dos únics edificis que queden en peus, juntament amb part de l'església major, així com també la muralla de tancament del conjunt. Cal assenyalar la preocupació de les administracions públiques per la seua posada en valor com un dels símbols del patrimoni cultural valencià. En aquest sentit, convé reflectir algunes de les iniciatives més recents. Així, el 2006 el Ministeri de Foment a través de l'1 % cultural aporta 405.683 € per a la consolidació de les ruïnes de l'església de la nostra Senyora dels Àngels; el 2008 la Fundació la Luz de las Imágenes aporta 165.000 €; el 2009 Diputació Provincial va desemborsar 600.000 € per a adquirir la propietat de l'antic hostal de la cartoixa, així com de les 40 hectàrees de terreny que l'envolten, a l'ésser l'única part del cenobi que es mantenia en mans de particulars; finalment el 2021 la Diputació de Castelló, porta a terme una inversió de 38.000 € per a transformar l'antiga església i cripta de Sant Martí en un espai de conferències i exposicions. D'altra banda, cal detindre'ns en el BIC de la Cova Santa, les visites de la qual gestiona l'Ajuntament d'Altura. Així, quant a les actuacions continuades en la posada en valor, val la pena ressaltar que durant els anys 2018-2019 la Generalitat Valenciana va rehabilitar l'hostal del santuari amb una inversió de 371.926,82 €. Així mateix, durant el 2019, a través d'un conveni entre la parròquia Sant Miquel Arcàngel i la Diputació de Castelló es van invertir 160.000 € per a la restauració de l'edifici Casa del Latonero.

L'àrea atresora dos conjunts històrics, el de Jérica i el de Segorbe. Destaquem del primer el seu alt valor paisatgístic, ja que el nucli urbà de la població descendeix esglaonat i en semicercles des d'aquesta part elevada cap a la vall, conservant una interessant mostra d'arquitectura popular. Es diferencien dos recintes, en el primer es localitza el castell; i el segon recinte suposa una natural expansió en descens cap a la zona baixa al vessant de la muntanya, incorporant la torre

de les Campanes o de l'Alcúdia i la seua fortificació. No es constaten intervencions rellevants en la trama urbana d'aquest conjunt històric que realcen el valor. Pel que fa al conjunt històric de Segorbe, atés l'inventari del Patrimoni Cultural Valencià, es correspon amb el nucli antic de la ciutat, delimitat per la muralla que el circumda, des del castell de l'Estrella, passant per davall de l'antic convent dels Mercenaris, la plaça de la Cova Santa, el carrer Colom, la carretera d'Aragó fins a la torre del Botxí, per a continuar després pel costat nord fins al castell de l'Estrella. En aquest element val la pena ressaltar la política que duu a terme l'Ajuntament ja que el 2020 aprova la bonificació del 95 % a favor de les construccions, instal·lacions o obres que es realitzen a la zona del Pla Especial de Protecció i Reforma Interior del Conjunt Històric Artístic (PEPRI) declarant aquesta zona d'especial interès per a fomentar-ne la rehabilitació i manteniment; i una reducció del 50 % en el tipus de gravamen de la resta de construccions.

L'Entrada de Bous i Cavalls de Segorbe està incorporada a les festes patronals de la ciutat en honor a Nostra Senyora de l'Esperança, Loreto i Cova Santa. Es tracta de la carrera protagonitzada pels bous en l'últim tram del recorregut que fan des del riu Palància fins a la plaça on té lloc l'exhibició, acompanyant-los cavalls amb els seus genets. La seua singularitat radica en el fet que no es reproduïx en cap un altre lloc de la Comunitat Valenciana. Aquest element el 2005 va ser declarat d'interès turístic i la Diputació de Castelló dona suport a la projecció turística per mitjà d'una subvenció a través del Patronat Provincial de Turisme.

En el Quadre de BIC de l'Alt Palància es detallen els elements declarats BIC dels municipis que han sigut considerats de major singularitat i especificitat, i s'ha establert en ells la prioritat que incidisca en la seua posada en valor de manera continuada. En primer lloc, sobreïxen els BIC que ostenten una potencialitat turística a escala regional i que es concentren als municipis d'Altura, Jérica i Segorbe. En el cas d'Altura es correspon amb la cartoixa de Valldecríst i el santuari de la Cova Santa, en tots dos es considera prosseguir la posada en valor amb una prioritat alta, i mantindre la labor que exerceix l'Associació Cultural Cartoixana Valldecríst en matèria de sensibilització tant a la societat com als ens públics. Pel que fa als conjunts històrics, en el cas de Jérica també es considera prosseguir de manera prioritària la posada en valor dels elements que la integren, donada la seua singularitat; i en el conjunt històric de Segorbe, donada la concentració d'elements BIC que atresora, és necessari i de manera prioritària apostar per enfortir-hi l'accessibilitat, a través de la seua transformació digital i generar visites virtuals, que fomenten la generació d'ocupació.

De la jerarquia 2, que representa aquells elements que ostenten un grau d'atracció turística a escala local-comarcal, caldria articular un itinerari al voltant dels castells que compten amb iniciatives de posada en valor, és el cas dels castells de Castellnovo, Segorbe, Geldo, Gaibiel o Vall de Almonacid, a fi de convertir aquests recursos en un producte singular i que transmeta els valors del passat medieval i del territori. D'altra banda, cal detindre'ns a Bejís ja que integra dos elements singulars, com són l'aqüeducte dels arcs i el jaciment icnològic. Pel que fa al primer, com a element de l'arquitectura hidràulica caldria, a més de la restauració, incidir en el seu valor arquitectònic i estratègic a través de la seua interpretació. Així mateix, en el jaciment icnològic, integrat en la ruta Camins de Dinosauris de Turisme Comunitat Valenciana, si bé s'ha executat l'adequació turística del jaciment mitjançant la creació d'una zona d'interpretació amb la col·locació de panells explicatius i la col·locació de panells de senyalització per a accedir al jaciment en altres punts del municipi, caldria fomentar les visites guiades des de l'oficina de turisme.

Sobre la potencialitat dels BIC per a generar ocupació i valor econòmic a la comarca de l'Alt Palància, distingim quatre elements destacats. El primer lloc l'ocupa, per l'evolució durant l'última dècada, el BIC immaterial de l'Entrada de Bous de Segorbe que actua

com a element central d'atracció de visitants en les dates concretes en què es desenvolupen els festejos i que, d'una banda, distribueix efectes en el sector de restauració en municipis pròxims per l'elevat flux de visitants, i d'una altra actua com a imatge icònica del municipi. El segon grup d'interés el constitueix el conjunt de BIC de Segorbe com a capital comarcal i les possibilitats d'atraure visitants durant tot l'any, si bé amb xifres absolutes modestes al no integrar elements complementaris existents en altres municipis. El bloc tres el formen els atractius de la cartoixa de Valldecris a Altura i el conjunt històric de Jérica amb gran potencialitat si s'articula en forma de ruta turística per al conjunt de l'Alt Palància. Aquests tres municipis participen de la Ruta del Greal, ruta transnacional de caràcter cultural i patrimonial, que des d'Aragó dona accés a la Comunitat Valenciana per Barraques i culmina a la catedral de València. L'últim punt, i hem d'assenyalar-ho per la potencialitat, el formen els restants BIC de la comarca en fase de recuperació, molt dependents del finançament públic però amb possibilitats de convertir-se en un actiu de creació d'ocupació. En aquest grup es troben alguns castells, entre els quals esmentem el de Castellnovo inclòs en el recurs turístic de Ruta dels Borja, tot i que no explotat com a producte al no tindre regulat un règim d'horari de visites.

Quadre BIC de l'Alt Palància. Jerarquia i prioritat en el seguiment de la posada en valor dels principals elements BIC

Municipi	BIC	Tipologia	Jerarquia	Prioritat
Altura	Cartoixa de Valldecris	Arquitectura religiosa	3	Alta
Altura	Cova Santa	Arquitectura religiosa	3	Alta
Azuébar	Castell d'Azuébar	Arquitectura militar	2	Mitjana
Bejís	Aqüeducte dels arcs	Arquitectura civil	2	Baixa
Bejís	Jaciment d'icnites	Paleontologia	2	Mitjana
Castellnovo	Castell i muralles de Castellnovo	Arquitectura militar i civil	2	Mitjana
Gaibiel	Castell de Gaibiel	Arquitectura militar	2	Baixa
Geldo	Castell-palau de Geldo	Arquitectura militar	2	Mitjana
Jérica	Conjunt històric	Arquitectura civil	3	Alta
Segorbe	Conjunt històric	Arquitectura civil	3	Alta
Segorbe	Entrada de bous i cavalls	Immaterial	3	Mitjana
Segorbe	Santa església catedral basílica de Santa Maria de l'Assumpció	Arquitectura religiosa	3	Mitjana
Vall de Almonacid	Castell d'Almonacid	Arquitectura militar	2	Alta

Jerarquia

1. Complementa altres recursos
2. Atractiu a nivell local-comarcal
3. Atractiu a nivell regional
4. Atractiu a nivell nacional
5. Atractiu a nivell internacional

Prioritat

- Alta (curt termini)
- Mitjana (mitjà termini)
- Baixa (llarg termini)

8.10. MUNICIPIS SENSE PACTE PER L'OCUPACIÓ A LA PROVÍNCIA DE CASTELLÓ

En aquests moments ens trobem amb un total de vint-i-cinc municipis no integrats en pactes per l'ocupació, que atresoren 161 elements declarats BIC i suposen el 28,5 % del total de la província de Castelló. Pràcticament tots els elements pertanyen al tipus immoble, ja que sota la tipologia de caràcter immaterial tan sols s'identifica les Peregrinacions per Camins del Penya-golosa les Useres-Culla.

Convé diferenciar des de la perspectiva territorial una sèrie d'àrees que, atenent criteris quantitius, reuneixen major potencialitat en relació amb la concentració espacial de BIC. La primera es conforma en els municipis que integren la Mancomunitat de l'Alt Maestrat, és a dir, Albocàsser, Benassal, Catí i Culla, i als quals caldria afegir la Torre d'en Besora; sobreix aquesta àrea per acollir el 58,4 % del total dels BIC del conjunt de municipis sense pacte. La segona àrea queda expressada en els municipis que conformen la Mancomunitat de Penya-golosa-Pobles del Nord, integrada per Atzeneta del Maestrat, Benafigos, Vistabella del Maestrat i Xodos, i als quals caldria afegir les Useres; representen, amb 22 elements declarats BIC, el 13,7 % del total. A partir d'ací val a assenyalar els municipis vinculats en bona part a la Mancomunitat l'Alcalatén-Alt Millars i que conformarien la tercera àrea, cas de Castillo de Vilamalefa, Cortes de Arenoso, Lluçena, Ludiente, Villahermosa del Río i Zucaina, amb el 8,7 %. La quarta àrea s'articula en l'eix del riu Millars i està integrada pels municipis de Cirat, Montán, Montanejos i Puebla de Arenoso, amb 11 elements declarats BIC. Finalment, a la Plana Baixa, Onda i Vila-real conformarien la cinquena àrea amb 10 BIC entre tots dos municipis.

Pel que fa a l'àrea de l'Alt Maestrat, de les tipologies d'elements contemplades sobreixen, atenent criteris quantitius, els jaciments i de manera especial els abrics amb manifestacions d'art rupestre ja que acullen el 62,7 % del total, i s'integren al Parc Cultural Valltorta-Gasulla. Sobreix Albocàsser amb 29 BIC i entre ells l'abric Centelles, que ha sigut incorporat per la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, i el Museu de la Valltorta en el Pla de posada en valor de l'art rupestre, a les comarques de Castelló. L'arquitectura militar manifestada als castells, torres defensives i restes de muralles es conforma en la segona tipologia més representativa de l'àrea, destacant els castells i muralles, entre els quals sobreix el de Culla; i les torres defensives, cas de la torre Matella a Culla, les torres de la Presó, d'en Garcés i Redona, integrades en les muralles de Benassal o les seues masies fortificades, cas de la torre Monfort o la torre del Bulc. A més d'aquests elements emblemàtics, val a significar l'arquitectura civil, manifestada de manera especial en dos conjunts històrics, el de Culla i el de Catí. Per

contra, el patrimoni religiós és menys representatiu i solament mereix destacar l'ermitatge de Sant Pau d'Albocàsser.

Del conjunt d'elements declarats BIC, solament s'ha actuat a través de la seua restitució i posada en valor en el 16 % del total d'elements. En aquesta dinàmica incideix de manera decisiva el fet que en gran part de les manifestacions d'art rupestre no s'haja actuat, excepte en el conjunt d'abrics de la cova Centelles i a la cova Gran del Puntal a Albocàsser emmarcada a la Valltorta. En la posada en valor ha sigut decisiu l'esforç dut a terme en el finançament de les actuacions, el qual generalment ha sigut combinat entre el titular-propietari i extern, corresponent a l'administració pública la major part de les iniciatives de la valorització dels BIC, com succeeix en els conjunts històrics de Culla i Catí, o en les muralles i torres de Benassal i Culla, o en l'ermitatge de Sant Pau d'Albocàsser. És de destacar la implicació dels propietaris en la posada en valor de les masies fortificades, com succeeix a la torre Fonteta d'Albocàsser; la torre del Bulc i la torre Nabàs de Benassal; o la torre Amador de Culla.

La finalitat de la seua posada en valor ha sigut majoritàriament cultural, com succeeix en els conjunts històrics de Culla i Catí, els abrics que alberguen pintures rupestres, o el patrimoni defensiu manifestat en castells i muralles, cas del castell de Culla o la torre de la Presó de Benassal. La segueix la de caràcter social i turístic; i en relació amb aquesta última ha sigut molt menor, cenyint-se a la posada en valor per a l'allotjament rural com succeeix en algunes de les masies fortificades. Les accions s'implementen en general a través de subvencions i actuacions continuades realitzades per la Generalitat Valenciana i la Diputació de Castelló, juntament amb els ens locals, i alguna intervenció particular, com s'ha assenyalat en les masies fortificades. En aquest sentit, destaca el projecte Castelló Territori Templar, posat en marxa per la Diputació de Castelló, i en el qual s'integren Culla, que actuen com a capçalera, Benassal i Albocàsser, amb l'objectiu de posar en valor el patrimoni cultural i generar dinàmiques de producte turístic. En relació amb l'ocupació generada per les actuacions realitzades sobreix la de caràcter temporal en tots els BIC sobre els quals s'ha actuat, excepte en les masies fortificades de la torre Fonteta i la torre Amador, en què es genera ocupació permanent en ser transformades en allotjament rural; en l'ermitatge de Sant Pau, que alberga la Tourist-Info d'Albocàsser; i el conjunt històric i el castell-muralles de Culla.

Sobre els elements declarats BIC que han sigut considerats de major singularitat i especificitat, (Quadre BIC municipis sense pacte) s'ha establert la prioritat de prosseguir la seua posada en valor. Així, sobreixen els BIC que ostenten una potencialitat turística a escala

regional, localitzant-se a Culla i que es corresponen al conjunt històric i el castell i muralles. Les actuacions més recents es corresponen al període entre els anys 2012 i 2018, amb una subvenció FEDER en aquest últim any de 143.057,85 € per a la posada en valor turisticocultural del castell. Aquesta aposta local per transformar tots dos recursos en producte turístic i dinamitzar el mercat laboral local, ha vist el seu reconeixement en integrar-se en la xarxa Els Pobles més Bonics d'Espanya. Tot això justifica la prioritat mitjana a prosseguir la seua posada en valor i generar major dinàmica d'ocupació donat el grau d'atracció turística que ostenten i del qual poden beneficiar-se altres municipis pròxims com pot ser Benassal i el seu nucli de la Font d'en Segures. El conjunt històric de Catí, atés el grau d'atracció turística que ostenten els recursos turístics que atesora, es conforma en un BIC de jerarquia dos, és a dir, a escala local-comarcal. S'hi considera amb prioritat alta prosseguir la posada en valor a fi de contribuir a la dinamització d'aquesta zona intermèdia i generar dinàmiques d'ocupació, ja no tan sols per a beneficiar al conjunt urbà, sinó per a reforçar les interessants iniciatives que es duen a terme a l'Avellà o en l'elaboració de productes agroalimentaris de qualitat com són els formatges. En la mateixa jerarquia es considera l'ermitatge de Sant Pau d'Albocàsser. Cal assenyalar que en aquest element s'ha intervingut des de diverses administracions, sent restaurat per la Fundació la Luz de las Imágenes. A posteriori, el 2010 l'ajuntament d'Albocàsser inverteix 36.000 € a reparar part de la teulada i aqueix mateix any la diòcesi de Segorbe-Castelló i el consistori local van subscriure un conveni de col·laboració pel qual el bisbat cedeix durant 25 anys l'ús i gestió de l'ermitatge a l'ens local. Això tradueix la voluntat de prosseguir la seua posada en valor i a més pel seu posicionament estratègic en el territori, condueix a considerar-lo amb prioritat alta i en el qual caldria elaborar un Pla Director que actue de full de ruta per a futures accions.

La segona àrea es correspon a l'entorn del Penyagolosa i en hi existeixen 22 elements declarats BIC. Cal destacar que en la meitat s'han dut a terme accions de restitució i posada en valor. És el cas dels jaciments i pintures rupestres que es corresponen amb 10 BIC, i alguns com l'abric d'art esquemàtic de la Serradassa, a Vistabella del Maestrat, o la cova de Pere Tomàs, a Atzeneta del Maestrat, s'han incorporat al Pla de posada en valor de l'art rupestre a les comarques de Castelló per part de la Conselleria de Cultura i el Museu de la Valltorta. Convé a més matisar la posada en valor, malgrat que en menor mesura, del patrimoni defensiu, manifestat en els castells i muralles d'Atzeneta del Maestrat i Vistabella del Maestrat. També sobreixen les accions implementades en el patrimoni immaterial expressat en el BIC que integra les Peregrinacions per Camins de Penyagolosa les Useres-Culla. Pel que fa a la finalitat de la posada

valor d'aquests elements, majoritàriament és cultural i social com ho testifiquen els jaciments i pintures rupestres, o el patrimoni defensiu i religiós, quedant la funció turística molt relegada, la qual cosa comporta el fet que siga considerada. En relació a l'ocupació generada a través de les actuacions realitzades sobre els elements, sobreix la de caràcter temporal, excepte en el BIC dels Pelegrins de les Useres ja que disposa d'una brigada per al seu manteniment, o la Tourist-Info d'Atzeneta del Maestrat que se situa a la torre de la Presó.

Sobreixen en aquesta àrea vinculada al massís del Penyagolosa, tal com apareix expressat en el Quadre BIC municipis sense pacte, tres BIC que ostenten una elevada singularitat, conformant-se en atractius turístics a escala regional i local-comarcal. Així, amb la jerarquia 3, en primer lloc, es considera un BIC compartit per diversos municipis i que es correspon a les Peregrinacions per Camins del Penyagolosa les Useres-Culla que, des dels municipis de les Useres, Culla, Xodos, Vistabella del Maestrat i Puertomingalvo es realitzen rogacions al santuari de Sant Joan de Penyagolosa. La rogació de Culla i els Pelegrins de les Useres són les més significatives pel seu valor patrimonial i paisatgístic. No en va el recorregut dels Pelegrins de les Useres és l'únic Monument Natural declarat a la Comunitat Valenciana, i disposa d'una brigada permanent per al seu manteniment. Cal destacar el 2014 la cristallització del projecte Camins del Penyagolosa arran de l'acord entre la Diputació de Castelló i la Universitat Jaume I per a investigar i posar en valor els itineraris que conformen les rogacions esmentades, amb la intenció de ser declarats Patrimoni Mundial per la UNESCO, duent-se a terme accions en matèria de senyalització d'itineraris, organització de jornades d'investigació o jornades de centres històrics, entre altres. Tot això justifica la prioritat a seguir la seua posada en valor. En relació directa amb les peregrinacions per Camins del Penyagolosa i amb una jerarquia tres, és a dir, com a atractiu a escala regional i amb una prioritat alta a prosseguir la seua posada en valor, es considera el santuari de Sant Joan de Penyagolosa. Entre les accions més recents cal destacar el 2021 el conveni subscrit entre la Diputació de Castelló, el Bisbat de la diòcesi de Segorbe-Castelló i la Conselleria de Cultura pel qual l'ens provincial es fa càrrec de l'elaboració del projecte d'execució per a la rehabilitació del conjunt, contemplant 150.000 euros que se sumen als 135.000 euros invertits el 2020 en l'elaboració del projecte bàsic. La Generalitat assumeix el compromís a iniciar el 2021 la rehabilitació de les primeres edificacions, amb una inversió de 700.000 euros i fins al 2023 es contempla una inversió total de 4 milions d'euros, a finançar entre la Generalitat Valenciana i la Diputació de Castelló per a crear un alberg, amb restaurant-cafeteria, d'11 habitacions i 46 places d'allotjament; una vegada conclouga la re-

habilitació es conformarà en el primer refugi-escola del territori valencià. El tercer element que ostenta, dins d'aquesta àrea, major singularitat es correspon al castell d'Atzeneta del Maestrat. El seu grau d'atracció turística se situa en la jerarquia dos, és a dir, a escala local-comarcal, i amb una prioritat en la seua posada en valor mitjana. Aquest BIC i el seu entorn han sigut objecte de màxima protecció en ser declarats sota la figura de Paratge Natural Municipal. Compta amb una sèrie d'equipaments bàsics (panell informatiu, sendera senyalitzada, àrea recreativa, font i zona d'aparcament). No obstant això, és necessari enfortir la gestió per a prosseguir la seua posada en valor, a través de l'elaboració del Pla Rector d'Ús i Gestió (PRUG).

A l'àrea de l'Alcalatén, de la qual participen els municipis de Castillo de Vilamalefa, Cortes de Arenoso, Llucena, Ludiente, Villahermosa del Río i Zucaina, es troben 14 elements declarats BIC. De la seua posada en valor sobreix Llucena, ja que s'ha intervingut en tots els BIC vinculats d'una banda amb el patrimoni defensiu del castell i muralles dels Torrocelles, al límit amb Atzeneta del Maestrat i participa del BIC dels Pelegrins de les Useres, el recinte murallat, i la torre de l'Oró en la qual s'ha dut a terme la redacció del Pla Director; i per una altra, amb el jaciment iber de la torre de Foios, declarat Monument Nacional el 1931 i en el qual s'han realitzat diverses campanyes d'excavació, però caldria adequar-lo per al públic visitant. A la resta de l'àrea solament s'ha intervingut a l'església fortificada de la Nativitat de la Verge de Ludiente en la qual s'han rescatat els elements gòtics més antics, l'absis poligonal amb la policromia original, la porta del campanar i sobretot el campanar amb les seues voltes, escales i il·luminació; i a les restes del castell de Villahermosa del Río. La finalitat de la posada en valor dels elements solament és cultural i la generació d'ocupació és temporal, vinculada a les obres de restitució i posada en valor.

La quarta àrea es correspon a l'eix del riu Millars i s'hi integren els municipis de Cirat, Montán, Montanejos i Puebla de Arenoso. S'hi identifiquen 11 elements declarats BIC sent Cirat el municipi que ostenta major concentració amb sis BIC, seguit de Montanejos amb tres elements. De les tipologies considerades, la que adquireix major representació es correspon amb el patrimoni de caràcter defensiu, manifestat als castells de Cirat i el Tormo, el castell de Montán, el de l'Alqueria a Montanejos i el castell de la Viñaza a Puebla de Arenoso; no obstant això, solament s'ha posat en valor i de manera testimonial aquest últim. En canvi, la restitució ha cobrat major importància en la resta dels elements de caràcter defensiu. Així succeeix a la torre del palau dels comtes de Cirat, ja que el 2019 la Diputació de Castelló va restaurar la planta superior a través del Pla 135 i actualment alberga l'oficina de turisme; o

a la torre de Montanejos, integrada en la façana del palau del comte de Vallterra i que, si bé només se'n conserven els murs exteriors, ha sigut senyalitzada. El finançament de la posada en valor ha sigut majoritàriament públic i solament en el cas del palau dels comtes de Cirat, la restauració parcial del BIC ha sigut duta a terme pel propietari. Els BIC posats en valor no han aconseguit generar dinàmiques de producte i continuen considerant-se com a recurs turístic, malgrat que en algun cas es troben incorporats en un itinerari, com succeeix a la Cova Negra a Montanejos. Aquesta dinàmica incideix en el fet la generació d'ocupació vinculada a aquests elements siga temporal i tan sols permanent a la torre del palau dels comtes de Cirat en albergar la Tourist-Info.

L'última àrea correspon als municipis d'Onda i Vila-real, amb cinc elements declarats BIC, respectivament. És de destacar en primer lloc la preocupació per les administracions públiques i els propietaris per la seua posada en valor, ja que excepte la torre del Turó de la Talaia d'Onda, a la resta dels elements s'han dut a terme accions en matèria de restitució. La finalitat de la intervenció és en tots ells de caràcter cultural, si bé cal considerar a Onda dos elements que han aconseguit generar dinàmiques de producte turístic i ocupació permanent, i que es corresponen amb el castell i el barri antic. Recentment al castell d'Onda s'ha intervingut durant 2018 a través d'una subvenció FEDER de 66.882 € a l'alcassaba, i el 2019 el Ministeri de Foment, a través de l'1,5 % Cultural, va aportar el 50 % dels 434.075,40 € que es corresponen a una actuació a la zona nord del palau Taifa, i la resta els aporta l'Ajuntament. L'accés a aquest BIC és gratuït, però es pot contractar una visita guiada, la qual cosa incideix en la generació de dinàmiques de producte turístic juntament amb la realització a l'agost de l'esdeveniment Onda Medieval. Tot això justifica, a més de les seues característiques intrínseques, el fet que ostente un grau d'atracció turística a escala regional, establint-se una prioritat alta per a prosseguir la seua posada en valor.

En la tipologia més vinculada a l'espai urbà sobreixen en aquesta àrea dos elements que ostenten una jerarquia dos, conformant-se en atractius a escala local-comarcal, sent prioritari en tots dos continuar la implementació d'accions de posada en valor i que es corresponen al barri antic d'Onda, declarat sota la tipologia de Conjunt Històric, i a Vila-real a la plaça Jaume I. Així, el barri antic d'Onda va ser declarat el 2016 com a Àrea de Rehabilitació i Regeneració Urbana (ARRU), permetent una inversió de 3.411.932 milions d'euros a través de la participació del llavors Ministeri de Foment, la Generalitat Valenciana, l'Ajuntament d'Onda i els particulars, per a la rehabilitació d'habitatges, l'edificació de nous habitatges en substitució d'altres prèviament demolits en aquesta zona i obres de reurbanització. A Vila-real, al BIC de la plaça

Jaume I, la regidoria de turisme, a través d'una empresa, realitza visites guiades que, malgrat ser gra-

tuites, incideixen en la posada en valor d'aquest espai urbà i a generar dinàmiques d'ocupació.

Quadre BIC municipis sense pacte a la província de Castelló. Jerarquia i prioritat en el seguiment de la posada en valor dels principals elements BIC

Municipi	BIC	Tipologia	Jerarquia	Prioritat
Albocàsser	Ermitatge de Sant Pau	Ermita	2	A
Atzeneta del Maestrat	Castell d'Atzeneta del Maestrat	Castell	2	M
Catí	Conjunt històric	Conjunt històric	2	A
Culla	Conjunt històric	Conjunt històric	3	M
Culla	Castell i muralla	Castell	3	M
Onda	Castell	Castell	3	A
Onda	Barri antic	Conjunt històric	2	M
Les Useres	Peregrinacions per Camins de Penyagolosa	BIC Immateral	3	A
Vila-real	Plaça Jaume I	Espai urbà	2	B
Vistabella del Maestrat	Santuari de Sant Joan Baptista i Santa Bàrbara	Santuari	3	A

Jerarquia

1. Complementa altres recursos
2. Atractiu a nivell local-comarcal
3. Atractiu a nivell regional
4. Atractiu a nivell nacional
5. Atractiu a nivell internacional

Prioritat

- Alta (curt termini)
- Mitjana (mitjà termini)
- Baixa (llarg termini)

Santuari de la Virgen de la Balma. Zorita del Maestrat.

CAPÍTOL 9

Caracterització dels BIC i el mercat laboral. València

Caracterització dels BIC i el mercat laboral. València

Jorge Hermosilla Pla, Manuel Alejandro Castillo Portugal
Universitat de València

En la present investigació sobre els BIC i les ocupacions generades per la seua posada en valor, s'han pogut identificar 623 elements a la província de València. D'aquests, els localitzats en territoris amb Pactes

per l'Ocupació ascendeixen a 469. Les tipologies més abundants són els elements paleontològics amb 212 i els castells, amb 76 elements.

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC a la província de València

Tipologia de BIC	Número	Tipologia de BIC	Número
Aqüeducte	2	Edifici sociocultural	16
Basílica	2	Ermita	5
Castell	76	Escut	83
Castell i muralla	6	Espai urbà i agrari	1
Castell i palau	5	Hidràulica	9
Castell, muralla i església	4	Iber	9
Catedral basílica	1	Església	37
Col·legiata	1	Església i edifici sociocultural	1
Conjunt històric	8	Monestir	11
Convent	5	Morisc	1
Creu de terme	9	Muralla	17
Edifici agrícola	10	Palau	13
Edifici de serveis	15	Palau i jardí	1
Edifici de serveis i sociocultural	2	Paleontològic	212
Edifici dotacional	1	Torre de telegrafia	6
Edifici industrial	1	Torre defensiva	47
Edifici residencial	6	Total general	623

A nivell de pactes i acords territorials per l'ocupació, en el territori de la província de València es poden trobar 11 pactes i acords:

1. VI PACTE PER A L'OCUPACIÓ A LA CIUTAT DE VALÈNCIA
2. ACORD COMARCAL PER L'OCUPACIÓ DE L'HORTA SUD
3. ACORD TERRITORIAL COSTERA-CANAL
4. ACORD TERRITORIAL PER L'OCUPACIÓ I EL DESENVOLUPAMENT LOCAL DE LA COMARCA DE LA SAFOR
5. ACORD TERRITORIAL EN MATÈRIA D'OCUPACIÓ I DESENVOLUPAMENT LOCAL DE LA MANCOMUNITAT DE L'INTERIOR TERRA DEL VI
6. ACORD TERRITORIAL D'OCUPACIÓ CAMP DE TÚRIA
7. ACORD TERRITORIAL PEL CONSELL ECONÒMIC I SOCIAL COMARCAL FOIA DE BUNYOL-CHIVA
8. MANCOMUNITAT DE MUNICIPIS DEL RACÓ D'ADEMÚS
9. PACTE TERRITORIAL PER A LA CREACIÓ D'OCUPACIÓ PACTEM NORD
10. PATER, PACTE TERRITORIAL PER A L'OCUPACIÓ A LA RIBERA
11. PACTE TERRITORIAL PER L'OCUPACIÓ I DESENVOLUPAMENT LOCAL DEL CAMP DE MORVEDRE

Del total de Béns d'Interés Cultural (BIC) identificats a la província de València, trobem 144 elements localitzats en territoris de Pactes per l'Ocupació que generen ocupacions directes, i uns altres 23 elements, ocupacions indirectes. En el cas dels territoris sense Pacte per l'Ocupació, 36 elements generen ocupacions directes i 3 elements, indirectes. De la mateixa manera s'ha pogut confirmar que a les zones amb Pactes trobem 97 elements BIC que generen ocupacions permanents i 54 més faciliten ocupacions temporals. Als territoris sense Pacte s'han identificat 14 BIC que generen ocupacions permanents i uns altres 24 BIC que donen lloc a ocupacions temporals.

Hi ha una diferència contrastada en relació al promotor de les actuacions sobre els BIC. En 176 BIC s'ha

tractat d'iniciatives que han sigut producte del finançament del titular o propietari. En aqueixos casos, en 93 BIC es generen ocupacions permanents, i en els 52 restants, temporals.

De la mateixa manera s'han identificat les actuacions en BIC amb finançament extern. Es tracta de 9 elements, que generen ocupacions tant directes com indirectes. Finalment, els finançaments combinats de posada en valor del BIC, entre titulars i externs, ascendeixen a 23, dels quals 13 proporcionen ocupació permanent, i els altres 10, temporals.

Les finalitats de les posades en valor i tasques de restitució en els elements BIC ens permet classificar-los i aconseguir algunes conclusions d'interés. Es quantifiquen en 100 BIC aquells on és prioritària la finalitat cultural, és a dir, posar en valor l'element per a aconseguir metes relacionades amb la dimensió cultural. En aqueixos casos, predomina l'ocupació permanent.

La finalitat turística es troba també entre les que majors elements de BIC originen ocupacions: 88 elements, capaços de crear ocupació directa/indirecta i a diferència de la finalitat cultural, és majoritàriament ocupació temporal.

Finalment, de la relació entre els organismes que han actuat en la posada en valor dels BIC i les ocupacions generades, es desprén que els Ajuntaments són les entitats que més han participat en la revaloració: 149 elements BIC.

A continuació, es realitza en primer lloc una anàlisi per a cada Pacte per l'Ocupació dels 11 existents, i seguidament per a les comarques que actualment encara no disposen d'aquestes iniciatives supramunicipals: la Vall de Cofrents-Aiora, els Serrans i la Vall d'Albaida.

9.1. VI PACTE PER A L'OCUPACIÓ A LA CIUTAT DE VALÈNCIA

En aquest Pacte per l'ocupació s'identifiquen un total de 71 elements BIC, dels quals sobreixen en número la tipologia de les esglésies (13), entre les quals es troben l'església parroquial de Santa Catalina i Sant Agustí, l'església parroquial de Sant Martí Bisbe i Sant Antoni Abat i l'església parroquial de Sant Pere Màrtir i Sant Nicolau Bisbe; a continuació destaca l'element tipològic edifici sociocultural (12), entre els quals es troben el Jardí Botànic de la Universitat de València, el Jardí de Monfort, el Museu de Prehistòria de la Diputació Provincial, o la plaça de Toros, entre altres.

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC en el VI Pacte per a l'ocupació a la Ciutat de València.

Tipologia de BIC	Número
Basílica	1
Catedral basílica	1
Col·legiata	1
Conjunt històric	1
Convent	3
Edifici de serveis	6
Edifici de serveis i sociocultural	1
Edifici sociocultural	12
Ermita	1
Escut	7
Hidràulica	2
Església	13
Església i edifici sociocultural	1
Monestir	4
Muralla	5
Palau	9
Torre defensiva	3
Total general	71

- a El 85.7 % d'elements de Béns d'Interés Cultural (60) generen ocupació. Predomina l'ocupació directa, amb el 98.3 % del total d'ocupacions originades pels BIC. Respecte a la temporalitat, sobreix la modalitat permanent, amb un 91.6 %; la temporal no arriba al 10 %.
- b Amb una finalitat cultural trobem 44 elements BIC, dels quals 43 proporcionen ocupació directa. Amb finalitats turístiques es troben uns altres 12 elements. Els BIC amb finalitat educativa i social ascendeixen a 2 i 1 elements, respectivament.
- c Respecte a la relació que hi ha entre les iniciatives tant de caràcter públic com privat respecte a la generació d'ocupació en els BIC, l'enquesta generada dona com a resultat que en total existeixen 60 elements que es troben vinculats a aquestes iniciatives, el 28.3 % d'aquests elements BIC pertanyen a iniciatives privades que generen ocupació i el 71.7 % pertanyen a iniciatives públiques.
- d Els promotors d'iniciatives públiques per a millorar els BIC han sigut la Diputació, en 25 elements que generen ocupació, i l'Ajuntament de València, en 17.

9.2. ACORD COMARCAL PER L'OCUPACIÓ DE L'HORTA SUD

Troben 13 elements BIC al territori de l'Horta Sud. Destaquen les torres defensives (4), entre les quals hi ha la torre Àrab del municipi d'Albal, la torre del Castell del municipi de Torrent, la torre Espioca del municipi de Picassent i la torre Musulmana del municipi de Silla. A continuació, els aqüeductes (2), entre els quals es troben l'aqüeducte Els Arquets de Manises i el tram històric de la Séquia de Mislata.

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC en l'Acord comarcal per l'ocupació de l'Horta Sud.

Tipologia de BIC	Quantitat
Aqüeducte	2
Castell i palau	1
Creu de terme	1
Edifici dotacional	1
Edifici residencial	1
Hidràulica	1
Palau	1
Torre de telegrafia	1
Torre defensiva	4
Total general	13

- a El 69 % de BIC (9) generen únicament ocupació indirecta.
- b La finalitat cultural és la majoritària, amb 6 elements BIC, seguida de la social.
- c Trobem 8 BIC en els quals la iniciativa pública ha sigut la promotora, mentre que en un BIC ha sigut la privada.
- d Els Ajuntaments són les organitzacions-administracions que han liderat les iniciatives públiques.

9.3. ACORD TERRITORIAL COSTERA-CANAL

S'identifiquen un total de 94 elements BIC en el territori de totes dues comarques. Per tipologies destaquen els jaciments paleontològics, 58, en particular en alguns municipis de la Canal de Navarrés.

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC en l'Acord territorial Costera-Canal

Tipologia de BIC	Quantitat
Basílica	1
Castell	9
Castell i muralla	1
Castell i palau	1
Conjunt històric	1
Convent	1
Edifici de serveis	2
Ermita	2
Escut	10
Hidràulica	2
Església	3
Monestir	1
Muralla	1
Palau	1
Paleontològic	58
Total general	94

- El 25,8 % d'elements BIC (15) generen ocupació.
- El tipus d'ocupació més freqüent és el directe, que obté el 93,3 % del total d'ocupacions originades pels BIC. Destaquen els jaciments paleontològics, amb el 66,6 % d'ocupacions generades.
- En 6 BIC s'observen ocupacions temporals, mentre que en d'altres 3, són permanents.
- Una quinzena de BIC corresponen a la finalitat turística, dels quals 14 generen ocupació directa.
- Els 14 BIC en els quals s'ha identificat la modalitat d'iniciativa aquesta és de caràcter públic, i genera ocupació directa.
- Els Ajuntaments són les organitzacions-administracions promotores d'aquestes accions en els BIC: en 12 s'ha constatat, generant ocupació directa.

9.4. ACORD TERRITORIAL PER L'OCUPACIÓ I EL DESENVOLUPAMENT LOCAL DE LA COMARCA DE LA SAFOR

S'identifiquen 41 elements BIC al territori de la Safor. Destaquen els castells (10), els jaciments paleontològics (9) i les torres defensives (8).

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC en l'Acord territorial Per l'ocupació i el desenvolupament local de la comarca de la Safor

Tipologia de BIC	Quantitat
Castell	10
Edifici agrícola	3
Edifici residencial	2
Edifici sociocultural	1
Escut	4
Hidràulica	1
Monestir	2
Muralla	1
Paleontològic	9
Torre defensiva	8
Total general	41

- Una quarta part dels BIC, el 24,3 % (10), generen ocupació.
- El tipus d'ocupació habitual és la directa, ja que representa el 90 % del total d'ocupacions originades pels BIC.
- En 7 BIC les ocupacions generades són temporals i en d'altres 3 elements, permanents.
- La finalitat cultural en les actuacions és la predominant, perquè es troba després de 7 elements BIC; en tots ells l'ocupació és directa. Trobem altres 2 elements BIC que tenen com a finalitat la turística (una torre defensiva i un castell), relacionades amb ocupació directa i indirecta, respectivament.
- El 90 % de les iniciatives són públiques (9 de 10), que generen ocupació directa (8) i ocupació indirecta (1). El BIC que correspon a la iniciativa privada facilita ocupació directa (1).
- Els Ajuntaments són els únics organismes promotors d'aquestes iniciatives. En 8 elements BIC es facilita ocupació directa, de les quals en 7 van ser ocupacions temporals.

9.5. ACORD TERRITORIAL EN MATÈRIA D'OCUPACIÓ I DESENVOLUPAMENT LOCAL DE LA MANCOMUNITAT DE L'INTERIOR TERRA DEL VI

S'identifiquen 40 elements BIC al territori de la comarca de la Plana d'Utiel-Requena. Els jaciments paleontològics representen un 35 % d'elements, seguits dels escuts nobiliaris, amb un altre 25 %.

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC en l'Acord Territorial en Matèria d'Ocupació i Desenvolupament local de la Mancomunitat de l'Interior Terra del Vi.

Tipologia de BIC	Volum
Castell	2
Castell i muralla	2
Conjunt històric	1
Escut	10
Iber	2
Església	4
Paleontològic	14
Torre de telegrafia	5
Total general	40

- El 30 % dels BIC identificats (12) generen ocupació.
- La modalitat d'ocupació majoritària és la indirecta, 58,3 % del total d'ocupacions originades pels BIC, mentre que l'ocupació directa abasta el 41,7 %.
- S'han identificat 10 BIC que generen ocupacions permanents, i 2 més de temporals.
- En 6 elements BIC la finalitat de les actuacions ha sigut cultural. En aquests, la meitat genera ocupació directa. Cinc elements BIC més tenen com a finalitat la dimensió social (3 elements amb ocupacions indirectes). La finalitat turística tan sols ha sigut motiu d'actuació en un element BIC (ocupació indirecta).
- Troblem 8 BIC vinculats a iniciatives públiques, les quals generen tant ocupació directa (4) com indirecta (4). La resta de BIC, d'iniciatives privades (4), es distribueixen entre ocupació directa (1) i ocupació indirecta (3).
- Els Ajuntaments són els organismes amb major relació amb els elements BIC que generen ocupació (8), 4 de caràcter directe, i 4 d'indirecte. La gran majoria (7) són ocupacions permanents.

9.6. ACORD TERRITORIAL D'OCUPACIÓ CAMP DE TÚRIA

Existeixen 31 BIC al territori del Camp de Túria. Entre ells destaquen els castells (6), les muralles (5) i els jaciments paleontològics (5).

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC en l'Acord Territorial d'Ocupació Camp de Túria

Tipologia de BIC	Quantitat
Castell	6
Castell i muralla	1
Castell i palau	1
Edifici agrícola	4
Edifici de serveis	1
Iber	3
Església	2
Morisc	1
Muralla	5
Torre defensiva	2
Paleontològic	5
Total general	31

- El 45 % dels BIC (14) generen ocupació. La totalitat és ocupació directa.
- En 4 elements BIC les ocupacions són permanents i 5 més, temporals.
- La finalitat predominant de les actuacions és la turística, en 13 BIC; a continuació trobem la missió cultural, amb 6 elements més. En tots dos casos les ocupacions són directes.
- La totalitat d'actuacions sobre BIC és pública. I totes elles generen ocupació directa.
- Els ajuntaments han sigut els únics organismes que han tingut relació amb els BIC generadors d'ocupació directa en els 19 elements.

9.7. ACORD TERRITORIAL PEL CONSELL ECONÒMIC I SOCIAL COMARCAL FOIA DE BUNYOL-CHIVA

S'han identificat 57 elements BIC al territori de la Foia de Bunyol-Chiva. Destaquen els jaciments paleontològics (39), seguits dels castells (11).

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC en l'Acord Territorial pel Consell econòmic i social comarcal Foia de Bunyol-Chiva.

Tipologia de BIC	Quantitat
Castell	11
Edifici de serveis	3
Església	1
Paleontològic	39
Torre defensiva	3
Total general	57

- Només el 10 % dels BIC de la Foia generen ocupació (6).
- L'ocupació directa és la predominant, i es localitza en dos jaciments paleontològics, dos castells i una torre defensiva.
- La totalitat de l'ocupació és temporal.
- Les finalitats de les actuacions sobre els BIC es distribueixen entre la turística (4), l'educativa (1) i la cultural (1). L'ocupació és directa en la majoria de les ocasions, excepte en una de turística, en la qual és indirecta.
- Les iniciatives són el 100 % públiques. Els Ajuntaments són els únics promotors d'aquestes accions sobre BIC generadors d'ocupació.

9.8. MANCOMUNITAT DE MUNICIPIS DEL RACÓ D'ADEMÚS

Identifiquem 6 elements BIC al Racó d'Ademús, distribuïts en igual número entre castell, castell i muralla, edifici residencial, jaciment iber, església i torre defensiva.

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC en l'Acord de la Mancomunitat de Municipis del Racó d'Ademús.

Tipologia de BIC	Nro.
Castell	1
Castell i muralla	1
Edifici residencial	1
Iber	1
Església	1
Torre defensiva	1
Total general	6

- Només 2 BIC generen ocupació al Racó d'Ademús.
- Es tracta d'ocupació directa, tant relacionada amb la posada en valor d'un castell com del jaciment iber.
- Es tracta d'ocupació permanent, no temporal.
- Les finalitats de les actuacions sobre els BIC han sigut cultural (1) i social (1).
- En tots dos casos la iniciativa ha sigut pública, a través de l'actuació dels ajuntaments.

9.9. PACTE TERRITORIAL PER A LA CREACIÓ D'OCUPACIÓ PACTEM NORD

S'identifiquen 12 BIC a la comarca de l'Horta Nord. Destaquen les torres defensives (3) i els monestirs (2), perquè la resta de tipologies són casos únics.

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC en el Pacte Territorial per a la Creació d'Ocupació Pactem Nord.

Tipologia de BIC	Quantitat
Castell	1
Conjunt històric	1
Edifici agrícola	1
Edifici de serveis	1
Edifici residencial	1
Escut	1
Monestir	2
Palau	1
Torre defensiva	3
Total general	12

- a. S'estimen en 6 els BIC que generen ocupació, el 50 % dels existents.
 - b. Predomina l'ocupació directa, en més del 80 %. Destaquen els monestirs (2), els castells (2), un conjunt històric, un edifici agrícola i un edifici de serveis. L'ocupació indirecta s'observa a les torres defensives.
 - c. En 4 BIC l'ocupació és permanent, i en els altres dos, temporal.
 - d. Les finalitats de les actuacions en els BIC són la cultural (2), la turística (2), l'educativa (1) i la social (1). En aquestes tres últimes modalitats es tracta d'ocupació directa permanent.
 - e. Les iniciatives són tant públiques (3) com a privades (3). Els ajuntaments són els actors principals.
- a. Dels 72 BIC en territori del Pater, 26 generen ocupació, és a dir, el 36 %.
 - b. Es tracta d'ocupació directa en la majoria de les ocasions: esglésies (5), torres defensives (5) i castells (4). Mentre que l'ocupació indirecta la trobem únicament en una torre defensiva.
 - c. En 13 dels BIC es genera ocupació permanent i en uns altres 11, temporal.
 - d. La finalitat més destacada és la cultural, amb 13 elements BIC, dels quals 9 estan relacionats amb ocupació permanent i 4 amb temporal. Uns altres 11 BIC persegueixen el desenvolupament turístic, dels quals 10 proporcionen ocupació directa. A més, trobem 2 elements BIC més vinculats a altres finalitats, que originen ocupacions directes i permanents.
 - e. El 84 % de les iniciatives són de caràcter públic, i generen ocupació directa en la gran majoria. Els ajuntaments han sigut els organismes que han tingut major relació amb els BIC; la Diputació ha actuat en dos elements

9.10. ATER, PACTE TERRITORIAL PER A L'OCUPACIÓ A LA RIBERA

S'han identificat 72 BIC a les Riberes del Xúquer, Alta i Baixa. Destaquen els escuts nobiliaris (22 elements, 30 %), les torres defensives (11 elements, 15 %), els castells (10 elements, 13 %), les esglésies (7) i els jaciments paleontològics (6). Els altres elements tipològics són escassos.

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC en el Pater, Pacte Territorial per a l'Ocupació a la Ribera.

Tipologia de BIC	Quantitat
Castell	10
Castell i muralla	1
Conjunt històric	2
Convent	1
Creu de terme	3
Edifici de serveis	1
Edifici residencial	1
Ermita	1
Escut	22
Iber	1
Església	7
Monestir	1
Muralla	3
Palau	1
Paleontològic	6
Torre defensiva	11
Total general	72

9.11. PACTE TERRITORIAL PER L'OCUPACIÓ I DESENVOLUPAMENT LOCAL DEL CAMP DE MORVEDRE

Localitzem 32 BIC al territori del Camp de Morvedre, dels quals destaquen els jaciments paleontològics (8), els castells (8), i les torres defensives (5).

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC al Pacte Territorial per l'Ocupació i desenvolupament local del Camp de Morvedre.

Tipologia de BIC	Quantitat
Castell	7
Castell, muralla i església	1
Conjunt històric	1
Creu de terme	1
Edifici agrícola	2
Edifici de serveis i sociocultural	1
Edifici industrial	1
Edifici sociocultural	3
Església	1
Palacio i jardí	1
Paleontològic	8
Torre defensiva	5
Total general	32

- a. Es calcula que uns 7 BIC generen ocupació al Camp de Morvedre, dels 32 identificats.
- b.- El tipus d'ocupació que més es troba al territori és la directa amb el 85,7 % d'ocupacions originades pels BIC: en castells (2), edifici agrícola (1), edifici industrial (1), edifici sociocultural (1) i paleontològic. Mentre que l'ocupació indirecta únicament la trobem en un jaciment paleontològic.
- c.- En 3 BIC s'aprecien ocupacions de caràcter permanent i 4 més, temporals.
- d.- El turisme (2, amb ocupació directa) i la dimensió cultural (2, ocupació directa), són les finalitats de les actuacions sobre els BIC. A més, es troben 3 BIC més vinculats a altres finalitats (educació, social...).
- e.- La iniciativa pública és majoritària, es troba en 6 dels 7 BIC generadors d'ocupació. Els ajuntaments han sigut els organismes que han tingut major participació, en actuar en 5 elements BIC; també la Diputació va tindre relació amb 2 elements BIC, que generen ocupació directa permanent i ocupació directa temporal, respectivament.

TERRITORIS SENSE PACTES PER L'OCUPACIÓ

9.12. LA VALL DE COFRENTS-AIORA

S'identifiquen a la Vall de Cofrents-Aiora 28 elements BIC. Destaquen els jaciments paleontològics (16 elements, 57,1 %) i els castells (8 elements, 28,6 %). Els altres elements són de tipologies variades.

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC a la comarca de la Vall de Cofrents-Aiora.

Tipologia de BIC	Quantitat
Castell	8
Creu de terme	1
Iber	1
Església	2
Paleontològic	16
Total general	28

- a. Se calcula que 11 BIC de los 28 identificados generan empleo.
- b. El tipo de empleo más extendido en el territorio es el directo con el 81.8 % de empleos originados por los BIC, repartidos entre tipologías paleontológicas (4), castillos (2) e

iglesias (2). El empleo indirecto abarca el 18.2 %, originado por un yacimiento paleontológico y un castillo .

- c. En 5 elementos BIC hallamos empleos de carácter permanente y en otros 5, temporales.
- d. La Finalitat turística es la que engloba el mayor número de empleos creados, con 7 elementos BIC, 5 de los cuales generan empleo directo ya sea permanente o temporal, y otros 2 elementos generan empleo indirecto. También se identifican 4 elementos BIC que tienen como Finalitat la misión cultural; el 100 % generan empleo directo y permanente.
- e. La iniciativa pública es mayoritaria, y genera el 82 %, de empleos permanentes. La privada genera empleo indirecto y permanente. Los ayuntamientos han sido los únicos Organismes que han tenido relación con 11 elementos BIC generadores de empleo directo, temporal o permanente.

9.13. ELS SERRANS

Als Serrans trobem 89 elements BIC, entre els quals sobreixen 39 jaciments paleontològics (43 %), 28 escuts nobiliaris (31 %), i 7 castells.

Quadre d'identificació general de les tipologies de BIC a la comarca de la Vall d'Albaida.

Tipologia de BIC	Quantitat
Castell	7
Castell, muralla i església	3
Escut	28
Espai urbà i agrari	1
Hidràutica	2
Iber	1
Església	2
Muralla	1
Paleontològic	39
Torre defensiva	5
Total general	89

- a. S'han identificat 20 BIC, dels 89 existents, que generen ocupació.
- b. El tipus d'ocupació habitual és la directa, el 95 % de les ocupacions originades pels BIC. Destaquen els castells (3), els paleontològics (3), les torres defensives (3) i els castells-muralls-esglésies (3), mentre que l'ocupació indirecta arriba al 5 %, i es localitza en un castell.

- c 5 elements BIC generen ocupacions de caràcter permanent i uns altres 15, temporals.
 - d La finalitat turística predomina, amb 16 BIC actuals, generadors d'ocupació directa (15) permanent o temporal. En uns altres 3 elements BIC s'identifica una finalitat cultural, tots ells generen ocupació directa. En la finalitat educativa trobem un element que genera ocupació directa i temporal.
 - e Totes les iniciatives de posada en valor de BIC que han generat ocupació són públiques. Els ajuntaments han sigut els protagonistes, i han facilitat ocupació directa, permanent o temporal. La Diputació ha participat com a promotor en un BIC.
- a.- Dels 53 BIC, 9 generen ocupació.
 - b L'ocupació generada és directa íntegrament. Destaquen els castells (3) i els jaciments paleontològics (2).
 - c En 3 BIC es generen ocupacions permanents i en els 6 restants, temporals.
 - d Un total de 5 elements BIC tenen com a finalitat la turística, i donen lloc a una ocupació directa; també s'identifica 4 elements BIC més amb una finalitat cultural, que generen ocupació directa, permanent o temporal.
 - e La iniciativa pública és la protagonista en ser la promotora de 8 dels 9 BIC generadors d'ocupació, de tipus directa. Íntegrament ha correspost a ajuntaments de la comarca.

9.14. LA VALL D'ALBAIDA

S'identifiquen 53 BIC a la comarca de la Vall d'Albaida, d'entre els quals destaquen els paleontològics (28), que representen el 53%; i tot seguit trobem els castells (7).

Cuadro de identificación general de las tipologías de BIC en la comarca de La Vall d'Albaida.

Tipología de BIC	Quantitat
Castillo	7
Castillo y palacio	2
Conjunto histórico	1
Cruz de término	3
Ermita	1
Escudo	2
Hidráulica	1
Iglesia	2
Monasterio	1
Muralla	2
Palacio	1
Paleontológico	28
Torre defensiva	2
Total general	53

CAPÍTOL 10

Com a reflexió final

Com a reflexió final

Jorge Hermosilla Pla
Universitat de València

En termes generals, de l'estudi realitzat en relació amb la posada en valor dels BIC a la Comunitat Valenciana i la seua relació amb l'ocupació, arribem a les següents conclusions:

- 1 Un terç dels BIC generen ocupació. Els elements BIC que originen ocupació a la Comunitat Valenciana són 524, d'un total de 1.664 elements identificats, que representen el 31,4 %.
 - 2 Dos terços de l'ocupació generada és directa. Al territori valencià, les ocupacions directes representen el 66,8 % i les ocupacions indirectes, el 33,2 % del total d'ocupació generada.
 - 3 L'ocupació directa es concentra a la província de València. En referència al total de l'ocupació directa generada a la Comunitat Valenciana, el percentatge a la província de Castelló és de 35,1 %, a la província de València és de 51,4 % i a la província d'Alacant és de 13,5 %.
 - 4 L'ocupació indirecta es concentra a la província d'Alacant. Del total de l'ocupació indirecta generada a la Comunitat Valenciana, el percentatge a la província de Castelló és de 27,6 %, a la província de València és de 14,9 % i a la província d'Alacant és de 57,5 %.
 - 5 Hi ha certa varietat d'usos. Les finalitats que predominen en els 636 elements BIC analitzats són: la turística, la cultural, l'educativa, la social i altres finalitats.
El volum de BIC amb ús turístic al territori valencià ascendeix a 266 BIC, que representa el 41,8 % del total dels elements analitzats generadors d'ocupació.
- Els elements BIC que posseeixen finalitat cultural al territori valencià ascendeixen a 207, és a dir, el 32,5 % del total dels elements BIC analitzats.
- Els elements BIC que posseeixen finalitat educativa i social al territori valencià ascendeixen a 46 i 40 elements, respectivament. Representen 7,2 % i 6,2 % del total dels elements BIC analitzats.
- Els elements BIC vinculats a altres finalitats al territori valencià ascendeixen a 77 elements que representen el 12,3 % del total dels elements BIC analitzats.
- 6 Protagonisme de les iniciatives públiques. Dels 672 elements BIC generadors d'ocupació, al territori valencià s'han detectat iniciatives públiques i privades. Aquestes últimes són minoritàries, perquè aconsegueixen el 16,6 %. El 83,4 % pertanyen a iniciatives públiques.
 - 7 Protagonisme de les accions de les administracions públiques locals. Finalment, el número total de BIC en territori valencià que tenen vincles amb algunes de les organitzacions i administracions públiques ascendeix a 406 elements. S'observa el protagonisme de les iniciatives municipals, perquè els ajuntaments representen el 53,5 %. La resta de les administracions públiques són: la Generalitat Valenciana, amb el 33,5 %, les Diputacions, amb el 11,8 %, i les Mancomunitats amb tan sols l'1,2 %.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AAVV (2013): *Turisme cultural, desenvolupament territorial i sostenibilitat*, Actes del 3r Congrés Universitat València-Institut d'Estudis Comarcals, Vicerectorat de Participació i Projecció Territorial, Universitat de València.
- Aguilar Civera, I., Besó Ros, A. (2011): "Obras públicas: Ferrocarril; carreteras; equipamientos sociales; otros elementos de relevancia", en Hermsilla, J. (dir.), *Atlas del Patrimonio Cultural Valenciano*, Universitat de València/Levante, El Mercantil Valenciano, pp. 78-85.
- Alba, E. (2014). *Fundamentos para la gestión del Patrimonio cultural*. En Hermsilla, J.: *El desarrollo territorial valenciano. reflexiones en torno a sus claves*, PUV, pp. 169-193.
- Arciniega, Luis (2016): *Patrimonio: Objetos y Sujetos*. Conferencia en "Patrimonio y rehabilitación urbana. Identidad y oportunidad para el desarrollo local", Jornadas de la Cátedra de Cultura Territorial Valenciana, Xàtiva, 4 de noviembre de 2016.
- Carta de Bruselas (2009). Sobre el Papel del Patrimonio Cultural en la Economía. Presented at the Foro sobre Economía del Patrimonio Cultural. Bruselas.
- Conselleria d'Educació, Cultura i Esport, a <https://ceice.gva.es/es>
- Domínguez Pérez, M., Martín Fernández, Juan (2015): "El patrimonio cultural, recurso estratégico para el enriquecimiento económico y social. Ejemplos desde el patrimonio mundial en España", *Personas y comunidades*, Actas del Segundo Congreso Internacional de Buenas Prácticas en Patrimonio Mundial: (29 – 30 de abril, 1 y 2 de mayo de 2015), coord. Alicia Castillo Mena.
- Espeso-Molinero, P. (2019): Tendencias del turismo cultural, en PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural, Vol. 17 n°6, pp. 1101-1112. DOI: <https://doi.org/10.25145/j.pasos.2019.17.076>.
- García Marsilla, J.V. (2011): "Arte medieval: Período Andaluz", en Hermsilla, J. (dir.), *Atlas del Patrimonio Cultural Valenciano*, Universitat de València/Levante, El Mercantil Valenciano, pp. 46-47.
- Grané, N., Giner, J.M, Martínez-Pucche, A., Ortega, J., López-Jiménez, J.(2020). Estrategias de Empleo en el Área Funcional de l'Alacantí. Estrategias Territoriales y Empleo Valenciano / coord. por Jorge Hermsilla Pla, Univesitat de València, ISBN 978-84-482-6342-3, pàgs. 231-246.
- Hermsilla Pla, J. (2015). *Atlas de los recursos territoriales valencianos*. Universitat de València.
- Hermsilla Pla, J. (dir.) (2020). *Recursos Territoriales Turísticos Valencianos*, València, Universitat de València.
- Hermsilla Pla, J., & Navas Saurín, A. A. (2021). Procesos territoriales valencianos / equipo redactor Jorge Hermsilla Pla (director); Almudena A. Navas Saurín [i 10 més]. Universitat de València.
- Hermsilla Pla, J. (dir.) (2011), *Atlas del Patrimonio Cultural Valenciano*. Universitat de València/Levante-El Mercantil Valenciano, 262 p.

- ICOMOS (1981): Carta del turismo cultural, Estudios Turísticos, ISSN 0423-5037, N.º. 70-71, 1981, pàgs. 376-380.
- ICOMOS (1999). Carta Internacional de Turismo Cultural. La gestión del turismo.
- ICOMOS (2013); *Managing cultural World heritage*.
- Iranzo, E., Herмосilla, J. (2015): "El Patrimoni Cultural Valencià com a recurs territorial. De la cultura a Patrimoni i del Patrimoni al desenvolupament local", "Reflexions finals", *Els recursos territorials valencians. Bases per al seu desenvolupament*, Vicerectorat de Projecció Territorial Universitat de València – Imelda Diputació de València, pp. 237-262 i 297-304.
- Jiménez Salvador, J.L. (2011): "Prehistoria: Paleolítico, Epipaleolítico, Neolítico; Arte prehistórico; Edad de los Metales; Cultural ibérica; Cultura romana; Arte ibérico; Arte romano", en Herмосilla, J. (dir.), *Atlas del Patrimonio Cultural Valenciano*, Universitat de València/ Levante, El Mercantil Valenciano, pp. 34-45.
- Martínez-Puche, A (2019): "Territorios inteligentes y desarrollo local. Del concepto al precepto", en Cantó López (dir.), *Los territorios rurales inteligentes: administración e integración social*, Thomson Reuters Proview, Navarra, pp. 21-56.
- Martínez-Puche, A (coord.) (2019): Informe sobre el impacto del Turismo y su incidencia desde el punto de vista territorial. Colegio de Geógrafos de España y SEGITTUR, Secretaría de Estado de Turismo. Ministerio de Industria, Comercio y Turismo. https://www.segittur.es/wp-content/uploads/2020/07/INFORME_TURISMO-SOSTENIBLE.pdf
- Martínez-Puche, A. (1998): Un producto complementario al modelo turístico tradicional de la Costa Blanca: el patrimonio histórico-cultural, en Turismo y planificación del territorio en la España de fin de siglo: actas de las V Jornadas de Geografía del Turismo / coord. por Rafael López Monné; Josep Oliveras Samitier (ed. lit.), Salvador Antón Clavé (ed. lit.) *Árbol académico*, 1998, ISBN 978-84-89866-72-0, pàgs. 343-352.
- Martínez-Puche, A. (2011): Del turismo cultural al turismo industrial y minero. Territorio y desarrollo local, en Río Tinto: historia, patrimonio minero y turismo cultural / coord. por Juan Aurelio Pérez Macías *Árbol académico*, Aquilino Delgado Domínguez, Juan Manuel Pérez López, Francisco Javier García Delgado *Árbol académico*, 2011, ISBN 978-84-15147-08-4, pàgs. 437-459.
- Martínez-Puche, A. (2013). "Turismo de interior, identidad y cultura "glocal". Valoraciones y propuestas". Melgosa F.J. (Coord.), *Turismo de interior. Planificación, comercialización y experiencias*, Madrid. Pirámide. 43-72.
- Martínez-Puche, A. Pérez, D. (1998). El patrimonio industrial de la provincia de Alicante: rehabilitación y nuevos usos. *Investigaciones Geográficas (España)*, ISSN 0213-4691, ISSN-e 1989-9890, N.º 19, 1998, pàgs. 49-66.
- Martínez-Puche, A. (coord.) Grané, N., Giner, J.M, Ortega, J., López-Jiménez, J., Climent, V. F., Santa María, M.J.; *Territoris intel·ligents: El sector turístic de la Marina Alta: La innovació territorial i l'ocupació en la Comunitat Valenciana* / coord. por Jorge Herмосilla Pla. *Árbol académico*, 2020, ISBN 978-84-9133-312-8, pàgs. 347-390
- Martínez-Puche. A., Amat Montesinos, X., Cortés Samper, Larrosa Rocamora, J.A., Lorente Saiz, A., Ortiz Pérez, S., Sancho Carbonell, I., (2020): "Turismo rural inteligente: Capacitación aplicada en el marco del proyecto europeo en Pons Buades, G. Blanco-Romero, A., Troitiño, L., Blázquez-Salom, M., SmartRural", *Sostenibilidad turística: "overtourism vs undertourism"*, Monografies de la Societat d'Història Natural de les Balears 31, pp. 359-368. Rua: <http://rua.ua.es/dspace/handle/10045/109703>
- Martínez-Puche. A., Larrosa Rocamora, J.A., Amat Montesinos, X. (2008): El Palmeral de Elche: patrimonio, identidad local e imagen turística, en *Espacios turísticos: mercantilización, paisaje e identidad* / coord. por Josep Ivars Baidal. *Árbol académico*, José Fernando Vera Rebollo. *Árbol académico*, 2008, ISBN 978-84-8018-320-8, pàgs. 263-276.
- Ministerio Cultura Y Deporte (2010): *La economía del Patrimonio Cultural*. Colección Patrimonio Cultural de España. ISBN 978-92-0-012178-4, pp 270.
- Montesinos i Martínez, J., (2019): "Ciudad, Patrimonio y Gentrificación. Hacia una casuística significativa con el mal llamado Plan de la Muralla", *Hacia una nueva inteligencia territorial en la Comunitat Valenciana*, Farinós, J. (Dir. y Coord.) *Aportes desde la Cátedra de Cultura Territorial Valenciana 2016-2017*, València, CCTV/PUV, pp. 87-106.
- Montesinos i Martínez, J., Iranzo-García, E. (2015): "Bienes de interés cultural", en Herмосilla, J. (dir.) *Atlas de los recursos territoriales valencianos*, Universitat de València, pp. 2014-2015.

Moreno Gallo, M. Á. (2014). Comunicación social de los Bienes de Interés Cultural de Burgos. UNIVERSIDAD DE BURGOS.

Roigé, X., Del Marmol, C., & Guil, M. (2019). Los usos del patrimonio inmaterial en la promoción del turismo. El caso del Pirineo catalán. PASOS Revista De Turismo Y Patrimonio Cultural, 17(6), 1113-1126. <https://doi.org/10.25145/j.pasos.2019.17.077>

Troitiño Vinuesa, M. A., & Troitiño Torralba, L. (2018). Visión territorial del patrimonio y sostenibilidad del turismo. Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles, 78, 212-244. doi: <http://dx.doi.org/10.21138/bage.2716>

UNESCO. (1972). Convención para la Salvaguarda del Patrimonio Mundial Cultural y Natural. Recuperado de: <http://whc.unesco.org/archive/convention-es.pdf>

UNWTO. World Tourism Organization (2018). Tourism and cultural synergies. Madrid, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284418978>

Vera, F, López Palomeque, F., Marchena, M. y Anton, S. (2011): Análisis territorial del turismo y planificación de destinos turísticos, Tirant Lo Blanch, València, 473 p.

Vera, F., Díez, D. E Ivars, J. A. (2009). El turismo de interior en la Comunitat Valenciana: la percepción desde las entidades municipales y asociaciones turísticas, SERIE GEOGRÁFICA, N.º 15, Alcalá de Henares, pp. 27-38.

GENERALITAT
VALENCIANA

TOTS
A UNA
veu

LABORA

Servei Valencià d'Ocupació i Formació

UJI UNIVERSITAT
JAUME I

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

Universitat d'Alacant
Universidad de Alicante